

ISSN ๒๒๒๙ - ๑๐๖๗

วารสารศิลปวัฒนธรรม

LEWCHUSE

เมษายน ๒๕๖๘ - กันยายน ๒๕๖๘ ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑๔

ART AND CULTURE PHETCHABUN RAJABHAT UNIVERSITY

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

วารสารศิลปวัฒนธรรม

WCHUSE

เมษายน ๒๕๖๘ - กันยายน ๒๕๖๘ ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑๔

ART AND CULTURE PHETCHABUN RAJABHAT UNIVERSITY
สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

จำนวนที่พิมพ์ ๑,๐๐๐ เล่ม
เจ้าของ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
วัตถุประสงค์ เพื่อเผยแพร่ข้อมูลศิลป
วัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์
ISSN ๒๒๒๙ - ๑๐๖๗

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ธวัช พะยัม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์ศิริ คิตติ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สำราญ ท้าวเงิน

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จันทร์พิมพ์ มีเปี่ยม

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ขุนแผน ตุ่มทองคำ
อาจารย์ไฉศกรกาญ จารึกสมาน
อาจารย์ ดร.สตุติ คำมี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปาริชาติ ลาจันนนท์
อาจารย์สมคิด ฤทธิ์เนติกุล
อาจารย์พีรวัฒน์ สุขเกษม

ประสานงาน

นายวิโรจน์ หุ่นทอง

ฝ่ายวารสารออนไลน์

นางสาวจิราภา เหมือนพิมพ์ทอง

ฝ่ายดำเนินการ

นางนิภา พิลาเกิด
นางสาวปวีณา บัวบาง
นางสาวสุพิชญา พูนมี
นางสาวมัลลิกา อุฤทธิ์
นางสาวณัฐวดี แก้วบาง
นางสาวกัญญารักษ์ ดีดาร์

ฝ่ายกราฟิก/ภาพ

นางสาวমনชยา คลายไศก
นายพิทักษ์ จันทรจิระ

ผลิตและเผยแพร่โดย

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
๘๓ หมู่ ๑๑ ถนนสระบุรี - หล่มสัก
ตำบลสะเตียง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์
จังหวัดเพชรบูรณ์ ๖๗๐๐๐
โทรศัพท์. ๐ ๕๖๗๑ ๗๑๔๐
โทรสาร. ๐ ๕๖๗๑ ๗๑๔๐
<https://artculture.pcru.ac.th>

FB : สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

พิมพ์ที่ : ร้านเก๋าสืบ ๘๘ หมู่ ๖

ตำบลขอนแก่น อำเภอเมืองเพชรบูรณ์
จังหวัดเพชรบูรณ์ ๖๗๐๐๐

โทร. ๐๘ ๙๖๔๑ ๓๕๓๓

บทบรรณาธิการ

วารสาร “ศิลปวัฒนธรรมเพชบุรี” เป็นวารสารที่รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดเพชรบุรีเป็นหลัก ทั้งด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปหัตถกรรม ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาชาวบ้าน เครื่องมือเครื่องใช้ ตำนาน ความเชื่อ อาหารการกินของชาวจังหวัดเพชรบุรี

วารสารฉบับนี้ดำเนินมาถึงฉบับที่ ๑๔ กองบรรณาธิการได้เลือกสรรบทความวิชาการที่มีความหลากหลาย และน่าสนใจในด้านต่าง ๆ มานำเสนอ อาทิ บทความเรื่อง พลวัต : ปราสาทผึ่งบ้านท่ากกแก ประเพณีความเชื่อ และการละเล่นพื้นบ้านนาตะกุด ระบายศรีเทพ : การแสดงเมืองมรดกโลก ผ้าห่อคัมภีร์ใบลาน วัดศรีมงคล บ้านนาเกาะ ตำบลนาเกาะ อำเภอห้วยเก้ง จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผู้อ่านทุกท่านจะได้รับความรู้และเพลิดเพลินไปกับนานาสาระของบทความในวารสารฉบับนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารฉบับนี้จะเป็นแรงผลักดันให้เกิดการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการ และการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาวจังหวัดเพชรบุรีสืบไป

ในโอกาสนี้ กองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้เขียนบทความ ผู้แนะนำข้อมูล และผู้ทรงคุณวุฒิ ทุกท่านที่กรุณาแสดงความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อคณะทำงานจนทำให้วารสาร “ศิลปวัฒนธรรมเพชบุรี” ฉบับนี้ได้จัดพิมพ์เผยแพร่จนสำเร็จลุล่วงมาได้ด้วยดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จันทร์พิมพ์ มีเปี่ยม
ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

สารบัญ

๓ บทบรรณาธิการ

๖ พลวัต : ปราสาทผึ้งบ้านท่ากกแก

นิภา พิลากิต

และมัลลิกา อุฤทธิ์

๒๖ ประเพณีสมโภชน์ นมัสการหลวงพ่อบึงสามพัน

อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์

นางสาวณัฐวดี แก้วบาง

๔๒ ประเพณี ความเชื่อ

และการละเล่นพื้นบ้านนาตะกรุด

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จันทร์พิมพ์ มีเปี่ยม

และนิภา พิลากิต

๖๘ เพลงกล่อมเด็ก

อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

วิโรจน์ หุ่นทอง

๘๖ บทบาทของบทสวดในพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา

ของวัดราษฎร์ประดิษฐ์วราราม บ้านหินโง่น

ตำบลน้ำชุม อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

อาจารย์ปวีณา บุหร่า

และวิโรจน์ หุ่นทอง

๑๐๘ ระบำศรีเทพ

การแสดงเมืองมรดกโลก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จันทร์พิมพ์ มีเปี่ยม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปาริชาติ ลาจันนนท์

อาจารย์อังคณา จันทร์แสงศรี

อาจารย์สมศักดิ์ ภู่วรายงาม

๑๓๘ บทผูกแขน : วาทกรรมพื้นถิ่น

จิรภา เหมือนพิมทอง

๑๗๒ ผ้าปักเย้า : อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

สุพิชญา พูนมี

๒๒๒ เครื่องจักสาน : กระดัง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ขุนแผน ตุ่มทองคำ

๒๓๘ ผ้าห่อคัมภีร์ใบลาน

วัดศรีมงคล บ้านนาเกาะ ตำบลนาเกาะ

อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

วิโรจน์ หุ่นทอง

พลวัต : ปราสาทผึ้งบ้านท่ากกแก

ผู้เขียน : นิภา พิลากิต, มัลลิกา อุฤทธิ์

นักวิชาการวัฒนธรรม สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ออกวัสสา หรือออกพรรษา คือ วันสุดท้ายของเทศกาลเข้าพรรษา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ในวันนี้ทางสงฆ์จะจัดพิธีเรียกว่า วันมหาปวารณา ซึ่งมีเหตุการณ์สำคัญเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปจำพรรษาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อแสดงอภิรรมปฏิกรณ์แก่พุทธมารดาจนกระทั่งบรรลุโสดาบัน เมื่อถึงกำหนดเสด็จกลับสู่เมืองมนุษย์ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ พระอินทร์จึงเนรมิตบันไดขึ้น ๓ ชนิด คือ บันไดทอง บันไดเงิน และบันไดแก้วมณีก่อนเสด็จลง พระพุทธเจ้าประทับยืนบนยอดเขาสิเนรุราช เพื่อทรงทำ “โลกนิวรรณ์ปาฏิหาริย์” โดยทรงแลดูเบื้องบนปรากฏมีเนินเป็นอันเดียวกันถึงพรหมโลกทรงแลดูข้างล่างก็ปรากฏมีเนินเป็นอันเดียวกันถึงอเวจีนคร ทรงแลดูรอบทิศจักรวาลหลายแสนโกฏีก็ปรากฏเป็นเนินเดียวกัน (หมายถึงสวรรค์มนุษย์และนรกต่างมองเห็นซึ่งกันและกัน) จึงเรียกวันนี้ว่า “วันพระเจ้าเปิดโลก” (พระสมุโไพศาล ภทรมุณี, 2563 : สัมภาษณ์)

ครั้นพระพุทธองค์เสด็จถึงประตูเมืองสังกัสสนคร นาค มนุษย์ และเปรตนรกต่างก็ชื่นชมปลื้มปิติในพระพุทธบารมีเกิดความเลื่อมใส ในบุญกุศลจนเกิดจินตนาการเห็นปราสาทสวยงามใครจะไปอยู่จึง รู้ซัดว่าการที่จะได้ไปในอยู่ปราสาทอันสวยงามนั้นต้องสร้างบุญกุศล ประพฤติปฏิบัติในศีลธรรมอันดีทำบุญตักบาตร สร้างปราสาทกองบุญ นั้นในเมืองมนุษย์เสียก่อน (สิริวิมล คำกลี, ๒๕๕๕) จนเป็นที่มาของการสร้างปราสาทผึ้งที่ได้รับการสืบทอดกันมา โดยจากการศึกษา รูปแบบของปราสาทผึ้งมีทั้งหมด ๔ รูปแบบ ดังนี้

๑. ปราสาทผึ้งทรงพระธาตุ ลักษณะโดยรวมคล้ายกับพระสถูปเจดีย์ หรือพระธาตุที่ปรากฏในบริเวณภาคอีสาน และประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว คือ เป็นเจดีย์ทรงสี่เหลี่ยมหรือบางที่เรียกว่า เจดีย์ทรงดอกบัวเหลี่ยม

๒. ปราสาทผึ้งทรงหอผี เป็นปราสาทผึ้งที่สร้างขึ้นเลียนแบบอาคารเรือนที่อยู่อาศัยแบบพื้นเมืองของชาวอีสาน แต่สร้างให้มีขนาดเล็กเป็นลักษณะของเรือนจำลอง ปราสาทผึ้งแบบทรงหอผีมีลักษณะเช่นเดียวกับศาลพระภูมิ ศาลมเหศักดิ์ หรือศาลปู่ตา ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ในชนบท ซึ่งศาลต่าง ๆ เหล่านี้มีลักษณะโดยรวมจำลองรูปแบบมาจากอาคารบ้านเรือนที่อยู่อาศัย

๓. ปราสาทผึ้งทรงบุษบก เป็นปราสาทที่สร้างขึ้นจำลองจากบุษบก บุษบกเป็นเรือนเครื่องยอดขนาดเล็ก หลังคาทรงมณฑป ตัวเรือนโปร่ง มีฐานทึบ และเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ลักษณะคล้ายกับบุษบกธรรมาสน์ ชาวอีสานเรียกว่า หอธรรมาสน์ หรือธรรมาสน์เทศน์

๔. ปราสาทผึ้งทรงจตุรมุข เป็นปราสาทผึ้งที่จำลองแบบ

มาจากปราสาทราชมณเฑียรในพระบรมมหาราชวัง เป็นอาคารจำลองขนาดเล็กทรงจตุรมุข มีแผนผังเป็นรูปกากบาท มีสันหลังคาจั่ว ชั้มนอนอยู่ในระดับเดียวกัน และออกมุขเสมอกันทั้งสี่ด้าน ที่หลังคามีจั่วหรือหน้าบันประจำมุขด้านละจั่วหรือด้านละหนึ่งหน้าบัน ด้วยเหตุที่มีการออกมุขทั้งสี่ด้าน และประกอบด้วยหน้าบันสี่ด้าน จึงเรียกว่าทรงจตุรมุข ซึ่งเป็นอาคารที่มีเรือนยอดเป็นชั้นสูง (นิภา พิลาเกิด, ๒๕๕๙)

แต่จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชุมชน เยาวชนขาดความสนใจในงานประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ชาวบ้านละเลยภูมิปัญญาและองค์ความรู้ที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เนื่องจากให้ความสนใจในเรื่องของปากท้องและเศรษฐกิจของครัวเรือนมากกว่า ส่งผลให้งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแกถูกละเลยความสำคัญลงไป จึงเป็นที่มาของกระบวนการฟื้นฟูประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแก และจากการศึกษาได้มีการแบ่งพลวัติของต้นปราสาทผึ้งของเป็น ๓ ช่วง ดังนี้

ปราสาทผึ้งในช่วงก่อน พ.ศ. ๒๕๕๐

ในอดีตชุมชนบ้านท่ากกแก มีวิถีการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกับแบบเครือญาติ มีการช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน วิถีการดำเนินชีวิตส่วนใหญ่จะทำนาปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินภายในครัวเรือน และเลี้ยงสัตว์เป็นอาหาร หากินตามฤดูกาล อาชีพของชาวบ้านท่ากกแกจึงเป็นการเกษตรแบบพึ่งพิงธรรมชาติเป็นหลัก ชุมชนให้

ความสำคัญกับสถานภาพและการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำและที่ดิน เนื่องจากชุมชนยังคงพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติในการใช้เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต ชาวบ้านให้ความสำคัญกับงานประเพณีของท้องถิ่น เป็นประเพณีเก่าแก่ตามแบบประเพณีของชาวลาว คือ ยีต ๑๒ (ประเพณี ๑๒ เดือน) ที่ชาวบ้านยึดถือปฏิบัติ รวมถึงพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่จะถูกจัดขึ้นทุกเดือนเป็นประจำทุกปี ชาวบ้านนิยมหยุดงานในช่วงงานบุญ เพื่อที่จะเข้าร่วมงานประเพณีของท้องถิ่น งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา ว่าการทำบุญด้วยการถวายปราสาทผึ้ง (ต้นผึ้ง) เป็นบุญกุศลสูงส่ง ดังนั้น ในการถวายทานให้แก่ผู้ตายในงานแจกข้าว (งานทำบุญให้ผู้ตาย) เมื่อถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์แล้ว ก็ถวายปราสาทผึ้งเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ผู้วายชนม์ (พระสมุโพนสาธ ภาทุมณี, ๒๕๕๘ : สัมภาษณ์)

การทำต้นผึ้งหรือปราสาทผึ้งในช่วงก่อน พ.ศ. ๒๕๕๐

การแบ่งหน้าที่ในการทำต้นปราสาทผึ้งนั้น จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ จำนวน ๑๐ คน สามารถสรุปได้ว่า มีการแบ่งหน้าที่ออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่รับผิดชอบในการทำต้นปราสาทผึ้ง ฝ่ายชายจะรับผิดชอบ เนื่องจากฝ่ายชายจะมีทักษะในด้านของการขึ้นโครงปราสาท และจำเป็นต้องใช้แรงในการมัดโครงให้มั่นคงแข็งแรง การทำโครงปราสาทผึ้งจะนำไม้ไผ่มาขึ้นโครง และใช้ไม้ไผ่แฉกมาผ่าซีกและผ่าแบ่งเป็นเสี้ยวเล็ก ๆ ขนาดประมาณ ๑ นิ้ว นำแต่ละชิ้นที่ผ่าไว้ลอกใช้แต่ส่วนเปลือก โดยใช้มีดคม ๆ เหลาหรือขูดเนื้อไม้ออกและเหลื่อ

แต่ส่วนเปลือกบาง ๆ และเหนียว มาสานเป็นโครงปราสาท จากนั้นนำกาบกล้วยที่มีการแทงหยวกเป็นลวดลายสวยงาม กาบกล้วยที่ใช้ในงานแทงหยวกจะใช้ต้นกล้วยที่ยังสาวไม่มีลูก จะทำให้กาบกล้วยมีความเหนียว ไม่หักง่าย เมื่อได้ต้นกล้วยมาแล้ว จะนำมาตัดเป็นท่อนให้มีขนาดความยาวตามที่ต้องการ จากนั้นก็จะลอกกาบกล้วยออกเป็นกาบ ๆ เวลาลอกต้องลอกด้วยความประณีต เพื่อไม่ให้กาบกล้วยชำหรือแตก กาบกล้วยที่ลอกออกมาแล้วจะถูกนำมาคัดเลือกขนาดความกว้างของกาบที่เท่ากัน สีที่ใกล้เคียงกัน เพื่อนำไปแทงหลายอย่างเดียวกันให้มีลวดลายสวยงาม แล้วนำมาโอบกับโครงไม้แล้วมัดด้วยเส้นตอก เส้นตอกจะได้รับการเอาไม้ไผ่มาผ่าออกเป็นชิ้น ๆ แล้วใช้มีดจักไม้ไผ่ออกเป็นเส้นเล็ก ๆ แล้วเหลาให้เรียบ เราจะเรียกวิธีการนี้ว่า “จักตอก” ซึ่งรูปแบบของปราสาทผึ้งของผู้ที่รับเป็นเจ้าภาพแต่ละคนนั้น ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบและขนาดก็จะแตกต่างกันออกไป

ส่วนที่ ๒ คือ ส่วนที่รับผิดชอบในการจัดทำดอกผึ้งและตกแต่งต้นปราสาทผึ้ง ฝ่ายหญิงจะเป็นผู้รับผิดชอบ โดยการนำขี้ผึ้ง ที่ได้จากการเอารังผึ้งที่ผึ้งทิ้งรังไปหมดแล้วมาใส่ลงไปในหม้อต้มน้ำที่เดือดจัด ไข่ในรังผึ้งจะละลายออกมาเป็นรังผึ้งและจึงช้อนเอารังออก จากนั้นปล่อยทิ้งไว้ให้เย็น ขี้ผึ้งจะจับตัวลอยอยู่บนน้ำ ซึ่งสามารถจับยกออกมาได้เลย แต่ขี้ผึ้งที่ได้ยังไม่สะอาดเพราะมีสิ่งเจือปนอยู่ ต้องนำไปต้มอีกครั้ง เมื่อละลายเป็นของเหลวก็กรองเอาสิ่งสกปรกออก ก็จะได้ขี้ผึ้งที่สะอาดบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น (นางหนูทอง แสงด้วง, ๒๕๕๘: สัมภาษณ์)

จากนั้น ฝ่ายหญิงจะแบ่งกลุ่มในการตกแต่งปราสาทผึ้ง คือ กลุ่มที่เตรียมพิมพ์สำหรับทำดอกผึ้ง คุณยายสังเวียน สุนลี (๒๕๕๘: สัมภาษณ์) กล่าวว่าในการทำพิมพ์สำหรับทำดอกผึ้งนิยมใช้ผลมะละกอดิบมาแกะสลักเป็นรูปดอกไม้ สาเหตุที่เลือกใช้มะละกอดิบ เนื่องจากเนื้อมะละกอจะแข็ง และมีผิวที่เรียบ สามารถที่จะแกะสลักลายและทำให้ดอกผึ้งหลุดออกจากพิมพ์ได้ง่าย แล้วใช้ไม้เสียบที่พิมพ์มะละกอเพื่อสะดวกในการจับ เมื่อทำพิมพ์สำหรับทำดอกผึ้งเสร็จ กลุ่มนี้ก็จะทำเกสรดอกผึ้งต่อ โดยใช้ขมิ้น (ขมิ้นเป็นพืชสมุนไพรที่มีคุณสมบัติให้ความเย็น เพราะจะทำให้ดอกผึ้งชุ่มชื้นตลอดเวลา และสีส้มของขมิ้นนั้นมีความสดใสสวยงาม) ปอกเปลือกแล้วหั่นเป็นชิ้นสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ ขนาดครึ่งเซนติเมตรใช้ไม้กลัดเป็นตัวยึดติดกับดอกผึ้ง และดอกบานไม่รู้โรย ชาวบ้านท่ากกแกให้สมญานามว่า ดอกสามปีบเหี่ยว เนื่องจากเป็นดอกไม้ที่กลีบดอกไม้หลุดร่วงง่าย ๆ แม้ว่าดอกจะแก่ หรือแห้งแล้วก็ตาม อีกทั้งยังมีสีส้มที่งดงาม นำมาเด็ดก้านออกแล้วนำไปติดกับดอกผึ้งโดยใช้ไม้กลัดเป็นตัวยึดเช่นเดียวกัน

กลุ่มที่รับผิดชอบทำดอกผึ้ง จะนำขี้ผึ้งใส่กระทะตั้งไฟอ่อน ๆ เมื่อขี้ผึ้งละลายแล้วจะนำแม่พิมพ์จากมะละกอที่ได้จัดเตรียมไว้ไปจุ่มลงในขี้ผึ้ง และจุ่มลงในน้ำเย็นแกว่งเบา ๆ ดอกผึ้งก็จะหลุดล่อนออกมา แล้วนำไปผึ้งไว้ในกระดังหรือกระจาด เมื่อได้ดอกผึ้งครบตามจำนวนที่ต้องการแล้ว จะนำเกสรดอกผึ้งที่ได้เตรียมไว้ตามติดกับดอกผึ้ง แล้วนำไปตกแต่งต้นปราสาทผึ้ง แล้วตกแต่งด้วยข้าวตอก ดอกไม้ และยอดของดอกผึ้งจะนำชันหมากเบ็งไปประดับไว้ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาแก่พระพุทธเจ้าในวันออกพรรษา และเป็นการบูชาดวงวิญญาณ

บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ความวิจิตรของต้นผึ้งนั้น จะงามมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับฝีมือของคนในท้องถิ่น เมื่อตกแต่งเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะนำเครื่องไทยธรรมและเครื่องผ้าป่า ประกอบไปด้วย สมุด ดินสอ ผ้ายสบงจีวร เครื่องใช้อื่น ๆ และปัจจัย ประดับต้นปราสาทผึ้งอีกที

▲ ตัวอย่างต้นผึ้งในสมัยอดีตของบ้านท่ากกแก

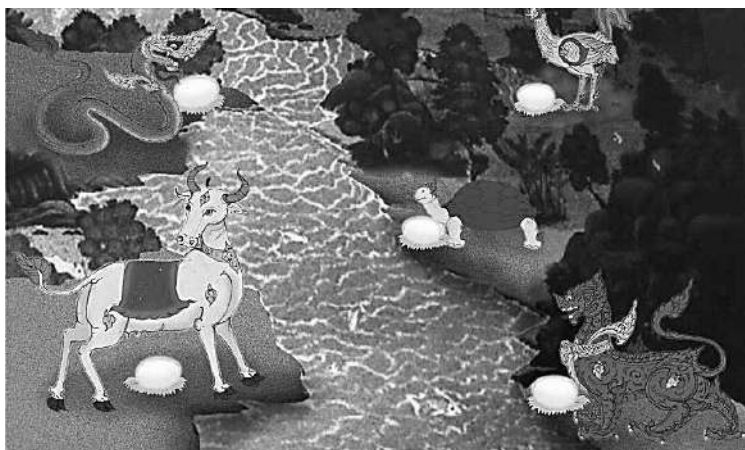
จากภาพเป็นต้นผึ้งหรือปราสาทผึ้งขนาดจำลอง หมายถึง มีขนาดเล็กแต่มีครบทุกองค์ประกอบโดยเฉพาะมีไม้คานหาม ซึ่งปกติต้นผึ้งน้อยมีน้ำหนักไม่มากจึงไม่จำเป็นต้องแบกหาม แต่การประกอบต้นผึ้งน้อยก็นิยมทำให้เหมือนต้นผึ้งใหญ่ แต่มีขนาดย่อส่วน การทำต้นผึ้งน้อยหรือต้นผึ้งจำลองนี้ โดยส่วนมากจะนิยมทำขึ้นเพื่อถวายบูชาในการแก้บนประจำปีแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านเคารพนับถือ แต่จะไม่มีพิธีใหญ่โตอะไรเพียงแค่นี้ได้รักษาประเพณีตามฮีตฮอยเอาไว้เท่านั้น

นอกจากนี้ยังได้จัดทำเครื่องสักการบูชาในพระพุทธศาสนา
ที่เรียกว่า ไต้สังคทีป คำว่า ผาง คือ ภาชนะดินเผาคล้ายถ้วยเล็ก ๆ
ใช้เป็นถ้วยสำหรับใส่ขี้ผึ้งหรือน้ำมัน ไส้ของประทีปทำมาจากเส้นฝ้าย
ที่ปั่นเป็นรูปตีนกา จุดบูชาในวันออกพรรษา ตามตำนานในสมัย
พุทธกาลเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปจำพรรษาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
โปรดพุทธมารดาเป็นการตอบแทนพระคุณจนกระทั่งบรรลุนิเวศน์ เมื่อ
ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ซึ่งเป็นวัน “มหาปวารณาออกพรรษา”
ชาวหล่มไทหล่ม ต่างพร้อมใจกันจุดไต้สังคทีปที่หน้าบ้านตนเป็นเวลา
๓ วัน และบริเวณลานวัด หรือด้านหน้าสิมหรืออุโบสถ ซึ่งถือเป็น
ธรรมเนียมปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยโบราณ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาและ
ระลึกถึงเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าได้เสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

▼ ไต้สังคทีปของชุมชนบ้านท่ากกแก

นอกจากนี้ ยังเป็นการจุตบูชาแม่มกาเผือกตามตำนานพระ-
พุทธเจ้า ๕ พระองค์ ได้แก่ พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ
พระโคตม (พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน) พระศรีอริยเมตไตร พระพุทธเจ้า
ทั้งห้าพระองค์ได้ถือกำเนิดจากแม่มกาเผือก และวันหนึ่งขณะที่แม่มกา
ออกไปหาอาหาร ได้เกิดพายุทำให้ไข่ทั้ง ๕ ฟองของแม่มกาเผือกถูก
พัดตกจากรังไหลไปตามแม่น้ำ มีแม่ไก่ แม่นาค แม่เต่า แม่โค และแม่
ราชสีห์เก็บไปเลี้ยง

- ▲ ภาพแสดงให้เห็นถึงการเก็บไข่ของแม่มกาเผือกทั้ง ๕ ไปเลี้ยง
ที่มา : วัดป่าทุ่งกุลาเฉลิมราช, พระพุทธเจ้า ๕ พระองค์
กับโพธิญาณแห่งการตื่นรู้ (ร้อยเอ็ด: เค กราฟิก, ๒๕๕๘)

▲ ท้าวขภูมิภามหาพรหมจำแลงเพศเป็นแม่กาเผือก

มาพบพระเจ้า ๕ พระองค์

ที่มา : วัดป่าทุ่งกุลาเฉลิมราช, พระพุทธเจ้า ๕ พระองค์

กับโพธิญาณแห่งการตื่นรู้ (ร้อยเอ็ด: เค กราฟิก, ๒๕๕๘)

ไขทั้ง ๕ ฟองฟูกออกมาเป็นมนุษย์เป็นเพศชาย และได้บวชเป็นฤๅษีทั้ง ๕ องค์ เมื่อฤๅษีทั้ง ๕ ได้พบกัน จึงได้ถามถึงมารดาของแต่ละองค์ แต่ละองค์ก็ตอบว่า แม่ไก่เก็บมาเลี้ยง แม่นาคเก็บมาเลี้ยง แม่เต่าเก็บมาเลี้ยง แม่โคเก็บมาเลี้ยง และแม่ราชสีห์เก็บมาเลี้ยง ฤๅษีทั้งห้าองค์จึงสงสัยว่า แม่ที่แท้จริงของตนเป็นใคร จึงพากันอธิษฐานขอให้ได้พบแม่ ด้วยคำอธิษฐานจึงทำให้ท้าวขภูมิภามหาพรหม ซึ่งเป็นแม่กาเผือกที่ตายไปและได้มาเกิดเป็นพรหม ทราบเหตุการณ์ทั้งหมดจึงจำแลงเพศเป็นแม่กาเผือก บินลงมาเล่าเรื่องในอดีตให้ฤๅษีทั้งห้าฟัง และได้บอกว่าหากคิดถึงแม่ ให้นำด้ายดิบมาพันเป็นดินกาจุดเป็นประทีปบูชาในวัน ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ด้วยยานิสงส์แห่งการถวายประทีปดินกา จึงทำให้ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าทั้งห้าพระองค์ (กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๓)

การทำได้สังคทีปในปัจจุบันของบ้านท่ากกแก คุณยายสีดา ท้าวเงิน (๒๕๕๘ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า ชุมชนบ้านท่ากกแกนิยมใช้กะลามะพร้าวนำมาขัดจนเงา เป็นภาชนะแทนฝา (ภาชนะดินเผาคล้ายถ้วยเล็ก ๆ) เพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณในการจัดซื้อฝาประทีป อีกทั้ง กะลามะพร้าวสามารถหาได้ง่ายจากภายในหมู่บ้าน จากนั้นนำฝายมาพันเป็นรูปตีนกาใช้ทำเป็นไส้ การนำฝายมาพันเป็นรูปตีนกาเพื่อใช้จุดบูชา นั้น เพื่อเป็นการระลึกถึงแม่กาเผือก ตามตำนานพระพุทธรเจ้า ๕ พระองค์ จากนั้นเคียวเทียนให้ละลายแล้วเทใส่กะลามะพร้าวประมาณ ๑ ใน ๓ ของขนาดกะลา จากนั้นทำฐานรองโดยใช้ไม้ไผ่ที่มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๗ - ๑๐ เซนติเมตร ตัดเป็นท่อนความยาวท่อนละ ๑๐ เซนติเมตร

▲ ได้สังคทีปของชุมชนบ้านท่ากกแก

ชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง จากนั้น ก็ชักชวนชาวบ้านในคุ้มของตนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน จากการดำเนินการดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนมีความใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น จึงได้มีแนวคิดจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทหล่ม กลุ่มมูลมัง วัดท่ากกแก ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๕

การดำเนินงานด้านการฟื้นฟูประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของบ้านท่ากกแกในช่วงนี้ นิยมจัดขึ้นช่วงหลังออกพรรษา โดยจัดพร้อมกับการทอดกฐินในช่วงตั้งแต่เดือน ๑๑ จนถึงเดือน ๑๒ จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้จัดให้มีขบวนแห่ทางบกขึ้นมาเป็นปีแรก เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของชุมชนบ้านท่ากกแก และเพื่อเชิญชวนให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในงานประเพณีเพิ่มขึ้น จากการที่วัดท่ากกแก กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ และผู้นำชุมชนได้ดำเนินการฟื้นฟูงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งอย่างต่อเนื่อง ทำให้ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ชาวบ้านท่ากกแก เริ่มเห็นความสำคัญของงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ซึ่งเป็นงานประจำปีของท้องถิ่นตามแบบประเพณีของชาวลาว ได้ทำปราสาทผึ้งเข้าร่วมในงานประเพณีถึง ๔ ต้น นอกจากนี้ ยังได้จัดขบวนแห่อย่างยิ่งใหญ่ โดยจัดให้มีวงดนตรีพื้นบ้านนำขบวน ประกอบด้วยเครื่องดนตรีใช้กลองปั้ง กลองหาง ฉาบ ฉิ่ง แคน และพิณ ร่วมบรรเลงแห่ไปในขบวน อีกทั้งยังได้มีการรณรงค์ให้แต่งกายชุดพื้นเมืองเข้าร่วมงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง เพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่สืบทอดมาจากชาวลาว การนำเสนอข้อมูลในช่วงนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ซึ่งเป็นปีที่ชุมชนเกิดการตื่นตัวในการฟื้นฟูประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง โดยรูปแบบและขั้นตอนการจัด

งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งในช่วงแห่งการฟื้นฟูนี้ ได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชน และชาวบ้านผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาช่วยงาน อีกทั้งยังได้มีการชักชวนเยาวชนในหมู่บ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงาน ในช่วงแรกไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร แต่ด้วยการชักชวนของผู้ปกครอง ทำให้เยาวชนบางคนได้เข้ามามีส่วนร่วมในงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งเพิ่มขึ้นมาก

การทำต้นผึ้งหรือปราสาทผึ้งในช่วงแห่งการฟื้นฟู

(พ.ศ. ๒๕๕๐ – ๒๕๕๖)

การทำต้นปราสาทผึ้งหรือต้นผึ้งในช่วงนี้เลือกใช้ทรงพระธาตุลักษณะโดยรวมคล้ายกับพระสถูปเจดีย์ หรือพระธาตุที่ปรากฏในบริเวณภาคอีสาน และประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว คือ เป็นเจดีย์ทรงสี่เหลี่ยม หรือบางที่เรียกว่า เจดีย์ทรงดอกบัวเหลี่ยม หรือบางที่เรียกว่า เจดีย์ทรงดอกบัวเหลี่ยม เหมือนกันหมดทั้ง ๔ ต้น โดยคุณตายอด สายแสงจันทร์ (๒๕๕๘ : สัมภาษณ์) ได้เล่าว่า การทำโครงปราสาทผึ้งเป็นหน้าที่ของฝ่ายชาย ในอดีตการทำต้นปราสาทผึ้งเป็นองค์ความรู้ที่ได้มีการสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เป็นความรู้ที่ได้จากการฝึกปฏิบัติและทำเป็นกันทุกครัวเรือน ปัจจุบันผู้ที่ทำโครงปราสาทผึ้งได้ส่วนใหญ่จะเป็นวัยผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ และจะมารวมตัวกันที่หลังพระอุโบสถและสิม โดยจะตั้งเต็นท์เพื่อให้เป็นร่มเงา จากนั้นจะนำไม้ไผ่มาตัดให้มีคามยาวตามที่ต้องการ แล้วขึ้นโครงปราสาทนำกาบกล้วยมาผ่าซีก ขนาดประมาณ ๒ นิ้ว มาสานเป็นโครงปราสาท ซึ่งจะต่างจากในอดีตที่จะใช้ไม้ไผ่มาสาน การใช้กาบกล้วยง่ายและ

สะดวกกว่าการใช้ไม้ไผ่ เนื่องจากกบกล้วยนำมาตัดเป็นซีกแล้ว
สามารถนำมาสานโอปโครงปราสาทผึ้งได้เลย แต่ไม้ไผ่ต้องผ่าซีกแล้ว
ลอกใช้แต่ส่วนเปลือก อีกทั้งยังต้องเหลาหรือขูดเนื้อไม้ออกให้เหลือ
แต่ส่วนเปลือกบาง ๆ แล้วจึงนำมาสานโอปโครงปราสาทอีกที ในช่วงนี้
ยังไม่มี การแทงหยวกตกแต่งต้นปราสาทผึ้ง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลง
ของระบบเศรษฐกิจและสังคม ทำให้การแทงหยวกจึงถูกลดความนิยม
ลงไปด้วย ช่างแทงหยวกต่างก็พากันไปประกอบอาชีพอื่น เพื่อหา
รายได้มาจุนเจือครอบครัว

▲ การขึ้นโครงปราสาทผึ้งในยุคแห่งการฟื้นฟูประเพณี
(ภาพ : พระสมุห์ไพโรศาล ภาทรมุนี ถ่ายเมื่อ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๖)

การทำดอกผึ้งและประดับตกแต่งปราสาทผึ้ง ฝ่ายหญิงจะเป็นผู้รับผิดชอบงานในส่วนนี้ โดยจะรวมตัวกันที่บริเวณด้านข้างของโรงครัวภายในวัด นางธันยา คำมี (๒๕๕๘ : สัมภาษณ์) ได้เล่าว่าการทำดอกผึ้งในยุคนี้จะมีแม่พิมพ์อยู่ ๒ ชนิด คือ แม่พิมพ์จากมะละกอ โดยการนำผลมะละกอดิบมาแกะสลักเป็นรูปดอกไม้ และแม่พิมพ์จากผลลูกโพธิ์ศรี โดยการนำผลลูกโพธิ์ศรีที่แห้งแล้วมาแกะเปลือกออก นำไม้เสียบเพื่อให้ง่ายต่อการจับ

ระหว่างนี้ ก็จะมีอีกกลุ่มที่จัดเตรียมอุปกรณ์สำหรับการทำดอกผึ้ง โดยการก่อไฟ ตั้งกระทะใส่เทียนลงไปให้ละลาย เทียนที่นำมาใช้ในงานได้จากเทียนที่เหลือจากช่วงเข้าพรรษา โดยการเก็บรวบรวมไว้ของพระภิกษุสงฆ์ จากนั้นนำแม่พิมพ์จากมะละกอ และลูกโพธิ์ศรีที่ได้จัดเตรียมไว้ไปจุ่มลงในขี้ผึ้ง และจุ่มลงในน้ำเย็นแกว่งเบา ๆ ดอกผึ้งก็จะหลุดล่อนออกมา แล้วนำไปผึ้งไว้ในกระดัง กระจาด หรือภาชนะที่ได้จัดเตรียมไว้ ในช่วงนี้จะมีเยาวชนบางกลุ่มที่ติดตามผู้ปกครองมาช่วยงาน ทางกลุ่มก็จะให้เด็กลองฝึกทำดอกผึ้ง เมื่อเริ่มทำได้ เด็ก ๆ ก็จะสามารถทำได้ทำดอกผึ้ง อีกอย่างยังเป็นการฝึกสมาธิให้เด็กสามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายได้สำเร็จ เมื่อได้ดอกผึ้งครบตามจำนวนที่ต้องการแล้ว จะนำเกสรดอกผึ้งที่ได้เตรียมไว้ตามติดกับดอกผึ้ง แล้วนำไปตกแต่งต้นปราสาทผึ้ง แล้วตกแต่งด้วยข้าวตอก ดอกไม้และยอดของดอกผึ้งจะนำมากบั้งไปประดับไว้ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาแก่พระพุทธเจ้าในวันออกพรรษา และเป็นการบูชาวิญญูณบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ความวิจิตรของต้นผึ้งนั้น จะงามมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับฝีมือของคนในท้องถิ่น เมื่อดอกแต่งเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะนำเครื่องไทยธรรม และเครื่องผ้าป่า ประกอบไปด้วย สมุด ดินสอ ผ้าสบงจีวร เครื่องใช้อื่น ๆ และปัจจัย ประดับต้นปราสาทผึ้งอีกที

▼ เยาวชนในหมู่บ้านมาช่วยกันทำดอกผึ้ง

(ภาพ : พระสมุห์ไพโรศาล ภทรมณี ถ่ายเมื่อ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๖)

▲ การตกแต่งต้นปราสาทผึ้งในยุคแห่งการฟื้นฟู

บรรณานุกรม

เอกสารอ้างอิง

สิริวิมล คำคลี่. (๒๕๕๕). **วิวัฒนาการของประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง จังหวัดสกลนคร**. รายงานการค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

นิภา พิลากิต (๒๕๕๙). **กระบวนการฟื้นฟู “แห่ปราสาทผึ้ง” บ้านท่ากกแก อำเภอลำสนัก จังหวัดเพชรบูรณ์** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บุคคลอ้างอิง

พระสมุห์ไพโรศาล ภทรมุน. (๒๕๖๓) **เจ้าอาวาสวัดท่ากกแก**. สัมภาษณ์, ๓๐ กันยายน

ประเพณีสมโภชน์ นมัสการหลวงพ่อบึงสามพัน อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์

ผู้เขียน : ณัฐวดี แก้วบาง

นักวิชาการวัฒนธรรม สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

พิธีกรรม ความเชื่อ ความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และมีการยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณีที่มีความเป็นอัตลักษณ์ประจำพื้นที่นั้น ๆ ถึงแม้จะเป็นประเพณีเดียวกัน ชื่อเหมือนกัน จัดในช่วงเวลาเดียวกัน แต่การดำเนินกิจกรรมภายในงานจะมีความแตกต่างกันไปตามแต่ละพื้นที่ จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้มีประเพณี พิธีกรรมที่แปลกและหลากหลาย ทั้งประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต และประเพณีที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อให้เข้ากับสังคมและยุคสมัยที่เปลี่ยนไป เฉกเช่นประเพณีสมโภชน์นมัสการหลวงพ่อบึงสามพัน ซึ่งในอดีตเคยจัดเพียงพิธีสงฆ์นำองค์หลวงพ่อบึงสามพัน ในช่วงวันสงกรานต์ ที่วัดคงสมโภชน์ตำบลบ้านโภชน์ อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ แต่เนื่องด้วยองค์พระพุทธรูปนั้นมีชื่อว่า “หลวงพ่อบึงสามพัน” ทำให้ปัจจุบันมีหน่วยงานภาครัฐของอำเภอบึงสามพันเข้าไปให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เกิดเป็นประเพณีสมโภชน์ นมัสการหลวงพ่อบึงสามพัน ซึ่งจะจัดขึ้นที่บริเวณที่ว่าการอำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ ถือเป็นประเพณีประจำอำเภอบึงสามพัน โดยมีการจัดกิจกรรมภายในงานที่หลากหลายถึง ๙ วัน ๙ คืน

หลวงพ่อบึงสามพัน ►

อำเภอบึงสามพัน เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเพชรบูรณ์ที่มี การพัฒนาอย่างรวดเร็ว เนื่องจากเป็นเมืองที่มีถนนตัดระหว่างทางหลวง สระบุรี - หล่มสัก และ นครสวรรค์ - ชัยภูมิ อีกทั้งยังเป็นเมืองทางผ่านไป สู่ตัวจังหวัด จึงทำให้สะดวกทั้งการค้าขายและการเดินทาง บึงสามพัน เป็นอำเภอที่มีวิวและทิวทัศน์ที่สวยงามของจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งมี ประวัติความเป็นมาอันยาวนานที่ได้มีการบอกเล่าสืบต่อเป็นตำนานคือ

ก่อนที่จะเรียกเป็นชื่ออำเภอบึงสามพันคนทั่วไปรู้จักบริเวณ ที่ตั้งของอำเภอในชื่อ “ซับสมอทอด” ซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่า มีการเรียกขานชื่อซับสมอทอดมานานเพียงใด เพราะบริเวณดังกล่าว ไม่มีชุมชนมาตั้งอยู่แต่ก่อน ด้วยเป็นสภาพของป่าดงดิบ มีความอุดม- สมบูรณ์ ประกอบไปด้วยแมกไม้หนานาพันธุ์ และเต็มไปด้วยสัตว์ป่า น้อยใหญ่มากมายหลายชนิด เช่น ช้าง เสือ กระตัง กุ้ง กวาง เป็นต้น ซึ่งเป็นห้วงระยะเวลาก่อนปีพุทธศักราช ๒๔๘๒ โดยการเดินทางสัญจร ไปมาในขณะนั้นลำบากเป็นอย่างมาก เพราะยังไม่มีถนน มีเพียง เส้นทางที่ลัดเลาะผ่านบริเวณป่าจากทางเหนือไปทางใต้เท่านั้น ซึ่งปกติ จะเป็นเส้นทางค้าขายของพ่อค้าโคกระบือในอดีตด้วยคือเป็นเส้นทาง สัญจรไปมาเป็นครั้งคราว จนกระทั่งปีพุทธศักราช ๒๔๙๔ นายกา นายทอง และครอบครัว รวม ๔ ครอบครัวได้พาครอบครัวมาตั้ง รกรากเป็นกลุ่มแรกโดยมาตั้งอยู่บริเวณซึ่ง เรียกว่า “บ้านซับเกษตร” ตำบลบึงสามพัน เพราะเห็นว่าเป็นแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก มีดินดี และมีน้ำท่าบริบูรณ์ เหมาะสำหรับการเกษตรเป็นอย่างยิ่ง หรือเรียกได้ว่ามี “ดินดำ น้ำชุ่ม” นั่นเอง ส่วนสาเหตุที่ได้ชื่อว่า “ซับสมอทอด” เพราะว่ามีต้นสมอใหญ่มากอยู่ต้นหนึ่งขึ้นอยู่ที่ริมคลอง

ขับสมอทอดพร้อมกับเอนลงไปในคลอง ดูโดดเด่นกว่าต้นไม้อื่น ซึ่งคลองนี้จะไหลจากทิศตะวันตกไปลงสู่บึงสามพัน สมัยนั้นคลองมีความลึกมีน้ำใสสะอาด และมีต้นไม้ขึ้นอยู่ริมคลองอย่างหนาแน่น กระทั่งปีพุทธศักราช ๒๕๓๑ ต้นสมอดังกล่าวได้ถูกน้ำเซาะและล้มลง จึงเป็นตำนานของคำว่า “ขับสมอทอด” ซึ่งแปลเป็นภาษาอย่างง่ายว่า “แหล่งน้ำซึ่งมีต้นสมอยืนต้นอยู่หรือทอดเอนอยู่” ปัจจุบันคลองขับสมอทอดได้ฟื้นคืนขึ้นมา ส่วนคำว่า “บึงสามพัน” เป็นชื่อเรียกบึงแห่งหนึ่งซึ่งอยู่ห่างไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของที่ตั้งที่ว่าการอำเภอบึงสามพัน ประมาณ ๓ กิโลเมตร โดยบึงสามพันมีขนาดความกว้างประมาณ ๑๕๐ เมตร และมีความยาวประมาณ ๓ กิโลเมตร และมีลักษณะทอดตัวจากทางทิศเหนือไปยังทิศใต้ บึงสามพันเมื่อก่อนนั้น (ก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๐) อุดมไปด้วยสัตว์น้ำนานาชนิด โดยเฉพาะมีจระเข้ชุกชุมมาก ประมาณกันว่าไม่ต่ำกว่า ๓,๐๐๐ ตัว ปัจจุบันยังมีหลักฐานยืนยันได้จากกระดูกจระเข้จำนวนมากอยู่ที่วิหารวัดบึงสามพันล่าง บ้านบึงสามพันล่าง หมู่ที่ ๕ ตำบลบึงสามพัน และบุคคลเก่าแก่ที่อ้างอิงได้ คือ นายเฝ้า เจริญสุข อายุ ๙๐ ปี (เสียชีวิตแล้ว) โดยนายเฝ้าเคยมีอาชีพจับจระเข้ที่บึงสามพันเพื่อเอามาขายตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๙๓ และเคยเป็นบุคคลสำคัญของฟาร์มจระเข้จังหวัดสมุทรปราการ ในการแสดงการจับจระเข้ให้ผู้ชมที่มาชมจระเข้ในฟาร์ม นายเฝ้า เล่าประสบการณ์ชีวิตให้ฟังว่า เมื่อเด็กแกจะเป็นคนเกรง ไม่ยอมช่วยพ่อแม่ทำนา ไม่ทำการทำงานเร่ร่อนไปอยู่ในที่ต่าง ๆ จนย่างเข้าวัยหนุ่ม วันหนึ่งไปพบพระธุดงค์รูปหนึ่งเข้า พระธุดงค์ถูกอภัยาคัยและเมตตาให้ประสิทธิประสาทวิชาให้ คือ วิชาปราบจระเข้ วิชาจับสัตว์ร้าย

พร้อมให้มีหมอติดตัวมาเล่นหนึ่ง ดังนั้นต่อมาแกจึงได้มีอาชีพล่าจระเข้
ทุกท้องถิ่นที่มีจระเข้มาอีกหลายสิบปี ก่อนผันชีวิตตนเองในบั้นปลาย
มีอาชีพประจำอยู่ที่ฟาร์มจระเข้จังหวัดสมุทรปราการจนตลอดชีวิต
โดยลงเอย ได้เคยฟังเสียงเล่าลือเป็นครั้งแรกมาก่อน เมื่อปีพุทธศักราช
๒๔๙๓ ว่า ณ บึงสามพันแห่งนี้ มีจระเข้กว่า ๓,๐๐๐ ตัว โดยได้เดินทาง
มาทางเรือตามแม่น้ำป่าสักผ่านจังหวัดอ่างทอง ลพบุรี อำเภอยะบาล
อำเภอลำลูกกา จนนเข้าเขตอำเภอบึงสามพัน สามารถจับจระเข้ได้เป็น
จำนวนมาก ประเมินว่าจระเข้ในบึงมีมากกว่า ๓,๐๐๐ ตัวอีก สมกับ
คำล่ำลือกันว่าบึงสามพัน โดยถูกเรียกชื่อว่าเป็นบึงสามพันมานานแล้ว
จนกระทั่งถูกนำมาใช้เป็นชื่อของอำเภอบึงสามพันในปัจจุบัน

▲ หลวงพ่อบึงสามพัน

พระพุทธรูป “หลวงพ่อบึงสามพัน” เป็นพระพุทธรูปที่ชาวอำเภอบึงสามพันให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก ซึ่งมีเรื่องเล่าต่อ ๆ กันมาว่า วันหนึ่งมีราษฎรบ้านโกชน อำเภอนองไผ่ ซึ่งหนึ่งในนั้นมียายชื่อ มอญ รวมอยู่ด้วย ได้พากันมาหาปลาที่อำเภอบึงสามพัน (ซึ่งในขณะนั้นมีปลาชุมมาก) โดยวิธีการยกยอ โดยยายมอญยกยอทั้งวันจนเหน็ดเหนื่อยไม่ได้ปลาแม้แต่ตัวเดียวจึงเกิดความท้อแท้ใจมองดูดวงอาทิตย์ก็บ้ายคล้อยลงทุกที ทันใดนั้นก็เกิดเหตุอัศจรรย์ขึ้น เพราะยอของยายมอญเกิดไปเกี่ยวกับวัตถุอะไรบางอย่างไม่ทราบได้ และไม่สามารถยกยอขึ้นได้ จึงให้เพื่อนบ้านหลายคนช่วยกันยกยอแต่ยกยออย่างไรก็ไม่ขึ้นเป็นเวลาหลายครั้ง ซึ่งช่วงแรกไม่มีใครกล้าดำน้ำลงไปดูได้น้ำเพราะขณะนั้นจะเข้ชุมมาก แต่ในที่สุดเพื่อนบ้านเห็นว่าไม่มีทางดึงขึ้นได้แน่จึงเสี่ยงดำน้ำลงไปดูให้แน่ใจและจะได้ปลดยอออกให้ จึงพบว่าวัตถุที่ติดยออยู่นั้นเป็นพระพุทธรูปสมัยเก่า แต่ถึงกระนั้นก็ยังไม่สามารถนำพระพุทธรูปขึ้นจากบึงได้ทั้งที่พระพุทธรูปองค์ไม่ใหญ่นัก จนต้องทำบุญอธิษฐานจิตว่า “จะเทิดทูนยิ่งชีวิต” จึงอัญเชิญขึ้นมาได้ ปัจจุบันหลวงพ่อบึงสามพันประดิษฐานที่วัดบ้านโกชนอำเภอนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่ง และมีประวัติการปล้นพระพุทธรูปหลวงพ่อบึงสามพันขึ้นครั้งหนึ่งเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๐๔ พวกโจรได้บุกเข้ามาโจรกรรมหลวงพ่อบึงสามพันหลวงพ่อกงเจ้าอาวาสวัดบ้านโกชนในขณะนั้นเข้าขัดขวางจึงถูกพวกโจรทุบด้วยค้อน จนหลวงพ่อกงสลบไป พวกโจรคิดว่าหลวงพ่อกงตายแล้ว จึงหันกลับมาที่พระพุทธรูปหลวงพ่อบึงสามพันพากันอุ้มพระพุทธรูปหลวงพ่อบึงสามพันออกจากพระอุโบสถ แต่พวกโจรไม่

สามารถอุ้มหลวงพ่อบึงสามพันออกจากอุโบสถได้เพราะหลวงพ่อบึงสามพันได้แสดงปาฏิหาริย์ให้องค์ใหญ่กว่าประตูพระอุโบสถ (หลวงพ่อบึงสามพันเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ ขนาดหน้าตักกว้าง ๑๙ นิ้ว สูง ๓๑ นิ้ว) ต่อมาพวกโจรที่ปล้นวัดบ้านโกชนครั้งนั้น ก็เกิดฆ่าฟันกันเองจนตายหมด และเมื่อถึงช่วงเวลาระหว่างเดือนเมษายน - เดือนพฤษภาคมของทุกปี ราษฎรบ้านโกชนจะต้องนำองค์หลวงพ่อบึงสามพันออกมาให้ประชาชนได้กราบไหว้บูชา และทำการสรงน้ำกัน โดยมีความเชื่อกันว่า ถ้าได้นำหลวงพ่อบึงสามพันแห่และทำพิธีสรงน้ำกันจะทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล

▼ หลวงพ่อบึงสามพัน

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๕ หน่วยงานภาครัฐของอำเภอ บึงสามพันเข้ามาให้การสนับสนุนการกิจกรรมต่าง ๆ และได้ขออัญเชิญ องค์หลวงพ่อบึงสามพันไปประดิษฐาน ณ ที่ว่าการอำเภอ บึงสามพัน เพื่อให้ประชาชนชาวอำเภอ บึงสามพันได้กราบไหว้ขอพร และจัดงาน เฉลิมฉลอง ๙ วัน ๙ คืน วันแรกของประเพณีสมโภชน์ นมัสการ หลวงพ่อบึงสามพัน เวลาประมาณ ๐๖.๓๙ น. จะมีการประกอบพิธี บวงสรวงหลวงพ่อบึงสามพัน ที่บริเวณหน้าพระอุโบสถ วัดคงสมโภชน์ ตำบลบ้านโกชน อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ ในพิธีบวงสรวง จะมีการสงฆ์และถวายพวงมาลัยเพื่อขอนมัสการต่อองค์หลวงพ่อบึงสามพัน ช่วงระหว่างประกอบพิธีนั้นจะมีพระสงฆ์ ๑๐ รูป เจริญชัยมงคลคาถา มีพราหมณ์อ่านโองการบวงสรวงจนจบพิธี

- ▼ หลวงพ่อบึงสามพัน (องค์จริง) ประดิษฐานภายในพระอุโบสถ
วัดบึงสามพันล่าง ตำบลบึงสามพัน อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์

- ▲ หลวงพ่อบึงสามพัน (องค์จำลอง) ประดิษฐานด้านหน้าพระอุโบสถ
วัดบึงสามพันล่าง ตำบลบึงสามพัน อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์

เวลาประมาณ ๑๓.๐๐ น. เริ่มมีการตั้งขบวนแห่อัญเชิญ
หลวงพ่อบึงสามพันไปที่ว่าการอำเภอบึงสามพัน โดยขบวนเริ่มตั้งที่
บริเวณด้านหน้าวัดบรรพตาราม ตำบลชัยสมอทอด อำเภอบึงสามพัน
จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งผู้เขียนได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูล ในปี พ.ศ. ๒๕๖๖
ขบวนอัญเชิญหลวงพ่อบึงสามพันจะประกอบไปด้วย ๖ ขบวน

▼ ขบวนที่ ๑ ขบวนช้างคู่ ๒๙ เชือก

▲ ขบวนที่ ๒ ขบวนอัญเชิญพระพุทธเจ้า ๒๙ พระองค์

▼ ขบวนที่ ๓ ขบวนนางรำ ๑,๐๐๐ คน ขบวนที่ ๔ ขบวนรถเครื่องเสียง

▲ ขบวนที่ ๕ ขบวนรถบุษบกอัญเชิญหลวงพ่ออิงสามพัน

▲ ขบวนที่ ๖ ขบวนวิถีไทย

เวลาประมาณ ๑๕.๐๐ น. ทุกขบวนเดินทางมาถึงบริเวณ
หน้าที่ว่าการอำเภอบึงสามพัน จะมีพิธีเปิดประเพณีสมโภชน์ นมัสการ
หลวงพ่อบึงสามพันอย่างเป็นทางการ ต่อด้วยมีการรำถวายองค์
หลวงพ่อฯ ด้วยนางรำจำนวน ๓,๐๐๐ คน และปิดท้ายวันด้วยการ
แสดง แสง สี เสียง ตำนานหลวงพ่อบึงสามพัน ที่ได้กล่าวมาข้างต้น
ในส่วนของกิจกรรมภายในงานประเพณีวันที่ ๒ - ๙ จะมีการเปิดให้
ประชาชนได้บูชาดอกไม้ ธูป เทียน เข้าไปนมัสการหลวงพ่อบึงสามพัน
มีการออกร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง สินค้า OTOP และสินค้าทั่วไป
ช่วงเย็นบริเวณเวทีกลาง จะมีการแสดง แสง สี เสียง และการประกวด
ของโรงเรียน และหน่วยงานต่าง ๆ หมุนเวียนในทุก ๆ วัน

จะเห็นได้ว่าความสวยงามและความเป็นอัตลักษณ์ของ
วัฒนธรรมประเพณีไทย ต่อให้โลกมีวิวัฒนาการไปไกลแค่ไหน แต่
สังคมไทยก็ยังคงมีแนวทางการยึดถือปฏิบัติ และถ่ายทอดพิธีกรรม
ความเชื่อ จากรุ่นสู่รุ่น แต่อาจมีการปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินกิจการ
ให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป เพื่อให้ประเพณี พิธีกรรมนั้นยังคงดำเนิน
ควบคู่ไปด้วยกันได้

บุคคลอ้างอิง

ดวงพร วันทिया. (๒๕๖๖). อายุ ๕๓ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๐ หมู่ ๑๐ ตำบล
หนองแวง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์,
๕ พฤศจิกายน.

ธัญพร เพียงพิมาย. (๒๕๖๖). อายุ ๔๑ ปี บ้านเลขที่ ๑๙๒ หมู่ ๕ ตำบล
หนองแวง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์,
๕ พฤศจิกายน.

บุญเลิศ อุทธี. (๒๕๖๖). อายุ ๘๖ ปี บ้านเลขที่ ๑๓๐ หมู่ ๕ ตำบล
หนองแวง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์,
๕ พฤศจิกายน.

พีระพัฒน์ วงษ์ทับทิม. (๒๕๖๖). อายุ ๕๒ ปี บ้านเลขที่ ๒๓๙/๑ หมู่
๕ ตำบลหนองแวง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๕ พฤศจิกายน.

วันเพ็ญ ประเสริฐสิน. (๒๕๖๖). อายุ ๕๗ ปี บ้านเลขที่ ๒๓๗ หมู่ ๕
ตำบลหนองแวง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๕ พฤศจิกายน.

สุรินทร์ นาคภู. (๒๕๖๖). อายุ ๖๗ ปี บ้านเลขที่ ๖ หมู่ ๒ ตำบล
หนองแวง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์,
๕ พฤศจิกายน.

ประเพณี ความเชื่อ และการละเล่นพื้นบ้านนาตะกวด

ผู้เขียน : ผู้ช่วยศาสตราจารย์จันทร์พิมพ์ มีเปี่ยม

ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

นิภา พิลาเกิด

นักวิชาการวัฒนธรรม สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ประเพณี และความเชื่อเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย ซึ่งในแต่ละพื้นที่จะมีประเพณี และความเชื่อที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่นั้น ๆ เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ความโดดเด่นของภาคนั้น ๆ ประเพณี ความเชื่อ เป็นรากฐานความมั่นคงของชาติเพื่อเป็นสิ่งที่จะแสดงออกถึงความเป็นสังคมที่มีการอยู่ร่วมกันโดยมีวัฒนธรรมประเพณีเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและการปฏิบัติตนในสังคมและสังคมสามารถปฏิบัติยึดถือปฏิบัติตามประเพณีในภาคนั้น ๆ เป็นสิ่งที่แสดงถึงขนบธรรมเนียมที่ดีที่คนไทยต้องปฏิบัติสืบทอดกันไปสืบเนื่องมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน (จรรยา แदनนาเลิศ, ๒๕๖๒)

การละเล่นพื้นบ้านก็เป็นกิจกรรมนันทนาการประเภทหนึ่ง ซึ่งได้รับการยอมรับร่วมกันในสังคม โดยมีรากฐานมาจากความเป็นจริง แห่งวิถีชีวิตของชุมชนที่มีการประพาสปฏิบัติสืบทอดกันมาจากอดีต สู่ปัจจุบัน มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินในโอกาส ต่าง ๆ การละเล่นบางชนิดได้รับการถ่ายทอดสืบสานต่อกันมา และ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนารูปแบบอย่างต่อเนื่องจนมีลักษณะ เฉพาะถิ่น นับได้ว่าการละเล่นดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ มาโดยตลอด ซึ่งการละเล่นนั้นจะแสดงออกถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณีค่านิยมและความเชื่อของสังคมนั้น ๆ (กระทรวง การท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๖๐)

ประเพณี ความเชื่อ และการละเล่น ถือเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีความผูกพันกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่นจะบ่งบอก ถึงความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้น ๆ เช่นเดียวกันกับชาวบ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่มีประเพณี ความเชื่อ และการละเล่นที่เห็นได้ชัดเจน คือประเพณีการเลี้ยงเจ้าพ่อศรีเทพ ประเพณีการเลี้ยงผีโรง ประเพณีเลี้ยงตาเจ้าบ้าน รวมถึงความเชื่อ ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และการละเล่นต่าง ๆ มากมาย ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อดังต่อไปนี้

งานประเพณีของชาวบ้านนาตะกรุด

งานประเพณีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวบ้านนาตะกรุด ที่ผู้เรียบเรียงได้รวบรวมข้อมูลไว้มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (ปฐกสิณเทศ, มปป)

๑. ประเพณีบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพ

ประเพณีบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพ ชาวศรีเทพจะจัดในช่วงเดือน ๓ หรือประมาณเดือนกุมภาพันธ์ งานบวงสรวงนี้จะหยุดหรือไม่จัดไม่ได้เพราะชาวเมืองศรีเทพและหมู่บ้านใกล้เคียงถือว่าประเพณีงานบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพนี้ เป็นพิธีศักดิ์สิทธิ์ เป็นงานเฉลิมฉลองหรืองานประเพณี ก่อนถึงวันงานผู้ที่เป็แม่หมอบจะต้องทำพิธีบอกผีตามสถานที่สำคัญในเมืองเก่าศรีเทพ เช่น บริเวณปราสาทศรีเทพ ใต้ต้นไม้ใหญ่ พอถึงวันขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๓ จะทำพิธีจริงที่ศาลเจ้าพ่อศรีเทพ ณ บ้านศรีเทพน้อย และหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น บ้านท่าโรง บ้านบ่อรัง บ้านนาสนุ่น บ้านนาตะกรุด บ้านมหาโศด บ้านบัวชุม ซึ่งเมื่อ ๓๐ ปีก่อน เมื่อถึงวันขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๓ จะเตรียมของมาเช่นสังว่ยที่ศาลเจ้าพ่อเมืองศรีเทพทั้งหมด แต่ปรากฏว่าการเดินทางลำบาก ชาวเมืองต่าง ๆ จึงขอจัดที่เมืองนั้น ปัจจุบันยังมีเหลือที่ทำกันทุกปีก็คือชาวบ้านศรีเทพน้อย และบ้านนาตะกรุด ซึ่งมีความเชื่อและถือเป็นประเพณีสำคัญประจำหมู่บ้านแล้วได้จัดทำขึ้นทุกปีมิได้ขาด

การทำพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพ จะเริ่มในวันขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๓ เวลาประมาณเจ็ดนาฬิกาว่า ๆ ชาวบ้านจะนำของมาเช่นไข่ ประกอบด้วย เหล้า บุหรี่ หมาก พลุ ขนมนางเล็ด ขนมห้าวโปง ถ้วยข้าวขวัญจะมีด้ายขวัญใส่มาด้วย บางคนก็ไปทำมาหากินที่อื่นหรือ

ทำกิจการใด หรือไปที่ไหน ๆ เคยเรียกหาเจ้าพ่อศรีเทพให้ช่วยเหลือ เมื่อประสบผลดังที่พูดไว้ก็จะนำสิ่งที่ตัวเองพูดไว้ เช่น ไก่ต้ม หมู เหล้า นำมาแก้บนในวันนั้นด้วย

พิธีจะเริ่มโดยมีแม่หมอบประจำหมู่บ้านมาเตรียมจัดข้าวของ ขนมต่าง ๆ มาจัดวางที่ศาล เรียกว่า การตั้งสิ่งสังเวย ส่วนชาวบ้านจะ จัดวางตะกร้าสิ่งของที่ตนนำมาวางไว้ข้างศาล ชาวบ้านจะนั่งอยู่รอบ ๆ ศาล เมื่อแม่หมอบพร้อมจะมีคนตีโทน ตีฆ้อง สักพักวิญญาณเจ้าพ่อ ศรีเทพ หรือชาวบ้านเรียกว่า เจ้าพ่อใหญ่ จะมาเข้าร่างแม่หมอบที่เป็น ร่างประทับทรง ปีใดถ้ามีผู้คนมามากเจ้าพ่อศรีเทพจะดีใจ เอาเหล้ายา ที่ชาวบ้านนำมาขึ้นแจกให้กินกันทั่วและชวนรำชวนเล่นอย่างสนุกสนาน และยังมีวิญญาณเจ้าพ่ออยู่ทอง วิญญาณคนเลี้ยงช้าง เลี้ยงม้า ชำทาส บริวาร มาเข้าทรงเป็นจำนวนมาก โดยมาเข้าร่างประทับทรงผู้ที่มา เข้าร่วมพิธีบวงสรวงนั่นเอง จากนั้นอยู่เฉย ๆ ก็จะออกไปเดินไปรำโดยไม่รู้ตัว ในขณะที่เจ้าพ่อมาเข้าร่างประทับทรงผู้ที่บนบานศาลกล่าวไว้ ก็จะมามอบสิ่งของและบอกกล่าวเจ้าพ่อศรีเทพที่รับรู้และดีใจ บางคนมีญาติกำลังไม่สบายก็ไต่ถามว่าเป็นอะไรถึงไม่หายสักที ทั้งที่ คนป่วยนั้นอยู่ที่โรงพยาบาลก็บอกว่าถ้าไม่ทำสิ่งนั้น สิ่งนี้ รักษาเท่าไร ก็ไม่หายง่าย ๆ เมื่อผู้ไต่ถามแล้วมาทำตามคนป่วยก็หายได้เป็นเช่นนี้ ก็หลายราย แต่ถ้าผู้ป่วยนั้นเป็นโรคท่านก็จะบอกโรคตัวเขาช่วยไม่ได้ ก็ไม่หายจริง ๆ ดังนั้น ชาวบ้านจึงมีความเชื่อสืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้ อันดับต่อไปเจ้าพ่อศรีเทพ และผู้ติดตามมาก็จะเดินไปสังเวยสิ่งของ ที่ชาวบ้านนำมาจนทั่วทุกตะกร้า เสร็จแล้วจะมีการรำช้าง รำม้า รำดาบ ร้องเพลงเรือ อันดับสุดท้ายเรียกขวัญมาผูกให้ลูกหลานที่บ้านด้วย เป็นเสร็จพิธี งานบวงสรวงนี้จะใช้เวลาประมาณ ๒ - ๓ ชั่วโมง จึงจะเสร็จ

๒. ประเพณีไปส่งไปรับพ่อแม่

งานไปรับไปส่งพ่อแม่ ก็คืองานประเพณีก่อนที่จะมีงานบวชสงฆ์เจ้าพ่อศรีเทพ ปู่ ย่า ตา ยาย เล่าว่า ต้องทำกันทุกปีเหมือนงานบวชสงฆ์ เมื่อถึงวันขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๑๐ เป็นวันที่เจ้าพ่อศรีเทพจะออกไปทัพ ชาวบ้านจึงต้องจัดเตรียมเสบียงอาหารไปด้วยคือ ข้าวสาร ปลาข้าว พริก หรืออาหารแห้ง เช่น ปลาอย่าง เนื้ออย่าง เป็นต้น นำใส่ตะกร้าไปที่ศาลเจ้าพ่อศรีเทพเช่นกัน แต่งานไปส่งเจ้าพ่อนำทหารไปทัพนี้ใครจะไปก็ได้ไม่ไปก็ได้ แต่ต้องฝากเสบียงอาหารไปต่อมาเมื่อถึงวันขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๑๑ จะทำพิธีไปรับเจ้าพ่อศรีเทพกลับจากสนามรบ หรือกลับจากพาทหารไปทัพกลับมา ตอนไปรับไม่ต้องนำเสบียงอาหารไปเพียงแต่นำเหล้า บุหรี่ไปเท่านั้นจะใช้เวลาไม่มากนักเพราะเจ้าพ่อศรีเทพเห็นว่าเป็นฤดูทำนาทำไร่จึงไม่บังคับ แต่ถ้าเป็นบวชสงฆ์เจ้าพ่อศรีเทพนั้นผู้ที่เคยมาร่วมงานจะต้องมาร่วมทุกครั้ง ถ้าผู้ใดเสียชีวิตก็จะมีลูกหลานมาร่วมพิธีแทน

๓. ประเพณีเลี้ยงอีตาเจ้าบ้าน

งานเลี้ยงอีตาเจ้าบ้านเป็นงานประเพณีความเชื่อประจำหมู่บ้านนาตะกุดมาช้านาน ปู่ ย่า ตา ยาย เคยทำมาก่อน ประเพณีนี้จึงตกทอดมาถึงลูกหลานในปัจจุบัน คำว่า อีตาเจ้าบ้าน หมายถึง ผีเจ้าของบ้านมีศาลอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน เมื่อถึงฤดูปีใหม่คือ ประมาณช่วงเดือนหก หัวหน้าหมู่บ้าน คือ กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเป็นคนกำหนดและบอกแม่หมอ ซึ่งเป็นร่างประทับทรง โดยมีเครื่องสังเวยประกอบไปด้วย ไก่ต้มหนึ่งตัว เหล้า บุหรี่ มาตั้งหน้าศาล ส่วนชาวบ้านนั้น จะต้องใช้แบ่งปันเป็นตุ๊กตารูปคนใส่เสื้อผ้าสวยงาม

มีสัตว์เลี้ยงอะไรที่เลี้ยงไว้ก็ขึ้นให้เท่ากับจำนวน เช่น ไก่ วัว ควาย เป็นต้น อาหารก็มีข้าว ปลา ปลาร้า พริกเกลือ และน้ำ ส่วนเงินทองก็ขึ้นเป็นรูปเงินกลมสิบสอง ก้อนทองสิบห้า ขึ้นเป็นรูปแหวน สร้อยคอ แล้ววางใส่ไม้ที่สานเป็นรูปสี่เหลี่ยมผูกเชือกแล้วหิ้วไปร่วมพิธีทุกบ้าน เมื่อได้เวลาแม่หมอจะทำพิธีเรียกผีเจ้าบ้านมาแล้วก็สังเวยเครื่องเซ่น ถือเป็นอันเสร็จพิธี

๔. ประเพณีการเลี้ยงผีโรง หรือผีปู่ ย่า ตา ยาย

ผีโรง เป็นผีประจำตระกูลหรือผีปู่ ย่า ตา ยาย หรือเลี้ยงเจ้าหอ เจ้าโรง จะต้องจัดเลี้ยงในช่วงเดือน ๓ หลังจากมีงานบวชสรองเจ้าพ่อศรีเทพแล้วลูกหลานก็จะนัดกันหรือเที่ยวบอกกล่าวบรรดาญาติพี่น้องในตระกูลเดียวกันว่าจะจัดเลี้ยงผีโรง ผู้ที่เป็นลูกหลานก็จัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้มาทุกคน ได้แก่ ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว ขนมนางเล็ด ขนมข้าวโรง อาหารคาว ก็จะมีแกง มีลาบแล้วแต่จะจัดมา มีเหล้า บุหรี่ หมากพลู ผ้าถุงใหม่ ผ้าห่มใหม่ มะพร้าวยอด บายศรีปากชาม ถ้วยข้าวและถ้วยขวัญ ก่อนถึงพิธีหนึ่งวันเจ้าของสถานที่ที่ผีปู่ ย่า ตา ยายอยู่ด้วย หรือบรรดาญาติ ๆ ก็จะนำของเซ่นไหว้ดังที่กล่าวมาแล้วมาพร้อมกัน และต้องจัดหาร่างประทับทรงมาหนึ่งคน และมีโพนสำหรับตีสองลูก

เริ่มพิธีโดยแม่หมอหรือญาติผู้ใหญ่จะเอาบายศรีพร้อมถ้วยขวัญ มะพร้าว เหล้า บุหรี่ หมากพลู ขึ้นตั้งบนศาลเพียงตา ต่อมาจะใช้ขนมข้าวโปง ขนมนางเล็ดใส่จานแล้ววางซ้อนกันข้างหนึ่งหกชั้น อีกข้างหนึ่งเจ็ดชั้น ตรงกลางมีขันเหล้า ข้าวสาร เงินค่าคายแม่หมอเทียน รูป จะเริ่มโดยการจุดเทียนรูปเป็นการบอกกล่าวพร้อมกับตีโพน

ไม่ช้าฝึบ่ ย่ำ ตา ยาย ก็จะมาหักทลายลูกหลานที่ไปร่วมงาน รำข้าง
รำม้า รำดาบ สนุกสนานและเป็นสิริมงคล ต่อจากนั้นแม่หมอหรือ
ร่างทรงก็จะเรียกขวัญให้ลูกหลานเพื่อจะได้นำขวัญไปผูกข้อมือ
ทั้งผู้ที่มาร่วมงานและผู้ที่ไม่ได้ก็จะฝากญาตินำไปผูกให้ ซึ่งบท
เรียกขวัญมีดังนี้

“ขวัญเอยขวัญของพ่อเอย พ่อไม่อยู่ในน้ำ แม่จะตามไปม
ขวัญแม่ไปอยู่ในตม พ่อจะตามไปเรียก ขวัญของแม่มา ขวัญของ
แม่เอย.... ขวัญจงมา...”

นอกจากนั้น ผู้เรียบเรียงได้จากแม่หมอแอ้ว มีดังนี้

“ลูกหลานทั้งหลาย	ให้มาเถอะมาขวัญมา
ขวัญมาเถอะมาขวัญมา	ให้อยู่ในน้ำเป็นเพื่อนปลา
ให้อยู่ในนาเป็นเพื่อนข้าว	ให้มาเถอะมาขวัญมา
จะอยู่ภูเขาลำเนาไพร	ให้กลับมาเถอะมานะขวัญมา (โห่)
ขวัญลูกเด็กเล็กแดง	ให้มาเถอะมาลูกมา
.....	ให้มาเถอะมาขวัญมา (โห่)
จะอยู่ที่ไหนกลางถนนหนทาง	ให้กลับมาเถอะมาขวัญมา (โห่)
จะอยู่ที่ไหนอยู่ที่ช่องน้ำไหล	ให้มาเถอะมาลูกมา (โห่)
จะอยู่ที่ไหนจะอยู่ที่เขากระทบกัน	ให้ลูกริบมาเถอะขวัญมา
ขวัญไปอยู่กับคนตาย	ก็รีบเร่งให้เอามาส่ง
ถ้านอนหลับนอนไหล	ให้มาเถอะมาลูกมา (โห่)”

๕. ประเพณีเลี้ยงผีมอญ

ประเพณีเลี้ยงผีมอญในหมู่บ้านนาตะกรุดนี้จะมีอยู่ไม่มาก ปู่ ย่า ตา ยายเล่าว่า ต้นตระกูลสืบต่อมาจากคนมอญที่มาอยู่ในหมู่บ้านนี้ ประเพณีเลี้ยงผีมอญจะทำขึ้นสามปีต่อครั้ง โดยจะจัดเลี้ยงหลังจากงานบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพแล้ว ซึ่งลักษณะคล้าย ๆ กับการเลี้ยงผีโรงเพราะว่าเลี้ยงผีปู่ ย่า ตา ยาย ที่ล่วงลับไปแล้วเพื่อจะได้รู้ข่าวว่า ปู่ ย่า ตา ยายหรือบรรพบุรุษล่วงลับไปแล้วอยู่สุขสบายดีหรือไม่ หรือถ้าจัดเลี้ยงก็เพื่อความเป็นสิริมงคลของลูกหลาน

วิธีการจัดเลี้ยงจะใช้สถานที่ที่มีผีมอญอาศัยอยู่กับผู้ใด บวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพเข้าก่อนแล้วให้ผู้มาร่วมงานไปกราบไหว้ นำเครื่องเช่นสังวैयाเข้าไปให้ ต่อจากนั้นแม่หมจะทำพิธีเรียกผีปู่ ย่า ตา ยายเข้ามา เมื่อแต่ละท่านที่เข้ามาก็จะสังวैयाสิ่งของที่ลูกหลานนำมา ถ้ามีผู้มาใหม่จะต้องบอกกล่าวและต้องรำ การรำก็จะใช้โทนกับฆ้องเป็นเครื่องดนตรีให้จังหวะ ส่วนมากคนที่รำจะเป็นหญิงเสียมากกว่า

ความเชื่อของชาวบ้านนาตะกรุด

ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ และถือว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสมัยโบราณที่มีความเจริญทางด้านวิชาการน้อย ความเชื่อต่าง ๆ จึงเกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นการบันดาลให้เกิดขึ้นจากอำนาจของเทวดา พระเจ้า หรือภูตผีปีศาจ ดังนั้น เมื่อเกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ขึ้น เช่น ฝนตก ไฟร้องฟ้าผ่า แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัย และวาทภัยต่าง ๆ ล้วนเป็นสิ่งที่มียุติพลต่อชีวิตหรือความเป็นอยู่ของ

มนุษย์ ซึ่งยากที่จะป้องกันหรือแก้ไขได้ด้วยตัวเอง เช่นเดียวกันกับชุมชนบ้านนาตะกวดที่มีความเชื่อที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษซึ่งปรุงศรี กลิ่นเทศ (๒๕๖๔) และสมหวัง ครุเจริญ (๒๕๖๔) ได้ให้ข้อมูลไว้ดังนี้

๑. ห้ามขึ้นนิวไสยรู้้ง เพราะฟ้าจะผ่า ที่จริงคือเมื่อฝนตกจะทำให้ไม่สบาย

๒. ห้ามไม่ให้ชักมุ้งในแม่น้ำ คนเฒ่าคนแก่เชื่อว่าเงือกจะขึ้นมากินคน ที่จริงคือเพราะกลัวว่ามุ้งจะมาพันตัวเองจนจมน้ำ

๓. ตำพริกเสร็จไม่ให้เอาซากคาครกไว้ คนโบราณห้ามเพราะเชื่อว่าจะทำให้คลอดลูกยาก ที่จริงคืออุบายสอนไม่ให้ลูกหลานขี้เกียจล้าง

๔. ห้ามกวาดบ้านตอนกลางคืน จะเป็นอัปมงคล เปรียบเหมือนเป็นการปิดกวาดปิดไล่เทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่มาคอยคุ้มครองระวังภัยจากภูตผี หรือสิ่งชั่วร้ายไม่ให้มารบกวนผู้คนภายในบ้านให้ออกไปจากบ้านเรือน ที่จริงคือตอนกลางคืนมันมืดแล้วกลัวว่าจะกวาดสิ่งของขึ้นเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่มีค่าทิ้งไป

๕. อย่าฉีใส่หมา เพราะฟ้าจะผ่า ที่จริงแล้วเพราะหมาจะกัด

๖. ถ้าลูกชายเกิดมาหน้าตาคล้ายพ่อ ให้กระโดดบนยุงข้าวหรือกระโดดข้ามบันได ๓ ขั้น เพราะจะเป็นตัวตายตัวแทน

๗. คนที่เป็นประจำเดือน ห้ามลงไปอาบน้ำนิ่ง เพราะน้ำจะสกปรก

การละเล่นพื้นบ้านของชาวบ้านนาตะกวด

การละเล่นเป็นสิ่งที่ชาวบ้านนำมาเล่นกันเพื่อให้เกิดความรื่นเริง ครึกครื้น สนุกสนาน กระเช้าเข้าเหย้า เกี่ยวพาราสืระหว่างชายกับหญิงสมัยก่อนไม่ว่าสาว ๆ หรืออายุมาก การละเล่นแต่ละอย่างก็มีการเล่นตามฤดูกาล และตามเทศกาล การละเล่นบางอย่างมีดนตรีพื้นบ้านประกอบ เช่น โทน ปี่ ฆ้อง โปงเพี้ย เป็นต้น (ปทุมศรี กลิ่นเทศ, มปป)

ประเภทการละเล่นพื้นบ้านของชาวบ้านนาตะกวด

ผู้เรียบเรียงสามารถเก็บรวบรวมได้ทั้งหมด ๑๓ รายการ ดังต่อไปนี้

๑. การเล่นรำโทน

สถานที่เล่น	ลานกว้างหรือลานวัด
เวลาที่เล่น	กลางวันหรือกลางคืนก็ได้
อุปกรณ์การเล่น	โทน ฆ้อง
ผู้เล่น	หนุ่มสาวหรือกลุ่มผู้สูงอายุ

วิธีเล่น

๑. แบ่งเป็นฝ่ายชายและหญิง
๒. ฝ่ายชาย จะร้องเพลงพวงมาลัย
๓. เมื่อฝ่ายชายร้องเพลงจบจะชวนฝ่ายหญิงออกมารำโทน
๔. พอรำไปได้สักพักฝ่ายหญิงจะร้องเพลงพวงมาลัยแก้กลับฝ่ายชาย พอเพลงจบฝ่ายหญิงและชายก็จะรำโทนกันต่อ
๕. จะทำเช่นนี้สลับกันไปพอเหนื่อยหรือเมื่อยก็จะเปลี่ยนไปเล่นอย่างอื่นต่อไป

๒. การร้องเพลงพื้นบ้าน

สถานที่เล่น	ลานบ้าน
อุปกรณ์การเล่น	ผ้าสำหรับโยน ๑ ผืนและโทน
ผู้เล่น	ชายหญิงหรือผู้สูงอายุ และร้องเพลงพวงมาลัยได้

วิธีเล่น

๑. แบ่งฝ่ายชายหญิงยืนล้อมวงกัน
๒. ฝ่ายหญิงจะเป็นฝ่ายร้องเพลงพวงมาลัยขึ้นก่อน การร้องจะร้องต้นกลอนสดได้ต่อกัน
๓. ฝ่ายชายจะร้องโต้ตอบหรือร้องเพลงแก้
๔. ฝ่ายชายจะโยนผ้าให้ฝ่ายหญิงรับ เมื่อรับผ้าได้คู่ที่โยนกับคู่ที่รับจะออกมารำโทนเพื่อแย่งผ้าคืน
๕. ถ้าฝ่ายใดแย่งผ้าได้จะต้องร้องเพลงพวงมาลัยขึ้นใหม่
๖. อีกฝ่ายจะร้องเพลงโต้ตอบแล้วแย่งผ้าคืนให้ได้
๗. เล่นรำโทนและร้องเพลงพวงมาลัยกันไปเรื่อยจนกว่าจะเบื่อหรืออาจร้องเพลงพื้นฐาน โดยร้องโต้ตอบกันไปมาจนกว่าผู้เล่นและผู้ชมจะเบื่อ

๓. การเล่นเกมตีเข้า

สถานที่เล่น	ลานบ้านหรือลานวัด
เวลาที่เล่น	งานสงกรานต์ตอนกลางวัน
อุปกรณ์การเล่น	สตางค์แดงหรือเบี้ย
ผู้เล่น	หนุ่มสาว (ประมาณ ๒๐ คน)

วิธีเล่น

๑. ชายหญิงนั่งเรียงแถว หันหน้าเข้าหากันห่างกัน ๓ ศอก
๒. ผู้เล่นทั้งหนุ่มสาวจะต้องนั่งโจงกระเบนสมัครลงเล่น
๓. ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเริ่มต้นเสี่ยงทายเบี้ย โดยเลือกว่าฝ่ายใดจะเอาหัวหรือก้อย
๔. ถ้าฝ่ายชายปั่นเบี้ยและผิดก็จะโดยฝ่ายหญิงตีเข้าจนครบหมดทุกคน
๕. เปลี่ยนให้ฝ่ายหญิงเป็นผู้ปั่นเบี้ยบ้างสลับกันถ้าเบี้ยของฝ่ายหญิงเกิดผิด ฝ่ายชายก็จะเป็นผู้ตีเข้าจนครบทุกคน
๖. เล่นสลับกันดังนี้จนหมดสนุกก็จะเลิกเปลี่ยนไปเล่นอย่างอื่นแทน

๔. การวิ่งวัว

สถานที่เล่น	ลานกว้างหรือลานวัด
เวลาที่เล่น	ตอนบ่ายหรือตอนเย็น
อุปกรณ์การเล่น	ใช้ผ้าสองผืน (ผ้าเช็ดหน้า)
ผู้เล่น	ส่วนมากเป็นหนุ่มสาวและจะมีผู้สูงอายุ เป็นผู้นำเล่น

วิธีเล่น

๑. แบ่งผู้เล่นเป็นสองฝ่าย คือฝ่ายหนุ่มกับฝ่ายสาว
๒. เริ่มวิ่งจากฝ่ายของตนซึ่งห่างกันประมาณ ๕ - ๑๐ วา
๓. วิ่งสวนทางกันแต่ส่วนมากฝ่ายหญิงจะรอวิ่งไล่จับฝ่ายชาย
๔. ถ้าฝ่ายใดจับตัวได้ก็เอาอีกฝ่ายมาเป็นเชลย
๕. ฝ่ายใดหมดผู้เล่นจะเป็นฝ่ายแพ้ และถูกจับลงโทษโดยการจับรำโทนหรือจับโยนลงน้ำลงโคลน เป็นต้น

๕. การเล่นผีนางดั่ง

สถานที่เล่น	ลานบ้าน
เวลาที่เล่น	กลางคืนเทศกาลสงกรานต์
อุปกรณ์การเล่น	กระดิ่ง เทียน
ผู้เล่น	ผู้หญิง

วิธีเล่น

๑. ผู้หญิง ๒ คน จับกระดิ่งหันหน้าเข้าหากัน
๒. จุดเทียนที่ขอบกระดิ่งเรียกวิญญาณให้มาเข้าซึ่งผู้เล่นจะต้องนั่ง
๓. เมื่อวิญญาณมาเข้า จะมีการรำ จะมีคนเชียร์

๖. การเล่นสะบ้า

สถานที่เล่น	ลานวัด
เวลาที่เล่น	กลางวันตอนบ่าย
อุปกรณ์การเล่น	สะบ้าทำด้วยไม้กลึงให้กลมเป็นวงกลม หรือลูกสะบ้าที่เก็บจากต้นไม้ยืนต้นมีเมล็ด กลมใหญ่
ผู้เล่น	หนุ่มสาวหรือผู้สูงอายุ

วิธีเล่น

๑. แบ่งออกเป็นสองฝ่าย คือ ฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย
๒. ปั่นหัวถั่วเพื่อเสี่ยงทายว่าฝ่ายใดจะได้เล่นก่อน
๓. อีกฝ่ายจะเอาสะบ้าตั้งรับห่างกันพอประมาณ
๔. ลงมือเล่นตามที่กำหนดไว้ (จะเขียนบอกภายหลัง)
๕. ผู้เล่นจะต้องระวังสะบ้าของตน ไม่ให้ปลอยเลยเขตที่ตั้งรับ
๖. เมื่อฝ่ายผู้เล่น เล่นมาแล้วต้องคอยอิงคู่ต่อสู้พร้อมกัน ถ้าคู่ใด
ยิงสะบ้าที่ตั้งไว้ไม่ล้มสามารถให้พวกเดียวกันยิงสะบ้าแทนได้
๗. เล่นไปตามขั้นตอน แต่ถ้าฝ่ายใดเสียอีกฝ่ายจะลูกไปเล่นแทน
และเล่นต่อไปจนจบทำการเล่นฝ่ายใดจบก่อนฝ่ายนั้นจะชนะ

ท่าการเล่นสะบ้า

๑. อีกล้อย	๖. อีห้อยใหญ่	๑๑. อีกระเทิงกระทะ
๒. อีง่ามหงะ	๗. อีห้อยน้อย	๑๒. อีไวยลิบ
๓. อีหัวเข้า	๘. อีตากแดด	๑๓. ศาลาส่งกัน
๔. อีตาตุ่ม	๙. อีมุดมิดปิดหรือเปิด	๑๔. อีปลาย
๕. อีตีนสั้น	๑๐. อีคิมหรือต้อย	

๗. การเล่นโพงพาง

สถานที่เล่น	ลานกว้าง
เวลาที่เล่น	กลางวัน
อุปกรณ์การเล่น	ผ้า
ผู้เล่น	เด็ก

วิธีเล่น

๑. ให้เด็กจับมือกันเป็นวงกลม โดยให้คนที่เล่นโพงพางนั้นยืนอยู่ตรงกลางเอาผ้าปิดตาไว้
๒. เด็กที่ล้อมกันอยู่เป็นวงกลมจะร้องเพลงโพงพาง โดยให้คนที่เล่นโพงพางนั้นหมุนตัวไปรอบ ๆ
๓. พอเพลงจบเด็กที่ล้อมวงอยู่ก็จะรีบนั่งลง โดยไม่ส่งเสียง
๔. คนที่เล่นโพงพางก็จะพยายามหาคนที่นั่งอยู่จนเจอแล้วก็ทายว่าเป็นใคร
๕. ถ้าทายถูกคนที่ถูกจับก็ต้องเป็นโพงพางแทน แต่หากทายไม่ถูกก็ต้องเป็นโพงพางต่อไป

๘. การเล่นเกมข้าวสาร

สถานที่เล่น	บริเวณลานบ้าน
เวลาที่เล่น	กลางวัน
ผู้เล่น	เด็ก

วิธีเล่น

๑. แบ่งคนออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มอุโมงค์ ๒ คน และกลุ่มลอดอุโมงค์
๒. ให้คนที่เป็นอุโมงค์เอามือจับประสานกันเพื่อให้พวกที่เหลือพากันเกาะเอาเป็นแถวแล้วลอดอุโมงค์
๓. ขณะที่ลอดก็ให้ร้องเพลงรีรีข้าวสารไปด้วย
๔. พอเพลงจบก็ให้คนที่จับมือกันทำมือหุบมากักตัวผู้ลอดอุโมงค์ไว้
๕. กักได้เท่าไรก็ให้ออกไปรอไว้ก่อนจนกว่าจะกักได้หมด
๖. เมื่อกักหมดแล้วก็ให้คนเป็นอุโมงค์เอาตัวมาถามว่าจะอยู่กับพ่อหรืออยู่กับแม่
๗. เป็นการสมมุติว่าคนที่อยู่กับพ่อก็จะถูกหักคอจมน้ำฟรี ส่วนคนที่เลือกอยู่กับแม่อีกจะโดนลอยแพ

๙. การเล่นผีนางควาย

สถานที่เล่น	ตามลานกว้าง กลางแจ้ง
เวลาที่เล่น	กลางคืน เทศการสงกรานต์เท่านั้น
ผู้เล่น	นิยมเล่นในหมู่ผู้หญิง

อุปกรณ์การเล่น

๑. หัวกะโหลกควาย ๒ หัว	๖. เทียน ๔ เล่ม
๒. ไม้หลักทำเสา ๒ ต้น	๗. ขันใส่น้ำไว้รดหัวกะโหลกควาย
๓. ไม้พาดระหว่างเสา ๒ ต้น ๑ อัน	๘. โทนสำหรับตี
๔. โซ่สำหรับผูก กะโหลกหัวควายโยง	๙. เสี่ยงจากผู้ชม
๕. เครื่องเซ่น (หมาก พลุ บุหรี่ ๒ ชุด)	

วิธีเล่น

๑. จัดสถานที่โดยฝังหลักหรือเสา ๒ ต้น ห่างกันประมาณ ๙ - ๑๐ เมตร ใช้ไม้พาดเสา ๒ ต้น มัดเชือกให้แน่น
๒. ใช้โซ่มัดหัวกะโหลกควายสูงพอคนจับถึง คือ สูงจากพื้นดินประมาณ ๑.๕ เมตร ควรมัดหรือโยงหัวกะโหลกควายให้วิ่งชนกันพอถึงกันได้
๓. เตรียมเครื่องเซ่นไว้บนหัวกะโหลกควายหัวละ ๑ ชุด
๔. คนชมล้อมวง
๕. คนเซ่นจุดเทียนที่หัวกะโหลกควาย ซึ่งมีคนถือหัวกะโหลกควายข้างละคน

๖. คนตีโพนจะเริ่มตีโพน คนเชิดจะร้องเพลงเชิดและเพ็ญเชิญไปเรื่อย ผู้ชมจะช่วยกันส่งเสียงโห่ จากนั้นห้วกะโหลกควายจะสั่นและจะมาพาผู้ถือกระโถดวิ่งชนกันบ้าง เต้นบ้าง บางครั้งจะมีผีมาเข้าคนที่จับห้วกะโหลกควาย แลจะพากันเล่นสนุกสนานเมื่อได้เวลาพอสมควรก็จะเลิกเล่น

๗. การเล่นผีนางควายนี้ จะต้องเล่นให้ครบ ๓ คืน จึงจะได้เมื่อคืนสุดท้ายจะทำน้ำมนต์มารดห้วกะโหลกควาย และให้ผู้เล่นเอาน้ำมนต์ล้างหน้า

บทเช้น บทเชิดและบทเชิญผีนางควาย

อันดับแรก ต้องร้องบทเช้น ดังนี้ (เช่นนางควาย)

บทนำ	เช่นเอ๋ยเช่นเหล่า	เช่นเจ้าใบตองตัด
	ผีตายในวัดหลายเอ๋ย	ลูกน้อยเจ้าตาตำ
	วันนี้ยังค่ำ	ตาตำของแม่นา
ลูกคู่รับ	ผีตายวัดหลวง	หลวงเอ๋ยเจ้าลูกน้อยเจ้าตาตำ
	ผีอะไรเคยเล่น	เคยมาเต้นมารำ
	ตาตำของแม่นา....	

อันดับสอง ร้องบทเชิด ดังนี้ (เชิดผีนางควาย)

นางควายเอ๋ย	นางควายหางดอก
กระรองเป็นกวาง	กวางเป็นเขา
มะนาวปิบชบ	ปิบชบปิมข้าง
จับหางยั้งคิ้ว	ตบห้วควายลิ่ว
ตบมือเสาโยก	น้ำท่วมโคกฝนตกชะเอย
ฟังลั่นฉั่นเพล	ข้าวหลวงเดือนแก้ว
หูนหัวเจ้าหูนหัวนางควาย (แล้วเทน้ำรดห้วกะโหลกควาย)	

อันดับสาม ร้องบทเชิญ (เชิญผีนางควาย)

บทนำ	เชิญเอ๋ยเชิญลง	เชิญพระองค์เข้าเนรมิต
ลูกคู่ร้องรับ	องค์ไหนศักดิ์สิทธิ์	เนรมิตลงมา
	มาเข้าน้องข้า	เจ้าคนทรงเอ๋ย
	คนเอ๋ยคนทรง	รูปร่างบรรจง
	ที่เขาแต่งไว้เอ๋ย	ไม่ใช่ไม่เคยไม่เคยเมื่อไร
	มาแล้วอย่างแฉะอย่างเวียน	อย่างให้เปลื้องเทียน
	อย่างให้เปลื้องได้	มาแล้วอย่างหนีน้องไป
	ใครเอ๋ยจะรู้	ว่าเจ้าจะเสด็จลงมานี้เอ๋ย

๑๐. การเล่นผีนางสุม

สถานที่เล่น	ลานกว้างที่บ้านใครก็ได้
เวลาที่เล่น	กลางคืนเทศกาลสงกรานต์
ผู้เล่น	ผู้หญิงล้วน

อุปกรณ์การเล่น

๑. สุ่ม เครื่องมือจับปลา
๒. เครื่องเข่น คือ หมาก ๔ คำ เทียน ๒ เล่ม ชันน้ำ ๑ ชัน
๓. ผ้าผูกสุ่ม
๔. โทน
๕. เสียงโห่ร้องจากผู้ชม

วิธีเล่น

๑. ใช้ผ้าพันหัวสุ่ม ให้มิดเล็ก ๆ ขัดสุ่มไว้จุดเทียนไว้ที่หัวสุ่ม ๑ เล่ม หมาก ๔ คำวางไว้บนสุ่ม
๒. ใช้คนจับสุ่มนั่งหันหน้าเข้าหากัน สุ่มอยู่กลางจับสุ่มไว้

๓. ใช้คนร้องเพลงเชยวิญญานตามบทเช่น บทเชย
๔. ผู้ชมต้องตีโทน และช่วยกันโห่ร้องเสียงดัง ๆ
๕. แล้วผีจะเข้าสู่ สุ่มจะสั่นโยกไปมาแล้วจะมีคนมาวิ่งเจออะไรก็จะสุ่มอยู่ที่นั่นแหละเพราะคิดว่าปลา
๖. เมื่อผีเข้าคนทรงที่เป็นคนจับสุ่ม ก็จะยกสุ่มรำแล้วจะมีคนไปจับสุ่ม แล้วสุ่มจะนำมาวิ่งไปรอบ ๆ วง
๗. เมื่อวิญญานมาเข้าร่างทรง ก็จะชวนเล่นรำโทนบ้าง เล่นอะไรที่สนุกสนาน
๘. พอเลิกเล่นก็จะใช้น้ำมนต์รดสุ่มและคนที่เล่น

บทเช่น บทเชิดและบทเชยนางสุ่ม

อันดับแรก ต้องร้องบทเช่น ดังนี้ (เช่นนางสุ่ม)

บทนำ	เช่นเอยเช่นเหล่า	เช่นเจ้าใบตองตัด
	ผีตายในวัดหลวงเอย	ลูกน้อยเจ้าตาตำ
	วันนี้ยังคำ	ตาตำของแม่นา
ลูกคู่รับ	ผีตายวัดหลวง	หลวงเอยเจ้าลูกน้อยเจ้าตาตำ
	ผีอะไรเคยเล่น	เคยมาเต้นเคยมารำ
	ตาตำของแม่นา...	

อันดับสอง ร้องบทเชิด (เชิดนางสุ่ม)

นางสุ่มเอยแรกเริ่มเดิมที นางมะโนรีไปตัดไม้ไผ่ป่า
 ให้ข้าไปตัดไม้มา หวังว่าจะทำได้
 เอาไม้มาผ่าเป็นซีก เหลาแล้วเหลาอีก
 เอาไม้ซีกมาลนไฟ ทำสร้อยมาลัย
 ให้สาวเอย...แม่นา....

อันดับสาม ร้องบทเชิญ (เชิญนางสุม)

บทนำ	เชิญเอ๋ยเชิญลง	เชิญพระองค์เข้าเนรมิต
ลูกคู่ร้องรับ	องค์ไหนศักดิ์สิทธิ์	เนรมิตลงมา
	มาเข้าน้องข้า	เจ้าคนทรงเอย
	คนเอ๋ยคนทรง	รูปร่างบรรจง
	ที่เขาแต่งไว้เอย	ไม่ใช่ไม่เคยไม่เคยเมื่อไร
	มาแล้วอย่างแฉะอย่างเวียน	อย่างให้เปลืองเทียน
	อย่างให้เปลืองใต้	มาแล้วอย่างหนีน้องไป
	ใครเอ๋ยจะรู้	ว่าเจ้าจะเสด็จลงมาเอย

๑๑. การเล่นผีนางสาก

สถานที่เล่น	ลานบ้าน
เวลาที่เล่น	กลางคืนเทศกาลสงกรานต์
อุปกรณ์การเล่น	สากดำข้าว จำนวน ๒ อัน
ผู้เล่น	ส่วนมากเป็นหญิง

วิธีเล่น

๑. นำสากมาวางสองอันคนสองคน
๒. จุดเทียนวางถึงกลางสากทั้งสองอัน
๓. ให้คนจับปลายทั้งสองข้างไว้
๔. ร้องเพลงเชิญผีเข้าร่างทรง
๕. เมื่อผีเข้าแล้วจะจับสากมาดากับพื้นเหมือนดำข้าว
๖. ถ้าใครอยากลองจับก็เปลี่ยนกันจับสากดำข้าว
๗. ถ้าผีเข้าร่างทรงก็จะถามว่าเป็นใครเขามา ผีที่เข้ามาจะบอกชื่อหรืออาจจะบอกเหตุการณ์ดีหรือร้ายในวันข้างหน้าได้
๘. เมื่อเวลาสมควรก็จะให้น้ำมนต์รดสาก รดคน

๑๒. การเล่นผีสิงลม

สถานที่เล่น	ลานกว้างที่บ้านใครก็ได้
เวลาที่เล่น	กลางคืนเทศกาลสงกรานต์
ผู้เล่น	ผู้ชายล้วน

อุปกรณ์การเล่น

๑. ไม่ทำราวสำหรับให้ลิงขึ้นได้
๒. ผ้าผูกเอว
๓. โทน
๔. ฆ้อง
๕. เครื่องเซ่นไหว้
๖. เสียงโห่ร้องจากผู้ชม
๗. ตั๊กกัวย

วิธีเล่น

๑. เตรียมเครื่องเซ่นผีมาเชิญ
๒. นำผ้าผูกเอวผู้ที่จะเป็นร่างทรงเป็นลิง เพื่อกันเวลาผีสิงลมเข้าจะได้ไม่เตลิดเข้าป่าหรือไปไกล ๆ
๓. พวกที่เหลือคอยช่วยกันโห่ขณะที่คนร้องเพลงเชิญผีสิงลมมาเข้าร่างทรง
๔. เมื่อผีสิงลมเข้าร่างทรงแล้วก็จะให้ป็นต้นกล้วยบ้าง ให้กินกล้วยบ้าง หรือให้น้ำอะไรก็ได้ให้สิงลมทำอะไรก็ได้หมด
๕. เมื่อเล่นสนุกพอสมควรก็จะเชิญผีออกโดยทำน้ำมนต์มารด ผีจะออกแต่ไม่ค่อยมีผู้นิยมเล่นกันแล้ว

๑๓. การเล่นนางข้าง

สถานที่เล่น ลานกว้างบ้านใครก็ได้

เวลาที่เล่น กลางคืน (ระหว่างเวลางานสงกรานต์)

อุปกรณ์การเล่น

๑. ผ้าขาวม้าทำวงข้าง หางข้าง

๒. โทณ

๓. ช้อง

๔. เสียงโห่จากผู้ชม

ผู้เล่น ผู้ชายมีลักษณะแข็งแรง

วิธีเล่น

๑. ทำพิธีเล่นโดยให้ผู้ชายเป็นข้างนอนหมอบ

๒. ร้องเพลงเชิญดวงวิญญาณข้างมาเข้าทรงนางข้าง

๓. เพื่อป้องกันอันตราย ต้องมีความขำขันใช้เชือกมาผูกไว้

๔. ผีจะเข้าร่างประทับทรงประมาณ ๓๐ นาที หรือหนึ่งชั่วโมง

๕. ถ้าผีเข้าแล้ว ไม่ยอมออกจะต้องใช้น้ำมันตรดหรือตะไคร้น้ำ กล้วย ทุตง ๆ ว่า “กระโตก” ร่างทรงจะรู้สึกตัวทันที

บรรณานุกรม

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (๒๕๖๐). การละเล่นพื้นบ้านไทย.

กรุงเทพฯ: ชัน แพคเกจจิ้ง (๒๐๑๔)

จรรยา แदनนาเลิศ. (๒๕๖๒). ประเพณี ความเชื่อ ของวิถีชุมชน

ล้านนา. ใน การประชุมวิชาการราชภัฏรัฐศาสตร์และรัฐ-
ประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ ๒ “การเมือง การบริหาร
และสังคมในยุคดิจิทัลกับการพัฒนาที่ยั่งยืน” (หน้า ๙๖๙ -
๙๗๐). มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ปรุงศรี กลิ่นเทศ. (มปป.). ตำนาน วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นใน
ชุมชนเมืองศรีเทพ (หมู่บ้านนาตะกรุด). โรงเรียนบ้านนา
ตะกรุด.

อ้างอิงบุคคล

ปรุงศรี กลิ่นเทศ. (๒๕๖๔). อายุ ๘๒ ปี. บ้านเลขที่ ๒๑๒ หมู่ ๒
บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม

สมหวัง ชุรุเจริญ. (๒๕๖๔). อายุ ๖๘ ปี. บ้านเลขที่ ๙๗/๑ หมู่ ๒
บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม

เพลงกล่อมเด็ก

อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

ผู้เขียน : วิโรจน์ หุ่นทอง

นักวิชาการวัฒนธรรม สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ดนตรีเป็นสิ่งที่ธรรมชาติให้มาพร้อม ๆ กับชีวิตมนุษย์โดยที่มนุษย์เองไม่รู้ตัว ดนตรีมีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ตั้งแต่มนุษย์เราเกิดจนกระทั่งตายมนุษย์ได้นำเอาดนตรีดัดแปลงและนำมาแก้ไขให้เกิดความประณีตงดงาม ไพเราะ เมื่อฟังดนตรีแล้วทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ดนตรีเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์อย่างหนึ่งที่จะช่วยให้มนุษย์มีความสุข ช่วยผ่อนคลายความเครียด ดนตรีเป็นเครื่องกล่อมเกลาคิดใจของมนุษย์ ให้มีความเบิกบานรื่นเริงให้เกิดความสงบนั้นก็ถือเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เราได้ทราบว่ามีมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นชนชาติใดก็สามารถรับรู้รสชาติของดนตรีได้โดยใช้เสียงเป็นสื่อได้เหมือนกันอาจเกิดขึ้นจากวิถีชีวิตวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อในแต่ละท้องถิ่น เช่น เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก เพลงที่เกี่ยวข้องในงานพิธีต่าง ๆ เป็นต้น

เพลงและการละเล่นพื้นบ้าน เป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดความสนุกสนานให้ความเพลิดเพลินทั้งผู้เล่นและผู้ชม เพลงพื้นบ้านไม่มีเนื้อร้องตายตัว เนื้อร้องอาจขยายหรือตัดทอนลงได้ การใช้ถ้อยคำสำนวนเปรียบเทียบกับง่าย ๆ เสริมในคำร้อง และไม่มีการจดบันทึกท่วงทำนองไว้จึงทำให้เพลงพื้นบ้านมีลีลาแตกแยกไปได้หลายทาง และการละเล่นพื้นบ้านเป็นสมบัติทางวัฒนธรรม ชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตในแบบสังคมเกษตรกรรม โดยมีการสืบทอดต่อกันมาในแต่ละท้องถิ่นทั่วภูมิภาคของประเทศไทย แต่ความนิยมเล่นแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันออกไป เพลงและการละเล่นบางอย่างยังนิยมเล่นกันอยู่ตามท้องถิ่น เพลงพื้นบ้านจำแนกออกได้ ๓ ประเภท คือ เพลงกล่อมเด็ก เพลงปฎิพากย์ และเพลงที่ใช้ในพิธีกรรม (อมรา กล้าเจริญ, ๒๕๕๓ : ๑)

เพลงกล่อมเด็กในแต่ละภูมิภาคไม่ปรากฏหลักฐานผู้แต่ง มีเพียงข้อสันนิษฐาน (สุมามาลย์ เรื่องเดช, ๒๕๕๓ : ๑) อ้างใน (อมรา กล้าเจริญ) เพลงกล่อมเด็กเป็นเพลงพื้นบ้านที่แสดงให้เห็นถึงความรักของแม่ที่มีต่อลูกและถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ค่านิยม สังคมพื้นบ้าน ประเพณีและวัฒนธรรมส่วนมากเพลงกล่อมเด็กสืบทอดกันต่อมาด้วยวิธีการจดจำจากรุ่นสู่รุ่นโดยไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในภาษาศาสตร์ถือว่า เพลงกล่อมเด็กเป็นวรรณกรรมปากเปล่า หรือ วรรณกรรมล่องลอย เพราะบทเพลงเหล่านี้ยังล่องลอยอยู่ทั่วไปไม่สามารถเก็บรวบรวมได้ทั้งหมด เพลงกล่อมเด็กที่เห็นอยู่ในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยมีเนื้อร้องและทำนองที่เรียบง่าย บ่งบอกถึงธรรมชาติและวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่น เพลงกล่อมเด็กมี

ความแตกต่างกันบ้างก็เพียงสำเนียงและภาษาถิ่นมีชื่อเรียกที่ต่าง
กันออกไป เช่น เพลงเห่กล่อมพระเจ้าลูกเธอหรือพระเจ้าลูกยาเธอ
เรียกว่า เพลงเห่กล่อมพระบรรทม ทางภาคใต้เรียกว่า เพลงร้องเรือ
หรือเพลงชาน้อง ภาคเหนือ เรียกว่า เพลงอื้อ หรือเพลงอื้อลูก ภาคกลาง
เรียกว่าเพลงกล่อมเด็ก ภาคอีสาน เรียกว่า เพลงนอนสาเด้อ เป็นต้น
(อมรา กล้าเจริญ, ๒๕๕๓ : ๔๗ - ๔๘)

จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นจังหวัดในกลุ่มภาคเหนือตอนล่าง
ภาคกลางตอนบน ที่มีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ
ของจังหวัดถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรแก่การสืบทอดและ
อนุรักษ์รวมไปถึงบทเพลงพื้นบ้านต่าง ๆ ในแต่ละท้องถิ่นของชาวบ้าน
ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เช่น เพลง โลมนางเชือก เพลงฉ่อยบ้านสะเดียง
เพลงรำโจ่ง เพลงรำไทวี่เขียรบุรี และเพลงกล่อมเด็กของบ้านนา
ตะกรุด เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์
ทำให้เพลงกล่อมเด็กของหมู่บ้านนาตะกรุดดั้งเดิมมีผู้สืบทอดน้อยลง
เพลงกล่อมเด็กเป็นเครื่องมือในการเลี้ยงดูบุตรซึ่งแสดงให้เห็นถึง
ความรักของแม่ที่มีต่อลูก บางครั้งมีเนื้อหาเพื่อขู่หรือปลอบ ในปัจจุบัน
เพลงกล่อมเด็กของหมู่บ้านนาตะกรุดมีผู้นำมาใช้เฉพาะกลุ่มส่วนใหญ่
จะเป็นผู้สูงอายุที่มีอายุประมาณ ๖๐ ปีขึ้นไป ดังนั้นผู้ที่มีอายุน้อยกว่า
๖๐ ปีจะไม่นิยมนำเพลงกล่อมเด็กมาร้องกล่อมลูกเนื่องจากปัจจัย
ภายนอก เช่น พ่อแม่ไม่มีเวลาเลี้ยงดูบุตรเพราะต้องทำงาน เยาวชน
รุ่นใหม่จึงไม่คุ้นเคยกับเนื้อร้องของเพลงกล่อมเด็กแบบดั้งเดิม
ตลอดจนความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีและสารสนเทศจึงทำให้
เพลงกล่อมเด็กมีผู้รู้จักน้อยลง

เพลงกล่อมเด็กของหมู่บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ สืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบันเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ ปี ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ครูปรงศรี กลิ่นเทศ ได้เริ่มเก็บรวบรวมบทเพลงกล่อมเด็ก โดยวิธีการจดจำพร้อมกับจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร บทเพลงกล่อมเด็กของบ้านนาตะกรุดจะขึ้นต้นด้วยคำว่า “เอ...เอ...” มีเนื้อร้องสั้น ๆ ไม่ยาว เมื่อร้องจบเพลงหนึ่งก็จะร้องอีกเพลงหนึ่งต่อขึ้นมา มีทำนองที่เย็น ๆ มีทั้งเพลงชู้ เพลงปลอบ เพลงกล่อม แต่เพลงชู้จะมีเนื้อหาที่ดู ส่วนเพลงกล่อมและเพลงปลอบจะมีเนื้อหาที่คล้าย ๆ กัน ความหมายของเนื้อเพลงมันจะบอกอยู่ในตัวของมันบางบทเพลงอาจจะเปรียบชื่อลูกเป็นอะไรที่น่ารัก ๆ เมื่อเด็กได้ฟังเด็กจะได้รับความเพลิดเพลินความสนุกสนานบางเพลงเป็นเหมือนการสอนเด็กไปในตัวเมื่อเด็กได้ฟังเด็กจะจำเสียง จำสำเนียงของแม่ เด็กจะมีความรู้สึกที่แม่ไม่ทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพังทุกครั้งที่มีแม่ร้องเพลงกล่อมเด็กแม่จะใช้ชั้นชุดเพื่อประกอบจังหวะในการร้อง หรือถ้าเด็กร้องให้แม่จะเคาะชั้นเพื่อเป็นการชู้ให้เด็กกลัวเด็กจะไม่ร้องไห้โยเย เด็กจะนอนหลับง่ายขึ้น แม่ก็จะมีเวลาในการทำงานบ้านต่าง ๆ ปัจจุบันยังมีบทเพลงกล่อมเด็กของชาวบ้านนาตะกรุดที่ถูกจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและมีการอนุรักษ์โดยครูปรงศรี กลิ่นเทศ ไว้จำนวน ๔๐ เพลง ซึ่งท่านเป็นผู้สืบสานและถ่ายทอดให้แก่เยาวชนผู้ที่สนใจในบทเพลงกล่อมเด็กของหมู่บ้านนาตะกรุดเพื่อเป็นการรักษาและอนุรักษ์ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษให้คงอยู่สืบไป

บทเพลงกล่อมเด็ก

๑. เพลงนกเอี้ยง

(ผู้ร้อง : นายจ่าง อินทร์จใจ)

นกเอี้ยงเอ๋ย	มาเลี้ยงควายเฒ่า
ควายกินข้าว	นกเอี้ยงตีนบุง
นางทองสุข	หุงข้าวจันทัน
นางทองจัน	หุงข้าวสวดมนต์
นกคันชนห้าม	ห้ามผีไปฝัง
นกกระยาง	ร้องไห้โฮ....เฮ้

๒. เพลงนกกระजิบ

(ผู้ร้อง : นางจิ้น ตะกรุดงาม)

นกกระจิบกระจาบเอ๋ย	คาบข้าวไปสองรวง
บอกกับแม่เข้าใจ	จะเอาไปใส่ถ่านรวง
นกน้อยพุ่มพวงของแม่จะนอน	

๓. เพลงนกเขาเอ๋ย

(ผู้ร้อง : นายวัง กลิ่นเทศ)

เอ๋ย เอื้อ เอ เอละฉ่า นอนเสียเถิดลูกเอ๋ย หลับเสียเถิด
นกเองนกเขาขันกรู ชันอยู่บนยอดไม้ ลูกนอนหลับเสียเถิด หลับเสีย
นาน แม่จะไกวจะไกว แล้วลูกหลับตา

๔. เพลงนกกาเหว่า

(ผู้ร้อง : นางจันทร์ ตะกรุดคง)

กาเหว่าเอ๋ย ตัวหนึ่งเล่า ไซ้ให้แม่กาพัก แม่กาก็หลงรัก (เอ๋ย)
มานึกว่าลูก (เอ๋ย) อยู่ในอุทรคาบข้าว (เอ๋ย) มาเพื่อ จึงคาบเอาเหยื่อ
มาป้อน ปีกห่างหนอยังอ่อน (เอ๋ย) กำลังจะสอนจะบินพาลูกหากิน (เอ๋ย)
หนอตามกระถิน (เอ๋ย) กระทุ่มคา ดินเหยียบสาหร่าย (เอ๋ย) ปากก็ไซ้
เที่ยวหาปลา กินกุ่ม หนอกินกางเอ๋ย เที่ยวกินหอยสังข์และแมงดา
กินแล้วหนอกลับมา (เอ๋ย) มาจับต้นหว้า (เอ๋ย) ในภูธร ยังมีนายพราน
หัวเกล้า กระจ่องงอยกปีนหนอขึ้นส่อง (เอ๋ย) หมายจะจ้องยิงแม่กา
ยิ่งถูกหนอทรวงอก แม่กาตกหนอลงมา ตัวหนึ่งหนอจะดัม (เอ๋ย)
ตัวหนึ่งจะยำ สงสารนกกาตัวเอ๋ย มันเป็นเวรกรรมของแม่กา

๕. เพลงนกเขา

(ผู้ร้อง : นางจัน ตะกรุดงาม)

นกเขาปล่อยเอ๋ย	เย็นลงซักหน่อยจะมารัง
มาแล้วก็ขันดั่ง	หนอแม่จะฟังเสียงเล่น
เสียงเย็นของแม่จะนอน	เออ...

๖. เพลงนกเขา

(ผู้ร้อง : นางไสว ตะกรุดอ่อน)

นกเขาเอ๋ย	ค่ำลงซักหน่อยจะมารัง
สงสารตัวน้ก	พ่อนกเขาค้างเอ๋ย
ร่อยซังของแม่จะนอน	

๗. เพลงนกเขา

(ผู้ร้อง : นางพร้อม สังสงฆ์)

โอ.....นอนเสียเถิด แม่จะกล่อม
นวลละม่อม แม่จะไกว
นอนเสียเถิดอย่าร้องไห้ สายใยของแม่จะนอน
เอ...เอ...นกเขาปล่อยของแม่เอ๋ย
กำลังซัดน้อยจะมารั้ง แม่สงสารนักแท้
แม่นกเขาซัง แม่ร้อยซังของแม่จะนอน

๘. เพลงนกเขา

(ไม่ปรากฏชื่อผู้ร้อง)

เอ...เอ...นอนเสียเถิด...แม่จะกล่อม...เอ๋ย...เอ๋ย...
นวลละม่อมแม่จะไกว...เอ๋ย...นอนสาอย่าร้องไห้...เอ๋ย...เอ๋ย
สายสุดใจ ของแม่จะนอน...เอ...เอ

๙. เพลงนกเขา

(ไม่ปรากฏชื่อผู้ร้อง)

เอ...เอ...นกเขาเอ๋ยขันแต่เช้าจนเย็น ขันไปเถิดแม่จะฟังเสียง
เล่น เนื้อเย็นของแม่จะนอน

๑๐. เพลงแมวขาว

(ผู้ร้อง : บุญรอด ทองรูปพรรณ)

เอ.....เอ แมวขาวเอง หางยาวเป็นวา ไอ้เณรไม่หลับมากิน
ดื่บเถิดหนา

๑๑. เพลงแมวขาว

(ผู้ร้อง : นางจิ้น ตะกรุดแก้ว)

แมวขาวเอ๋ย ไตรารลงมา (อือ...อือ) หลับเสียเถิดแม่จะกล่อม
เอยนวลละม่อน (เอ๋ย) แม่จะไกว นอนเสียอย่าร้องไห้ (เอ๋ย) สายสุดใจ
ของแม่จะนอน (อือ...อือ)

๑๒. เพลงแมวขาว

(ผู้ร้อง : นางพร้อม สังข์)

เอ...เอ แมวขาวเอ๋ย ไตรารมากินกล้วย กินหมดสองหวี เอา
ไว้ให้พี่สองหน่วย ไว้ให้อัณเธรกินกล้วย กินแต่แมวขาวเอ๋ย

๑๓. เพลงแมวขาว

(ผู้ร้อง : นางไสว ตะกรุดอ่อน)

เอ.....เอ แมวขาวเอง หางยาวเป็นวา
นางนอนไม่หลับกินตับเถิดหนา

๑๔. เพลงโฉมบังอร

(ไม่ปรากฏชื่อผู้ร้อง)

เอ...เอ...นอนเสียเถิด...แม่นอนเถิดให้นอน...
โฉมบังอรของแม่...เออ...เอ๋ย...
นอนเสียเถิดคนดีของแม่จะนอนคู่...เออ...เอ๋ย
สองมือแม่จะไหว...สายสุดใจของแม่จะนอน...

๑๕. เพลงนางแมว

(ไม่ปรากฏชื่อผู้ร้อง)

๑. นางแมวเอ๋ย นางแมวมาร้องแกวแกว นางแมวขอฝนขอ
น้ำมนตร์รดแมวข้าบ้าง ขอค่าจ้าง นางแมวเข้ามาเด้อ มาเด้อ ไ้อ้เผือก
เขาดำ ไ้อ้ดำเขาแหงง เลี้ยงไว้ทำแอ่ง ไกล้ไกล้แดกนามาตกลาปัก
ฟ้าผ่ายายเต็ด เถรเย็ดยายซี แก้วผ้าถูฮี ฝนเทลงมา เทลงมา ๆ ๆ ๆ

๒. นางแมวมาร้องแกวแกว นางแมวขอฝน ของน้ำมนตร์รด
แมวข้าที แมวข้านี้มีแก้วในตา ไฟไหมเดือนหก ฝนตกเดือนยี่ เปลี่ยน
ใหม่เดือนหน้า ฝนไม่มีเลย พ่อตาลูกเขยมาเกยหน้าผาก สาวสาวเย็ด
ยาก ฝนเทลงมา เทลงมา

๓. นางแมวร้องแกวแกว นางแมวขอฝน ขอเปิดขอไก่ ขอ
ลูกสาวชาวไร่ ขอลูกไก่ขาวนา ขอฟ้าขอฝนน้ำมนตร์รดหัวข้าบ้าง ขอ
เรียกข้าจ้าง ให้นางแมวขาเด้อ ๆ

๑๖. เพลงขวัญเกิด

(ผู้ร้อง : นางจิ้น ตะกรุดงาน)

ขวัญเกิดเอ๋ย ลูกขึ้นเกิดช่วยแม่ตำแป้ง
แม่เรียกจนเสียงแห้ง ช่วยแม่ตำแป้งเกิดขวัญเกิดเอ๋ย

๑๗. เพลงขวัญเกิด

(ไม่ปรากฏชื่อผู้ร้อง)

ขวัญเกิดเอ๋ย ลูกขึ้นเกิดช่วยแม่ตำแป้ง
แม่เรียกจนเสียงแห้ง ช่วยแม่ตำแป้ง
ทำขนมหม้อแกง เจ้าขวัญเกิดเอ๋ย...เอ๋ย...เอ๋ย

๑๘. เพลงโปงเปง

(ผู้ร้อง : นางจิ้น ตะกรุดอ่อน)

ข้าวแกงนกกะทา ไว่ทำไ้โปงเปง
โปงเปงเอย หาบข้าวไปไหน หาบข้าวไปนา
หาบข้าวหลนปลาร้าไ้ทำไ้โปงเปง

๑๙. เพลงเจ้าทองสุข

(ผู้ร้อง : นางอยู่ บุญแจ้ง)

ทองสุขของแม่เอย แม่จะแกงปลาตุกกับเนื้อช้าง แม่จะแกง
มันปลาหลายอย่าง (เอย)
ร้อยซ้งเอยแม่จะนอน นอนเสียเถิดเอย เอย แม่จะทำขวัญ
ให้เอย สานสุดใจเอยแม่ จะนอน

๒๐. เพลง ตาต่อมเอย

(ผู้ร้อง : นางจันท์ จะกรุดคง)

ตาต่อมเอย ยกกระท่อมไ้ปลายนา
เสือโคร่งมาจ้องกินหมา สมน้ำหน้าตาต่อมเอย

๒๑. เพลงกาละเกด

(ผู้ร้อง : นางผัด เพชรหน้าชม)

กาละเกดเอย มาจอตท่าแม่ ค้ำพายหลายหัวแหวน

๒๒. เพลงการระเิด

(ไม่ปรากฏชื่อผู้ร้อง)

การระเิดเอย มาจอตท่าแม่ ด้ามพลายทลายหัวแหวน สวง
นวลไว้ พายเรือกระถิ่นเอย.....

๒๓. เพลงจันทร์เจ้า

(ผู้ร้อง : นางเอื่อน งามเลิศ)

จันทร์เอยจันทร์เจ้า ขอข้าวขอแกง ขอแหวนทองแดง ผูกมือน้องข้า
ขอช้าง ขอม้า ให้น้องข้าขี่ ขอเก้าอี้ให้น้องข้านั่ง ขอเตียงตั้ง
ให้น้องข้านอน ขอละครให้น้องข้าดู ขอยายชูเลี้ยงน้องข้าเถิด ขอยาย
เกิดเลี้ยงตัวข้าเอง

๒๔. เพลงเย็นเย็น

(ผู้ร้อง : นางอยู่ บุญแจ้ง)

เย็นเย็นเอย อาบน้ำหนองไหน อาบน้ำหนองกระทุ่ม ปลิง
เกาะตาคุ่ม ใ้เย็นเย็นเอย

๒๕. เพลงกล่อมเด็ก

(ผู้ร้อง : นางจัน ตะกรุดงาม)

เณรน้อยของแม่เอย แม่จะนอนอยู่ คนตีแม่จะไกว สายสุใจของแม่เอย
กินกล้วยหมดสองหวี ไว้กับพี่สองหน่ย (อือ...อือ)
นอนเสียเถิด แม่จะเช็ดให้นอน โคมบังอรของแม่เอย เออ เอ้อ นอนเสียเถิด
คนตีของแม่จะนอนอยู่เอย สองมือของแม่จะไกว สายสุใจของแม่จะนอน
นอนเสียเถิดคนตีของแม่เอย ลูกน้อยแม่จะนอน

๒๖. เพลงกล่อมเด็ก

(ไม่ปรากฏชื่อผู้ร้อง)

๑. นอนเสียนาลูกนาเอย จะกล่อมวันนี้ละม่อม แม่จะไกวมานอน
เอ เอ้อ เอ้อ ให้มานอนโนอู๋ ก็จะนอน อ่อนให้หลับเสีย
เนอ เนอ พ่อเนื่ออุ่น อุ๊น เอ เอ้อ อรชรเอย ก็ขอให้ลูกหลับเสีย (ซ้ำ)
จะหนีไกวแม่จำไกวแล้ว พ่อเนื่อหาเมีย ก็เห็นแต่หมอน แม่จะหลับเอย

๒. ลูกเอยของแม่เอย เย็นลงสัณทิต จมารังมาแล้วบินเสีย
ให้มันดัง ๆ เอย แม่จะได้ฟังเสียง เช่นยังเย็นแม่จะนอนเอย

๓. บางบ่าวเอยใครเล่า มาทำพุ่มเฝ้าปลอกใครเล่าพุน ลำพี้พุน
ใครเล่าสร้าง มีดงก็ยอมมีช้าง มีหนทางก็ยอมมีคนเดิน

๒๗. เพลงกล่อมเด็ก

(ไม่ปรากฏชื่อผู้ร้อง)

เอ่ เอ แมวขาวเอย หางยาวชานา เข้าลอกหลอกลานแมวขาว
ลงมากินกล้วย กินกล้วย กินกล้วยสองหวี เอาไว้ให้พี่สองหน่วย เอ้อ เอ๊ย หลับชะ
ขนมเอย ขนมลูกปุนโยนเข้ากอไผ่ ชานาใหญ่ กินดอกไม้ บัวบาน
ลูกเขยทำนา อีกาเล่นซู้ อีหนูเล่นเพลง ทอหูกกระชกเสื่อ มาให้ลูกข้าเล่น
กระเด็นกองกอย ไฟไหม้ต๋อยลูกขึ้นหลังคา แมวกินปลาหมึก ไอ้อันกัตกัน
เจ้าของเอย

๒๘. เพลงเด็กเอยเด็ก

(ผู้ร้อง : นางสาวน ตะกรุดแก้ว)

เด็กเอยเด็ก ไถลงดิน ซี้คานนอนดิน ลูกสะพานลอยมา

๒๙. เพลงกล่อมเด็ก

(ผู้ร้อง : นางเอน ตะกรุดโถม)

เออ เอ นอนเสียเอ๋ย นอนซะเอ เออขึ้นตาของยายหนองบัว
ฝ่ายหัวแม่มุ้ง - ตกน้ำ บั้นลุ่มบั้น ถึงแม่หมดเอ๋ย แม่หนอ...ดำข้าวเฒ่า
เข้ามาใส่หลังน้อย เจ้า...จ้อย เจ้า...ซบ ตื่นตาหลับมาให้ลูกเจ้าเล่น
ลูกเจ้ามีเล่น กระเหยงเล้งกอย ไฟไหม้หมอยลูก ขึ้นหลังคา แมวกินปลา
หมากัดกระโปกคน

๓๐. เพลงลมละลอด

(ไม่ปรากฏชื่อผู้ร้อง)

เอ...เอ...ลมละลอดก็พัดมา อยู่เหมือนยังจอก...เออ...เอ๋ย
ลม ละลอดก็พัดมาอยู่เหมือนนแหนอ...
พลัด พ่อหนอพลัดแม่...เออ...เอ๋ย...เลี้ยงเขาไว้...เอ๋ย...หนอเอาบุญ
ใหญ่หน้ากล้าแข็ง...เออ...เอ๋ย มีเรี่ยวแรงเอ๋ย จะแทนคุณ...

๓๑. เพลงช้างน้อย

(ไม่ปรากฏชื่อผู้ร้อง)

เอ...เอ...ช้างน้อยของแม่...เออ...เอ๋ย...เคยกินแต่อ้อย...เอ๋ย
ในดงเคยกินแต่อยอดกระทือสง...เออ...เอ๋ย...
เคยกินแต่อยอด เอ๋ย หนอ...เต่าร้าง...
เขาจับตัวได้...เออ...เอ๋ย...เขาส่งเข้าไป...เอ๋ย...อยู่ในวัง...
ทีนี้จะเจียบเสียงช้าง...เออ...เอ๋ย...
ร้อยช้างของแม่จะนอน

๓๒. เพลงโอละเห่

(ไม่ปรากฏชื่อผู้ร้อง)

เอ...เอ้...โอละเห่ เออ...เอ้ย...โอละหีก

ลูกขึ้นแต่ดึก...เอ้ย...ทำขนมหม้อแกง

ไว้ผัวก็ดำ...เออ...เอ้ย...แม่อีกแข่งขนมเลยคาหม้อแกง

ลูกน้อย ตาแดงแดง ของแม่จะนอน

๓๓. เจ้าเนื้อละเอียด

(ไม่ปรากฏชื่อผู้ร้อง)

เอ...เอ้...โ้เจ้าเนื้อละเอียด...เออ...เอ้ย

ซ้างเขาเพนียด เจ้าอย่าไป...แต่ดมมันร้อนขวัญอ่อนจะเป็นไข้

เชื้อแม่เกิดหนองดวงใจของแม่เอ๋ย...

๓๔. เพลงเณรน้อย

(ไม่ปรากฏชื่อผู้ร้อง)

เอ...เอ้...เณรน้อยของแม่เอ๋ย...

พ่อจะนอนหนาอุ้หนาคณดี...แม่จะไกวไ้เณรน้อยของแม่จะนอน...

กินกล้วยหมดสองหวี เอาไว้ให้พี่ซึกสองหน่วย...เออ...เอ้ย

๓๕. เพลงโยนโยน

(ผู้ร้อง : คุณสมหวัง ครูเจริญ)

เอ เอ เอ้อ เอ...เอ แอ๊ะ เอ เอ้อ เอ...โยน...โยน...โยน ขนลุก
โคนโยนขึ้นก่อไผ่เอ๋ย...ข้างงาใหญ่ เกือบตกไม้บัวบาน...ลูกเขยทาม
งามเอ๋ย...อีกาเล่นซู้..หนูรักมาเล่นแป้ง...แม่ทองสุขกระซิบกระซิบ
ซื่อตะลึงมาให้ลูเล่นลูกไม่ยอมเล่นกะเด็นปลอย ๆ ไฟไหม้ลูกน้อย
เอ๋ย..ลูกท่วมหลึ่งคา แมวกินปลาหมากัดสะโพกกัน หมายายอันกัดกัน
เจ้าของเอง เอ เอ เอ้อ เอ..เอ้อ แอ๊ะ เอ เอ้อ เอ

๓๖. เพลงเรียกขวัญ

(ผู้ร้อง : ครูปรงศรี กลิ่นเทศ)

ขวัญเอ๋ย มาเกิดขวัญ พ่อมา มาเกิดขวัญ แม่มา วันนี้เป็นวัน
ลาก วันดี แม่จะเอาช้างไปหา เอาพระยาไปรับมาอยู่เรือน เป็นก้อนเขา
มาเฝ้าเรือนเป็นแมวลาย มาอยู่เสาเรือนข้างลากฝากเรือน ข้างเข็ญ
มานอนฟูกท่วมหน้า มานอนผ้าท่วมตัว อย่าไปเที่ยวเกร็ดเที่ยวเกร
อย่าไปเที่ยวเร่ เที่ยวร่อน อย่าไปนอนคว่ำกินน้ำลาย อย่าไปนอน
หงายกินน้ำค่าง อย่าเอาฟุ่ไม้ต่างเรือน อย่าเอาแสงเดือนต่างได้ มา
เข้าโครงอย่าหลับ มาเข้าคลาบอย่าถอย สิบปีอย่าไปอื่น หมื่นปีอย่า
ไปไกล มาอยู่ ชุมแม่ ชุมลูก จนถึงไม้เท้ายอดทอง จนถึงกระบอง
ยอดเพชร มาเกิดขวัญพ่อมา มาเกิดขวัญแม่มาเกิดกู่...ขวัญมา

บรรณานุกรม

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๒๙). **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๒**. กรุงเทพฯ: กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (๒๕๓๔). **วัฒนธรรมไทยกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์. มหาวิทยาลัย.

เฉลิม คัมเกรง และกิตติพงษ์ นุชนทต. (๒๕๕๖). **การละเล่นนางควาย: กรณีศึกษาหมู่บ้านนาตะกรุด**. เพชรบูรณ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

นิตยา บุญสิงห์. (๒๕๕๔). **วัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา. บุญชนะ ทองแสน. (๒๕๒๗). **ประเพณีพิธีกรรมและนิทานปรัมปรา: สิ่งสะท้อนถึงระบบความเชื่อในปัจจุบันของชาวบ้าน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร

ประจวบ เอี่ยมผู้ช่วย. (๒๕๔๒). **ศิลปกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.

ประชิด สุกณะพัฒน์. (๒๕๔๖). **วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย**. กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญา,

ประชิด สุกณะพัฒน์. (๒๕๔๘). **ศาสนาพิธี**. กรุงเทพฯ: แสงดาว,

- พร อรัญเวทย์. (๒๕๕๐). การฝึกอบรมสมุนไพรรักษาพื้นบ้านของแกนนำ
สุขภาพประจำครอบครัว. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏ
มหาสารคาม.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๓๘). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน
พ.ศ. ๒๕๒๕. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วสันต์ ตะกุดแก้ว และกวีนิธิดา จันทะ. (๒๕๕๖). การศึกษารวบรวม
บทเพลงกล่อมเด็กของหมู่บ้านนาตะกุด. เพชรบูรณ์: มหา-
วิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- สุพัตรา สุภาพ. (๒๕๒๓). สังคมและวัฒนธรรมไทย คำนิยม ครอบครัว:
ศาสนา ประเพณี. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สมชัย ใจดี และยรรยง ศรีวิริยาภรณ์. (๒๕๓๘) ประเพณี และ
วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, .
- อมรา กล้าเจริญ. (๒๕๕๓). เพลงและการละเล่นพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ:
โอเดียน สโตร์.

บุคคลอ้างอิง

จำรัส ปานเงิน. (๒๕๖๐). อายุ ๖๐ ปี บ้านเลขที่ ๖๑/๑ หมู่ ๑ ตำบล
นาตะกรุด อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๒
มกราคม.

ถวัลย์ สีด้วง. (๒๕๖๐). อายุ ๖๙ ปี บ้านเลขที่ ๑๗ หมู่ ๑๓ บ้านบึง
นาจาน ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๒๒ มีนาคม.

ถั่วตัด บุญสะอาด. (๒๕๖๐). อายุ ๗๙ ปี บ้านเลขที่ ๕๒ หมู่ ๑ บ้าน
นาตะกรุด ตำบลศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๒
มีนาคม.

ปรุงศรี กลิ่นเทศ. (๒๕๖๐). อายุ ๗๙ ปี บ้านเลขที่ ๒๑๒ หมู่ ๒ บ้าน
นาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๑๘ พฤษภาคม.

เลาะ กลิ่นเทศ. (๒๕๖๐). อายุ ๘๓ ปี บ้านเลขที่ ๒๑๒ หมู่ ๒ บ้าน
นาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๑๘ พฤษภาคม.

สมหวัด ครูเจริญ. (๒๕๖๐). อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๙๗/๑ หมู่ ๒ บ้าน
นาตะกรุด ตำบลศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๒
มีนาคม.

เสมียน ตะกรุดราช. (๒๕๖๐). อายุ ๗๗ ปี บ้านเลขที่ ๙๘/๑ หมู่ ๘
ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์,
๑๘ พฤษภาคม.

บทบาทของบทสวดในพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา
ของวัดราษฎร์ประดิษฐ์วราราม
บ้านหินโง่น ตำบลน้ำชุม อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ผู้เขียน : อาจารย์ปวีณา บุหระ

ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยนเรศวร

วิโรจน์ หุ่นทอง

นักวิชาการ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันการสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาเป็นพิธีกรรมที่มีอยู่ในสังคมไทย โดยเฉพาะในยามที่ผู้คนมีความไม่สบายกายไม่สบายใจอันเนื่องจากการเจ็บป่วย ทำมาหากินไม่คล่อง หรือจากการประสบกับภาวะที่ไม่สามารถอธิบายได้ ยามนั้นผู้คนมักแสวงหาทางออกเพื่อให้หลุดพ้นจากภาวะดังกล่าว การสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาเป็นความหวังและทางออกหนึ่งที่เชื่อว่าจะสามารถช่วยขจัดปัดเป่าความทุกข์ ความเดือดร้อนให้เบาบางหรือหายไป ให้ผู้เข้าพิธีสามารถสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจและความแข็งแรงทางร่างกายได้ใหม่ ซึ่งการสะเดาะเคราะห์ต่อชะตานั้นมีทั้งในรูปแบบที่สามารถทำได้เองโดยมีคำแนะนำอยู่อย่างแพร่หลายในโซเซียลมีเดีย หรือให้พระภิกษุประกอบพิธีกรรมซึ่งแต่ละวัดนั้นมีรูปแบบพิธีกรรมที่แตกต่างกันไป

ในจังหวัดเพชรบูรณ์ วัดที่มีการทำพิธีสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาที่มีชื่อเสียงอย่างมากคือวัดราษฎร์ประดิษฐ์วราราม บ้านหินโงน ตำบลน้ำชุม อำเภอลำสัก ซึ่งการทำพิธีนี้มีความสัมพันธ์ทั้งความเชื่อเรื่องเคราะห์ คนที่ต้องการทำพิธี สถานที่ประกอบพิธี ผู้ประกอบพิธีของที่ใช้ในพิธี และการสืบทอดพิธีสะเดาะเคราะห์ โดยข้อมูลเหล่านี้ได้ปรากฏอยู่ในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรีของปิยธิดา สุขสันต์สถิตย์ (๒๕๖๕) เรื่องพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาของวัดราษฎร์ประดิษฐ์วราราม บ้านหินโงน ตำบลน้ำชุม อำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ให้ข้อมูลด้านความสัมพันธ์ดังกล่าว โดยทำการวิจัยในช่วงเวลา ๒๕๓๑ - ๒๕๖๕

อย่างไรก็ตามยังมีประเด็นที่ควรนำมาศึกษาเพิ่มเติมโดยเฉพาะอย่างยิ่งบทสวดที่ใช้ในพิธีกรรมซึ่งจัดได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งในการสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา ดังนั้นผู้เขียนจึงศึกษาบทบาทของบทสวดด้วยมุมมองทางคติชนวิทยาโดยใช้กรอบแนวคิดเรื่องพิธีกรรมคือการเชื่อมโยง (กิงแก้ว อัตถากร, ๒๕๕๒) ซึ่งอาจสามารถอธิบายความสัมพันธ์บทสวดกับการสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาที่มีผลต่อผู้การปลดปล่อยความทุกข์กายและใจได้

การทำพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาของวัดราชฎ์ประดิษฐ์วรารามเริ่มขึ้นในราว พ.ศ. ๒๕๓๑ โดยหลวงพ่อดื้อ หรือ พระครูบวรพัชรโสภิตซึ่งเวลานั้นเป็นพระลูกวัดและเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมโดยศึกษาจากคัมภีร์การสืบทอด แม้ท่านจะตระหนักว่าการทำพิธีกรรมนี้ไม่ใช่กิจของสงฆ์ แต่ท่านมีความประสงค์ในการช่วยเหลือเป็นที่พึ่งและช่วยเยียวยาจิตใจของชาวบ้านในยามลำบาก จากปัญหาต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ การเจ็บป่วย ปัญหาทางจิตใจ และความวิตกกังวลจากความไม่แน่นอนในชีวิต หรือจากเคราะห์ และลางร้ายต่าง ๆ (ปิยธิดา, น. ๒๔)

จากการศึกษาของปิยธิดาพบว่าผู้ที่มาทำพิธีสะเดาะเคราะห์มาด้วยเหตุของความเจ็บป่วย เกิดลางร้าย ลางสังหรณ์ ดวงชะตาตก เบญจเพส ปีชง ชะตาขาด ต้องการประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน การเงิน ต้องการสิริมงคล ต้องการความสบายใจ (ปิยธิดา, น. ๒๗ - ๓๐)

ในการสะเดาะเคราะห์ของวัดราชฎ์ประดิษฐ์วรารามในช่วง พ.ศ. ๒๕๓๑ - ๒๕๔๘ การประกอบพิธีมี ๒ ช่วง คือ ช่วงการสวดคาถาและการให้พร และช่วงของการอาบน้ำมนต์ หลัง พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นต้นมามีพัฒนาการโดยเพิ่มการทำพิธีกรรมออกเป็น ๓ ช่วง คือ ก่อนประกอบพิธีกรรมซึ่งเป็นการเครื่องประกอบพิธีกรรม ระหว่างประกอบพิธีกรรมคือการสวดคาถาและการให้พร และช่วงของการอาบน้ำมนต์ โดยประกอบพิธีกรรมที่ศาลาการเปรียญ (ปิยธิดา, น. ๒๕, ๓๒)

บทสวดที่ใช้ช่วง พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๒๕๔๘ คือ คาถาชูมนุม เทวดา คาถาสะเดาะเคราะห์ คาถาสีบชะตา บทสวดให้พร (ปิยธิดา, น. ๒๕) ต่อมาภายหลังปี พ.ศ. ๒๕๔๙ มีการเพิ่มบทสวดที่ใช้ระหว่าง ประกอบพิธีกรรม คือ บทสวดบูชาพระรัตนตรัย คาถาชูมนุมเทวดา บทสวดขอขมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเจ้ากรรมนายเวร คาถาสะเดาะเคราะห์ คาถาปิดเป่าเสนียดจัญไร ตั้งนะโม ๕ ชั้น สวดพระปริตร คาถา ถอนคุณไสย บทสวดโยจกขุมาหรือสิทธิคาถา นะโม ๘ บทสวดรัตน-สูตรบทสวดยังกัญจิ บทสวดวิรูปกเข บทสวดคาถาสีบชะตา บทสวด เสริมชะตาราศี บทสวดบังสุกุลเป็น บทให้พร (ปิยธิดา, น. ๓๙) บทสวด ที่เลือกใช้ในพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์นี้มีความสอดคล้องกับผู้ที่ต้องการ ทำพิธีสะเดาะเคราะห์ด้วยเหตุต่าง ๆ ดังที่นำเสนอในส่วนถัดไป

บทสวดที่ใช้ในพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของวัดราชบูรณะประดิษฐาน
วราราม ผู้วิจัยได้นำมาจัดกลุ่มตามช่วงของการสวด จุดประสงค์ของ
การสวด และพิจารณาจากเหตุของผู้เข้าพิธีสะเดาะเคราะห์ประกอบ
ดังนี้

ตารางที่ ๑ แสดงการจัดกลุ่มของบทสวดตามช่วงของการสวด
จุดประสงค์ในการใช้และสาเหตุของผู้มาทำพิธี

ช่วงของ การสวด	บทสวด	จุดประสงค์ในการใช้	สาเหตุของ ผู้ที่มาทำพิธี สะเดาะเคราะห์
ช่วงต้น	บูชาพระรัตนตรัย	รำลึกถึงพระพุทธรูปก่อน ทำพิธี	
	คาถาขุมนุมเทวดา	ช่วยคุ้มครองให้มนุษย์ รอดพ้นภัยอันตราย และ ไม่มีสิ่งชั่วร้ายกล้ำกลายเข้า มาในพื้นที่ (“บทขุมนุม เทวดา” สวดคาถาเสริม มงคล คุ้มครองภัยอันตราย, ๒๕๖๕)	

ช่วงของการสวด	บทสวด	จุดประสงค์ในการใช้	สาเหตุของผู้ที่มาทำพิธีสะเดาะเคราะห์
ช่วงกลาง	บทสวดขอขมา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และ เจ้ากรรมนายเวร	เพื่อให้โอโหสิ ชีวิตไม่ติดขัด	เจ็บป่วย เกิดกลางร้าย กลางสังหรณ์
	คาถาสะเดาะ พระเคราะห์ คาถาปิดเป่า เสนียดจัญไร คาถาถอนคุณไสย	ปิดเป่าสิ่งชั่วร้าย เสนียด จัญไรออกไป	ดวงชะตาตก เบญจเพส ปีชง ชะตาขาด ต้องการ
	โยจักษ์ขูมา หรือสิทธิคาถา	ขอความมีชัย ความสำเร็จ ในสิ่งที่ปรารถนา ขอให้ อันตรายทั้งปวงจงพินาศไป (หน่วยราชการในพระองค์, ๒๕๖๔)	ประสบความสำเร็จใน หน้าที่การงาน การเงิน ต้องการ สิริมงคล
	นะโม ๘ หรือ นโมการอัฐกคาถา	ช่วยจัดอุปสรรคอันตราย ให้เกิดความสุขสวัสดิ์ และ ให้มีเดชอำนาจในมงคลพิธี ต่าง ๆ (บทนโมการอัฐกคาถา (นะโม ๘), ๒๐๒๒)	

ช่วงของการสวด	บทสวด	จุดประสงค์ในการใช้	สาเหตุของผู้ที่มาทำพิธีสะเดาะเคราะห์
ช่วงกลาง	สวดพระปริตร	ป้องกันอันตรายต่าง ๆ (ตำนานพระปริตร, ๒๕๖๒)	เจ็บป่วย เกิดกลางร้าย
	รัตนสูตร / ยังกิณฺณิ	ขจัดปัดเป่าภัยร้ายแรง เคราะห์กรรม นาย ผู้ปกครอง อาวุธภัย ธรรมชาติ (รัตนสูตรบทสวด แก้โรคระบาด, ๒๕๖๓)	กลางสังหารณ์ ดวงชะตาตก เบญจเพส ปีชง ชะตาขาด
	วิรุฬหก	ป้องกันภัยจากสัตว์มีพิษ เช่น งู ตะขาบ แมงป่อง รวมถึงยาพิษจากผู้คิดร้าย (บทสวดขันธปริตร (ตำนาน ที่ ๔), ๒๐๒๐) บันดาลโชคกลาง ทรัพย์สิน เงินทอง (คาถาบูชา พญานาค เสริมโชคกลาง บันดาลทรัพย์, ๒๕๖๖)	ต้องการ ประสบความสำเร็จใน หน้าที่การงาน การเงิน ต้องการ สิริมงคล
	คาถาสีบชะตา หรือ (อุณฺหิสสะวิ ชะยะ)	อายุยืนยาว สุขภาพแข็งแรง ไม่เจ็บป่วยง่าย (คาถาสีบ ชะตา - ต่ออายุ (อุณฺหิสสะวิ ชะยะ), ๒๕๕๔)	

ช่วงของการสวด	บทสวด	จุดประสงค์ในการใช้	สาเหตุของผู้ที่มาทำพิธีสะเดาะเคราะห์
ช่วงกลาง	เสริมชะตาราศี	เสริมสร้างขวัญกำลังใจ ให้ชีวิตรุ่งเรือง ประสบความสำเร็จ (คาถาบูชาดวงชะตา ๙ จบ สวดเปลี่ยนดวงร้าย ให้กลายเป็นดี, ๒๕๖๔)	เจ็บป่วย เกิดกลางร้าย ล้างสังหารณ์ ดวงชะตาตก เบญจเพส ปีชง
	บังสุกุลเป็น	ต่ออายุ ปิดเปาเคราะห์ ให้หายไ้กับการกลับมา ฟื้นใหม่ (สะเดาะเคราะห์ ต่อชะตาด้วยการสวด บังสุกุลเป็น, ๒๕๖๓)	ชะตาขาด ต้องการ ประสบความสำเร็จใน หน้าที่การงาน การเงิน ต้องการ สิริมงคล
ช่วงสุดท้าย	ให้พร	ให้พร	ต้องการความ สบายใจ

ข้อมูลจากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นว่าบทสวดที่เลือกใช้ในพิธีกรรมมีความสัมพันธ์กับเหตุที่ผู้มาทำพิธีสะเดาะเคราะห์ บทสวดที่เพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๑ - ๒๕๔๘ กับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๙ เป็นต้นมาสามารถสะท้อนถึงเหตุแห่งความทุกข์ ความกังวลใจของคนที่ทำพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาที่มากขึ้นจากความเจ็บป่วยเป็นเบื้องต้นขยายไปจนถึงสภาวะที่ก่อให้เกิดความไม่สบายกาย ไม่สบายใจต่าง ๆ อันเนื่องจากความเชื่อดวง โชคชะตาลาง อายุ ตลอดจนภาวะทางเศรษฐกิจที่ไม่ดี ทำมาหากินไม่คล่อง บทสวดจึงต้องเพิ่มขึ้นเพื่อให้ครอบคลุมในการปลดปล่อยความทุกข์ ความไม่สบายกายและใจดังกล่าว

บทสวดในพิธีกรรมจากมุมมองทางคติชนวิทยา ผู้เขียนพบตัวอย่างงานวิจัยว่า ในการแสวงหาทางออกจากภาวะทุกข์ต่าง ๆ ทั้งความเจ็บป่วย ความไม่มั่นคงทางจิตใจที่ได้กล่าวในข้างต้นแล้ว มักเกี่ยวข้องกับการขอพลังอำนาจจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติให้ช่วยเหลือผ่านการประกอบพิธีกรรม เช่น พิธีกรรมเหยียบเสนของญัณฐพงศ์ บัวคง และประจักษ์ สายแสง (๒๕๖๒, น. ๑๖๗ - ๑๖๘, ๑๗๐, ๑๘๐) ในการรักษาโรคเสนมีการใช้พลังจากมิติเบื้องต้นในการรักษาโรค โดยที่พิธีกรรมเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างมิติโลกเบื้องต้นกับมิติโลกมนุษย์ โดยเฉพาะโรคที่เกิดจากความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ จึงต้องให้พลังเหนือธรรมชาติจากมิติเบื้องต้นในการรักษา และสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้เข้ารับรักษาเพราะได้รับพลังเหนือธรรมชาติจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องต้น

กรณีการรักษาโรคด้วยพิธีกรรมการสู่ขวัญของ สุรเชษฐ์ คูหา เลิศและอรุษา สุวรรณประเทศ (๒๕๖๓, น. ๔๗ - ๔๙) ที่กล่าวถึง การเกิดโรคตามความเชื่อมีความเชื่อมโยงระหว่างกายกับจิตใจ เหตุของโรคจากความเชื่อ เช่น เกิดโรคจากกรรม หรือเคราะห์กรรม โรคที่เกิดจากอำนาจสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังนั้นการรักษาจึงใช้บทสวดเพื่อเชื่อมโยงกับมิติเบื้องบน หรือมิติเหนือโลกหรือเทพปรณัม หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายช่วยให้โรคนั้น ๆ หายไปและเพื่อให้ผู้มาทำพิธีมีการปรับเปลี่ยนสภาวะทางจิตใจให้ดีขึ้น ซึ่งจากงานที่ยกมานำเสนอทั้งสองชิ้นนี้ได้ใช้กรอบความคิดเรื่องพิธีกรรมคือการเชื่อมโยงของกิ้งกัว อตถาการและทำให้อธิบายความเชื่อมโยงระหว่างร่างกาย กับจิตใจ และมิติเบื้องบนว่าทำไมเมื่อประสบกับภาวะไม่ปกติ เจ็บป่วย จึงต้องทำพิธีกรรมเพื่อให้หลุดพ้นจากภาวะดังกล่าว

จากมุมมองทางคติชนวิทยา พิธีกรรมคือการเชื่อมโยงของกิ้งกัว อตถาการ (๒๕๕๒, ๒ - ๔) ได้กล่าวถึง พิธีกรรมที่เป็นรูปแบบการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงผลอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งรูปธรรมและนามธรรม พิธีกรรมเป็นการเชื่อมโยงมิติ ๓ มิติ คือ มิติของปัจเจกบุคคล พิธีกรรมทำให้คนเข้าใจจุดวิกฤตของชีวิตและให้คนตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวทั้งจิตใจและกายภาพให้เข้ากับทุกวิกฤตของชีวิต เชื่อมโยงการรับรู้ของคนกับจิตโดยมีกายเป็นพาหะ มิติของสังคม พิธีกรรมช่วยให้คนเรียนรู้บทบาทหน้าที่ตามที่สังคมคาดหวัง และมิติเหนือโลก หรือมิติในแดนของเทพเบื้องบนในทุกศาสนาสถิตอยู่เหนือกาละเทศะ เทพปรณัมและพิธีกรรมเป็นเครื่องมือให้จิตสอดคล้อง

กับกาย และทำให้วิถีชีวิตสอดคล้องกับวิถีที่ธรรมชาติบงการ และใน
สภาวะจิตที่เป็นใหญ่ (หมายถึง กายย่อมเสื่อมสลายไป แต่จิตในกาย
ได้เดินทางต่อ) จิตย่อมสามารถเชื่อมโยงหรือสัมผัสกับเบื้องบนได้ และ
สามารถทำให้ปรับสมดุลทั้งกายใจได้

ในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของวัดราชภูประดิษฐานวราราม
บทสวดเป็นเพียงส่วนหนึ่งของพิธีกรรมทั้งหมด ผู้วิจัยพบว่าบทสวด
ทุกบทล้วนแล้วแต่เชื่อมโยงกับมิติเบื้องบน หรือมิติเหนือโลกตามกรอบ
พิธีกรรมคือการเชื่อมโยงทั้งสิ้น และบทสวดแต่ละช่วงมีบทบาทสำคัญ
๒ ประการ คือ

บทบาทในการสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในขณะประกอบพิธีกรรม
โดยพิจารณาจากบทสวดช่วงต้น (ข้อมูลจากตารางข้างต้น) มีการสวด
บูชาพระรัตนตรัย และคาถาชุมนุมเทวดา เริ่มต้นบทสวดในการสรรเสริญ
คุณพระรัตนตรัย และอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเทพเทวาให้มาชุมนุม
ในศาลาการเปรียญ เป็นการเปลี่ยนสถานที่จากการทำกิจหลายประการ
เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สำหรับทำพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาโดย
ตรง การสวดเพื่อเป็นการบอกกล่าวและเพื่อเป็นพยานในการทำพิธี
หรือเป็นแหล่งชุมนุมของพลังจากมิติแห่งเบื้องบน (ณัฐพงศ์ บัวคง และ
ประจักษ์ สายแสง, ๒๕๖๒, น. ๑๗๑) และกล่าวได้ว่าด้วยพละนาฏภาพ
จากพลังของมิติแห่งเบื้องบนสามารถป้องกันสิ่งไม่ดีไม่ให้กล้ำกราย
เข้ามาในพื้นที่ที่ประกอบพิธีกรรมได้ ตัวอย่างของบทสวดชุมนุมเทวดา
(บทชุมนุมเทวดา..., ๒๕๖๕)

ตารางที่ ๒ แสดงคาถาบทชุมนุมเทวดาและคำแปล

คาถาบทชุมนุมเทวดา	คำแปล บทชุมนุมเทวดา
สັคเค กาเม จะรูปะ คิริสีขะร ตะณฺเฏ จันตะลิกเข วิมานะ ทีเป รัฏฐะ จะ คาเม ตะรุวะนะกะ หะเน เคหะ วัดถุมหิ เขตเต ภูมิ มา จายันตุ เทวา ชะละละละ วิ สะเม ยักกะคันธัพพะนาคา ติฏฐันตา สันติเกยัง มุนีวะระวะ จะนัง สาระโว เม สุณันตุ ธัมมัสสะวะ นะกาโล อะยัมภะ ทันตา ธัมมัสสะวะ นะกาโล อะยัมภะทันตา ธัมมัสสะวะ นะ กาโล อะยัมภะทันตา	ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ผู้มีเมตตาจงแผ่เมตตริจิต ด้วยคิดว่าขออานุภาพพระปริตร จงรักษาพระราช ผู้เป็นเจ้าของนครน พพร้อมด้วยราชสมบัติ พร้อมด้วย พระราชวงศ์ พร้อมด้วยเสนามาตย์ แล้วอย่ามีจิต พึงชาน ตั้งใจสวดพระปริตรเพชฌิตาในรอบจักรวาล ทั้งหลาย จงมาประชุมพร้อมกันในที่นี้ จงฟังซึ่งพระ สัทธรรมอันให้สรวรรค์และพระนิพพานของพระสัมมา สัมพุทธเจ้าผู้เป็นเจ้าของมุนี ขอเชิญเหล่าเทพเจ้า ซึ่งสถิตอยู่ในสรวรรค์ ชั้น กามภพก็ดี รูปภพก็ดี และภุมมเทวดาซึ่งสถิตอยู่ใน วิมาน หรือยอดภูเขา และหุบผา ในอากาศ ในเกาะ ในแวนแคว้น ในบ้าน ในต้นพุกษาและป่าช้า ใน เรือนและในไร่นาก็ดี และยักษ์คนธรรพ์นาค ซึ่งสถิต อยู่ในน้ำบนบกและที่อันไม่เรียบราบก็ดี อันอยู่ใน ที่ไกลเคียง จงมาประชุมพร้อมกันในที่นี้ คำใดเป็น ของพระมุนี ท่านสาธุชนทั้งหลายจงสดับคำข้าพเจ้านั้น ดูก่อนท่านผู้เจริญทั้งหลาย กาลนี้เป็นกาลฟังธรรม ดูก่อนท่านผู้เจริญทั้งหลาย กาลนี้เป็นกาลฟังธรรม ดูก่อนท่านผู้เจริญทั้งหลาย กาลนี้เป็นกาลฟังธรรม

บทบาทในการสร้างความเชื่อมโยงกับเบื้องบนเพื่อขอให้การ
ทำพิธีสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาประสบความสำเร็จ และการขจัดปัดเป่า
สิ่งไม่พึงประสงค์ออกไปและสร้างความสบายใจให้กับผู้เข้าพิธี บทบาท
นี้อยู่ในบทสวดช่วงที่สองและช่วงสุดท้าย (ดูตาราง ๑ ประกอบ) จาก
บทสวดที่ใช้มีหลายบทในที่นี้ขอยกตัวอย่าง ๔ บท คือ โยจักขุมาหรือ
สิทธิคาถา คาลารัตนสูตร วิรูปักเข และคาถาสีบชะตา

ตารางที่ ๓ แสดงบทสวดโยจักขุมาหรือสิทธิคาถาและผลของการสวด

บทสวดโยจักขุมาหรือสิทธิคาถา	ผลของการสวด
โย จักขุมา โมหะมะลาปะกัฏฐุ สามัง วะ พุทโธ สุ คะโต วิมุตโต มารัสสะ ปาสา วินิโมจะยันโต ปาเปสิ เขมัง ชะนะตัง วินะยัง พุทัง ะรันตัง สีระสา นะมามิ โลกัสสะ นาถัญจะ วินายะกัญจะ ตันเตชะสา เต ชะยะ สิทธิ โหตุ สัพพันตะรายา จะ วินาสะเมนตุ ัมโม ะโห โย วียะตัสสะ สัตถุ ทัสเสสิ โลกัสสะ วิสุทธีมคัง นียยานิโก ัมมะระรัสสะ ธารี สาทาวะโห สันติกะโร สุ จิณณ ัมมัง ะรันตัง สีระสา นะมามิ โมหปะทะลัง อุปะสันตะทาหัง ตันเตชะสา เต ชะยะสิทธิ โหตุ สัพพัน ตะรายา จะ วินาสะเมนตุ สัทธัมมะเสนา สุคะตานุโค โยโลกัสสะ ปาปุปะกิเลสะเซตา สันโต สะยัง สันติโย ชะโก จะสวากขาตะธัมมัง วิทิตัง กะโรติ สังฆัง ะรันตัง สีระสา นะมามิ พุทธานุพุทัง สะมะสีละทิฏฐัง ตันเต ชะสา เต ชะยะสิทธิ โหตุ สัพพันตะรายา จะ วินาสะ เมนตุ (หน่วยราชการในพระองค์, ๒๕๖๔)	ด้วยพุทธานุภาพ ผู้สวดที่เคารพ นอบน้อมต่อ พระรัตนตรัย ย่อมประสบความสำเร็จ ปราศจากสิ่ง อันตรายทั้งปวงย่อม พ้นไปได้ (หน่วยราชการ ในพระองค์, ๒๕๖๔)

ตารางที่ ๔ แสดงบทสวดคาถารัตนสูตรและผลของการสวด

คาถารัตนสูตร	ผลของการสวด
รัตนปริตร (บทย่อ) “...ยังกัญจิ วิตตัง อิธะ วา หุรังวา สัคเคสุ วา ยัง ระตะนัง ปะณิตัง นะ โน สมะมัง อตฺถิ ตะถาคะเตนะ อิทัมปิ พุทธะ ระตะนัง ปะณิตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ๑ จะยัง วิราคัง อะมะตัง ปะณิตัง ยะทังขมะคา สักยะมนี สะมาทิตะ เตนะ ธัมเมนะ สัมมัตถิ กัญจิ อิทัมปิ ธัมเม ระตะนัง ปะณิตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ๑ ยัมพุทธะเสฏฺโฐ ปะริวัณณะยิ สุกัง สะมาธิมานันตะริกัณฺเฑมาหุ สะมาธินา เตนะ สะโม นะ วิชชะติ อิทัมปิ ธัมเม ระตะนัง ปะณิตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ๑ เย ปุคคะลา อัญฺญะ สะตัง ปะสัณฺฐา จิตตาริ เอตานิ ยุกานิ โหนติ เต ทักขิณียา สุกะตัสสะ สาวะกา เอเตสุ ทินนานิ มะหัพพะลานิ อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณิตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหนตุ ๑ เย สุปะยุดตา มะณะสา ทัพเพนะ นิกกามิโน โคตะมะสาสะนัมหิ เต ปัตติปัตตา อะมะตัง วิคัยหะ ลัทธา มุธา นิพพุตัง ภูญชะมานา อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณิตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ๑ ชีณัง ปุราณัง นะวัง นตฺถิ สัมภะวัง วิรัตตะจิตตา ยะติเก ภาวัสมิง เต ชีณะพีชา อะวิรุฬฺหิฉันทา นิพพันติ ธีรา ยะถายัมปะทีโป อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณิตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ๑ (รัตนสูตร บทสวดแก่โรคระบาด, ๒๕๖๓)	ด้วยอานุภาพแห่งพระรัตนตรัยสามารถขจัดปัดเป่าภัยร้ายแรง โรคระบาด เคราะห์กรรม นายผู้ปกครอง อาวุธภัยธรรมชาติ (รัตนสูตร บทสวดแก้โรคระบาด, ๒๕๖๓)

ตารางที่ ๕ แสดงบทสวดวิรูปักเขและผลของการสวด

บทสวดวิรูปักเข	ผลของการสวด
วิรูปักเขหิ เม เมตตัง เมตตัง เอราปะเถหิ เม ฉัพฺยาปุตเตหิ เม เมตตัง เมตตัง กัณหาโคตะมะเกหิจะ อะปาทะเกหิ เม เมตตัง เมตตัง ทิปาทะเกหิ เม จะตุปะเทหิ เม เมตตัง เมตตัง พะหุปะเทหิ เม มา มัง อะปาทะโก หิงสิ มา มัง หิงสิ ทิปาทะโก มา มัง จะตุปะปะโท หิงสิ มา มัง หิงสิ พะหุปะปะโท สัพเพ สัตตา สัพเพ ปาณา สัพเพ ภูตา จะ เกวะลา สัพเพ ภัทธานิ ปัสสันตุ มา กิณฺจิ ปาปะมาคะมา อัปปะมาโณ พุทฺโธ อัปปะมาโณ ธัมโม อัปปะมาโณ สังฆो ปะมาณะวันตานิ สิริงสะปานิ อะหิ วิจฉิกา สะตะปะที อุณณานาภี สະระพู มุสิกา กะตา เม รักขา กะตา เม ปะริตตา ปะฏิกกะมันตุ ภูตานิ โสหัง นะโม ภาคะวะโต นะโม สัตตันนัง สัมมาสัมพุทธานัง. (บทสวดขันธปริตร (ตำนานที่ ๔), ๒๐๒๐)	ด้วยอำนาจภาพของพระ รัตนตรัยอันคุ้มครอง ผู้สวด และการ แผ่เมตตาให้พญายู ๔ ตระกูล ให้ป้องกัน ภัยจากสัตว์มีพิษ ต่าง ๆ เช่น งู ตะขาบ แมงป่อง รวมถึงยาพิษ จากผู้คิดร้าย (บทสวดขันธปริตร (ตำนานที่ ๔), ๒๐๒๐) และ บันดาลโชคลาภ ทรัพย์สินเงินทอง (คาถาบูชาพญานาค เสริมโชคลาภ บันดาล ทรัพย์, ๒๕๖๖)

ตารางที่ ๖ แสดงคาถาสีบชะตาต่ออายุและผลของการสวด

คาถาสีบชะตา - ต่ออายุ(อุณฺหิสสะวิชะยะ),	ผลของการสวด
อັถถิ อุณฺหิสสะ วิชะโย ธัมโม โลเก อะนุตตะโร สัพพะสัตตตะหิตัตถายะ ตังตวังคัณหาหิ เทวะเต ปะริวัชเช ระชะทัณเต อะมะนุสเสหิ ปาวะเก พะยัคเข นาเค วิเส ภูเต อะกาละมะระณนะ วา สัพพัสมา มะระณา มุตโต ฐะเปตวา กะละมาริตัง ตัสเสวะ อานุกาเวนะ โหตุ เทโว สุขี สะทา สุทธะ สีสัง สะมาทายะ ธัมมัง สุจะริตัง จะเร ตัสเสวะ อานุกาเวนะ โหตุ เทโว สุข สะทา ลิกขิตัง จินติตัง ปุชัง ธาระนัง วาจะนัง คะรุณ ปะเรสัง เทสะนังสุตวา ตัสสะ อายุ ปะวัตถะมะตติ (คาถาสีบชะตา - ต่ออายุ (อุณฺหิสสะวิชะยะ), ๒๕๕๔)	ทำให้พ้นภัยทั้งปวง อันเกิดจากผี ปีศาจ เสือ งู และผู้มีอำนาจ บารมี ทำให้อายุ ยืนยาว รักษาคุ้มครอง ชีวิต อันเนื่องมาจาก เป็นคาถาในสมัย พุทธกาลที่พระพุท เจ้าทรงมอบให้ เทพบุตรชื่อสุปติภูริดา (อานิสงส์คาถาอุณฺหิส สวิชัย)

ด้วยเหตุของผู้ที่มาทำพิธีสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาที่วัดราชวรวิหาร
ประดิษฐานวราธรรมมีหลายประการ บทสวดที่เลือกใช้ในพิธีกรรมจึงมี
ความหลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการปลดปล่อยทุกข์
ดังกล่าว อย่างไรก็ตามบทสวดที่ยกตัวอย่างในตาราง ๓ - ๖ ข้างต้น ได้
แสดงบทบาทอีกด้านหนึ่งในการสร้างความเชื่อมโยงกับเบื้องบนทั้ง
พุทธานุภาพ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นนาค และอื่น ๆ เพื่อขอให้การทำพิธี
สะเดาะเคราะห์ต่อชะตาประสบความสำเร็จ รวมทั้งขจัดปัดเป่าความ
ไม่ดีทั้งหลายให้หมดไปทั้งจากสิ่งเหนือธรรมชาติ สัตว์ และคนที่มี
อำนาจมากกว่า ภาวะความเจ็บป่วย และเป็นการต่ออายุให้ยืนยาวและ
รวมถึงให้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่พึงประสงค์ด้วยและสร้างความ
สบายใจให้กับผู้เข้าพิธี

เมื่อจิตสามารถเชื่อมโยงหรือสัมผัสกับเบื้องบนได้ และสามารถ
ทำให้ปรับสมดุลทั้งกายใจได้ (กิ่งแก้ว อติถาวร, ๒๕๕๒) ก็สามารถคลาย
จากความทุกข์ใด ๆ ที่เป็นเหตุแห่งการประกอบพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์
ต่อชะตาได้ด้วยเช่นกัน

จากการศึกษาบทสวดที่ใช้ในพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์
ต่อชะตาของวัดราชวรวิหารประดิษฐานวราธรรม พบว่า บทสวดที่ใช้มีความ
สอดคล้องกับความต้องการสะเดาะเคราะห์ของผู้เข้าร่วมพิธีกรรมนี้
เช่น ถ้าต้องการสะเดาะเคราะห์ ต้องการให้หายเจ็บป่วย ต้องการให้มี
เศรษฐกิจที่ดีขึ้น ผู้ประกอบพิธีมีการเลือกบทสวดที่ให้เชื่อว่าจะให้ผล
ในการสะเดาะเคราะห์ ให้แข็งแรงอายุยืนยาว หรือบทสวดที่ให้โชค
ให้ลาภ ตามลำดับ นอกจากนี้บทสวดที่ยังแบ่งได้เป็น ๓ ช่วงเวลา

คือ ช่วงต้นของการทำพิธี เป็นการใช้บทสวดเพื่อน้อมนำพลาณภาพจากมิติเบื้องต้นมาสถิตย์ยังพิธี ช่วงกลางของการทำพิธีเป็นบทสวดในการรักษา ปัดเป่า ภาวะไม่พึงประสงค์ หรือสิ่งไม่ดีใด ๆ ให้บรรเทาหรือขจัดไป ซึ่งเป็นบทสวดหลักที่เป็นหัวใจสำคัญในการทำพิธี สะเดาะเคราะห์ต่อชะตา และช่วงสุดท้ายเป็นบทสวดให้พรเพื่อให้เกิดความสบายใจของผู้เข้าร่วมพิธีสะเดาะเคราะห์

ในอีกด้านหนึ่ง บทสวดที่ใช้ในการทำพิธีสะเดาะเคราะห์นั้นจากมุมมองทางคติชนพบว่า มีบทบาทหน้าที่ในการสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เพื่อใช้ในการประกอบพิธี และบทบาทในการสร้างความเชื่อมโยงกับเบื้องต้นเพื่อขอให้การทำพิธีสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาประสบความสำเร็จและการขจัดปัดเป่าสิ่งไม่พึงประสงค์ออกไปและสร้างความสบายใจให้กับผู้เข้าพิธี

ด้วยบทความชิ้นนี้มุ่งเน้นในการศึกษาบทบาทของบทสวดด้วยมุมมองมิติเบื้องต้นหรือมิติเหนือโลกเป็นสำคัญจึงไม่ได้กล่าวถึงพิธีกรรมคือการเชื่อมโยงในมิติปัจเจกบุคคลและมิติสังคม ดังนั้นหากมีผู้ศึกษาในมิติที่เหลือก็อาจทำให้เข้าใจพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ทั้งหมดก็เป็นได้

บรรณานุกรม

เอกสารอ้างอิง

“บทขุมนุมเทวดา” สวดคาถาเสริมมงคล คຸ້มครองภัยอันตราย.

เผยแพร่เมื่อ ๑๑ เมษายน ๒๕๖๕. เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/lifestyle/life/๒๓๖๐๗๓๒>

๙ วิธีสะเดาะเคราะห์ตามความเชื่อของคนไทย. เผยแพร่เมื่อ ๑๖

ธันวาคม ๒๕๖๒. เข้าถึงเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๖. สืบค้นจาก <https://www.sanook.com/horoscope/๑๗๓๗๗๗/>

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. เผยแพร่เมื่อ ๘ ธันวาคม ๒๕๖๓. ๑๐ วิธีทำบุญ

สะเดาะเคราะห์ให้เห็นผลทันตา. เข้าถึงเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๖. สืบค้นจาก http://www.culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?nid=๕๔๔๕&filename=i

กิ่งแก้ว อัครากร. ๒๕๕๒. “พิธีกรรมคือการเชื่อมโยง.” วารสาร

มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ๖, ๑ มกราคม - เมษายน : ๑ - ๙.

คาถาบูชาดวงชะตา ๙ จบ สวดเปลี่ยนดวงร้าย ให้กลายเป็นดี. เผยแพร่

เมื่อ ๑ กรกฎาคม ๒๕๖๔. เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/horoscope/belief/๒๑๒๙๖๘๗>

คาถาบูชาพญานาค เสริมโชคลาภ บันดาลทรัพย์. เข้าถึงเมื่อวันที่
๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖. สืบค้นจาก <https://www.nanitalk.com/horoscope/๑๐๔๔๕>

คาถาสีบชะตา - ต่ออายุ (อุณห์สหัสวิชะยะ). เผยแพร่เมื่อ ๗ กรกฎาคม
๒๕๕๔. เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖. สืบค้นจาก
<https://www.sanook.com/horoscope/๑๖๒๓๗/>

ณัฐพงศ์ บัวคง และประจักษ์ สายแสง. ๒๕๖๒. “การเชื่อมโยงกับ
เบื่องบนในพิธีกรรมเหยียบเสน.” **วารสารมนุษยศาสตร์ มหา-**
วิทยาลัยนเรศวร ๑๑, ๑ มกราคม - เมษายน : ๑๖๕ - ๑๙๐.

ตำนานพระปริตร. เผยแพร่เมื่อ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒. เข้าถึงเมื่อ
วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖. สืบค้นจาก https://kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i=๑๗๗๕๑

บทนมการอุทฺฐูกคาถา (นะโม ๘). เผยแพร่เมื่อ ๑๐ มีนาคม ๒๐๒๒.
เข้าถึงเมื่อ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖ สืบค้นจาก <https://shorturl.asia/๐dfU๔>

บทสวดขันธปริตร (ตำนานที่ ๔), เผยแพร่เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม
๒๐๒๐. เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖. สืบค้นจาก
<https://shorturl.asia/jqKly>

ปิยธิดา สุขสันต์สถิตย์. ๒๕๖๕. **พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาของ
วัดราษฎร์ประดิษฐ์วราราม บ้านหินโงน ตำบลน้ำขุน อำเภอ
หล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ๒๕๓๑ - ๒๕๖๕.** วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร.

รัก - ยม, นามแฝง. เผยแพร่เมื่อ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๕. **พลังพิธีสืบชะตาคน บุญกรรมพ้นความตาย.** เข้าถึงเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๖. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/lifestyle/culture/๒๔๕๖๓๕๘>

รัตนสูตร บทสวดแก้โรคระบาด. เผยแพร่เมื่อ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๓. เข้าถึงเมื่อ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖. สืบค้นจาก https://kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i=๑๙๒๔๖

ศิริวรรณ มูลใจ. ๒๖๕๓. **เจ้าพ่อโมกขละ: ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวปกากะญอ หมู่บ้านห้วยปลาทอง ตำบลชะเนือ อำเภอมะเข่มาต จังหวัดตาก.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาคติชนวิทยา มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สะเดาะเคราะห์ต่อชะตาด้วยการสวดบังสุกุลเป็น. เผยแพร่เมื่อ ๑๒ เมษายน ๒๕๖๓. เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖. สืบค้นจาก <https://mthai.com/rite/๓๒๐๕๕๐.html>

สุรเชษฐ์ คุหาเลิศ และอรอุษา สุวรรณประเทศ. ๒๕๖๓. “ปรัชญาการรักษาโรคด้วยพิธีกรรมการสู่ขวัญ : การสังเคราะห์จากงานวิจัยด้านการแพทย์พื้นบ้านในภาคเหนือ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๖๐.” **มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์** ๘, ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม : ๔๓ - ๕๐.

หน่วยราชการในพระองค์. เผยแพร่เมื่อ ๔ สิงหาคม ๒๕๖๔. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดทำ บทเพลงสวดมนต์ “น้อมนมัสการ” เพื่อเทิดพระเกียรติคุณของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เนื่องในโอกาสวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี แห่งการสิ้นพระชนม์ วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๖๔. เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖. สืบค้นจาก <https://shorturl.asia/loLJX>

อานิสงส์คาถาอุณฺหิสสวิชัย. เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๖. สืบค้นจาก <https://๘๔๐๐๐.org/anisong/๐๑.html>

ระบำศรีเทพ การแสดงเมืองมรดกโลก

ผู้เขียน : ผู้ช่วยศาสตราจารย์จันทรพิมพ์ มีเปี่ยม
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปาริชาติ ลาจันนนท์
 อาจารย์อังคณา จันทรแสงศรี
 อาจารย์สมศักดิ์ ภูพรายงาม
 มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ คือแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญเป็นหลักฐานข้อเท็จจริง ที่ประกอบกับการอธิบายและให้เหตุผลในข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ในแต่ละยุคสมัย อาจเป็นลายลักษณ์อักษรหรือหลักฐานที่เป็นวัตถุได้แก่ โบราณวัตถุหรือโบราณสถาน จากหลักฐานประวัติศาสตร์ทำให้เห็นถึงเรื่องราวที่ผ่านมาและสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมยุคก่อน ระบำศรีเทพเป็นการแสดงเพชรบูรณ์ที่มีแรงบันดาลใจมาจากวัฒนธรรมด้านประวัติศาสตร์ของเมืองโบราณศรีเทพ

ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์

ความหมายของประวัติศาสตร์ มีผู้ให้ความหมายดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๕๖ : ๗๑๒) กล่าวว่า ประวัติศาสตร์ หมายถึง วิชาว่าด้วยเหตุการณ์ ที่เป็นมาหรือเรื่องราวของประเทศชาติ เป็นต้นตามที่บันทึกไว้เป็นหลักฐาน

วรรณ ไซศรี (๒๕๕๖) กล่าวว่า ประวัติศาสตร์ หมายถึง เหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้นในอดีตและสิ่งที่มีมนุษย์ได้กระทำหรือ สร้างแนวความคิดไว้ทั้งหมด รวมถึงเหตุการณ์ที่เกิดจากเจตจำนงของ มนุษย์ตลอดจนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญหรือธรรมชาติที่มีผล ต่อมนุษยชาติ

นาฏวิภา ชลิตานนท์ (๒๕๒๔ : ๒) กล่าวว่า ลีโอ ตอลสตอย กล่าวว่า “ประวัติศาสตร์คือเรื่องราวของชีวิตของประเทศชาติและ มนุษยชาติ....”

แถมสุข นุ่มนนท์ (๒๕๑๙ : ๑๓) กล่าวว่า “ประวัติศาสตร์ คือการไต่สวนเข้าไปให้รู้ถึงความจริงที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ที่เกิดขึ้นในช่วงใดช่วงหนึ่งในอดีต...”

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ประวัติศาสตร์ คือ เรื่องราวเหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตทั้งที่มนุษย์เป็นผู้สร้าง หรือเกิดจากธรรมชาติโดยมีปรากฏหลักฐานที่พบเจอ เช่นในงาน ศิลปกรรม หรือในบันทึกต่าง ๆ ที่จัดเป็นลายลักษณ์อักษรหรือแม้แต่ เรื่องที่เล่าขานสืบต่อกันมา

ประเภทของประวัติศาสตร์ จากเรื่องราวของประวัติศาสตร์ไทยเราสามารถเห็นได้ชัดเจนจากโบราณสถานหรือโบราณวัตถุ ซึ่งเป็นผลงานทางด้านศิลปกรรมไม่ว่าจะเป็นจิตรกรรม ประติมากรรม หรือสถาปัตยกรรม สามารถบ่งบอกเรื่องราวของประวัติศาสตร์ได้ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๔๖ : ๑๓๗ - ๑๓๘) กล่าวว่า ศิลปกรรมที่พบในประเทศไทยเราสามารถแบ่งได้ดังนี้

๑. สมัยก่อนประวัติศาสตร์ หมายถึง ระยะเวลาในอดีตที่มนุษย์ยังไม่มีภาษาเขียนเพื่อบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ของตน แต่จะปรากฏมีงานศิลปกรรมเครื่องมือเครื่องใช้หลงเหลือเป็นพยานแสดงหลักฐานของกลุ่มชนที่มีความเจริญอยู่ นิพนธ์ ทวีกาญจน์ (๒๕๒๙ : ๑๒ - ๑๓) กล่าวว่า สมัยก่อนประวัติศาสตร์สามารถแบ่งเป็นได้ดังนี้

๑.๑ ยุคหิน ประกอบด้วย ยุคหินเก่า ยุคหินกลาง และ ยุคหินใหม่

๑.๒ ยุคโลหะ ประกอบด้วย ยุคทองแดง ยุคสำริด และ ยุคเหล็ก

๒. สมัยประวัติศาสตร์ หมายถึง ระยะเวลาที่มนุษย์เริ่มรู้จักใช้ตัวหนังสือบันทึกเรื่องราวของตนเอง ซึ่งทำให้สามารถอ่านเข้าใจ และทราบความเป็นไปของชุมชนนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี แบ่งออกเป็น

๒.๑ วัฒนธรรมเก่าที่ค้นพบในประเทศไทย พุทธศตวรรษที่ ๔ - ๑๓

๒.๒ ศิลปะทวารวดี พุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๖

๒.๓ ศิลปะแบบเขมรโบราณ พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๕

๒.๔ ศิลปะศรีวิชัยหรือศิลปกรรมแบบภาคใต้ พุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๘

- ๒.๕ ศิลปะลวปุระหรือลพบุรี พุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๘
- ๒.๖ ศิลปะสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ๒๑
- ๒.๗ ศิลปะเชียงแสนหรือล้านนา พุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ๒๔
- ๒.๘ ศิลปะอุทองหรือสุพรรณภูมิ พุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ๑๙
- ๒.๙ ศิลปะอยุธยา - ธนบุรี พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๔
- ๒.๑๐ ศิลปะรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ปัจจุบัน

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า เรื่องราวของประวัติศาสตร์ไทยนั้นเราสามารถแบ่งออกเป็น ๒ สมัย คือ สมัยก่อนประวัติศาสตร์แบ่งออกเป็นยุคหินและยุคโลหะและสมัยประวัติศาสตร์คือระยะเวลาที่มนุษย์เริ่มรู้จักใช้ตัวหนังสือบันทึกเรื่องราวของตนเอง

คุณค่าของประวัติศาสตร์

๑. คุณค่าด้านความเป็นเอกลักษณ์ เป็นคุณค่าที่เกิดจากการรับรู้หรือความเข้าใจถึงที่มาของสถานที่ตั้ง ชนชาติ ความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของชุมชนใด ชุมชนหนึ่งหรือประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ ทำให้มนุษย์เกิดความรักในมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ เกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์และก่อให้เกิดความรักห่วงแหนในชาติบ้านเมืองของตน

๒. คุณค่าด้านวิชาการ จากเรื่องราวในอดีตเป็นข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาอันเก่าแก่ของชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ สามารถเป็นแหล่งเพื่อให้ศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตและเห็นถึงพัฒนาการของสังคมมนุษย์ในแต่ละยุคสมัยในอดีต

๓. คุณค่าด้านเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดรายได้ของชุมชนและประเทศโดยทางตรงและทางอ้อมจากการที่มีผู้คนสนใจที่อยากศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์ต่าง ๆ

๔. คุณค่าด้านสังคม เป็นการรวบรวมขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมของเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ออกเผยแพร่สู่สังคมภายนอก ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและเป็นศูนย์รวมจิตใจแก่สังคม และจากเหตุการณ์ในอดีตทำให้มนุษย์นำมาเป็นบทเรียนให้แก่สังคมในปัจจุบัน ประวัติศาสตร์อาจใช้เป็นประสบการณ์พื้นฐานในการตัดสินใจในเหตุการณ์ปัญหาต่าง ๆ ให้แก่มนุษย์ได้

๕. คุณค่าด้านสุนทรียภาพ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ก่อให้เกิดคุณค่าทางความงามที่เกิดจากงานด้านศิลปกรรมเกิดเป็นความรู้สึกเป็นคุณค่าทางความงามอย่างที่ไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ

จากคุณค่าของประวัติศาสตร์ที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ประวัติศาสตร์มีคุณค่าและความสำคัญต่อมนุษย์ คือบ่งบอกถึงคุณค่าด้านความเป็นเอกลักษณ์ มีคุณค่าด้านวิชาการที่สามารถศึกษาค้นคว้าข้อมูลหรือเรื่องราวต่าง ๆ จากประวัติศาสตร์ได้ มีคุณค่าต่อเศรษฐกิจและสังคมก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความรู้สึกที่ดีเกิดเป็นคุณค่าด้านสุนทรียภาพ

ประวัติศาสตร์เมืองศรีเทพ

กรมศิลปากร (๒๕๓๘ : ๓๔, ๔๕) กล่าวว่า ได้มีการขุดค้นบริเวณเนินดินในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพซึ่งอยู่ห่างจากปรางค์สองพี่น้องมาทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประมาณ ๔๐๐ เมตร มีการพบร่องรอยของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายพบโครงกระดูกมนุษย์อยู่ในระดับความลึก ๔ เมตร จากผิวเนินดิน ซึ่งกำหนดอายุได้ประมาณ ๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว ดังนั้นยืนยันได้ว่าในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายมีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในบริเวณเมืองศรีเทพและมีการพัฒนา มาเป็นสังคมเมืองเรื่อยมาจนถึงช่วงเมืองศรีเทพอยู่ภายใต้อิทธิพลเขมร เมืองศรีเทพได้รับวัฒนธรรมจากวัฒนธรรมทวาราวดี และวัฒนธรรมเขมรโบราณ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๒ เมืองศรีเทพนับถือศาสนาฮินดูที่แพร่มาจากอินเดีย ซึ่งคติความเชื่อในศาสนานี้เป็นการเอื้ออำนวยให้ผู้มีอำนาจและบทบาทสำคัญเปรียบเสมือนเทวราชาทุกคนต้องให้ความเคารพ ต่อมาวัฒนธรรมของทวาราวดีในภูมิภาคนี้มีลพบุรีเป็นศูนย์กลางได้แพร่กระจายมายังลุ่มแม่น้ำลพบุรีปากสักได้เข้ามามีอิทธิพลต่อเมืองศรีเทพจนศาสนาหลักได้แปรเปลี่ยนพุทธศาสนาแบบหินยานตามวัฒนธรรมทวาราวดีแทนศาสนาฮินดู จากหลักฐานคือเขาค้างใน เขาค้างนอก ส่วนพุทธศาสนาลัทธิมหายานได้แพร่เข้าสู่เมืองศรีเทพในระยะเวลาเดียวกันที่พุทธศาสนาแบบหินยานกำลังเจริญอยู่ซึ่งพุทธศาสนานี้ได้แยกมาจากพุทธศาสนาลัทธิเถรวาท นอกจากสองนิกายนี้แล้วยังพบว่าเมืองศรีเทพมีการนับถือศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูในลัทธิต่าง ๆ จากการได้รับอิทธิพลของอาณาจักรเขมรและอาณาจักรทวาราวดีตั้งหลักฐานร่องรอยที่ปรากฏหลงเหลือให้เห็นในปัจจุบันนั้น

อดิศร ศักดิ์สูง (๒๕๕๒ : ๒๐ - ๒๒) กล่าวว่า อาณาจักรอังกอร์หรือเขมรพระนคร ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔ - ๒๐ เป็นอาณาจักรของชนชาติเขมรที่สืบเนื่องมาจากอาณาจักรเจนละ อาณาจักรพระนครเกิดขึ้นจากการรวมดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำโขงในพุทธศตวรรษที่ ๔ โดยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๒ อาณาจักรเขมรพระนครเป็นอาณาจักรหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมอินเดีย เช่นในการปกครองแบบเทวราชา คติพระจักรพรรดิราช ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อในทางศาสนาโดยเฉพาะฮินดูลัทธิไศวนิกายทำให้ผู้นำของอาณาจักรนิยมสร้างปราสาทขนาดใหญ่และเทวสถานไว้บนภูเขาเพื่อเป็นที่ประทับของเทพต่าง ๆ ทั้งเป็นที่สถิตของศิวลึงค์ วัฒนธรรมของเขมรได้แผ่ออกไปอย่างกว้างขวางตามดินแดนต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้การปกครองเช่นประเทศกัมพูชา ประเทศเวียดนาม ประเทศลาว และบริเวณภาคอีสานของประเทศไทย ซึ่งปรากฏหลักฐานศิวลึงค์รูปบูชาเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ตลอดจนจารึกต่าง ๆ ตามแหล่งโบราณคดีที่สำคัญในประเทศไทย

พิริยะ ไกรฤกษ์ (๒๕๓๓ : ๑๔๘) กล่าวว่า ลัทธิที่พบในเมืองศรีเทพคือ ลัทธิไศวะ นิกายปาศุปตเป็นลัทธิบูชาพระศิวะหรือพระอิศวรเป็นเทพเจ้าสูงสุดโดยมีศิวลึงค์เป็นเครื่องหมายแทนพระองค์ลัทธิไวษณพนิกายภาควัดเป็นลัทธิบูชาพระกฤษณะโอรัสของพระवासเทพ และลัทธิไวษณพนิกายปาณูจราตรเป็นลัทธิบูชาพระนารายณ์รวมเข้ากับพระวิษณุ

กรมศิลปากร (๒๕๓๘ : ๕ - ๙) กล่าวว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้กล่าวถึงเมืองศรีเทพในเอกสารที่ปรากฏในหนังสือนิทานโบราณคดี นิทานเรื่องที่ ๑๐ เรื่องความไข่มืองเพชรบูรณ์ มีเนื้อหาที่กล่าวถึงในเชิงศึกษาวิเคราะห์ว่าชื่อเมืองศรีเทพมีปรากฏในทำเนียบเก่าบอกรายชื่อหัวเมืองและสมุดคำที่ให้คนเชิญตราไปบอกชาวสันรัชกาลที่ ๒ ตามหัวเมืองต่าง ๆ โดยให้คนเชิญตราไปเมืองสระบุรี เมืองชัยบาดาล เมืองศรีเทพ และเมืองเพชรบูรณ์ เมืองศรีเทพอยู่ทางแม่น้ำป่าสัก มีการพบเมืองใกล้เคียง ๆ แม่น้ำป่าสักชาวบ้านเรียกว่าเมืองอภัยสาลี ตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นพระศรีธมมรัตน์ซึ่งต่อมามีการเปลี่ยนแปลงในสมัยรัชการที่ ๓ เมื่อครั้งปราบกบฏเวียงจันทน์ พระศรีธมมรัตน์มีความชอบได้รับการยกศักดิ์เป็นเมืองตรีและเปลี่ยนชื่อเป็นเมืองศรีเทพ ส่วนเมืองอภัยสาลีเป็นเมืองโบราณซึ่งชื่อนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพกล่าวไว้ว่าเป็นคำที่พระรุดงค์เรียกเดิมน่าจะเป็นชื่อเมืองศรีเทพที่เป็นชื่อเก่าของเมืองวิเชียรและน่าจะเป็นเมืองสำคัญเช่นเดียวกับเมืองที่ดงศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรีและเมืองสุโขทัย

กมล บุญเขต (๒๕๕๙, กรกฎาคม ๒๐) กล่าวว่า ปรากฏศรีเทพ เป็นสถาปัตยกรรมแบบเขมรมีลักษณะเป็นปราสาทที่ก่อด้วยอิฐตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงขนาดใหญ่ซึ่งพบโบราณวัตถุเป็นทับหลังสันนิษฐานว่าคงสร้างขึ้นเพื่อเป็นเทวาลัยเนื่องในศาสนาฮินดู นอกจากนั้นเมืองศรีเทพ ยังได้รับอิทธิพลจากอาณาจักรทวารวดีซึ่งเป็นอาณาจักรของชนชาติมอญจากปรากฏร่องรอยที่พบเขาค้างใน วงล้อธรรมจักรและเขาค้างนอกซึ่งศิลปะแบบทวารวดี ซึ่งในอดีตอารยธรรมทวารวดี

ได้มีการแพร่หลายในหลายจังหวัดของประเทศไทย ลักษณะเด่นในยุคนั้นคือผู้นับถือพุทธศาสนาเพราะมีการค้นพบงานศิลปกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธรูปจำนวนมากประชาชนนับถือนิยายเกรวาทและนิยายมหายาน บางส่วนนับถือศาสนาพราหมณ์เข้าใจว่าคงเป็นชุมชนของพราหมณ์เพราะพบประติมากรรมรูปพระวิฆณุกรรมและศิวลึงค์ของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งพุทธศาสนาได้กลายเป็นความเชื่อของชาวทวารวดีเพราะพบประติมากรรมดินเผาที่ใช้สำหรับประดับศาสนสถาน ยังพบหลักฐานประติมากรรมที่เกี่ยวข้องกับทางพระพุทธศาสนา เช่นธรรมจักรกับกวางมอช พระพุทธรูปที่ทำด้วยหินทรายและสำริด สลูป วิหาร วงล้อธรรมจักร ใบเสมา เป็นต้น

กรมศิลปากร (๒๕๓๘ : ๙) กล่าวว่า เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ทรงนำคณะนักศึกษาจากคณะโบราณคดีมหาวิทยาลัยศิลปากรไปทำการขุดค้นที่ตำบลพุเตย อำเภอบึงสามพัน และเดินทางไปสำรวจเมืองศรีเทพพบโบราณวัตถุเช่นเศียรพระนารายณ์สวมหมวกทรงกระบอกรูปแบบอินเดียได้ พระพุทธรูปแบบทวารวดีกำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๒ พบธรรมจักรศิลาขนาดใหญ่ พบประติมากรรมศิลปะเขมรแบบบายน ทรงสันนิษฐานว่าพระเจ้าอรวรมันอาจขยายอาณาเขตของเจนละมาถึงเมืองศรีเทพในขณะเดียวกันอาณาจักรทวารวดีที่กำลังรุ่งเรืองทางด้านตะวันตกก็พยายามจะเข้ามาครอบครองเมืองศรีเทพด้วยเช่นกันจึงทำให้อาณาจักรทั้งสองได้ผลัดกันมีอำนาจเหนือเมืองศรีเทพ อารยธรรมของทวารวดีที่มีความโดดเด่นในเมืองโบราณศรีเทพคือคนแคระเป็นลักษณะของประติมากรรมปูนปั้นที่ตกแต่งอยู่บริเวณฐานเขาค้างในที่ตั้งอยู่ในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ

กรมศิลปากร (๒๕๕๐: ๑๘, ๒๓) กล่าวว่า โบราณสถานเขาค้างในตั้งอยู่บริเวณเกือบกึ่งกลางเมืองโบราณศรีเทพมีอายุราว ๑,๒๐๐ ปี ลักษณะของอาคารก่อด้วยศิลาที่บดและฉาบปูนทั้งหลัง มีบันไดขึ้นทางทิศตะวันออก สันนิษฐานว่าแต่เดิมมีสถูปและวิหารอยู่ด้านบน สิ่งที่น่าสนใจคือฐานทางทิศใต้และทิศตะวันตกซึ่งประดับตกแต่งด้วยรูปประติมากรรมปูนปั้นประดับลายพันธุ์พฤกษา พบคนแคระและสัตว์แบก มีจำนวนที่คงสภาพ ๔๐ ตน จำแนกเป็นด้านทิศใต้ ๓๕ ตน ด้านทิศตะวันตก ๕ ตน คนแคระที่เมืองศรีเทพมีเอกลักษณ์แตกต่างจากที่อื่นคือนอกจากเป็นรูปบุคคลแล้วยังมีปรากฏเป็นรูปสัตว์แบก ได้แก่ ช้าง สิงห์ ลิง โค กระบือ อีกทั้งคนแคระแบกยังแสดงสีหน้าอารมณ์ต่าง ๆ เช่นลักษณะอาการหนักจนหน้านิ่วคิ้วขมวดจากการแบกฐานอาคารหรือลักษณะยิ้มแย้มแจ่มใส จากการแสดงสีหน้าอารมณ์ของคนแคระที่เมืองศรีเทพศิลปินสมัยโบราณสร้างสรรค์อารมณ์แสดงถึงฝีมือภูมิปัญญาและความเลื่อมใสศรัทธาในศาสนาคนแคระและสัตว์แบก แต่ละตนจะมีบุคลิกลักษณะเฉพาะไม่ซ้ำกัน

นอกจากนี้ยังบ่งบอกถึงวิถีชีวิตในอดีตช่วงวัฒนธรรมทวารวดีที่ได้รับอิทธิพลความนิยมตามแบบอย่างศิลปะของอินเดียที่สะท้อนให้เห็นถึงความแข็งแรงและความอุดมสมบูรณ์ โดยมีการแต่งกายที่มักนุ่งผ้าคล้ายผ้าเตี่ยว ไม่สวมเสื้อ สวมหมวกหรือโพกผ้าที่ศีรษะสวมเครื่องประดับที่คอ และต่างหูทรงกลมขนาดใหญ่ ส่วนรูปปั้นรูปสัตว์แบกสันนิษฐานว่าในอดีตน่าจะมีสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่าบริเวณนี้หรือมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้งานเกษตรกรรมที่มาของคนแคระนั้นต้นกำเนิดอาจมาจากการเป็นบริวารของเทพเจ้าในศาสนาฮินดูโดยเฉพาะใน

ประเทศอินเดียซึ่งเป็นแหล่งอารยธรรมโดยกำเนิดของรูปแบบศิลปกรรมต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า นอกเมืองศรีเทพยังมีการค้นพบโบราณสถานที่สำคัญ ได้แก่ ปราสาทฤๅษีและเขาค้างนอก กรมศิลปากร (๒๕๕๘) กล่าวว่า ปราสาทฤๅษี ตั้งอยู่นอกเมืองศรีเทพราว ๓ กิโลเมตร เป็นเทวาลัยในศาสนาฮินดูลัทธิไศวนิกายมีลักษณะสถาปัตยกรรมเขมรโบราณ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ตัวปราสาทก่อด้วยอิฐไม่สอปูนตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงขนาดใหญ่ มีอาคารขนาดเล็กในบริเวณเดียวกันล้อมรอบด้วยแนวกำแพงก่อด้วยศิลาแลง พบโบราณวัตถุเนื่องในศาสนาฮินดูได้แก่ ศิวลึงค์ ฐานประติมากรรมและชิ้นส่วนโคนนที สันนิษฐานว่า ปราสาทฤๅษีน่าจะมีอายุเก่ากว่าหรือร่วมสมัยกับโบราณสถานปราสาทศรีเทพและปราสาทสองพี่น้องที่ตั้งอยู่ภายในเมืองโบราณศรีเทพซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ นอกจากนี้ยังมีการพบเขาค้างนอกเป็นศาสนสถานขนาดใหญ่เนื่องในวัฒนธรรมทวารวดีตั้งอยู่นอกเมืองออกไปราว ๒ กิโลเมตร สันนิษฐานว่ามีลักษณะเป็นมหาสถูปมีฐานขนาดใหญ่ทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ก่อด้วยศิลาแลงที่ยังคงสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ ประดับตกแต่งฐานด้วยอาคารจำลองขนาดต่าง ๆ อยู่โดยรอบภายในที่ปัด มีบันไดทางขึ้นทั้ง ๔ ด้าน มีสถูปก่อด้วยอิฐตั้งอยู่ด้านบนล้อมรอบด้วยกำแพงแก้วและซุ้มประตู สันนิษฐานว่ามีความร่วมสมัยกับโบราณสถานเขาค้างในที่ตั้งอยู่ภายในเมืองศรีเทพ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๔ ถือได้ว่าเขาค้างนอกเป็นศาสนสถานที่มีขนาดใหญ่และสมบูรณ์มากที่สุดในบรรดาศาสนสถานที่ยังคงเหลืออยู่

▲ ระเบ้าศรีเทพ (ภาพ : ผศ.จันทรพิมพ์ มีเปี่ยม, ๒๕๕๙, มกราคม ๒๒)

ประวัติศาสตร์สู่การแสดงระเบ้าศรีเทพ

คำว่า “ระเบ้าศรีเทพ” มาจากคำว่า “ระเบ้า” และ “ศรีเทพ” โดยมีความหมายดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๕๖ : ๙๘๐) กล่าวว่า ระเบ้า หมายถึง การแสดงที่มุ่งความสวยงาม หรือความบันเทิง ใช้ผู้แสดงเป็นหมู่ เช่น ระเบ้าสืบท ระเบ้านพรัตน์ ระเบ้าเทพบันเทิง

สำนักงานกองการสังคีต กรมศิลปากร (๒๕๔๙) กล่าวว่า ระเบ้า หมายถึง การแสดงที่รำเป็นหมู่ ตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป โดยไม่จำเป็นต้องเล่นเป็นเรื่องราวแต่มุ่งเน้นความสวยงามของท่ารำการแปรแถว เครื่องแต่งกาย ผู้แสดง เพลงร้อง และทำนองดนตรี ซึ่งมีทั้งระเบ้ามาตรฐาน และระเบ้าที่เกิดขึ้นใหม่

รานี ชัยสงคราม (๒๕๔๔ : ๕) กล่าวว่า ระบุว่า ได้แก่ ศิลปะ
แห่งการรำที่ผู้แสดงพร้อมกันเป็นหมู่ เช่น ระบุว่าชุดเทพบุตรนางฟ้า ฯลฯ

รัตนา มณีสิน (๒๕๔๐ : ๔) กล่าวว่า ระบุว่า เป็นการแสดง
เป็นชุด เป็นหมู่ที่ผู้แสดงร่ายรำท่าท่าเหมือนกัน ความงามของการ
แสดงระบำอยู่ที่ความสอดคล้องประสานกลมกลืนด้วยความพร้อม
เพรียง ระบุว่าจำแนกออกเป็นระบำมาตรฐานและระบำเบ็ดเตล็ด

ศรีเทพ หมายถึง ชื่ออำเภอหนึ่งในจังหวัดเพชรบูรณ์ คือ
อำเภอศรีเทพ ซึ่งมีการค้นพบเมืองโบราณจึงเรียกว่า อุทยานประวัติ
ศาสตร์ศรีเทพ ในอดีตเรียกว่า เมืองอภัยสาส์และถูกค้นพบเมื่อสมเด็จพระ
เจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จไปตรวจราชการ
มณฑลเพชรบูรณ์และได้ทรงเรียกเมืองนี้ใหม่ว่า เมืองศรีเทพ

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ระบุว่าศรีเทพ
หมายถึง การแสดงเพชรบูรณ์ที่ได้รับแนวความคิดจากเรื่องราวทาง
ประวัติศาสตร์ของอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ โดยมีรูปแบบการ
แสดงดังนี้

๑. ประวัติความเป็นมาของระบำศรีเทพ

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ด้วยดำริท่านผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ นายสมศักดิ์ ศรีวรรณ และอธิการวิทยาลัยครูในสมัยนั้น ดร.จรินทร์ ชาติรุ่ง ได้ตั้งคณะทำงานการวิจัยอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่าเมืองศรีเทพมีอายุมากกว่าพันปี และมีอารยธรรมที่ทับซ้อนคือ อารยธรรมจากอินเดียโบราณ ศิลปะยุค ทวารวดี และศิลปะขอมแบบปาปวนที่ทับซ้อนกันอย่างน่าอัศจรรย์ และความรุ่งเรืองในแต่ละช่วงเวลาทำให้อาณาเขตของเมืองศรีเทพ กว้างขวางจาก การพบรูปแบบศิลปกรรมต่าง ๆ เขาค้างนอก เขาค้างใน เทวรูปพระอาทิตย์ ธรรมจักร หลุมฝังศพที่เป็นกระดูกช้าง มนุษย์ สุนัข และข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ จากผลการวิจัยดังกล่าวจึงทำให้ภาควิชา นาฏศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูเพชรบูรณ์ ได้สร้างสรรค์การแสดง ชุด ระบำเทพลีลา หมายถึงลีลาท่าทางของ เทพหรือเทวดา ในที่นี้หมายถึงท่าทางของเทวรูปพระวิษณุและเทวรูป พระสุริยเทพที่ค้นพบ ณ เมืองศรีเทพ และต่อมาได้เปลี่ยนเป็นระบำ ศรีเทพ เพื่อต้องการที่จะประชาสัมพันธ์อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ โดยทำรายได้นำรูปแบบท่ากระณะ ๑๐๘ ท่า ตามตำราภราตนาฏยศาสตร์ มาประดิษฐ์เป็นท่ารำระบำศรีเทพ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓

๒. องค์ประกอบของระบำศรีเทพ

๒.๑ ด้านดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงระบำศรีเทพ

ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงระบำศรีเทพนั้นใช้วงดนตรีเป็นวงปี่พาทย์ไม้นวม โดยอาจารย์ช่วงวิทย์ เทียนศรี ผู้เชี่ยวชาญทางด้านดนตรีได้นำทำนองเพลงขอมดำเนินขึ้นเดียวมาขยายเป็นอัตราสองชั้นและออกเพลงเขมรเร็ว กลองใช้โทนชาตรี และใช้หน้าทับเขมรสองชั้นและหน้าทับเขมรชั้นเดียว

โน้ตเพลงระบำศรีเทพ

บันทึกโน้ตไทย : ช่วงวิทย์ เทียนศรี

เพลงช้า

- - - ค	- - - ร	- - - ฟ	- - - ช	- - - -	- - - -	ลฟชถ	ทค - ค
- - - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ร	- - - ค	- - - ถ	- - - ช	- - - ฟ
- - - -	- - - ฟ	- - - -	- ร - ฟ	- - - -	ครฟช	ถชคถ	- ช - ฟ
- ฟ - ร	- ค - ถ	- - ชฟ	ชถ - -	- ค - ร	- ฟ - ช	ฟชถร	คร - ฟ
- - - -	- ค - ถ	- - - -	- ช - ถ	- ค - ร	- ค - ถ	- ค - ร	คถ - ค
- - - -	- ฟถช	ฟชถค	- รคถ	- ถคช	ถชฟร	- ฟ - ช	- ถ - ค
- รคถ	ชถค	ฟรคถ	- ช - -	ชชถช	ถรคค	ถรคค	ชถรฟ
- - - ร	- ค - ถ	- ฟ - ร	คถ - ช	- - คร	ฟช - -	ฟชถร	คร - ฟ
- - - ค	- - - ร	- - - ฟ	- - - ช	- - - ค	- - - ถ	- ชฟม	รค - ฟ

เพลงเร็ว

- - - ฟ	- - - -	คฟชฌ	คฌชฟ	- - - -	ฟรฟค	รคคค	- ร - ฟ
- - - ฟ	- - - -	คฟชฌ	คฌชฟ	- - - -	ฟรฟค	รคคค	- ร - ฟ
- - - ค	- - - -	ชฌคค	ฟคคค	- คคคค	- ค - ค	- ค - -	คคคค
- - - ค	- - - -	ชฌคค	ฟคคค	- คคคค	- ค - ค	- ค - -	คคคค
- คคค	ฟคคค	คชฌค	รคคช	คฟชฌ	คฌชฟ	ชฟรค	คคคค
ชฌคค	ฟคคค	คชฌค	รคคช	คฟชฌ	คฌชฟ	ชฟรค	คคคค
- - - ฟ	- - - ร	- - - ค	- - - ค	- - - -	- - - -	ชฟชฌ	- ค - ฟ

(ที่มา : ช่างวิทย์ เทียนศรี, ๒๕๕๗, เมษายน ๖)

หน้าทับเขมรสองชั้น

- - -	ป๊ะๆๆ	ป๊ะๆๆ	โหน่ๆๆ	ป๊ะๆๆ	โหน่ๆๆ	โหน่ๆๆ	ป๊ะๆๆ
-------	-------	-------	--------	-------	--------	--------	-------

หน้าทับเขมรชั้นเดียว

ป๊ะๆๆ	โหน่ๆๆ	โหน่ๆๆ	โหน่ๆๆ	ป๊ะๆๆ
-------	--------	--------	--------	-------

(ที่มา : ช่างวิทย์ เทียนศรี, ๒๕๕๗, เมษายน ๖)

๒.๒ ลักษณะเครื่องแต่งกายของระบำศรีเทพ

ลักษณะเครื่องแต่งกายของระบำศรีเทพนั้นได้รับแรงบันดาลใจมาจากรูปแบบศิลปกรรมของอินเดีย ขอม และทวารวดี เช่นประติมากรรมเทวรูปพระนารายณ์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย ลายปูนปั้นรูปคนแคระที่โบราณสถานเขาคลิงในที่ได้รับอิทธิพลมาจากทวารวดี

▲ ลักษณะเครื่องแต่งกายระบำศรีเทพ

(ภาพ : ผศ.จันทร์พิมพ์ มีเปี่ยม, ๒๕๕๘, ธันวาคม ๑๘)

จากภาพ เป็นลักษณะเครื่องแต่งกายระบำศรีเทพผู้แสดง
ตัวกลาง และตัวริม โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. ผู้แสดงตัวกลางคิราภรณ์หรือเครื่องประดับศีรษะเป็น
การเลียนแบบอย่างจากมาลารูปทรงแปดเหลี่ยมซึ่งเลียนแบบเครื่อง
ประดับเศียรของเทวรูปพระอาทิตย์ที่พบในเมืองศรีเทพ ส่วนผู้แสดง
ตัวริมจะมวยเกล้าผมแบบสมัยทวารวดีและนำลายประจำยามของ
มาลารูปทรงแปดเหลี่ยมจากเทวรูปพระอาทิตย์มาติดเป็นเครื่อง
ประดับศีรษะ

๒. ตัวเสื้อใส่เป็นเสื้อรัดรูปเลียนแบบให้คล้ายกับภาพนาง
อัปสรของขอม

๓. กระโปรงเดิมเป็นลักษณะเข้ารูปด้านหน้าเป็นจีบอัดพลีท
ถาวร และต่อมาได้มีการปรับปรุงรูปแบบกระโปรงใหม่โดยปรับปรุง
ด้านหน้าเป็นลักษณะปล่อยผ้าทิ้งให้พลิ้วมากขึ้น

๔. เครื่องประดับเลียนแบบภาพจำหลักที่พบในสมัยทวารวดี
เช่น ที่เมืองคูบัวจังหวัดราชบุรี และเทวรูปพระอาทิตย์ที่เมืองศรีเทพ
โดยเฉพาะลักษณะตุ้มหูที่เป็นรูปวงกลมเจาะรูตรงกลางเป็นศิลปะ
แบบทวารวดีที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะแบบอินเดียเข้ามาผสมผสาน

๒.๓ ด้านทำรำของระบำศรีเทพ

๒.๓.๑ รูปแบบทำรำจากลักษณะของเทวรูปที่ถูกพบในเมืองศรีเทพ คือ

๑) เทวรูปพระวิษณุ มีลักษณะท่าคล้ายท่าวิษณุภรานตามหรือท่าพระวิษณุอย่างบาท

๒) เทวรูปสุริยเทพ มีลักษณะท่าคล้ายท่าสินมหรือท่าอัญชลีกร

๓) เทวรูปพระวิษณุหรือพระนารายณ์ ๔ กร มีลักษณะพระหัตถ์ขวามี ๒ กร โดยข้างหนึ่งมีลักษณะท่าคล้ายท่ากณจุสฐิจหรือท่าซี้ที่ค่อ

๒.๓.๒ รูปแบบทำรำจากลักษณะวัฒนธรรมแบบขอม ผู้สร้างสรรคได้เลียนแบบประติมากรรมจากศิลปะลพบุรี เช่น ทำนั่งทับสันเท้าข้างหนึ่ง และยกหัวเข้าข้างหนึ่งของพระวิษณุ ทำยืนกางขาออกไปด้านข้างและตั้งปลายเท้าขึ้น เป็นต้น

๒.๓.๓ รูปแบบทำรำ จากลักษณะวัฒนธรรมแบบทวารวดี ได้แก่

๑) ท่ามือของพระประธานในถ้ำพระเขาถมอรัตน์ สันนิษฐานว่าท่ามือลักษณะหังสัสยะหัตต์ คือลักษณะของมือการจับโดยนำหัวแม่มือกดลงที่ปลายนิ้วชี้และนิ้วทั้ง ๓ ที่เหลือให้เหยียดตรง

๒) ท่ามือจากเทวรูปแกะสลักนูนสูงภาพพระอวโลกิเตศวรในถ้ำพระเขาถมอรัตน์ เป็นเทวรูป ๔ กร มือหน้าทั้ง ๒ มือห้อยมือลงต่ำออกข้างลำตัว ส่วน ๒ มือหลังยกสูงระดับศีรษะ

๓) ภาพแกะสลักนูนต่ำที่จังหวัดสระบุรีที่มีลักษณะพระหัตถ์ของรูปพระพุทธเจ้าปางแสดงธรรมซึ่งเหมือนกับในถ้ำพระเขาถมอรัตน์ คือมือหนึ่งตั้งวงออกไปข้างลำตัวสูงระดับศีรษะ มือหนึ่งจับไว้ที่หน้าอก

จากรูปแบบแนวคิดทำรำระบำศรีเทพที่กล่าวมาข้างต้นพบว่าผู้สร้างสรรค์จึงนำรูปแบบแม่ท่าเหล่านั้นมาประยุกต์และสร้างสรรค์เป็นท่ารำในระบำศรีเทพ ดังนี้

๑. ท่าวรติตม	(ท่าเปิดเผย)
๒. ท่าสินม	(ท่าอัญชลีกร)
๓. ท่าอรุณิกุฎฏกม	(กระเทียบเท้าข้างเดียว)
๔. ท่าอรุเรจิตม	(ท่าเคลื่อนไหวข้างเดียว)
๕. ท่าสวสติกม	(ท่าขวางมือขวางเท้า)
๖. ท่าอนุมตตม	(ท่าคลั่ง)
๗. ท่าวิชิปตม	(ท่าซัดสาย)
๘. ท่าอญจิตม	(ท่าโน้ม)
๙. ท่าวลิตม	(ท่าหมุนโดยรอบ)
๑๐. ท่าขุรณิตม	(ท่าหมุนเหมือนผึ้ง)
๑๑. ท่าลพิตม	(ท่าเยื้องกราย)
๑๒. ท่าภูษงค์ตราสเรจิตม	(ท่านาคสะดุ้งและส่ายศีรษะ)
๑๓. ท่าจตุรม	(ท่าเร็ว)
๑๔. ท่าทณชกเรจิตม	(ท่าแกว่งไม้)
๑๕. ท่าลลาภูติลกม	(ท่าเงิมน้าผาก)
๑๖. ท่ากญจิตม	(ท่าอแขน)

๑๗. ท่าโศหาปาทม (ท่าแกว่งเท้า)
๑๘. ท่านิศุมภิตม (ท่าฆ่า)
๑๙. ท่าตลสมโณฏิตม (ท่าตีตมื่อ)
๒๐. ท่าคชกรีฑิตม (ท่าช้างคะนอง)
๒๑. ท่าอปกรานตม (ท่าก้าวเท้าไปข้างหน้า)
๒๒. ท่าทณชปาทม (ท่าเหยียดเท้าตรง)
๒๓. ท่าวิชณุกรานตม (ท่าพระวิษณุย่างบาท)
๒๔. ท่าวิชกมภม (ท่าใส่ลูกตาล)

จากท่ากรรมะ ๒๔ ท่าที่กล่าวมาผู้เรียบเรียงขอยกตัวอย่างเปรียบเทียบท่ากรรมะกับท่าระบำศรีเทพ ดังนี้

ชื่อท่ากรรมะ	ท่ากรรมะ	ท่าระบำศรีเทพ
ท่าอรุทเรจิตะม (ท่าเคลื่อนไหว ข้างเดียว)		

ชื่อท่ากระณะ	ท่ากระณะ	ท่าระบำศรีเทพ
ท่าสวสติกม (ท่าขวางมือ ขวางเท้า)		
ท่าวลิตม (ท่าหมุนโดยรอบ)		
ท่าทนต์กเรจิตม (ท่าแกว่งไม้)		

นอกจากท่ารำที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า ท่าระบำศรีเทพยังมีการนำแม่ท่าในนาฏศิลป์ไทย มาเป็นรูปแบบกระบวนการรำรำในระบำศรีเทพ ดังจะขอยกตัวอย่างได้แก่ ท่าพรหมนิมิต ท่าผาลาท่าจันทร์ทรงกลด ท่าพรหมสีหน้า เป็นต้น

สิ่งที่ควรรู้ก่อนปฏิบัติระบำศรีเทพ คือลักษณะมือ และลักษณะเท้า มีลักษณะดังนี้

๑. ลักษณะมือจีบในระบำศรีเทพ จีบหังสัสยะหัตต์ คือลักษณะของมือการจีบโดยนำหัวแม่มือกดลงที่ปลายนิ้วชี้และนิ้วทั้ง ๓ ที่เหลือให้เหยียดตรง ซึ่งทำนี้ได้มาจากลักษณะมือของพระประธานในถ้ำพระเขาอมรรัตน์ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

▲ ลักษณะท่าหังสัสยะหัตต์

๒. ลักษณะการยืนและเข้าในระบำศรีเทพ ส่วนใหญ่ลักษณะจะยืนโดยนำฝ่าเท้าอีกข้างหนึ่งมาวางบนข้อเท้าของขาอีกข้างหนึ่ง และกันเข้าออก

▲ ลักษณะท่าเข้ากันเข้าออก

บรรณานุกรม

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๔๖). **ประวัติศาสตร์ไทยเชิง**

วิเคราะห์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

กรมศิลปากร. (๒๕๓๘). **เมืองศรีเทพ.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัท

รุ่งศิลป์การพิมพ์ จำกัด.

_____. (๒๕๔๐). **ตำรารำ.** กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

_____. (๒๕๕๐). **อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ.** กรุงเทพฯ: โรง

พิมพ์บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ จำกัด.

_____. (๒๕๕๘). **คลังวิชาการคลังวิชาการ ความรู้ทั่วไป อุทยาน**

ประวัติศาสตร์ศรีเทพ.

บุคคลอ้างอิง

กมล บุญเขต. (๒๕๕๙, กรกฎาคม ๒๐). ผู้อำนวยการสำนักศิลปะ

และวัฒนธรรม. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์.

จังหวัดเพชรบูรณ์ และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์. (๒๕๓๔).

ระบำนครีเทพ มรดกไทยที่ควรอนุรักษ์. เพชรบูรณ์: ม.ป.ส..

[อัตสำเนา].

จันทร์พิมพ์ มีเปี่ยม. (๒๕๖๐). **ตำราการแสดงพื้นเมืองเพชรบูรณ์.**

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ-

เพชรบูรณ์.

ช่วงวิทย์ เทียนศรี. (๒๕๕๗, เมษายน ๖). อาจารย์. คณะมนุษยศาสตร์

และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์. บันทึก

โน้ตเพลงระบำนครีเทพ.

ช่วงวิทย์ เทียนศรี. (๒๕๕๘, ธันวาคม ๑๑). อาจารย์. คณะมนุษย-
ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์.

แถมสุข นุ่มนนท์. (๒๕๑๙). “ประวัติศาสตร์” ปรัชญาประวัติศาสตร์.
กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.

นาฏวิภา ชลิตานนท์. (๒๕๒๔). ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นิพนธ์ ทวีกาญจน์. (๒๕๒๙). ประวัติศาสตร์ศิลป์. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.
พรินติ้ง เฮาส์.

พิริยะ ไกรฤกษ์. (๒๕๓๓). ประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีใน
ประเทศไทย. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด.

รัตนา มณีสิน. (๒๕๔๐). สุนทรียะทางนาฏศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ:
สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๕๖). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน
พ.ศ. ๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา
๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

รานี ชัยสงคราม. (๒๕๔๔). นาฏศิลป์ไทยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: องค์การ
ค้ำของครูสภา.

วรรณ ไชยศรี. (๒๕๕๖). ประวัติศาสตร์. [ออนไลน์] ค้นเมื่อ มกราคม
๑๐, ๒๕๕๙, จาก <https://wanna๕๐๐.wordpress.com>.

สมคิด แต่งทองแท้ และอรรวรรณ ทาโพน. (๒๕๓๓). **นาฏลีลาชุด
“ระบำเทพลีลา”**. ผลงานค้นคว้าและริเริ่มทางนาฏศิลป์
สาขาวิชาเอกนาฏศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
วิทยาลัยครูเพชรบูรณ์

สำนักการสังคีต กรมศิลปากร. (๒๕๔๙). **หนังสืออิเล็กทรอนิกส์เรื่อง
ทะเบียนข้อมูล : วิพิธทัศนาชุดระบำ รำ ฟ้อน**. [ออนไลน์]
ค้นเมื่อ มกราคม ๕, ๒๕๕๙, จาก [http://www.finearts.
go.th/songkhlalibraryhm/หนังสืออิเล็กทรอนิกส์/
book/๒๑๖.html?page=๑&tmpl=component](http://www.finearts.go.th/songkhlalibraryhm/หนังสืออิเล็กทรอนิกส์/book/๒๑๖.html?page=๑&tmpl=component)

อดิสร ศักดิ์สูง. (๒๕๕๒). **พื้นฐานอารยธรรมไทย**. จังหวัดสงขลา:
บริษัท นำศิลป์โฆษณา จำกัด.

บทผูกแขน : วาทกรรมพื้นถิ่น

ผู้เขียน : จิรภา เหมือนพิมทอง

นักวิชาการวัฒนธรรม สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

เพชรบูรณ์ เป็นแหล่งรวมวัฒนธรรม ประเพณีที่หลากหลาย เพราะเป็นจังหวัดที่มีกลุ่มชนหลายเผ่า ทั้งนี้เนื่องจากมีอาณาเขตติดต่อกับภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง ซึ่งมีผู้คนอพยพเข้ามาอาศัยพร้อมกับนำวัฒนธรรมประเพณีที่เคยปฏิบัติมาด้วย แต่วิถีชีวิตในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก มีการติดต่อสื่อสารกันทั่วโลก ทำให้ประเพณีบางอย่างได้เสื่อมสลายหมดแล้ว และบางอย่างก็กำลังจะเสื่อมไปพร้อมทั้งรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามา แต่ประเพณีบางอย่างก็ยังคงปฏิบัติกันอยู่ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ประเพณีของชาวเพชรบูรณ์ส่วนใหญ่คล้าย ๆ ทางภาคอีสาน เพราะคนส่วนใหญ่อพยพจากภาคอีสาน เช่น การกินดอง (แต่งงาน) ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ บุญบั้งไฟ บุญพระเวส เป็นต้น

ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ มักมีความเกี่ยวข้องกับ “การผูกแขน” ที่ถือปฏิบัติต่อ ๆ กันมา ซึ่งไม่มีหลักฐานยืนยันชัดเจนว่ามีมาตั้งแต่เมื่อไหร่ ได้แต่คาดเดากันไปเท่านั้นว่าน่าจะมาจากความเชื่อของพราหมณ์ และผีที่เชื่อเรื่องเวทมนตร์ คาถาอาคมต่าง ๆ ที่สามารถเสกเป่าวัตถุต่าง ๆ ให้เกิดความเป็นสิริมงคลกับชีวิต เมื่อผูกแขนแล้วก็จะรู้สึกสบายใจขึ้นเหมือนมีสิ่งปกปักรักษา ดังนั้นจึงถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมุ่งเน้นให้สำคัญไปที่วาทกรรมคำผูกแขน หรือคำอวยพรที่เปล่งออกมาถือเป็นถ้อยคำที่ฝังแฝงไปด้วยพลังอำนาจและอุดมการณ์ เพราะส่งผลให้ผู้รับการผูกแขนเกิดอารมณ์ความรู้สึกคล้อยตาม เกิดความเชื่อถือศรัทธานำมาซึ่งกำลังใจที่เข้มแข็งมีกำลังใจที่มั่นคงเมื่อได้ยินคำอวยพรดังกล่าว พร้อม ๆ กับมีเส้นด้ายผูกมัดไว้ที่ข้อมือ เมื่อเป็นเช่นนี้วรรณกรรมคำผูกแขนอีสานจึงอยู่ในฐานะของ “วาทกรรม” ที่มีอำนาจและอิทธิพลต่อระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ตลอดจนแบบแผนปฏิบัติต่อกันในสังคมอีสาน

วรรณกรรมคำผูกแขนอีสาน คือ คำอวยพรขณะผูกข้อมือให้กับผู้รับการผูกแขนในโอกาสที่มีการเปลี่ยนแปลงสำคัญเกิดขึ้นในชีวิตทั้งในด้านดีและด้านร้าย เป็นถ้อยคำที่มีความไพเราะอ่อนหวาน สุภาพ นุ่มนวล ล้วนมีความหมายไปในทางที่ดีทั้งสิ้น (ปรีชา พิณทอง, ๒๕๓๔ : ๒๙๘)

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (๒๕๕๔ : ๑๙ - ๒๗) กล่าวไว้ว่า วาทกรรมเป็นเรื่องของอำนาจซึ่งอำนาจในที่นี้ไม่ใช่เรื่องของการกดขี่ บังคับโดยตรงแต่หมายถึง การสร้างความหมาย คุณค่า กฎเกณฑ์ เงื่อนไข สร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้น เพื่อส่งอิทธิพลในการควบคุมสังคม สถาบัน บุคคล ว่าอะไรควรนำเสนอเพื่อสื่อความ อะไรควรเชื่อและปฏิบัติตาม วาทกรรมจึงเป็นมากกว่าภาษา คำพูด ถ้อยแถลงที่มักนิยมเข้าใจกัน แต่วาทกรรมยังหมายรวมถึงจารีต ประเพณี ความเชื่อ คุณค่า และ สถาบันต่าง ๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ อำนาจและอุดมการณ์ จึงเป็นสิ่งที่แฝงแฝงอยู่ในวาทกรรมอย่างแนบเนียนและเป็นธรรมชาติ ผู้ใช้ภาษาจึงตกอยู่ภายใต้อำนาจของวาทกรรมโดยไม่รู้ตัว

วรรณกรรมคำผูกแขนอีสานจึงนับเป็นวาทกรรมคำอวยพร ที่เปี่ยมไปด้วยพลังและความเข้มแข็งเพราะผู้มีอำนาจในสังคม เช่น พระสงฆ์ หมอสู่วัย ผู้สูงอายุ ได้นำเอาอำนาจและอุดมการณ์ทั้งจาก ศาสนา จากสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ จากฮีด คอง ฯลฯ มาประกอบ สร้างผ่านกระบวนการเลือกสรรคำ เน้นคำและสานต่อความหมาย ถ่ายทอดออกมาในรูปของคำอวยพร การอ้างเอาอำนาจและอุดมการณ์ ต่าง ๆ มาประกอบสร้างเป็นคำอวยพรก็เพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับ พิธีกรรม ทั้งนี้เพราะกระบวนการทางสังคมหล่อหลอมและขัดเกลาให้ คนอีสานยอมรับ เชื่อถือศรัทธาผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าเสมอ วรรณกรรม คำผูกแขนอีสานจึงไม่ได้สะท้อนระบบคิดและแนวปฏิบัติของผู้คนใน สังคมเท่านั้น หากยังสะท้อนถึงอุดมการณ์ ความเชื่อหรือแม้กระทั่ง วิธีการดำรงชีวิตที่ยึดถือเป็นบรรทัดฐานของสังคมได้เป็นอย่างดี

- ▲ ผู้เฒ่าผู้แก่กำลังผูกแขนให้ได้รับการผูกแขน
(ภาพ : สุพิณษา พุนมี เมื่อ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๓)

วาทกรรมคำผูกแขน

วาทกรรมคำผูกแขน หรือคำอวยพร เกิดจากการประกอบสร้างอำนาจและอุดมการณ์ ๔ ประการ คือวาทกรรมคำอวยพรจากศาสนาพุทธ วาทกรรมคำอวยพรจากศาสนาพราหมณ์ วาทกรรมคำอวยพรจากอำนาจเหนือธรรมชาติ และวาทกรรมคำอวยพรจากความสุขในอุดมคติ

๑. วาทกรรมคำอวยพรจากศาสนาพุทธ พุทธศาสนาได้ถูกสถาปนาขึ้นให้มีอำนาจความชอบธรรมในการกำหนด กฎ กติกา ระเบียบต่าง ๆ ในการควบคุมความประพฤติของผู้คน โดยใช้ “หลักธรรม” เป็นเครื่องมืออำนาจและอุดมการณ์ทางพุทธศาสนาจึงกลาย

เป็นความรู้ความจริงที่ได้รับการยอมรับ เชื่อถือ ศรัทธาจากคนอิสานมา โดยลำดับ ซึ่งอำนาจและอุดมการณ์ดังกล่าวนี้สะท้อนผ่านวรรณกรรม คำผูกแขนในรูปของวาทกรรม

วาทกรรมอ้างอิงอำนาจพระรัตนตรัยด้วยหวังให้พละนาภาพ แห่งพระพุทธคุณได้ช่วยคุ้มครองป้องกันภัยอันตราย ตลอดจนบันดาล ซึ่งความสุขมาสู่ผู้รับการผูกแขน อ้างถึงอำนาจของพระธรรม เพราะ “พระธรรม” ถือเป็นสัญลักษณ์ของพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถ พิชิต ชับไล่สิ่งชั่วร้ายทั้งปวงและสร้างความมั่นคงและโชคดีให้กับผู้ที่ รักษาศีล ปฏิบัติธรรมตามแนวทางของพระพุทธศาสนาได้ หลักธรรม คำสอนในพระพุทธศาสนาจึงเป็นกรอบและเป็นบรรทัดฐานให้คนใน สังคมได้เชื่อถือและปฏิบัติตาม ควบคุมให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้ อย่างปกติสุข นอกจากนี้ยังพบว่าการกล่าวอ้างอำนาจและพละนาภาพ ของพระสงฆ์สาวกทั้งในอดีตและปัจจุบันไว้ในคำอวยพร เชื่อว่าพระสงฆ์ สาวก ผู้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระบรมศาสดาสั่งสอนและกำหนด โดยเคร่งครัด พระสงฆ์รูปนั้นจะเปี่ยมไปด้วยพลังอำนาจและบุญบารมี คนอิสานจึงเชื่อว่าพระสงฆ์มีพละนาภาพและคุณอันวิเศษที่จะขจัด ปัดเป่าป้องกันภัยพาลและบันดาลความสุขมาสู่ตนได้ จึงได้นำเอา อำนาจของพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าทั้งที่ปรากฏในอดีต และ ปัจจุบันมาประกอบสร้างเป็นคำอวยพร พระสงฆ์ที่ถูกกล่าวอ้างมีทั้ง พระโกณทัณฑะเถระ พระโมคคัลลานะ หลวงตามหาบัว เป็นต้น

๒. วาทกรรมคำอวยพรจากศาสนาพราหมณ์ เป็นการใช้อำนาจควบคุมสังคมผ่านทางเทพเจ้าที่เคารพนับถือตลอดจนอำนาจของพราหมณ์ในฐานะผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ พิธีกรรม

การผูกแขนเชื่อว่าเป็นพิธีกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากพราหมณ์ประสานกับความเชื่อเรื่องขวัญตลอดจนความเชื่อในศาสนาพุทธ วรรณกรรมคำผูกแขนอีสานจึงพบวาทกรรมคำอวยพรจากศาสนาพราหมณ์ ดังนี้

วรรณกรรมถ้อยคำศักดิ์สิทธิ์ คือ “โอม” “โอม” ถูกสถาปนาให้เป็นอักษร สัญลักษณ์ ถ้อยคำอันศักดิ์สิทธิ์ เป็นหัวใจของศาสนาพราหมณ์ ด้วยเหตุว่าถูกประกอบสร้างคุณค่าและให้ความหมายในฐานะเป็นอักขระที่เกิดจากการเรียกพระนามของพระตรีมูรติทั้ง ๓ รวมเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งแยกได้ดังนี้คือ อะ มาจากเสียงพยางค์สุดท้ายของคำว่า พระศิวะ (อะ) อุ มาจากเสียงพยางค์สุดท้ายของคำว่า พระวิษณุ (อุ) มะ มาจากเสียงพยางค์สุดท้ายของคำว่า พระพรหมะ (มะ) “อะ อุ มะ” เมื่ออ่านออกเสียงให้ต่อเนื่องกัน จึงเกิดเป็นคำว่า “โอม” อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาเนื้อความที่ตามหลังคำว่าโอมแล้ว โดยมากมักจะกล่าวถึงอำนาจจากศาสนาพุทธเป็นสำคัญ “โอม” ถ้อยคำศักดิ์สิทธิ์ที่สงวนไว้สำหรับสวดขึ้นต้นเพื่อบูชาเทพเจ้า จึงถูกลดบทบาทลงเป็นเพียงสัญลักษณ์ของถ้อยคำศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาพราหมณ์เท่านั้น ขณะเดียวกันก็ถูกปรับเปลี่ยนเคลื่อนย้าย และถูกสถาปนาประหนึ่งเป็นคำสวดในพระพุทธศาสนา กล่าวคือ มีการให้ความหมายใหม่ว่า “โอม” มาจากการประกอบสร้างคำและมีความหมายดังนี้ “อะ” มาจากคำว่า อรหัน หมายถึง พระพุทธเจ้า “อุ” มาจากคำว่า อุตตมธัมมัง หมายถึง พระธรรม “มะ” มาจากคำว่า มหาสังฆะ หมายถึง พระสงฆ์ แม้จะเกิดการปะทะประสานช่วงชิงพื้นที่และความหมายดังกล่าวข้างต้น ไม่ว่าจะในทางพราหมณ์หรือพุทธ การใช้คำว่า “โอม” ก็ล้วนมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ เข้มขลัง

เกิดความเป็นสิริมงคลให้แก่พิธี วาทกรรม “โอม” จึงมีพลังอำนาจมากพอที่จะทำให้วัตรกรรมคำผูกแขนบทนั้น ๆ ดูทรงคุณค่า เข้มคั่งศักดิ์สิทธิ์ มีอิทธิฤทธิ์ และพลังอำนาจที่จะช่วยให้ผู้รับการผูกแขนเกิดความฮึกเหิม เกิดกำลังใจที่เข้มแข็ง

๓. วาทกรรมคำอวยพรจากอำนาจเหนือธรรมชาติ พบว่าอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของคนอีสานตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายและเป็นความเชื่อที่ฝังรากลึกหยั่งลึกสืบทอดกันมานับตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบันอำนาจเหนือธรรมชาติจึงเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิต วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมถึงจารีตปฏิบัติที่สำคัญในสังคมอีสาน ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลในการเป็นกรอบกำหนดค่านิยม อุดมการณ์และแนวทางในการปฏิบัติของคนในสังคม คนอีสานยังมีความต้องการพึ่งพาอำนาจศักดิ์สิทธิ์เพื่อหวังผลลดบันดาลในสิ่งที่ตนปรารถนา เหตุดังกล่าวนี้เองจึงพบว่ามี การเอ่ยอ้างอำนาจเหนือธรรมชาติไว้ในวรรณกรรมคำผูกแขน

เทวดาฝ่ายพุทธ กล่าวถึงพระอินทร์และพระแม่ธรณี ซึ่งทั้งสององค์ล้วนมีประวัติความเป็นมาทั้งในตำนานของศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ ถึงแม้ศาสนาพุทธจะไม่นับถือเทพเจ้า แต่เพื่อภาพความยิ่งใหญ่และบารมีของพระพุทธเจ้า จึงปรากฏตำนานเรื่องเล่าที่แสดงให้เห็นการเข้ามาของพระอินทร์และพระแม่ธรณี ในฐานะผู้ให้ความช่วยเหลือพระพุทธเจ้าและปกป้องพระศาสนาให้มั่นคงยั่งยืนสืบมา จึงเป็นที่รับรู้และเข้าใจโดยทั่วไปว่าทั้งสององค์เป็นเทวดาฝ่ายพุทธและถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่คนอีสานให้ความเคารพศรัทธาเรื่อยมา การนำชื่อพระอินทร์และพระแม่ธรณีมากล่าวอ้างใน

วรรณกรรมคำผูกแขนก็เพื่อหวังให้เรื่องราวอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์มีส่วนช่วยทำให้ตัวบทวรรณกรรมคำผูกแขนและพิธีกรรมการผูกแขนมีความศักดิ์สิทธิ์และเข้มขลังมากขึ้น

พญาแถน พบว่าความเชื่อเรื่องพญาแถนมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนอีสานในอดีต ทั้งในการกำหนดรูปแบบการดำเนินชีวิต การกำหนดแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา สาธารณสุข ด้วยความเข้าใจว่าพญาแถนสามารถบันดาลความอุดมสมบูรณ์ สุข ความสำเร็จมาสู่มนุษย์ได้ การนำเอาชื่อของพญาแถนในฐานะเทพเจ้าศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อดั้งเดิมของคนอีสานมากล่าวไว้เป็นส่วนหนึ่งในวรรณกรรมคำผูกแขนอีสาน แสดงให้เห็นถึงการยอมรับในอำนาจเหนือธรรมชาติด้วยความเคารพยำเกรง จนนำมาสู่การเชื่อถือศรัทธาอย่างมั่นคง

วรรณกรรม **มาเยอขวัญเอย** หรือ ฟังเยอ มาเยอ มักจะปรากฏอยู่หลายสำนวน คำว่า “เยอ” เป็นคำที่ใช้เพื่อเป็นเครื่องระลึกนึกถึงคุณงามความดีของปู่เยอ ย่าเยอ ทั้งยังสะท้อนให้เห็นภาพว่าในอดีตนั้นคนอีสานเคยนับถือบูชาบรรพบุรุษทั้งสองนี้ เพราะถือว่าปู่เยอ ย่าเยอ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีอิทธิฤทธิ์ในการคุ้มครองป้องกัน มีพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ทั้งยังเป็นบรรพบุรุษที่เป็นผู้ช่วยให้เกิดสรรพชีวิต บันดาลความอยู่ดีมีสุข ความอุดมสมบูรณ์มาให้ผู้คนและบ้านเมือง คำว่า “เยอ” จึงเป็นเครื่องหมายถ้อยคำ ภาษาศักดิ์สิทธิ์เพราะเป็นชื่อของผู้มีอำนาจตามลัทธิความเชื่อดั้งเดิมที่มีอิทธิฤทธิ์ในการดลบันดาลความสำเร็จต่าง ๆ มาสู่มนุษย์ได้

๔. วาทกรรมคำอวยพรจากความสุขในอุดมคติ พบว่า

วรรณกรรมคำผูกแขนอีสาน วาทกรรม “เจ้าคนนายคน” เป็นวาทกรรมที่มีอิทธิพลต่อชุดความคิดของคนอีสานเป็นอย่างมากในชีวิตประจำวัน พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ครู อาจารย์ เมื่อเวลาจะผูกแขนให้ลูกหลานมักอวยพร “ให้ได้เป็นเจ้าคนนายคน” ด้วยมีความเชื่อว่าการเป็นเจ้าคนนายคนหรือการเป็นข้าราชการนั้น มีเงินเดือนมีตำแหน่งหน้าที่การงานมั่นคง ด้วยความคิดเช่นนี้ทำให้คนอีสานมองว่าข้าราชการเป็นผู้มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ พร้อมกับกำหนดตำแหน่งหน้าที่ให้สูงส่งกว่าชาวบ้านทั่วไป อำนาจ วาสนา บารมี ตำแหน่ง ยศศักดิ์จึงถูกนำมาประกอบสร้างเป็นคำอวยพร ด้วยเข้าใจว่าทุกคนล้วนมีความปรารถนาที่จะอยู่ในตำแหน่งหน้าที่ที่นำมาซึ่งความสุข ความสบาย มีชื่อเสียงเกียรติยศ ได้รับการยกย่องยอมรับสรรเสริญ และหลีกเลี่ยงจากความยากจนต่ำต้อยที่ตนประสบอยู่นั่นเอง

วาทกรรม **มั่งมีศรีสุข** มุ่งไปที่การให้คุณค่าและความสำคัญกับบ้านที่อยู่อาศัย การกินอยู่ เงิน ทอง แก้ว แหวน ด้วยสิ่งเหล่านี้คือสิ่งอันพึงปรารถนาอันเป็นอุดมคติของทุกคน แก้ว แหวน เงินทอง ทรัพย์สินสมบัติ ช้าง ม้า วัว ควาย ไร่นา ข้าทาสบริวาร ฯลฯ จึงเป็นสัญลักษณ์แทน “อำนาจ” ซึ่งหมายถึงความสามารถที่จะกระทำการต่าง ๆ ได้ตั้งใจปรารถนา คนมีทรัพย์สินสมบัติอัครสถานก็คือ คนที่มีอำนาจจะพูดจะทำกิจการใด ๆ ก็มีคนเชื่อถือและปฏิบัติตามคนอีสานจึงมีความปรารถนาที่จะร่ำรวยทรัพย์สินเงินทอง

วาทกรรม **อยู่ดีมีแฮง** พบว่า ในวรรณกรรมคำผูกแขนอีสาน เนื้อหาคำอวยพรมุ่งให้ผู้รับการผูกแขน “อยู่ดีมีแฮง” หรือ “**อยู่เย็นเป็นสุข**” สะท้อนให้เห็นความปรารถนาของการมีสุขภาพดี โดยปราศจากโรคภัยไข้เจ็บอันเป็นยอดปรารถนาของทุกคน นอกจากความปรารถนาให้มีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสุขภาพใจที่ดีอันจะนำไปสู่การมีชีวิตที่ยืนยาวแล้ว ยังปรากฏวาทกรรมความงามที่ถือเป็นรูปแบบของการใช้ภาษาที่สะท้อนวิถีคิดของผู้คนในสังคมอีสานเกี่ยวกับความงามอีกด้วย ความงามถือเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจได้อย่างหนึ่ง เพราะมีอิทธิพลต่อการกำหนดค่านิยมและมุมมองของคนอีสานโดยเฉพาะการกำหนดคุณค่า ให้ความหมายของความงามทางกายภาพผ่านรูปร่างหน้าตา อันแสดงให้เห็นความปรารถนาอันเป็นอุดมคติของทุกคนโดยเฉพาะผู้หญิง

องค์ประกอบพิธีกรรมผูกแขน

๑. **ฝ่าย หรือด้ายดิบ ฝ่ายศักดิ์สิทธิ์** พบว่า ฝ่ายเป็นวัตถุพิธีที่สำคัญสำหรับการผูกแขน ในตัวบทวรรณกรรมคำผูกแขนอีสานพบว่า มีการประกอบสร้างฝ่ายผูกแขนให้กลายเป็น “ฝ่ายศักดิ์สิทธิ์” ๓ ลักษณะ คือ ๑. ความศักดิ์สิทธิ์ของฝ่ายในมิติที่มาจากพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเมืองฟ้า เมืองสวรรค์ กับเมืองคน ผ่านถ้อยคำภาษาที่จัดระดับสูงต่ำของสรรพสิ่งสื่อให้เห็นถึงความหมายที่มีพลังอำนาจและมีเส้นแบ่งของความศักดิ์สิทธิ์กับความสามัญ ๒. ความศักดิ์สิทธิ์ของฝ่ายในมิติของผู้สวดสร้างเป็นการนำเอาชื่อผู้มีอำนาจเหนือกว่ามนุษย์มากกล่าวอ้างเพื่อเป็นหลักประกัน

รับรองหรือยืนยันความเป็น “ฝ้ายศักดิ์สิทธิ์” ให้มีน้ำหนักและมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ๓. ความศักดิ์สิทธิ์ของฝ้ายในมิติของคำเรียกขาน ที่ให้ความหมายผ่านถ้อยคำภาษาเป็นการให้รายละเอียดที่ทำให้ดูลุ่มลึก มีความพิเศษแตกต่าง อันนำไปสู่การช่วงชิงความเหนือกว่าเส้นด้ายทั่วไป บุคคลเมื่อได้รับการผูกแขนจากฝ้ายดังกล่าวย่อมจะเกิดความรู้สึกพึงใจ มั่นใจ อบอุนใจว่าเมื่อ “ฝ้ายศักดิ์สิทธิ์” ถูกมัดที่ข้อมือของตนเมื่อใด นั่นก็หมายความว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์เริ่มทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครอง ปัดเป่าทุกข์โศกโรคภัยและบันดาลให้ถึงความสุขความเจริญ อันจะส่งผลทางจิตวิทยาให้มีสุขภาพกายสุขภาพใจที่สมบูรณ์แข็งแรงสืบต่อไป

▲ ด้ายดิบสำหรับประกอบพิธีผูกแขน

(ภาพ : สุพิณษา พูนมี เมื่อ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๓)

๒. ผู้อาวุโส ผู้กระทำการผูกแขน ผู้นำทางพิธีกรรม หรือ พราหมณ์

๓. ผู้รับการผูกแขน

- หญิงตั้งครรภ์ เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่หญิงมีครรภ์และลูกที่กำลังจะเกิดมา โดยญาติพี่น้องจะทำพิธีสวัญและผูกแขนให้

- หญิงแม่ลูกอ่อน (หญิงคลอดบุตรใหม่ ๆ) เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่หญิงแม่ลูกอ่อนและลูกที่กำลังจะให้เลี้ยงลูกง่าย ๆ มีน้ำนมให้ลูกดื่ม โดยญาติพี่น้องจะทำพิธีสวัญและผูกแขนให้

- เด็กน้อย หมายถึง เด็กที่เพิ่งคลอดใหม่ ๆ ซึ่งยังนอนแบบเบาะ พ่อแม่ ญาติพี่น้องจะบอกพ่อพราหมณ์มาช่วยทำพิธีผูกแขนให้เพื่อความเป็นสิริมงคลกับชีวิต เพราะเชื่อว่าลูกน้อยจะได้เลี้ยงง่าย ๆ โตไว ๆ และมีสุขภาพแข็งแรง

- นาค จะผูกหลังจากทำพิธีสวัญเสร็จ เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลกับชีวิต

- คู่บ่าวสาว ในพิธีมงคลสมรส ซึ่งจะผูกหลังจากทำพิธีสวัญแต่งงานเสร็จแล้ว โดยพ่อแม่ ญาติพี่น้องที่มาร่วมงานแต่งจะผูกแขนด้วยฝ่ายสีขาวแล้วก็อามวยอวยพรให้คู่บ่าวสาว ครองรัก ครองเรือนกันอย่างมีความสุข มีลูกเต็มบ้าน มีหลานเต็มเมือง ถือไม้เท้า ยอดทองกระบองยอดเพชร

- ผู้ที่มีปัญหาต่าง ๆ อาทิเช่น ผู้ป่วย คนประสบอุบัติเหตุ คนกลัวผี

- ผู้ที่ประสบผลสำเร็จ อาทิ เรียนจบ มีงานทำ เข้ารับตำแหน่งที่สูงขึ้น

- ในโอกาสต่าง ๆ อาทิ เทศกาลปีใหม่ เทศกาลสงกรานต์ ที่ลูกหลานกลับไปทำบุญเยี่ยมบ้านเวลาช่วงวันหยุดยาว ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ พี่ ป้า น้า อา เวลาลูกหลานไปเยี่ยมก็มักจะนำด้าย ผูกแขน มาผูกแขนและอวยพรให้ลูกหลานถือเป็นการรับขวัญ

๔. บายศรี (มีหรือไม่มีก็ได้) (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๕) หมายถึง เครื่องเชิญขวัญหรือรับขวัญทำด้วยใบตอง รูปคล้ายกระทงเป็นชั้น ๆ มีขนาดเล็กใหญ่สอปขึ้นไปตามลำดับ เป็น ๓ ชั้น ๕ ชั้น ๗ ชั้น หรือ ๙ ชั้น

๕. ฤกษ์ยาม (มีหรือไม่มีก็ได้) ฤกษ์ยามมงคล พบว่า การหา ฤกษ์ยาม ในการเริ่มต้นทำกิจกรรมต่าง ๆ ถือเป็นการสร้างความพร้อม ความรอบคอบเพื่อให้กิจกรรมต่าง ๆ สำเร็จด้วยดี เป็นการสร้าง ขวัญกำลังใจและเสริมสิริมงคลในการประกอบกิจการงานต่าง ๆ จาก ความเชื่อนี้ได้ถูกหล่อหลอมเข้ากับความรู้ ความจริงจนกลายเป็นสามัญ สำนึก ที่รับรู้เข้าใจกันได้ในสังคมโดยไม่ต้องตั้งคำถาม ความเชื่อ ดังกล่าวนี้อาจมีอำนาจครอบงำ ควบคุมความคิด วิถีชีวิตของชาวอีสาน ให้ประพฤติปฏิบัติตามและเดินตามกรอบวาทกรรมฤกษ์ยาม ดังนั้น ในวรรณกรรมคำผูกแขนอีสานจึงพบว่าการบรรจุชุดคำ “วันดี วันชอบ วันชัย วันมงคล” ไว้ในตัวบทเพื่อหวังผลทางจิตใจ ให้ผู้ฟัง หรือผู้รับการผูกแขนเกิดความเชื่อมั่น เกิดพลังใจที่เข้มแข็งในการ ฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีสติ มีขวัญ กำลังใจที่ดี

บทผูกแขน

(ตั้งนะโม ๓ จบ) โอมสิทธิการ ครูอาจารย์ ครูคนใหญ่ กล่าว
บริภาษมานวิชัย ยะนัง และอิสสิฐเม สิทธิตัง เยพิกุน ครูใหญ่ กูเป็น
ขอนไม้ใหญ่ กูเท่ กูทั้ง กูพัง ลัดตัง กูสิทบช้างให้ ช้างแพง ช้างก็ถอย
หลัง ช้างก็ถอยหนี กูสิทบคนผิด คนขว้างอำนาจ โอมสิทธิสมมะ
โอมสะหาย เพิก

ฮ้ายกวาดหนี ดึกवादใส่ ขวัญอยู่ใต้ให้มาอยู่เนื่ออยู่คิง ให้อยู่ดี
สำบาย อย่าเจ็บอย่าไข้ อย่ายาก อย่างจน (ลุ่ม ทองดา, ๒๕๖๐)

เฮ้า...ให้อยู่ดีมีแสง เป็นคนสู้ผู้ดี
อย่าบอกยากบอกมีน
เฮ็ดหยังกะให้มีอยู่มีกิน
ให้สมความมุ่งมาตปรารถนา
อยากได้หยังกะให้ได้ให้เจริญให้รุ่งเรือง
เฮ็ดหยังอย่าขัด อย่าเงินให้โชคให้หมาน
นิกเงินให้ได้เงินนิกทองให้ได้ทอง
ขวัญอยู่กับเนื้อกับตัว ให้ประสบความสำเร็จ
ให้ได้ดิบได้ดี เฮ็ดหยังกะอย่าให้ตกให้หล่น
ให้เหลือกินเหลืออยู่ให้มีเงินคำล้นมือ เด้อ
(วีรวัฒน์ ชันยศ, ๒๕๖๐)

(ตั้งนะโม ๓ จบ) อยู่เย็นเป็นสุข
ความเจ็บอย่าให้ได้
ความไข้อย่าให้มี
อยู่เย็นเป็นสุข (ทองสุข ธีระสมบุญ, ๒๕๖๐)

ขอให้ลูกหลานมีความสุข ความเจริญในหน้าที่การงานขอให้
เจอสิ่งที่ดี ๆ มีประกอบที่ดีความคิดดี สมความมุ่งมั่นปรารถนา ขอให้
รุ่งเรืองในหน้าที่การงาน เฮ็ดเพียงดีให้ขึ้นเพียงตา ให้พ่อแม่ได้พึ่งพา
อาศัยตอนแก่ ขอให้สำเร็จทุกอย่าง ในทุกอย่างในด้านที่ลูกอยากได้
สาธุ

เมตตา คุณนัง อะระหัง คุณนัง คุณพระคุณเจ้ารักษา ไปตี
มาตี อย่ามีเหตุ มีภัย อันตรายจักอย่าง สาธุ (คำผ่น อ่อนตา, ๒๕๖๐)

ศรี ๆ ฝ่ายอันนี้เป็นฝ่ายมงคล ฝ่ายศักดิ์สิทธิ์ ผู้แขนแล้วจะ
รุ่งเรืองไปเบื้องหน้า ไรโรคาмаแผ้วพาน อยู่ดีมีเฮง ผู้คนพบประรักใคร่
เมตตา การงานรุ่งเรืองมั่นคง โชคลาภไหลหลั่งเข้าบ้านเข้าเรือนทุก
วัน นอนหลับขอให้ได้เงินหมื่น นอนตื่นขอให้ได้เงินล้านเดือหล้าเอ๋ย
(เสริม เข้มทอง, ๒๕๖๐)

ศรี ๆ สิทธิพระพรดวงประเสริฐ ฝ่ายแก้วเกิดเมืองสวรรค์
ป่นกันมาดกแต่ง อ้วนแอตแก่งกงหลา เป็นเส้นงามล้ำเลิศ ฝ่ายแก้วเกิด
ประเสริฐพันคำ เส้นหนึ่งลำฝ่ายผอง เป็นดั่งมุกแก้วส่องใสแสง เป็น
ของแพงอันประเสริฐ ฝ่ายแก้วเกิดมงคล ปุ่นกันมาสามหอบ ผูกแขน
ซ้ายเจ้าได้จัดตั้งฝันอ่อน ค่าบ่ผ่อนพอแสนหัวแหวนแลทองเทศทุก
ขอบเขต ผูกแขนขวาให้เจ้ามีอายุหมั่นยืนอย่าได้ด้อยช้า ให้เจ้าจำเริญ
อยู่สวัสดีมาเยอขวัญเอย ขวัญเจ้าไปอยู่ไผ่ลูกหลบหน้า ขวัญเจ้าไปอยู่
น้ำไฟฟ้าลูกหลบตาแดง ก็ให้สามารถมามีอนี่วันนี่ มาเยอขวัญเอย

ขวัญเจ้าไปอยู่เถื่อนถ้ำและภูผา ก็ให้มาสำนี้นี้ วันนี้ขวัญเจ้าไปอยู่ฮิม
ศาลาทำน้ำ ก็ให้มาสำนี้นี้วันนี้ มาเยอขวัญเอยก่อนเส้าไปจึงไป
คือไฟคั่วจิ้งคว์ ลูกแต่ปามาเหือน ลูกแต่สวนมาบ้าน ชักร้านให้เจ้านอน
อยู่เหือนอยู่ฮาน เจ้าจงเจริญหน้าสวัสดิ์ ก็ข้าเทอญ (กอง กลุ่มบ้านหัน,
๒๕๖๐)

ขอให้อายุมันขวัญฮีน นึกหวังสิ่งใดก็ขอให้สมความมุ่งมาด
ปรารถนา ให้เจริญก้าวหน้า ให้อำไรรวย ให้เป็นเจ้าคนนายคน (ลั่นสี
ช่อนาค, ๒๕๖๐)

ศรี ศรี ศรีวิเศษ ฝ่ายแก้วเกิดมงคล ผลลงมาตากแห้ง พิเพ่ง
พัดผง ปงลงมาใส่แป้น ห่อเล่นมาบายแขน เส้นเหลืองยาว เหลือง
อ่อน เป็นดั่งมุกแก้วส่องฉายแสง เป็นดั่งของแพงอันล้ำเลิศ ฝ่ายแก้ว
เกิดเมืองสวรรค์ หันลงมาแต่ปากฟ้า ผูกแขนหล้าว่าสวัสดิ์ ว่ามาเยอ
ขวัญเอย ขวัญเจ้าไปมุดน้ำวังหลวง กะให้มาสำนี้นี้ วันนี้ ล้อมวงกิน
ข้าวกะให้มา ผูกแขนซ้ายให้ได้เป็นมูณา ผูกแขนขวาให้ได้เป็นพญายศ
ใหญ่ นอนหลับให้เจ้าได้เงินหมื่น นอนตื่นให้เจ้าได้เงินแสน แปนมือ
ไปให้ได้แก้ว แช่วมือไปให้ได้คำก่อนล้าน ย้ายจากบ้านให้มีผู้นำพา
ยามไปมาให้มีผู้ชักกร่อง ให้เจ้ายืนหมื่นมันพันปีเป็นเขต ฮอดประเทศ
มาขึ้นส่วยศีล ชัยยะตุภวัคค์ ชัยยะมังคะลัง (สำรวจ เลื่อนลอย, ๒๕๖๐)

วันนี้เป็นวันดีวันมงคล ขอผูกข้อมือผูกขวัญ
ขอให้ขวัญมาอยู่กับเนื้อกับตัว ให้มีอายุมั่นขวัญยืน
ให้ถือไม้เท้ายอดทองกระบองยอดเพชร
ปราศจากทุกข์โศกโรคร้ายอันตรายทั้งสิ้น
ขอให้สุขภาพแข็งแรง มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต
และหน้าที่การงาน (เย้ายะ ศิริรัตนสกุล, ๒๕๖๐)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (ตั้ง
นะโม ๓ จบ) พุทธธัญคุณโน พุทธธัญคุณนัง มาบังกายา ศัตรูมีมา วินาศ
สันติ รัศมีมงคล จักรวาล ๗ ทิศ ๘ ทิศ ล้อมรอบขอบชั้นให้พ้นอัน
ตราย ให้อายุวัฒน สุขังพลี ความเจ็บอย่าได้ ความไข้อย่ามี อายุ
วัฒน สุขังพลี (ลำตวน สักพุ่ม, ๒๕๖๐)

ภู่วิษณุเอยมาเด้อ มาอยู่เนืออยู่คิง มาเข้าเนือเข้ากาย มื้อนี้
 ได้ผูกข้อต่อแขนให้แล้ว ให้ลูกให้หลาน ให้อยู่เย็นเป็นสุข อยู่ดีสำบาย
 ความเจ็บอย่าสูมาใกล้ ความไข้อย่าสูมี ให้อยู่ดีมีแสง ภู่วิษณุเอยมาแล้ว
 มาเข้าเนือเข้าคิงแล้ว (มุลเชียร กันกิม, ๒๕๖๐)

ก๊าก (ลากเสียงยาว) ขวัญเอ๊ยมาเด้อ ขวัญอยู่กลางพอกกลาง
ทาง อยู่กลางไห่กลางนา ให้มาอยู่นาเนี้ยนาคิงเด้อ ความเจ็บกะอย่า
ให้ได้ ความไข้กะอย่าให้มีเด้อ ไปรำไปเรียนกะให้สำเร็จ ได้เป็นเจ้าคน
นายคน ไปได้มาได้กะให้อยู่รอดปลอดภัยเด้อ (คำ กันยาววัง, ๒๕๖๐)

ผู้กล้าซำยให้ขวัญมา ผู้กล้าขวาให้ขวัญอยู่ ว่ามาเยอขวัญเอย
ขวัญเจ้าไปกินปลาช่อนอยู่ห้วนา ก็ให้มามื่อนี้วันนี้ ขวัญเจ้าไปเฮ็ดนา
กินข้าว ก็ให้มามื่อนี้วันนี้ ว่ามาเยอขวัญเอย ขวัญเจ้าไปปั่นเข้าหล่อ
เงินทอง ก็ให้มามื่อนี้วันนี้ ขวัญเจ้าไปขายของอยู่ในตลาด ก็ให้มามื่อนี้
วันนี้ ขวัญเจ้าไปอยู่สุขสมสร้าง กินทานทุกเช้าค่ำ เชิญขวัญหัวเกษ
เกล้า ให้ยืนหย่นหมื่นปี อายุ วัฒนธ สุขัง พะลังฯ (หล้า แจ่มสว่าง,
๒๕๖๐)

ขวัญลูกขวัญหลานกูมา ให้อยู่ดีสบาย ความเจ็บอย่ามาใกล้
ความช้อย่าให้มี ให้อยู่เพียงสูง ให้สูงเพียงอวเพียงอวให้ใหญ่เพียง
พ่อเพียงแม่ ให้เฒ่าให้แก่เพียงแม่นี้ (ทุมมา วังทัน, ๒๕๖๐)

“มาเด้อให้มาคุ้มครอง ให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกป้องรักษา ความ
เจ็บอย่าให้ใกล้ ความช้อย่าให้มี ให้อยู่ดีมีเฮง ยามหลับให้ได้เงินหมื่น
ยามตื่นให้ได้เงินแสน เด้อลูกเด้อ” (สายยนต์ บุญสมภักดี, ๒๕๖๐)

ความเจ็บบให้ได้ ความช้อย่าให้มี บให้ไปกับผี บให้หนีกับเพิ่น
บ้านเมืองเพิ่นเล่นเจ็บให้เล่นได้ บ้านเมืองเพิ่นเล่นช้อย่าให้เล่นห้งเล่น
มี ผนตกบให้ต่งไปนา ฟ่าฮ้องบให้ลูกไปไกล ก่อนเข้าไป บให้ไปชี้ใส่
ครว บให้ควลูกแต่ปามาเฮือน ลูกแต่สอนมาบ้าน ชี้คร้านให้นอนอยู่
ในเฮือน คั่นให้เลื่อนเงินเลื่อนให้ขึ้น คัดเงินให้ได้มือละกำ คัดคำให้
ได้มือละกอบ หอบมาสร้างมาแปลงมากินมาทานให้ได้ฝากธนาการ
กินดอก ออกจากบ้านให้ได้พ้อแต่กองเงินกองคำเด้อ (ทองเลื่อน ล้อม
แผน, ๒๕๖๐)

สวัสดีปีใหม่แล้วไปทางหน้าใช้โชคใหญ่ไพศาล อันตรายภัยทุกอย่าง
อย่าให้มีมาใกล้กาย เหลียวไปทางใดให้มีผู้ช่วยเหลือ ไปทางเหนือให้มี
ผู้ช่วยยุด สองฝ่ายข้างทางซ้ายให้มีผู้ช่วยยุด ให้มีผู้จุดได้ชูผู้งาม
สวัสดีปีใหม่ให้มีความสุขความเจริญ (สัง หมวกขา, ๒๕๖๐)

ขอให้มีความสุขความเจริญ ชีวิตก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป ขอให้
มีงานทำ คิดอะไรก็ขอให้ประสบความสำเร็จดังที่คิดดังที่ปรารถนา
ไว้ได้ (ชม้าย ตราชัย, ๒๕๖๐)

มาต่อขวัญเอ้ย ขวัญไปตกตรงใดขอให้มา สิบผูกแขนเอาไว้
ให้อยู่กับเนื้อกับตัว ของจงกลับมาสู่โตเจ้าของ ขอให้แต่นี้พบเจอแต่
ความสุข สุขภาพร่างกายแข็งแรง นอนหลับได้เงินหมื่น นอนตื่นได้เงิน
แสนขอให้แคล้วคลาดต่อภัยอันตรายทั้งปวง (ข้าย จันทร์แปด, ๒๕๖๐)

ผูกแขนซ้ายให้ขวัญเจ้ามา ผูกแขนขวาเอาขวัญเจ้าไว้ ไปทาง
ใต้ให้มีคนช้อยเหลือ ไปทางเหนือให้มีคนช้อยสร้าง สองขอบข้าง
กระเป๋เจ้าถ้วนแต่เงิน คั่นเจ้านอนอยู่บ้านให้มีแต่ความสุข คั่นเจ้า
เดินทางให้พ้อทองคำแก้ว ให้มีแนวปกป้อง ดินด้าแต่ทองแท้ให้
พ้อของแพง ๆ ค่าล้าน หมายขึ้นกว่าทุกคนได้ (บาง เมืองเจริญ, ๒๕๖๐)

ว่ามาต่อขวัญเอ้ย ขวัญเจ้าให้เจ้ามา มื้อนี้วันนี้ ใหญ่เพียง
ต่อเจ้า อย่าได้หักใหญ่เพียงหลักเจ้าอย่าได้โค่นเจ้าอย่าหม่นคือตองเจ้า
อย่าหมองคือเก่า เจ้าอย่าเสียศรี ให้มีอายุยืน อายุวัฒนะ สุขัง พะลัง
สาธุ (คำตา กระสาย, ๒๕๖๐)

ขอให้เจ้าอายุมันขวัญยืน เงินทองไหลมาเทมา อย่าเจ็บอย่าจน
นอนหลับให้เจ้าได้เงินพัน นอนฝันให้เจ้าได้เงินหมื่น นอนตื่นให้ได้เงิน
แสน แขนมือนี่ให้ได้แก้วมณีโชติ ภัยโทษอย่าให้ให้มี (สมนึก มามั่ง, ๒๕๖๐)

ขวัญเอ๋ยขวัญ ไปไสอยู่ไสกะให้กลับบ้าน ไปหลงอยู่ป่าอยู่ดง
กะให้กลับมาบ้าน ทุกข์กะให้ออกไป ลาภดีสุขภาพดีกะให้กลับสู่บ้าน
สู่เรือน คิดเงินกะให้ได้เงิน คิดทองกะให้ได้ทอง มาเตือนขวัญเอ๋ย (รดา
วังศิริ, ๒๕๖๐)

สี่สี่ วันนีวันดี วันลาภวันรวย คิดเงินก็ขอให้ได้เงิน คิดทอง
ก็ขอให้ได้ทอง ให้ไหลมาเทมา ขอให้อยู่เย็นเป็นสุข อายุวัฒน สุขัง
พะลัง (ย่น จันทร, ๒๕๖๐)

มาเตือนขวัญเอ๋ย ความฮ้ายกวาดหนี ความดีกวาดเข้า ขอให้
ขวัญเจ้าอยู่กับเนื้อกับตัว ความเจ็บอย่าได้ใกล้ ความไข้อย่าให้มีขอให้
อยู่ดีมีเฮง (น้อ พันแนบ, ๒๕๖๐)

กูก... ขวัญเอ๋ยมาเตือนสามสิบสองขวัญให้เต้า แก้วสิบสอง
ขวัญให้มาเข้าเนื้อเข้าคิงด้อ กูก... ขวัญเจ้ามา วันนี้ มื้อนี้ มากินขึ้น
ตอนหนา มากินปลาตอนใหญ่ นำพ่อนำแม่ นอนหลับให้เจ้าได้เงินหมื่น
นอนตื่นให้เจ้าได้เงินแสน แขนมือนี่ให้เจ้าได้แก้วมณีโชติ โทษฮ้ายอย่า
มาพาล มารฮ้ายอย่ามาเบียดเบียนเจ้าเต้า ชี้เกียจจ้งไรอย่าได้มาผ่ำ
ให้สุขดีอยู่หน้าเจริญกว้างกว่าหลัง อายุวันนัง สุขขังพะลัง (ทองบาย
ทองวัน, ๒๕๖๐)

หล้าเอ๋ย อย่าให้เคราะห์ฮ้ายมายาม โรคภัยบ่มาค้อง ความ
จัญไรบ่มาต้อง เจริญ ๆ เต๋อ มาเต๋อขวัญเอ๋ย ขวัญเจ้าไปไกลกะให้มา
ขวัญเจ้าไปนากะให้คืน อยู่ยืนอยู่ตีมี่แสง ให้มีเงินมีค่าใช้ อย่าให้เจ็บ
อย่าให้จนเต๋อหล้าเอ๋ย (ครี๊ม พรหมชัย, ๒๕๖๐)

อยู่ตีมี่แสง ความเจ็บอย่าได้ใกล้ ความไข้อย่าได้มี เจริญ ๆ
ให้เป็นเจ้าคนนายคน อย่าเจ็บอย่าจน พระคัมครองนะลูก (สุจิตยา
บุญจง, ๒๕๖๐)

ขอให้พบแต่ความสุข พ้นจากทุกข์ สุขภาพร่างกายแข็งแรง
อย่าเจ็บอย่าจน ประสบความสำเร็จในชีวิต มีหน้าที่การงานที่ดี เป็น
เด็กดีของพ่อแม่และคนรอบข้าง (ปัญญา เจนจบ, ๒๕๖๐)

ฝ่ายอันนี้แม่นฝ่ายพระพรหม พระบรมมหาราช ว่าให้ผูกเอา
ขวัญ ให้เป็นใหญ่ในโลกา ให้เจ้าใสปานเดือนอย่ามีเมฆ ให้เป็นเอก
ในเมืองคน อย่ายากจนอดอยาก ยามเจ้าปากให้มีคนถาม ผิดพรรณ
งามผุดผ่อง มีช้างม้าโตงาม ให้เจ้าดีกว่าพ่อกว่าแม่ทั้งหลาย มีคนช่วย
การงาน คิดอันใดให้เจ้าได้ดังคำมัก สาธุ ๆ (บัวเลือน ชัยแก้ว, ๒๕๖๐)

ฮ้ายกวาดหนี ฮ้ายกวาดหนี ดีกวาดเข้า ดีกวาดเข้า ขวัญเจ้า
ขวัญเจ้าหลังหลังโฮม เต๋อ ศรี ศรี ศรี สิทธิพระพร บวรล้ำเลิศ
ฝ่ายแก้วเกิด เมืองสวรรค์ป็นลงมาให้ข่อยผูกแขนแม่ใหญ่ ในมือนี้
วันนี้ มาเต๋อขวัญเอ๋ย ขวัญเจ้ามาฮอดแล้วให้เจ้าอยู่ตีมี่แสง นอนหลับ

ให้ได้เงินพัน นอนฝันให้ได้เงินหมื่น นอนตื่นให้ได้เงินแสน แบนมือ
ไปให้ได้เงินล้าน ออกนอกบ้านได้ไปวัดไปวา ลูกหลานพาไปไหว้พระ
ธาตุดาจารย์ ให้เจ้าสุขสำราญแข็งแรงบ่แก่บ่เก่า อยู่เป็นเจ้าโครตมูล
วงศา สมปรารถนา ทุกสิ่งทุกอย่างการเด้อ โอม...เพียง (สินวล สีหนาท,
๒๕๖๐)

ขวัญเจ้าเอ๋ย ขวัญเจ้าจงมา บัดนี้มาสิ่งสู่กับตัวเจ้าสิ่งชั่วร้าย
อัปปริงหลีกหนี สิ่งดี ๆ ที่มงคล จงกลับเข้าในวินนี้ ให้มีหญิงชายเป็น
ข้อยข้า ให้มีช้างม้าโต ๆ งาม ๆ ให้มีคนคอยหามแห่ ขวัญเจ้าเอ๋ย
จงขึ้นเขย อยู่ยืนยงให้มีปัญญาแหลมคม ดังศรีปราชญ์ ให้ฉลาดดัง
ศรีธัญชัย เด้อ (สุคนธ์ พลุก่าลัง, ๒๕๖๐)

ขอให้เป็นเศรษฐีมีมั่ง นั่งกินนั่งทาน ทำเพียงดินให้ขึ้นเพียงตา
ขอให้พยาธิอาฆาตออกมา ให้สิ่งที่ดี ๆ เข้าไป ให้เจ้าเป็นเจ้าคนนายคน
มั่งมี ศรีสุข (ประนอม เชื้อบุญมี, ๒๕๖๐)

พุทโธ พุทธัง กำจัดออกไป สังฆะสังฆัง กำจัดออกไป ศีลามล
ทนอย่าเข้ามาใกล้ เคาระห์พ้ออย่าเข้ามาต้องเคราะห์น่องอย่าเข้ามาพาล
เคราะห์สิบสามนามสิบสี่ให้สูญหนีออกไปมือนี้นี้ วันนี้ ไม่เท่าเหล็กเท่า
ทองกุสิแตกตามึง อมสุรายะ

อ้ายกวาดหนี ๆ ดีกวาดเข้า ๆ ผูกแขนซ้ายให้ขวัญมา ผูกแขน
ขวาให้แขนอยู่ สามสิบสองขวัญแล่นมาเด้า แก้วสิบสองขวัญ แล่นมา
โหม พุทโธสิทธิเดช ธัมโม สังฆะสิทธิเดช ฝ่ายเส้นนี้เป็นฝ่ายศักดิ์สิทธิ์
องค์พุทโธผู้มีฤทธิ์ทอด ประทานให้

ขอให้มิลิรีสวัสดิ์ พ่ายแพ้ผู้หม่พญามาร อย่าได้มีอันมาพาล
บังเบียดให้เจ้าคมดงพรา ให้เจ้ากล้ำดงหิน ให้เจ้ามีทรัพย์สินหลาย ๆ
ให้เจ้ามีแต่ได้อายามีเสีย แม่สิแถมพรให้มีชัยสิทธิโชค ให้เจ้าจุราขร่าย
สมแม้ง ประรณนา ทุกคำเข้าให้สมภาพออก สุขอยู่ในราตรีคอยสบาย
เบาเนื้อ ยามนั้นนอนในห้องสวรรค์ภัยให้พ้นโศกโรคา ไขหวัดไอให้เหิน
ห่างเจ็บหลังทั้งปวดท้องเห็บแสบแข้งเข้าขา อย่ามีแนวขัดข้องแนวใดก็ให้
ผ่าน คือดังคำผู้ว่าใสเหลื่อมฮุ่งเฮือง เขาเมื่อเจ้ายายย่ายเดินถันมา
ไกล อย่าได้มีภัยพาลยากแคลนดังฮ้อน (พุลสวัสดิ์ วงษ์จันทร์, ๒๕๖๐)

ขอให้ชีวิตมีแต่สิ่งดี ๆ มีงานมีการที่มั่นคง มีแก้วแหวนเงินทอง
มีมาไม่ขาดสาย ไปไหนมาไหนก็ขอให้พระคุ้มครองเรียนให้จบ พบเจอ
แต่สิ่งที่ดี เมื่อเรียนจบแล้ว ก็ขอให้มีครอบครัวที่มั่นคง เจอคนที่ดี ๆ
นะลูกนะ (สุนันธธา จันทรเมือง, ๒๕๖๐)

จัดตำราธัมมาวุฒิธรรม ๔ ประการ คือ อายุวรรโณ สุขัง พลัง
อายุยืนยาว วรรณะขาวผิวง่อง สีเนื้อเจ้าค่องเหลือหลาย สุขสบาย
บ่เศร้า พละเข้าและกำลังแอง ความแข็งแรง อย่าได้แก่เฒ่า トラบ
เท่าชีวา วรรณะพาเชื่องฮอด ยานยอดแก้วติ ดิกขา อโรคยาเอื้องฮาม
ชนะยามแพ้หม่มวล ขอให้มียศฐา ศักดาล้ำเลิศ สมบัติเกิดอนันตัง
สิกโกสิกาฝั่งองอาจ อย่าแคล้วคาคดงศรี ให้อยู่สวัสดิ์ จงมีความสุข
ความเจริญ แก่ท่านในการทุกเมื่อเทอญ (อ่อนศรี ศรีจันทร์, ๒๕๖๐)

“ ผูกำซ่ายให้ขวัญเจ้ามา
ผูกกำขวาผูกขวัญเจ้าไว้
ไปทางซ่ายให้มีคนช่วยเหลือ
ไปทางเหนือให้มีคนช่วยสร้าง
สองขอบข้างกระเป๋เจ้าลั่นแต่เงิน
นอนอยู่บ้านให้มีแต่ความสุข
เดินนำทางให้พ่อทองคำแก้ว
ให้มีแนวปกป้องบ่ได้ต้องโรคภัยเคื้อ”
(แสง ทองดี, ๒๕๖๐)

ฮ้ายกวาดหนี	ดีกวาดเข้า (๓ รอบ)
ผูกแขนซ่ายให้ขวัญมา	ผูกแขนขวาให้ขวัญอยู่
พุทโธสิทธิเดช	ธัมโมสิทธิเดช สังฆสิทธิเดช
ขอให้เจ้ามีสิริสวัสดิ	ผายแพ่ฝูงหมู่พระยามาร
ความเจ็บอย่าให้ได้	ความชื้ออย่าให้มี
เงินทองไหลมาเทมา	นอนหลับให้ได้เงินพัน
นอนฝันให้ได้เงินหมื่น	นอนตื่นให้ได้เงินแสน
แปนมื่อให้ได้แก้วมณีโชติ	โทษฮ้ายอย่ามาพาล
ภัยฮ้ายอย่ามาเบียด	หมั่นเย็น หมั่นเย็น (สง นิลพงษ์, ๒๕๖๑)

ขอให้มีความสุข ไม่มีเรื่องทุกข์ใจใด ๆ ขอให้สุขภาพร่างกาย
แข็งแรง ไม่มีโรคใดเบียดเบียน คิดหวังสิ่งใดก็ขอให้ดังที่ปรารถนาไว้
มีแต่เงินทองไหลมาเทมานะลูกนะ (จำลอง บุญมา, ๒๕๖๑)

ศรี ศรี ศรี สิทธิพระพร บวรล้ำเลิศ ฝ่ายแก้วเกิด เมืองสวรรค์
มีสุขภาพดี แข็งแรง พ่อแม่รักแพงบ่หลายบ่อน้อย พี่น้องขอยส่งเสริม
การทำงานให้ก้าวหน้าให้เจ้าจงแข็งแรง บ่อเจ็บบ่อใช้ พ่อแม่พี่น้องได้เพ่ง
พาจัดตำโร รัมมา วัฒนันติ อายุ วัฒน โณ สุขัง พะลัง (สายหยุดมี
หล้า, ๒๕๖๑)

ย้ายกวาดหนี ดีกวาดเข้า ขวัญเจ้าให้หลังโฮม เตอ ศรี ศรีศรี
ฝ่ายเส้นนี้ เป็นฝ่ายที่ศักดิ์สิทธิ์ ผูกแขนแล้วสิมีฤทธิ์สูงเฮืองไปหน้า
อันหมุโรคาใช้หวัดไอบ่มาผ่า พบแต่ทางก้าวหน้าเจริญขึ้นดังฝัน นอน
หลับได้เงินพัน เงินหมื่นตื่นขึ้นได้ เงิน เงิน เงิน ได้ทอง ทอง ทอง
(คำป่วน คำภาอินทร์, ๒๕๖๑)

ขอให้คุณบิดา มารดา เจ้านาย ขอให้ท่านคุ้มครองลูกให้
ปลอดภัยให้เจริญ ๆ อายุมั่นขวัญเย็น ขอให้ร่ำให้รวย ขอให้ได้เป็น
เจ้าคนนายคน ความเจ็บอย่าให้ได้ ความชื้ออย่าให้มี สิ่งไม่ดีอย่ามา
ใกล้ขอให้มีแต่สิ่งดี ๆ เข้ามา ให้เจริญ ๆ เตอ (คำก่าง สาธุ, ๒๕๖๑)

มาเด้อขวัญเอ้ย ขวัญคุณมาอยู่เฮียนอยู่ชานนำพ่อนำแม่นำ
พีนำน้องนำลูกนำหลาน ขวัญกลับให้เจ้ากลับมาอยู่รอด ขวัญปอด
ให้มาอยู่ปอดแดงใสเด้อ ขวัญใจให้มาอยู่ใจอย่าเศร้า เจ้าอย่าไปนั่งเว้า
นำหมูผีตาย ให้เจ้าคืนมาหลายหล่องเก๋

มาเด้อขวัญเอ้ย มาเข้าคาบเจ้าอย่าเหม็นขี้ม มาเข้าคาบ
เจ้าอย่าเหม็นกยุ มาเด้อขวัญเอ้ย มาคุณ มาอยู่เฮียนขึ้นหญ้าแฝกมุง
หนา ขึ้นหญ้าคามงอยู่ ฝนตกเจ้าอย่าขึ้นไปหน้า ฟ้าฮ้องเจ้าอย่าได้
ล้งไปไกล บ่อนเขาไปจ้งไป คิงโคคั่วจ้งคั่ว ลูกแต่ป่าให้เจ้ามาเฮือน
ลูกแต่สวนให้เจ้ามาบ้าน เจ้าซี้คล้านให้เจ้านอนอยู่มีแสง ให้โซคให้
หมาน ให้ม้งให้มิ ให้ร่ำให้รวย ให้บ่อดบ่อยาก ให้อยู่ดีมีแสง ความ
เจ็บอย่าให้ใกล้ ความซ่อย่าให้มิเด้อ มาคุณ มาคุณ (ทุมมา ประหล่า,
๒๕๖๑)

สามสิบสองขวัญเข้ามาเต้า	เก้าสิบสองเข้ามาโฮม
ผูกเบี่ยงซ้ายให้ขวัญเจ้ามา	ผูกเบี่ยงขวาให้ขวัญเจ้าอยู่
ฝนตกฟ้าฮ้องเจ้าอย่าดังไปไกล	มากินข้าวพาเงินพาคำ
อยู่กับพ่อกับแม่ให้เจ้ามันคือสามสิบ	ให้เจ้าแข็งคือหิน
ไปทางใต้ให้มีผู้ช่วยเหลือ	ไปทางเหนือให้มีผู้ช่วยชู
นอนหลับให้เจ้าได้เงินหมื่น	นอนตื่นให้เจ้าได้เงินแสน
แปนมือมาให้ได้แก้วมณีโชค	โรคฮ้ายอย่ามามีมาพาล
มารฮ้ายอย่ามีมาเบียด	เสนียดจัญไรอย่ามาใกล้มาหม่อ
อายุวันโนสขังพล้ง (บุษบา โถเมือง, ๒๕๖๑)	

...โอ้ ขวัญมา ขวัญเอ๋ย
ฝนตกนกนอน อย่าเจ็บอย่าไข้
อยู่ดีมีแรงอยู่กับพ่อกับแม่เด้อ
อยู่เย็นเป็นสุขอย่าเจ็บอย่าไข้เด้อ
ยายผูกแขนให้แล้ว
ให้ใหญ่วันใหญ่คืน
นอนหลับให้ได้เงินหมื่น
นอนตื่นให้ได้เงินแสนเด้อ (แจ้น คำจักร์, ๒๕๖๑)

“ ฮ้ายกวาดหนีฮ้ายกวาดหนีดีกวาดเข้า
ฝ่ายนี้แม่นฝ่ายพระเจ้าพ่อเถน
ผูกแขนให้เจ้าต่อผูกข้อให้เจ้ายืน
คิดหาเงินให้ได้เงิน คิดคำให้ได้คำ
สุขประเสริฐเลิศล้ำทุกประการ
อายุมั่นขวัญยืนเด้อท้าว ” (บุญช่วย อนุมา, ๒๕๖๑)

ศรี ศรี ฝ่ายเส้นนี้แม่นฝ่ายหมอเฒ่า องค์พระพุทเจ้าป้อน
ประทานมา มีฤทธาปราบแพ้งาง พ่อแม่กะให้หนี ผูกปลายผีกะ
ให้ฝ่าย กุสโลให้สูหนี อย่าได้มาระวีหlanan้อย กุจักปราบให้สูหนี
ไปจ้อย ด้วยพระคาถาว่า สัพพะพุทธานุภาเวนะ ธัมมา สังฆา สัพพะ
ทุกขา สัพพะภะยะ สัพพะโรคาวินาส สันตุ อายุวฒโณ สุขัง พลัง
(สวัสดี บุญเสริม, ๒๕๖๓)

สวาทาโต ธัมโม ข้าพเจ้าขออาราธนาพระธรรมเจ้าทั้ง ๔
ประการ ๑๐ ทั้งพระปริยัติธรรม เจ้าจงเสด็จมารักษาทารกยังเด็กน้อย
ผู้นี้ให้เขาอยู่สุขสวัสดิ์ อิศวาส มะอะอุพุทโธ ภคะวาติ พุทธังสุญหาย
ธัมมังสุญหาย สังฆังสุญหาย (สวัสดิ์ บุญเสริม, ๒๕๖๓)

พุทโธสิทธิเดช ธัมโม สังโฆ สิทธิเดช ฝ่ายเส้นนี้แน่นฝ่ายศักดิ์
สิทธิ์ องค์พระพุทโธผู้มีฤทธิ์ทอดประทานมาให้ ผู้ข้าจึงได้เอามาผูก
แขน ผีอยู่ในดินแดนล้นฟ้าหันหน้ามา แล้วสั่นกลัว หูตามัวบ่แจ้ง
ส่องผีอยู่ในห้องจักกาล บ่ทำพาลบังเบียดเส้นฝ่ายเลือดดาผีให้มันหนี
ฮ้อยโยชน์ โตโตโหดหาญเข้ามาให้มันมรณาเท่าชั่ว トラบจนกว่ามัน
สียอมนำทำตามธรรม พระเจ้าช่องว่าแล้วสี่ใส่กระแจะธรรม อิศะวาส
สุสะวาอิ นะโมพุททาเย สาธุ

สาธุ ปวดให้ปวดขาปวดขยับเขยื้อน เเคราะห์ปีเคราะห์เดือน
เคราะห์หมีออเคราะห์วัน ออกไปเสียมือด้วยนี้ เเคราะห์ปีเก่าเคราะห์ปีใหม่
ออกไปเสียมือด้วยนี้ เเคราะห์ไข่มื้อเข้าเคราะห์หนามมือค้ำ ออกไป
เสียมือด้วยนี้ เเคราะห์หมี ๑๓ เเคราะห์น้ำ ๑๔ ออกไปเสียมือนี้ ขอให้
พระพุทเจ้า ขอให้พระธรรมเจ้า ขอให้พระสังฆเจ้า มาช่วยกำจัดเป่าปิด
โรคา พันอุบาทว์ทั้งหลายต่อหลายไหลออกไป อมชยะ มหาชยะ สิบทิศ
ทวาหาเย อม หูว์ อม หูว์ชั่วหาย

สาธุ กวดให้ตี กวดตีเข้ามาใส่ กรวดใหม่เข้ามาแถม ขวัญมา
อยู่เฮือนอยู่ชาน ผู้มือซ้ายให้คนมา ผูกมือขวาให้คนอยู่ยี่สิบขวัญให้
มาเก่า แก้วสิบขวัญให้มาโฮม ตั้งแต่นี้มานะ กินข้าวให้หวานกินแกงให้
แซบเคาะอย่าเห็นเห็นอย่ารู้ อยู่ก็ให้มิชยไปก็ให้มิโชค อย่าได้พบพาล
อย่างได้พาลหาย นอนหลับให้ได้เงินพัน นอนฝันให้ได้เงินหมื่น นอนตื่น

ก็ให้ได้เงินแสน แบมือไปให้ได้แก้ว โชคร้ายอย่ามาพาล มาร้าย
อย่าเบียดให้เคราะห์หายเสนียดจิงไร หายอุบาทว์หายโรคาพยาธิทั้ง
หลาย มาเร็วมาเอ๋ยขวัญเจ้าไปหมดน้ำอยู่ไซโยกินปลาขอให้มามื้อนี้
วันนี้ ขวัญเจ้าไปอยู่ขวัญ ณ หลวงกินข้าวก็ขอให้มา ขวัญเจ้าไปอยู่กะ
ผีตายขอให้มามื้อนี้ ขวัญเจ้าไปอยู่สงคราม ไปอยู่สงครามนางโอดขอให้
มามื้อนี้วันนี้ มาอยู่เรือนเสาไม้แกน มาอยู่ห้องแก้วเจ้าเอ๋ย มาอยู่หนัก
อยู่เหนือ มาอยู่เหนืออยู่อิง มาอยู่อิงเอื้อมไฉเจ้าเอ๋ย มาคุ้มครอง
อะนิจจิง ตูหังจัดตาไรธัมมาวิพัฒน์ติ อายุ วัฒนโณ สุขัง พลังอะมะ
อุอุ อุอะอะมะคะสามาติ (สวัสต์ บุญเสริม, ๒๕๖๓)

ศรี ศรี พระพร เป็นพรอันประเสริฐ ฝ่ายเส้นนี้ล้ำเลิศกว่าเพิ่น
ทั้งหลาย ฝ่ายเส้นนี้มาแตกแ่งจากเมืองถนมาแตกแ่งนเพิ่นแต่ง
มาผูกแขนหลานน้อย ขวัญเจ้าให้มาเด้อ มาเหนือ ๆ อย่าได้ต้องต่อแฝก
แหนด ๆ อย่าได้ต้องต่อคา ลมพัดพาใบหน้าเจ้าอยากตื่น ลมเพิ่นพิน
ตื่นเจ้าอย่าได้กลัว ขวัญเอ๋ย ขวัญมาเด้อ (สิน บุญจีน, ๒๕๖๓)

บทสรุป

จะเห็นว่า คำพูดเพราะ ประกอบเข้ากับกิจการผูกข้อต่อแขน
ที่เรียงร้อยถ้อยคำ คัดสรรข้อความที่เป็นมงคล ย่อมส่งผลให้ผู้ร่วมกิจกรรม
มีพลังกาย พลังใจต่อสู้ พินฝ่าอุปสรรคทั้งปวงอย่างมั่นคง ความเข้มแข็ง
ของบทกลอนย่อมสอดคล้องกับอากัปกิริยาที่ผู้เฒ่าผู้มากด้วยเมตตา
มอบความปรารถนาดีให้ลูกหลาน ญาติมิตรเพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นใน
การดำเนินชีวิต เกิดความสมัครสมานสามัคคี ดังได้กล่าวมาแล้ว

บรรณานุกรม

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการ
อำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้า-
อยู่หัว. (๒๕๔๔). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์
เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดเพชรบูรณ์**. กรุงเทพฯ:
กรมศิลปากร.

ไชยวัฒน์ เจริญศิลป์โอฬาร. (๒๕๕๔). **วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ
ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น**. (พิมพ์ครั้งที่
ที่ ๕). กรุงเทพฯ: วิชาษา.

ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (๒๕๕๖). **วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตาม
แนวภาษาศาสตร์: แนวคิดและการนำมาศึกษาวาทกรรม
ในภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นพพร ประชากุล. (๒๕๕๒). **ยกอักษร ย้อนความคิด เล่ม ๑
ว่าด้วยวาทกรรม**. กรุงเทพฯ: อ่าน.

ปฐุม หงส์สุวรรณ. (๒๕๕๖). **นานมาแล้ว: มีเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน
ชีวิต**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชา พิณทอง. (๒๕๓๔). **ประเพณีโบราณไทยอีสาน**. (พิมพ์ครั้งที่
๗). อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรม.

พงศ์วัช จรูญรัฐวัฒน์. (๒๕๕๘). **วาทกรรมคำอวยพรในวรรณกรรม
คำผูกแขนอีสาน**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชา
ภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สำลี รักสุทธี. (๒๕๕๕). **สืบสานตำนานงานบุญประเพณีอีสาน**. พ.ศ.
พัฒนา, บจก.สนพ.

บุคคลอ้างอิง

กอง กลุ่มบ้านหัน. (๒๕๖๐). อายุ ๗๐ ปี บ้านเลขที่ ๒๙/๑ หมู่ที่ ๘ ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๙ ธันวาคม.

ศรีม พรหมชัย. (๒๕๖๐). อายุ ๘๙ ปี บ้านเลขที่ ๑๐๔ หมู่ที่ ๗ ตำบล กองมูล อำเภอนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๗ สิงหาคม.

คำปวน คำภาอินทร์. (๒๕๖๑). อายุ ๗๒ ปี บ้านเลขที่ ๓๙๔ หมู่ที่ ๑ ตำบลตะกุดไร่ อำเภอนนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม.

แจ้น คำจักร์. (๒๕๖๑). อายุ ๘๗ ปี บ้านเลขที่ ๗๒ หมู่ที่ ๑ ตำบล ห้วยใหญ่ อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม.

ชม้าย ตราชัย. (๒๕๖๐). อายุ ๕๘ ปี บ้านเลขที่ ๙๕ หมู่ที่ ๖ ตำบล วังใหญ่ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๗ สิงหาคม.

ทองบ้าย ทองวัน. (๒๕๖๐). อายุ ๘๘ ปี บ้านเลขที่ ๘๑ หมู่ที่ ๙ ตำบลช้างตะลูด อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๗ สิงหาคม.

ทองเลื่อน ล้อมแผน. (๒๕๖๐). อายุ ๗๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๓๕ หมู่ที่ ๒ ตำบลบ้านตัว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๗ สิงหาคม.

ทองสุข ชีระสมบุรณ์. (๒๕๖๐). อายุ ๘๖ ปี บ้านเลขที่ ๒๔๓/๒ หมู่ที่ ๓ ตำบลวัดป่า อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม.

ทุมมา วังทัน. (๒๕๖๐). อายุ ๘๕ ปี บ้านเลขที่ ๗๙ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลวังศาล อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๗ ธันวาคม.

น้อ พันแนบ. (๒๕๖๐). อายุ ๘๗ ปี บ้านเลขที่ ๕๖ หมู่ที่ ๑ ตำบลบ้านไร่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๗ สิงหาคม.

บัวเลือน ชัยแก้ว. (๒๕๖๐). อายุ ๖๐ ปี บ้านเลขที่ ๕๑ หมู่ที่ ๕ ตำบลน้ำร้อน อำเภอเมืองเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๗ สิงหาคม.

เอี้ยะ คีรีรัตน์สกุล. (๒๕๖๐). อายุ ๗๔ ปี บ้านเลขที่ ๓ หมู่ที่ ๓ ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๖ ธันวาคม.

ลำดวน สักพุ่ม. (๒๕๖๐). อายุ ๗๙ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๔/๑ หมู่ที่ ๕ ตำบลลานป่า อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๗ ธันวาคม.

ลุ่ม ทองดา. (๒๕๖๐). อายุ ๗๐ ปี บ้านเลขที่ ๑ หมู่ที่ ๙ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๗ ธันวาคม.

สง นิลพงษ์. (๒๕๖๑). อายุ ๘๑ ปี บ้านเลขที่ ๑๖ หมู่ที่ ๗ ตำบลกันจุก อำเภอ빙สามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม.

สรวง เลื่อนลอย. (๒๕๖๐). อายุ ๗๔ ปี บ้านเลขที่ ๘๘ หมู่ที่ ๘ ตำบล
ลานบ่า อำเภอลำส่าง จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๗
ธันวาคม.

สวัสดิ์ บุญเสริม. (๒๕๖๔). อายุ ๗๒ ปี บ้านเลขที่ ๔๕ หมู่ที่ ๔ ตำบล
หล่มเก่า อำเภอลำส่าง จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒
กุมภาพันธ์.

สัง หมวกชา. (๒๕๖๐). อายุ ๗๖ ปี บ้านเลขที่ ๒๙ หมู่ที่ ๘ ตำบล
หล่มเก่า อำเภอลำส่าง จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๖
ธันวาคม.

สายยนต์ บุญสมศักดิ์. (๒๕๖๐). อายุ ๘๐ ปี บ้านเลขที่ ๓๕๔ หมู่
ที่ ๑ ตำบลบ้านโชน อำเภอนองใต้ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๑๗ ธันวาคม.

สายหยุด มีหล้า. (๒๕๖๑). อายุ ๘๐ ปี บ้านเลขที่ ๙๕ หมู่ที่ ๖ ตำบล
หนองไผ่ อำเภอนองใต้ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๕
มกราคม.

สินวล สีนาท. (๒๕๖๐). อายุ ๗๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๓๘ หมู่ที่ ๗ ตำบล
น้ำร้อน อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์,
๗ สิงหาคม.

เสริม เข้มทอง. (๒๕๖๐). อายุ ๗๔ ปี บ้านเลขที่ ๔๖ หมู่ที่ ๑๔ ตำบล
พุดเตย อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๕
ธันวาคม.

แสงทองดี. (๒๕๖๐). อายุ ๘๔ ปี บ้านเลขที่ ๓๕๒/๑ หมู่ที่ ๗ ตำบล
หนองไผ่ อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๗
สิงหาคม.

หล้า แจ่มสว่าง. (๒๕๖๐). อายุ ๘๗ ปี บ้านเลขที่ ๖๗ หมู่ที่ ๔ ตำบล
หนองไขว่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๗
สิงหาคม.

อ่อนศรี ศรีจันทร์. (๒๕๖๐). อายุ ๘๖ ปี บ้านเลขที่ ๗๘ หมู่ที่ ๑๗
ตำบลโคกปรัง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์,
๗ สิงหาคม.

ผ้าปักเย้า : อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

ผู้เขียน : สุพิชญา พูนมี

เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ชาวเย้า เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีจากบรรพบุรุษ เมื่อมีการอพยพโยกย้ายการตั้งถิ่นฐานจึงนำเอาวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมมายึดถือปฏิบัติในพื้นที่อยู่อาศัยนั้น ๆ ด้วยเช่นกัน กลุ่มชาติพันธุ์เย้าได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเหมาะสำหรับการตั้งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย

อำเภอเขาค้อ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดเพชรบูรณ์ ระยะทางห่างจากตัวจังหวัด ประมาณ ๕๔ กิโลเมตร และห่างจากอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ประมาณ ๔๔ กิโลเมตร มีพื้นที่การปกครอง ประมาณ ๑,๓๓๓ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๘๓๓,๑๒๕ ไร่ สภาพภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าและเนินเขา ใหญ่น้อย บางแห่งสูงชัน มีความสูงจากระดับน้ำทะเล ตั้งแต่ ๕๐๐ - ๑,๔๐๐ เมตร ในฤดูร้อนอากาศไม่ร้อนจัด ส่วนในฤดูหนาวอากาศหนาวจัด อุณหภูมิต่ำสุดโดยเฉลี่ย ๓ องศาเซลเซียส ส่วนในฤดูฝนฝนตกชุก ลำน้ำสำคัญ คือ แม่น้ำเข็ก ลำห้วยเสถียงแห้ง ลำห้วยสะเดาะพง ลำห้วยค้อ ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ป่าไม้และแร่ธาตุ เช่น ดีบุก วุลแฟรม ซีไลต์ สังกะสี พลวง ทองแดง มีอาณาเขตติดต่ออำเภอ และจังหวัดข้างเคียงดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อำเภอนครไทย (จังหวัดพิษณุโลก) อำเภอด่านซ้าย (จังหวัดเลย) และอำเภอหล่มเก่า
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	อำเภอหล่มสัก และอำเภอเมืองเพชรบูรณ์
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อำเภอเมืองเพชรบูรณ์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อำเภอเนินมะปราง และอำเภอวังทอง (จังหวัดพิษณุโลก)

การเดินทางติดต่อระหว่างกิ่งอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน มีความสะดวก เนื่องจากมีถนนลาดยาง ผ่านเกือบทุกหมู่บ้าน เส้นทางที่สำคัญมี ๔ สาย คือ

- ทางหลวงแผ่นดินสายพิษณุโลก - หล่มสัก ผ่านพื้นที่กิ่งอำเภอทางทิศเหนือ

- ทางหลวงชนบทสายแคมป์สน - หนองแม่นา - สะเดาพะง

- ทางหลวงชนบทสายนางั่ว - สะเดาพะง - แคมป์สน

- ทางหลวงชนบทสายบึงน้ำเต้า - สะเดาพะง

อำเภอเขาค้อแบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น ๗ ตำบล ๗๒ หมู่บ้าน การปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบไปด้วย เทศบาลตำบล ๑ แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล ๔ แห่ง ได้แก่ (๑) เทศบาลตำบลแคมป์สน ครอบคลุมพื้นที่ตำบลแคมป์สนทั้งตำบล (๒) องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งสมอ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลทุ่งสมอทั้งตำบล (๓) องค์การบริหารส่วนตำบลเขาค้อ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเขาค้อ ตำบลริมสีม่วง และตำบลสะเดาพะงทั้งตำบล (๔) องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแม่นา ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองแม่นาทั้งตำบล (๕) องค์การ

บริหารส่วนตำบลเข็กน้อย ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเข็กน้อยทั้งตำบล มีประชากรราว ๓๘,๖๘๒ คน (ที่ว่าการอำเภอเขาค้อ, ๒๕๖๐)

ในส่วนของการจัดเก็บข้อมูลในครั้งนี้ได้เลือกชนกลุ่มชาติพันธุ์เย้า ที่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ ๑๐ บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

- ▲ แผนที่ หมู่บ้านเย้า บ้านเพชรดำ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
ที่มา : amphoe.com, อำเภอเขาค้อ, เข้าถึงเมื่อ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑,
เข้าถึงได้จาก <https://maps.google.com>

ประวัติหมู่บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

บ้านเพชรดำ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑๐ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ตั้งชื่อตามหมู่บ้านที่เคยอาศัยอยู่เดิมที่อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขาเผ่าลีซอ และชาวเขาเผ่าอื่น ๆ เช่น มูเซอ ถิ่น และเย้า ที่อพยพมาตั้งหลักแหล่งใหม่ที่บ้านส่งคุ่ม เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ต่อมา เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ถูกผู้ก่อการร้ายคุกคามจึงได้ย้ายที่อยู่ไปยังบริเวณใกล้กรมทางหลวงแคว้นปัสสนเป็นการชั่วคราว อีกส่วนหนึ่งอพยพไปอยู่ที่ดอยมูเซอ จังหวัดตาก

ปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ได้ถูกทางการทหารปราบปรามทั้งหมดสิ้นไป ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาของจังหวัดเพชรบูรณ์ร่วมกับกองทัพภาคที่ ๓ และกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้จัดที่อยู่อาศัยและที่ทำกินให้แก่ชาวบ้านใหม่ ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านเพชรดำ ชาวบ้านบางส่วนที่อพยพไปอยู่ดอยมูเซอ ก็ได้พากันอพยพกลับมาอยู่ที่ซึ่งทางรัฐบาลจัดสรรให้ใหม่ด้วย

สภาพภูมิศาสตร์และการคมนาคม สภาพทั่วไปเป็นพื้นที่ภูเขา มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านทุ่งสมอ
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านเล่าลือ
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

การคมนาคม มีถนนของหมู่บ้านเชื่อมต่อกับถนนของทางหลวงจังหวัด (แคว้นปัสสน - สะเดาะพง) ไม่มีรถยนต์โดยสาร อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเขาค้อ ๑๐ กิโลเมตร

ประชากร มีประชากร ๑,๐๕๕ คน ชาย ๕๐๒ คน หญิง ๕๕๓ คน แบ่งออกเป็น ๕ เผ่า คือ ชาวไทย ลีซอ เย้า มูเซอ และถิ่นอาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร รับจ้าง และรับราชการ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของหมู่บ้านคือ แครอท หัวผักกาด จิง และพืชผักต่าง ๆ (ประณตศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์, คณะกรรมการ ประณตศึกษาแห่งชาติ และกระทรวงศึกษาธิการ. ๒๕๔๒ : ๑๐)

ประวัติความเป็นมากลุ่มชาติพันธุ์ชนเผ่าเย้า

เย้า (เมี่ยน) ได้รับการจัดให้อยู่ในเชื้อชาติ มองโกลอยด์ คือ อยู่ในตระกูลจีนทิเบต ได้ปรากฏครั้งแรกในเอกสารบันทึกของจีน สมัยราชวงศ์ถัง โดยปรากฏในชื่อ ม่อ เย้า มีความหมายว่าไม่อยู่ได้อานาจของผู้ใด เล่ากันว่า เมื่อประมาณ ๒,๐๐๐ กว่าปีมาแล้ว บรรพชนได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ราบรอบทะเลสาบตงถึง แถบแม่น้ำแยงซี ยอมอ่อนน้อมให้ชนชาติผู้ปกครองรัฐ และไม่ยินยอมอยู่ภายใต้การบังคับกดขี่ของรัฐ จึงได้ทำการอพยพเข้าไปในป่าลึกบนภูเขาสูง ได้ตั้งถิ่นฐานสร้างบ้านด้วยมือของตัวเอง เพื่อปกป้องเสรีภาพจึงถูกขนานนามว่า ม่อ เย้า ซึ่ง เหยา ซี เหลียน ได้บันทึกไว้ในเหลียงชูต่อมาในสมัยราชวงศ์ซ่ง คำเรียกนี้ถูกยกเลิกไปเหลือแต่คำว่า “เย้า” เท่านั้น

ต่อมาคำว่าเย้าเคยปรากฏในเอกสารจีน เมื่อประมาณศตวรรษที่ ๕ ก่อนคริสต์ศักราช ซึ่งมีความหมายว่าป่าเถื่อน หรือคนป่าเถื่อนกันว่าในประเทศจีนชนชาติเย้ามีคำเรียกตนเองแตกต่างกันถึง ๒๘ ชื่อ แต่คนเย้าในประเทศไทย เรียกตัวเองว่า เย้า หรือ อัวเย้า ซึ่งมีความหมายว่า มนุษย์ หรือ คนเหยา ซุ่น อัน กล่าวว่าชาวเย้าในประเทศจีนแยกออกเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ คือ เผ่าเปี่ยน เผ่าปู้

เผ่าฉาซัน และเผ่าผิงตี้ ชาวเย้าเผ่าเปี่ยนมีประชากรมากที่สุดและเป็นกลุ่มที่ย้ายถิ่นฐานตลอดเวลาเป็นระยะทางที่ไกลที่สุด และกระจายกันอยู่ในอาณาบริเวณที่กว้างขวางที่สุดด้วย ภาษาเย้าในปัจจุบัน ผ่านการพัฒนากลายเป็นภาษาถิ่นย่อย ๓ ภาษา คือ ภาษาเย้า ภาษาปู้น และภาษาลักจา

การเดินทางจากจีนสู่ประเทศไทย ชาวเย้าเผ่าเดิมมี ๑๒ สกุล เส้นทางของการอพยพของสกุลใหญ่ ๆ จะรู้เส้นทางชาวเย้าเผ่าเย้าทั้งหมดในหนังสือทางลงจากภูเขาของบรรพชน ๑๒ สกุลที่ตำบลจงเหอเซียง อำเภอปกครองตนเอง ชนชาติเย้าเจียงหั่ว มณฑลหูหนาน ถิ่นเดิมของชนชาติเย้าอยู่ที่นานไห่ผู่ ฉีเยวโกว จากตำนานชาวเย้าบางเผ่าที่อาศัยอยู่ตอนใต้ของทะเลสาบตั้งถึงหู ก็มีเล่าว่าบรรพชนของพวกเขาย้ายมาจาก ผู่ ฉีเยว โกว แถบฝั่งเหนือของทะเลสาบตั้งถึงหู จึงสันนิษฐานได้ว่า นานไห่น่า จะหมายถึง ทะเลสาบตั้ง ถึงชาวเย้า ๑๒ สกุลคงจะข้ามทะเลสาบอพยพมาสู่ภาคใต้ ราวศตวรรษที่ ๑๕ - ๑๖ ชาวเย้าเผ่าเปี่ยน อพยพเข้ามาสู่ภาคเหนือของเวียดนามผ่านประเทศลาว และอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยในราว ๑๐๐ ปีมานี้เอง (มูลนิธิกระจกเงา โครงการพิพิธภัณฑ์ชาวเขา, สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑)

ชาวเย้าเริ่มย้ายมากจากหมู่บ้านปางคำ ตำบลต๊บเตา อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย เข้ามาหมู่บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๖ มีทั้งหมด ๙ ครอบครัว อาชีพหลักส่วนมากปลูกข้าวไว้กินเอง ปลูกผักต่าง ๆ รวมถึงการปลูกพริกเสริมเป็นรายได้ให้กับครอบครัว

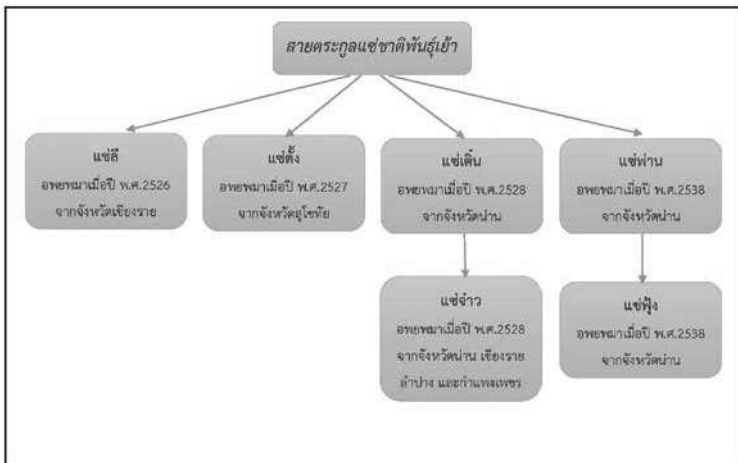
พัฒนาการการดำรงชีพของชุมชนเย้า บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดเพชรบุรี

ยุคแรก อพยพโยกย้าย (พ.ศ. ๒๕๐๐ – พ.ศ. ๒๕๔๐)

หลังจากเหตุการณ์คอมมิวนิสต์ในพื้นที่อำเภอกำแพงแสน จังหวัดเพชรบุรี ได้สงบลงเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ทางรัฐบาลไทยได้กระจายทหารลงพื้นที่อำเภอกำแพงแสนทั้งได้มีการจัดสรรแบ่งพื้นที่ในอำเภอกำแพงแสนให้กับกลุ่มทหารอาสาที่มาจากผู้สู้รบกับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ เพื่อเป็นการควบคุมพื้นที่จากผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ไม่ให้ก่อตัวขึ้นอีกครั้ง โดยทางรัฐบาลได้จัดสรรพื้นที่ให้แก่ทหารอาสาหลักปักฐานทำมาหากิน รวมถึงพื้นที่บางได้จัดสรรให้กับกลุ่มชาวเขาที่เคยอาศัยอยู่ในพื้นที่ เช่น ชาวเขาชาติพันธุ์ ม้ง ลีซอ เย้า เป็นต้น หนึ่งในทหารอาสาที่ได้รับที่ดินในการจัดสรรจากทางรัฐบาล คือ ครอบครัวนายแสง แซ่ลี เป็นชาวเขาชาติพันธุ์เย้าที่สมัครเป็นทหารอาสาในการสู้รบกับกลุ่มคอมมิวนิสต์ ได้รับพื้นที่ในการประกอบอาชีพจำนวน ๒๐ ไร่ พื้นที่สำหรับก่อสร้างที่อยู่อาศัยจำนวน ๒ งาน ซึ่งถือว่าเป็นครอบครัวแรกของกลุ่มชาติพันธุ์เย้าที่อพยพโยกย้ายจากหมู่บ้านปางคำ ตำบลดับเตา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดเชียงราย เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่หมู่บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดเพชรบุรี โดยเดินทางเมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๖ ส่วนครอบครัวไหนที่มาไม่ทันการสร้างของรัฐบาลก็จะมาซื้อเอาจากกลุ่มชาติพันธุ์ลีซอหรือม้ง ซึ่งราคาในสมัยนั้นไม่แพง บางครอบครัวก็ซื้อด้วยข้าวจำนวนไม่กี่ลิตร เงินจำนวนไม่กี่บาทอยู่ที่ว่าเจ้าของที่ดินจะเรียกเอาอะไรจากผู้ซื้อ (แสง สุขสวัสดิ์ วงษ์, ๒๕๖๐)

นายแสง สุขสวัสดิ์วงศ์ กล่าวว่า “ครั้งแรกที่ลุงแสงมาที่หมู่บ้านเพชรดำ ตอนเกิดเหตุการณ์คอมมิวนิสต์เกิดขึ้นในประเทศ ตอนนั้นลุงได้เข้าสมัครร่วมเป็นทหารอาสากระทิงแดง (ซึ่งลุงแสงเป็นทหารฝ่ายไทย) จากทางอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ตอนนั้นได้เงินเดือน ๗๐๐ บาท ตอนนั้นมีทหารอาสาสมัครประมาณ ๑๐๐ กว่าคน ได้ถูกเกณฑ์เข้ามาช่วยสู้รบกับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ที่อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ระหว่างการสู้รบนั้นลุงแกบอกว่าเวลาจะนอนก็ต้องกอดกระบอกปืน ตอนกลางคืนลี้ตัวจำพวกทาก ยุง เหลือบ จะเข้ามากัดต้องป้องกันโดยการเอายาฉุน (ยาสูบ) มาขยี้กับน้ำแล้วทาที่แขนขา ใครที่ถูกยี้ก็จะช่วยกันห้ามไปขึ้นเฮลิคอปเตอร์เพื่อจะนำตัวไปรักษาที่โรงพยาบาล ส่วนคนที่ตายก็จะลำเลียงศพไปด้วยวิธีเดียวกัน ตอนนั้นศพทหารที่ตายจะนำไปเผาที่ป่าช้าวัดทุ่งสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ลุงแกบอกว่า ชีวิตแก็ก็เก็บจะไม่รอดเพราะต้องหลบทั้งลูกปืน ไหนจะต้องรักษาตัวเองไม่ให้ป่วยเป็นไข้ป่า เพราะเพื่อนทหารด้วยกันบางคนก็ตายเพราะไข้ป่า เนื่องจากสมัยนั้นไข้ป่าชุกชุมมาก ตอนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ เสด็จมาที่เขาคือ ลุงไม่ได้เข้าไปรับเสด็จหรอก หลังจากสงครามสงบ มีทหารที่เสียชีวิตไป ๒๐ กว่าคน ตัวลุงแสงเองได้ยศเป็นหัวหน้า มีตำแหน่งเป็นผู้พันในทหารรับจ้างช่วงนั้น แต่พอหมดช่วงสงครามตำแหน่งที่ได้ก็ไม่ได้ถือว่ามีอำนาจทางราชการแต่อย่างใด ส่วนทหารที่เสียชีวิตในช่วงสงครามครั้งนั้น จะมียาค่าตอบแทนมีเงินช่วยเหลือครอบครัวและทหารที่ได้รับบาดเจ็บก็จะได้รับค่ารักษาพยาบาลเช่นกัน ส่วนลุงก็กลับไปอยู่ที่ลีสองปันนา” (แสง สุขสวัสดิ์วงศ์, ๒๕๖๐)

เดิมหมู่บ้านเพชรดำมีกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเขาอาศัยอยู่ก่อนแล้ว เมื่อสายตระกูลแซ่ลีเข้ามาตั้งถิ่นฐานจึงเริ่มมีการชักชวนญาติพี่น้องครอบครัวอื่น ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากิน เพราะที่หมู่บ้านเพชรดำเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ อากาศถ่ายเทเหมาะกับการตั้งหลักแหล่งที่อยู่อาศัย และประกอบอาชีพทางการเกษตร จึงทำให้มีกลุ่มชาติพันธุ์เย้าเริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านเพชรดำเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ - พ.ศ. ๒๕๓๘ กลุ่มตระกูลแซ่ตั้ง (พ.ศ. ๒๕๒๗) อพยพมาจากจังหวัดสุโขทัย กลุ่มตระกูลแซ่เต็นและกลุ่มตระกูลแซ่จ้าว (พ.ศ. ๒๕๒๘) อพยพจากจังหวัดน่าน ลำปาง และกำแพงเพชร (จันทร์ สุขสวัสดิ์วงศ์, ๒๕๖๐)

▲ ผังตระกูลแซ่ชาติพันธุ์เย้าที่พบในหมู่บ้านเพชรดำ

นายแสง สุขสวัสดิ์วงศ์ กล่าวต่ออีกว่า “หลังจากที่สงครามคอมมิวนิสต์สงบลง ตนเองได้กลับไปอาศัยอยู่ที่สิบสองปันนา จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๒๖ ทางรัฐบาลได้จัดสรรที่ให้กับทหารเพื่อเป็นสวัสดิการ จึงเดินทางย้อนกลับมาที่หมู่บ้านเพชรดำอีกครั้ง และตั้งครอบครัวโดยได้รับการจัดสรรพื้นที่ทำกิน ๒๐ ไร่ พื้นที่สร้างที่อยู่อาศัย ๒ งาน” (แสง สุขสวัสดิ์วงศ์, ๒๕๖๐)

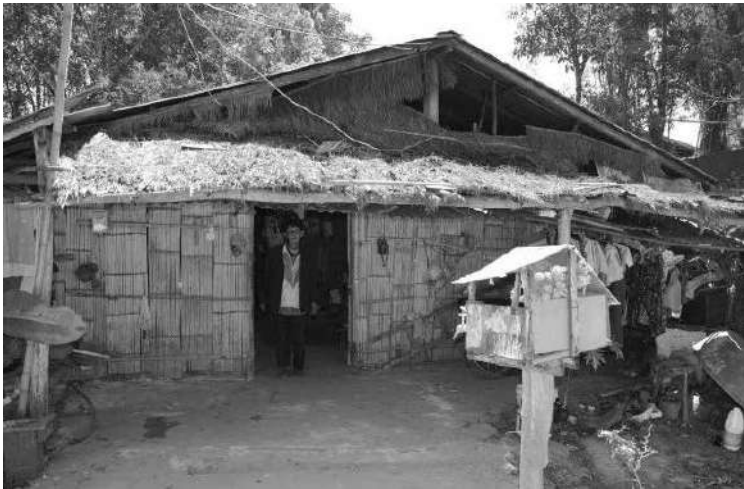
การตั้งหมู่บ้านของเฝ้า มักจะเป็นการรวบรวมกันระหว่างกลุ่มแซ่ตระกูลหรือกลุ่มญาติพี่น้อง โดยจะเลือกตั้งหมู่บ้านอยู่บนที่ราบตามไหล่เขา บริเวณต้นน้ำลำธารหรือบริเวณหุบเขาในระดับความสูง ๑,๐๐๐ - ๑,๓๐๐ เมตรจากระดับน้ำทะเลและจะต้องเป็นบริเวณที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์สามารถนำมาใช้ในหมู่บ้านได้ เฝ้านิยมจะสร้างบ้านหันหน้าออกจากภูเขาหรือมักจะอยู่ทางทิศตะวันออกของภูเขา โดยจะปลูกบ้านเรียงรายตามแนวสันเขา เพราะตามประเพณีไม่นิยมบ้านซ้อนกันซึ่งจะทำให้บ้านของตนไปตรงกับประตูผีบ้านคนอื่น เฝ้าเชื่อว่าสิ่งชั่วร้ายที่ถูกขับไล่ออกทางประตูผีนี้จะไปเข้าบ้านที่อยู่ตรงกับประตูผีในระยะใกล้ ๆ กัน ตามประเพณี เฝ้ายจะปลูกบ้านคร่อมดินโดยใช้พื้นดินเป็นพื้นบ้าน ผังของบ้านมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านยาวเป็นหน้าบ้านและหลังบ้าน ด้านหน้ามีประตูผีบานหนึ่งเรียกว่าประตูใหญ่ หรือประตูผี (ต้ม แกง) มีขนาดเล็กและมักปิดอยู่ตลอดเวลา จะเปิดเมื่อทำพิธีขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกจากบ้าน (ซุ่น ป้าย) นำศพผู้อาวุโสออกจากบ้าน นำเจ้าสาวออกจากบ้าน (ยกเว้นเจ้าสาวที่เกิดเดือน ๕, ๗ และ ๘ ตามปฏิทินจีน) และนำเจ้าสาวเข้าบ้าน ด้านข้างของบ้านทั้งสองด้านจะมีประตูด้านละหนึ่งประตูเปิดใช้เข้าออกใน

ชีวิตประจำวัน ด้านยาวที่ไม่มีประตูนั้นจะกันเป็นด้านตามยาว จะแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน โดยจะถือเอากลางบ้านเป็นหลัก ส่วนด้านประตูฝินั้นจะเป็นส่วนของผู้ชายซึ่งใช้สำหรับรับแขกและประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ส่วนที่เหลือนั้นจะเป็นส่วนของผู้หญิงที่ซึ่งจะเป็นที่ทำอาหาร สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในบ้านมีหิ้งผี (เมี่ยน ป้าย) ซึ่งจะอยู่ตรงข้ามกับประตูฝิพอดี แต่สำหรับบ้านของคนที่เคยผ่านพิธีโตโซหรือผู้ที่มีรูปผีใหญ่นั้น หิ้งผีของเขาจะมีลักษณะเป็นตู้เรียกว่า เมี่ยนเตียจ หิ้งผีจะใช้สำหรับเชิญผีมาสิงสถิต เพื่อการเช่นไหว้

วัสดุที่ใช้สร้างบ้านแบบดั้งเดิม มักจะใช้วัสดุที่พอหาได้ในแต่ละท้องถิ่น หลังคามุงด้วยใบหวาย ญ่าคา ไม้ไผ่ผาครึ่งประกบกัน หรือใช้ไม้เนื้อแข็งผ่าเป็นแผ่นบาง ๆ มุงเหมือนกระเบื้อง ส่วนฝาบ้านนั้นจะใช้ไม้เป็นแผ่นหรือไม้ไผ่ทาบ ปล้อง เสาบ้านนิยมใช้ไม้เนื้อแข็ง ในการสร้างบ้านหัวหน้าครัวเรือนจะเป็นผู้เลือกสถานที่ แล้วจะบอกสมาชิกในครอบครัวทราบต่อไปว่าพอใจหรือไม่ ถ้าพอใจก็จะทำพิธีเสี่ยงทายดูว่าผีจะพอใจหรือไม่ โดยปกติแล้วในการสร้างบ้านญาติพี่น้องต้องมาช่วยกัน ฝ่ายชายจะช่วยแรงงานในการก่อสร้างและหาวัสดุก่อสร้าง ผู้หญิงจะช่วยหุงหาอาหารแก่ผู้มาช่วยงาน เมื่อปลูกเสร็จแล้ว ก็จะเลือกวันดี เพื่อทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ข้างนอกบ้านก่อน โดยจะเชิญผีบรรพบุรุษมาช่วยดูแลลูกหลาน จากนั้นก็จะนำไปเข้าในบ้านและเชิญพวกญาติพี่น้องผู้อาวุโส และพวกที่มาช่วยสร้างบ้านมาร่วมรับประทานอาหาร จึงเป็นอันเสร็จพิธี

เย้าไม่นิยมปลูกสิ่งก่อสร้างใด ๆ ไว้หลังบ้าน ซึ่งเป็นด้านที่ไม่มีประตู คงอนุญาตให้แต่เสาค้ำรางน้ำหรือท่อน้ำที่ต่อมาใช้บริโภคในบ้านเท่านั้น เพราะเชื่อว่าด้านหลังบ้านนั้นเป็นที่อยู่อาศัยของผีน้ำ ซึ่งนำความชุ่มชื้นมาให้แก่ผู้ที่อยู่อาศัยในบ้าน ส่วนสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ เช่น ยุ้งข้าว เล้าสุกร จะสร้างไว้ด้านหน้า (ประตูผี) บริเวณข้างบ้านจะมีสวนครัวเล็ก ๆ ไว้ปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อการบริโภคในครัวเรือน (ลายอ่าง จันทรিত, ๒๕๖๑)

การสร้างที่อยู่อาศัยของเย้าช่วงแรก ๆ นั้นจะนิยมก่อสร้างจากวัสดุที่ได้มาจากไม้ไผ่ เพราะถือว่าเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในพื้นที่ และไม่เสียค่าใช้จ่าย ส่วนรูปแบบของการก่อสร้างจะนิยมเป็นทรงสี่เหลี่ยม จะไม่มีพื้นบ้าน กันฝาบานด้วยไม้ฟาก มุงหลังคาด้วยแพรง (ลายอ่าง จันทริต, ๒๕๖๑)

▲ บ้านเย้าแบบดั้งเดิมที่ยังคงหลงเหลือให้เห็น

เส้นทางในการสัญจรเข้าหมู่บ้านนั้น เดิมเป็นเส้นทางเดินเท้าผ่านพื้นที่ของหมู่บ้านเล่าลือ แต่ถ้าครอบครัวไหนที่มีฐานะมีรถเครื่องจะใช้เส้นทางที่ผ่านกลุ่มชาติพันธุ์ลือซอซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของกลุ่มพื้นที่ที่ตัวเองอาศัยอยู่เข้ามาในหมู่บ้าน (มุกก้วย แซ่เต๋น, ๒๕๖๐)

การประกอบอาชีพของเ้าจะนิยมปลูกข้าว ข้าวโพด ผักชนิดต่าง ๆ บางครอบครัวปลูกพริก เลี้ยงหมู ไก่ ไว้สำหรับใช้ทำกินภายในครัวเรือน ยามว่างผู้หญิงกลุ่มชาติพันธุ์เ้าจะนิยมนั่งปักผ้า ซึ่งถือว่าเป็นงานที่ใช้เวลาและมีความปราณีตมากเลยทีเดียว

นางมุกก้วย แซ่เต๋น กล่าวว่า “ผู้หญิงเ้าทุกคนเมื่อเกิดมาในครอบครัวแม่จะสอนปักผ้า ตัดชุดเสื้อผ้าใช้ในครอบครัว และเป็นสิ่งสำคัญมากที่ผู้หญิงทุกคนจะต้องเย็บปักถักร้อยชุดเ้าให้เป็น เพราะถ้าผู้หญิงคนไหนที่ทำไม่เป็น จะไม่มีใครขอแต่งงานเลย ยายนี้ปักผ้าเป็นตั้งแต่เล็ก ๆ แม่ของยายเวลาที่นั่งสอนปักผ้าเย็บผ้าจะมีไม้เรียวสั้น ๆ วางไว้ข้าง ๆ ถ้าปักผิดก็จะโดนตีมือด้วยไม้ ช่วงแรก ๆ ยายนี้ปักผิด โดนตีจนมือแดงไปหมด แต่ก็ทำให้ยายจำลวดลายที่แม่ของยายสอนได้ขึ้นใจ ทุกวันนี้เวลานั่งปักผ้าอยู่ก็ยังหวนนึกถึงคำแม่สอนอยู่ตลอดเวลาเลย ทุกวันนี้ยายก็พยายามสอนลูก ๆ ยายปักผ้านะ แต่ก็ไม่ค่อยมีใครเ้า” (มุกก้วย แซ่เต๋น, ๒๕๖๐)

ช่วงแรกของการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานนั้นชาวเ้ามีจำนวนประชากรและไม่มีผู้เชี่ยวชาญทางด้านพิธีกรรมการรักษา จึงต้องรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบันที่สถานีอนามัยของตำบล จนเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๘ มีครอบครัวหมอผีใหญ่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชน จึงทำให้ชาติพันธุ์เ้าเริ่มมีการรักษาด้วยพิธีกรรมตามความเชื่อของชนเ้าเ้าแต่อดีต (มันฟู แซ่เต๋น, ๒๕๖๑)

▲ ถนนคอนกรีตภายในหมู่บ้าน

นายพูนสิน แซ่เต็ง กล่าวว่า “ลุงมาเป็นหมอผีที่นี่ครั้งแรกยัง
ไม่มีการทำพิธีอะไรเกี่ยวกับเข้าเลย เพราะมีจำนวนคนที่เป็นเข้าน้อย
มาก จนเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ผู้คนที่เป็นเข้าเข้ามาอาศัยรวมตัวกันเพิ่ม
มากขึ้นกว่าแต่ก่อนแล้ว จึงได้มีการพูดคุยว่าน่าจะต้องมีศาลประจำ
หมู่บ้านขึ้น เพื่อจะได้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ให้คนเข้าได้กราบไหว้บูชา
และประกอบพิธีตามแต่โบราณที่เคยทำกันมาก ชาวบ้านก็ได้ยกหน้าที่
ให้กับลุงพูนสินเป็นผู้ทำพิธีเสียด้ายสถานที่ตั้งศาลเจ้าจึงได้สถานที่
ตั้งปัจจุบันนี้ เดิมศาลเจ้าสร้างขึ้นจากไม้ไผ่ แต่ต่อมาชาวบ้านได้
รวบรวมเงินกันก่อสร้างขึ้นเป็นแบบถาวร เป็นอาคารปูน มุงหลังคาด้วย
สังกะสี ล้อมอาณาเขตบริเวณศาลเจ้าด้วยลูกกรงเหล็ก มีประตูทาง
เข้าล้อมด้วยลูกกุญแจ จะเปิดก็ต่อเมื่อมีพิธีกรรม เช่น วันปีใหม่เข้า
(ตรุษจีน) วันสารทเข้า (สารทจีน) ลุงยังบอกต่ออีกว่าตั้งแต่นั้นมาตน
เองก็เป็นหมอผีทำพิธีประจำกลุ่มของเข้าภายในหมู่บ้าน

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒ นายธวัชชัย กิติเจริญผล ได้แต่งงานกับนางจิตามร พรหมณสิน เข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นคนมีวิชาความรู้ภาษาจีนและสามารถทำพิธีกรรมของเฝ้าได้ทุกอย่าง ประจวบกับเวลานั้นหมอผีใหญ่ของชุมชน คือ นายฟุสิน แซ่เต๋น มีอายุมาก บางเวลาไม่สามารถจะเดินทางไปประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ได้สะดวก จึงมอบหมายหน้าที่หมอผีใหญ่ให้แก่ นายธวัชชัย กิติเจริญผล ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา” (ฟุสิน แซ่เต๋น, ๒๕๖๐)

นางลายฮ่าง จันตริด กล่าวว่า “เส้นทางเข้าหมู่บ้านเดิมเป็นทางเดินเท้า ซึ่งถ้าจะเดินทางที่เป็นรถเครื่องต้องอ้อมเข้ามาอีกทางของหมู่บ้าน จนเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๑ กลุ่มชาวบ้าน ทั้งสามหมู่บ้านมีบ้านเล่าลือ บ้านเล่าเน้ง บ้านเพชรคำ รวบรวมทุนแต่ละครัวเรือนเป็นข้าวสาร ๒ ลิตร เงิน ๒๕ บาท ซื้อที่ดินของ นางผัด เจ้าของที่ดินคนอำเภอหล่มเก่า เพื่อที่จะปรับเป็นถนนลูกรังเข้ามาในหมู่บ้าน จนปี พ.ศ. ๒๕๓๕ องค์การบริหารส่วนตำบลท้องถื่นเข้ามามีส่วนช่วยพัฒนาหมู่บ้านได้เทคอนกรีตบนถนนตลอดสาย” (ลายฮ่าง จันตริด, ๒๕๖๑)

บ้านเรือนที่อยู่อาศัยมีการเปลี่ยนจากวัสดุไม้ไผ่มาเป็น ทำจากปูน สังกะสี แต่บางหลังก็ยังคงนิยมการก่อสร้างบ้านเรือนตามแบบเดิม ภายในชุมชนมีร้านค้าขายของชำสำหรับครอบครัวที่ไม่มีรถเครื่องออกไปซื้อสินค้าภายนอกหมู่บ้านมีเพียงร้านเดียวของ นายแสง สุขสวัสดิ์วงศ์

▲ บ้านเย้าปัจจุบัน

นางจันทร์ สุขสวัสดิ์วงศ์ กล่าวว่า “บ้านของป้าตอนแรก ๆ สร้างจากไม้ไผ่ มุงหลังคาด้วยแฟรก อยู่กันกับลุง ทำมาหากินปลูกข้าว ข้าวโพด ไร่กินกันในครอบครัว ส่วนที่เหลือก็ขายบ้าง ว่าง ๆ ก็ปลูกพริก ปลูกผัก จนพอมีเงินเก็บ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๘ จึงได้ชวนกันปรับเปลี่ยนโครงสร้างของบ้านจากไม้ไผ่มาเป็นปูนกับสังกะสี เพื่อให้คงทนกับสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป” (จันทร์ สุขสวัสดิ์วงศ์, ๒๕๖๐)

หมู่บ้านเพชรดำที่กลุ่มชาติพันธุ์เย้าอาศัยเริ่มมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๑ มีร้านค้าชุมชนเปิดให้บริการ ชาวบ้านร้านแรกคือร้านของ นายแสง แซ่ลี นำสินค้าจากภายนอกเข้ามาค้าขายให้กับชาวบ้าน รวมถึงได้มีการรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรจากชาวบ้านไม่ว่าจะเป็น ข้าว ข้าวโพด พริก ผัก ฯลฯ นำออกไปขายให้กับท้องตลาดที่อำเภอหล่มสักสู่ตลาดสังคมภายนอก (แสง สุขสวัสดิ์วงศ์, ๒๕๖๐)

▲ บริเวณพื้นที่ทำการเกษตร

จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๙ สมัยนายบัณฑิตย์ เทวีทิวารักษ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้อนุมัติให้มีการจัดตั้งกังหันลมผลิตพลังงานไฟฟ้าขึ้นบนเนินเขา จากโครงการดังกล่าวนั้น ทำให้การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบูรณ์นำงบประมาณลงไปพัฒนาทางเส้นทางเข้าทุ่งกังหันลม ทำให้ถนนหนทางภายในหมู่บ้านมีการพัฒนาขึ้นมากกว่าแต่ก่อน ชาวบ้านมีรายได้จากการขับรถรับจ้างนำนักท่องเที่ยวขึ้นไปชมบรรยากาศบนทุ่งกังหันลม และการนำสินค้าทางการเกษตรของชาวบ้านขึ้นไปขายบนสถานที่ท่องเที่ยวดังกล่าว

นางแก้วเสี้ยว แซ่เต๋น กล่าวว่า “สมัยแต่ก่อนนั้นยายปักผ้าไว้สำหรับตัดชุดของตัวเอง และปักแต่ลายที่เป็นของตนเอง จนมามีทุ่งกังหันลมเกิดขึ้น มีนักท่องเที่ยวเข้ามามาก แล้วเขาได้เห็นลายผ้าที่ยายปักเขาชอบกันมาก แล้วอยากได้จึงซื้อ แต่ยายก็บอกว่าต้องสั่งปักไว้เพราะว่ามันใช้เวลามาก บางคนก็สั่งไว้เป็นปี ๆ ถึงมาเอา

แต่ยายก็ยังรับปักผ้าที่เป็นลายผ้าของม้ง กับลีซอ ด้วย ถ้าใครมาจาก ให้ปัก ยายก็จะรับปักไว้ ช่วยกันปักกับกลุ่มเพื่อน เพราะยายบอกว่า รุ่งนี้ต้องนั่งปักผ้าอยู่กับบ้านเลี้ยงหลาน ๆ ไปทำงานอื่นไม่ได้เหมือนแต่ก่อนแล้ว ส่วนลูก ๆ ก็ออกไปทำงานต่างบ้านจะกลับมาก็ช่วงเทศกาล ยายบอกอยู่บ้านถ้าไม่นั่งปักผ้าก็จะเหงา ๆ เพราะอยู่กันแค่สองตายาย ก็เลยต้องหาอะไรทำกันพูดคุยกันไป” (แก้วเสี้ยว แซ่เต๋น, ๒๕๖๑)

ชุมชนเกิดการพัฒนาดำเนินอย่างต่อเนื่อง จากชุมชนเล็ก ๆ ของกลุ่มชนชาวเขาที่มีการเปิดกว้างสู่สังคมภายนอกรวมถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มุ่งเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ใกล้กับชุมชน ซึ่งเส้นทางในการเดินทางไปสู่สถานที่ท่องเที่ยวนั้นเป็นเส้นทางที่ตัดผ่านหมู่บ้านของชุมชนที่มีกลุ่มชาติพันธุ์เฝ้าตั้งถิ่นที่อยู่อาศัย จึงทำให้ชาวบ้านปรับรูปแบบการดำเนินชีวิตที่แต่ก่อนจะนิยมทำการเกษตรเพียงอย่างเดียวหันไปทำอาชีพเสริมที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงการอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ

นายแสง สุขสวัสดิ์วงศ์ กล่าวว่า “หลังจากที่มีการก่อสร้างกั้นหั่นลมผลิตกระแสไฟฟ้าขึ้น ทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเป็นจำนวนมาก ลุงจึงมีความคิดนำตู้น้ำมันหยอดเหรียญมาบริการอำนวยความสะดวกให้กับชาวบ้านและนักท่องเที่ยว เพราะเคยมีนักท่องเที่ยวมาถามว่ามีปั้มน้ำมันที่ไหนบ้าง ส่วนตัวลุงก็ยังรับจ้างขับรถพานักท่องเที่ยวขึ้นไปชมทุ่งกังหันลมด้วย ในปีเดียวกันลุงก็ได้รับเลือกจากกลุ่มให้เป็นหัวหน้าคุ้มที่ ๑ คุ้มพอเพียง ตามที่นโยบายของผู้นำชุมชน และร้านค้าที่บ้านของลุงยังเป็นสถานที่รวมตัวกันและมีกิจกรรมของชุมชนอีกด้วย” (แสง สุขสวัสดิ์วงศ์, ๒๕๖๐)

▲ ป้ายคุ่มที่ ๑ พอเพียง (กลุ่มชาวเย้า)

จากข้อมูลพลวัตของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เย้าดังกล่าวข้างต้น ทำให้เราเห็นถึงการพัฒนาการแต่ละช่วงเวลาอย่างต่อเนื่องในด้านก่อสร้างที่อยู่อาศัย ด้านการประกอบอาชีพ ด้านสาธารณสุขโรค รวมถึงการปรับรูปแบบการดำเนินชีวิตเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่เข้ามาภายในชุมชน

ผ้าปักชาวเย้าเป็นงานฝีมือที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษมีความผูกพันคู่กับการดำเนินวิถีชีวิต พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณี ที่สามารถจับต้องได้ และมีบทบาทสำคัญมาตั้งแต่ก่อนการอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ไม่ว่าจะเดินทางไปอาศัยอยู่ที่ใดก็จะนำการปักผ้าติดตัวไปด้วยเสมอ จึงเป็นสิ่งเดียวที่ทำให้สามารถสัมผัสกับอารมณ์ความรู้สึกเรื่องราวแห่งความสุขของบรรพบุรุษตนเอง และยังเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มถึงแม้ว่าชุมชนบ้านเพชรดำจะมีการพัฒนาไปตามสังคมปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ ระบบ

การศึกษา และความเจริญด้านต่าง ๆ ที่เข้ามาสู่ชุมชน แต่ชาวเข่าบ้านเพชรดำยังคงสามารถนำเสนออัตลักษณ์ของตนผ่านผ้าปักชาติพันธุ์ได้อย่างน่าสนใจมาจวบจนปัจจุบัน

การจัดเก็บองค์ความรู้ในกลุ่มชาติพันธุ์เข่า เป็นการศึกษาแบบเจาะลึกในเรื่องของการปักผ้า เพื่อให้เกิดการวิเคราะห์เรื่องผ้าปักชาวเข่าได้อย่างชัดเจน การศึกษาบริบทของผ้าปักชาติพันธุ์เข่าจึงถือเป็นข้อมูลสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์ ดังนั้นสำนักศิลปะและวัฒนธรรม จึงได้ใช้วิธีการศึกษาโดยสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลัก โดยเนื้อหาจะเป็นการศึกษาบริบทของผ้าปักชาติพันธุ์เข่าในทุกแง่มุมไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิตของชาวเข่าที่ผูกพันกับผ้าปัก และช่างปักผ้าที่ยังคงหลงเหลือในชุมชน ซึ่งข้อมูลที่ได้ทั้งหมดสามารถบ่งบอกถึงความสำคัญและกระบวนการดำรงอยู่ของผ้าปักชาติพันธุ์เข่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชาวเข่าบ้านเพชรดำได้อย่างเข้าใจและชัดเจนยิ่งขึ้น

เข่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีชื่อเสียงเรื่องของการปักผ้า ทุกครัวเรือนจะมีการปักผ้าเพื่อใช้สอยกันภายในครอบครัว มีการสั่งสมและถ่ายทอดกรรมวิธีการปักผ้าให้แก่สมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะสมาชิกที่เป็นเพศหญิง แม่หรือยายจะเป็นผู้รับหน้าที่อบรมและถ่ายทอดวิธีการ กรรมวิธี และประสบการณ์ในการปักผ้าให้แก่บุตรสาวหรือหลานสาวจนเกิดเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น เสมือนมรดกทางวัฒนธรรม ลวดลายของผ้าปักที่มีความละเอียดประณีตได้ถูกออกแบบจัดวางสีสันอย่างลงตัวและสวยงาม

เวลาที่ปักลายก็จะปักจากด้านหลัง และใช้ผ้าอีกชิ้นหนึ่งปิดลายนั้น เพื่อไม่ให้เกาเร็ว นับเป็นความสามารถและความชำนาญของผู้หญิง ชาวเย้าโดยแท้ การปักผ้าเป็นการสืบสานวัฒนธรรมที่ผู้หญิงเย้าจะต้องเรียนรู้ตลอดช่วงอายุของตนโดยเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก ผู้หญิงจะได้รับการอบรมสั่งสอนเพื่อให้เรียนรู้ถึงกรรมวิธีทุกขั้นตอนของการปักผ้า ครั้งเมื่อถึงวัยสาวการปักผ้าเป็นเครื่องแสดงถึงความพร้อมของวัยที่จะเริ่มต้นชีวิตครอบครัว ผู้หญิงต้องเตรียมผ้าไว้ใช้ในพิธีแต่งงานของตน สำหรับสวมใส่ในวันเข้าพิธีแต่งงานและไว้สำหรับเป็นเครื่องขอมาญาติฝ่ายเจ้าบ่าว (ลายฮ่าง จันตริด, ๒๕๖๑)

จึงเห็นได้ว่า “ผืนผ้า” ที่ได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านเส้นใยลายศิลป์มาอย่างช้านานไม่ได้มีคุณค่าเพียงเครื่องนุ่งห่มเท่านั้น หากแต่ยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคม ศาสนา ความเชื่อ และยังแฝงไปด้วยความหมาย การถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในอดีตสู่ห้วงเวลาปัจจุบัน ในอีกมิติหนึ่ง ลายผ้ายังถือเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมในการสร้างอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ การสร้างความรู้สึกร่วม ความเป็นกลุ่มเดียวกันที่แตกต่างกันตามสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม (สุริยา สมุทคุปดี และคณะ, ๒๕๓๗) นอกจากนี้ชนิดของผ้าที่นำมาปักของชาวเย้ายังเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงฐานะของผู้สวมใส่ หรือแสดงถึงสถานะทางสังคมของผู้สวมใส่อีกด้วย

ในอดีต การคมนาคมติดต่อค้าขายระหว่างพ่อค้าในพื้นที่ราบกับกลุ่มชาวเขาไม่สะดวกสบายเช่นในปัจจุบันการเดินทางเพื่อไปซื้อหรือขายสินค้าต้องใช้ระยะเวลาในการเดินทางเกือบ ๒ วัน โดยใช้รถประจำทางในการเดินทางไปยังจังหวัดน่าน จังหวัดกำแพงเพชร

หรือจังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีชาวเข้าอาศัยรวมกันเป็นจำนวนมากเพื่อซื้อข้าวของเครื่องใช้ของเขากลับมายังบ้านของตนเอง ชาวเข้าส่วนใหญ่จึงนิยมปักผ้าใช้กันเองภายในครัวเรือน หญิงสาวทุกคนจะได้รับการปลูกฝังการปักผ้าจากผู้เป็นแม่หรือยาย โดยนิยมนสอนลูกสาวหรือหลานสาวปักผ้าครั้งแรกในวันขึ้นปีใหม่ เพราะถือว่าวันนี้เหมาะแก่การเริ่มต้นทำสิ่งใหม่ๆ หญิงสาวชาวเข้าทุกคนต้องปักผ้าเป็นซึ่งการปักผ้าถือเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชาวเข้าอีกทั้งยังเป็นการวัดคุณค่าของหญิงสาวที่ต้องฝึกฝนการปักผ้าเพื่อใช้ในครอบครัวและเตรียมไว้สำหรับงานแต่งของตนเอง นอกจากนี้วิธีการปักลายผ้ายังสามารถสื่อถึงอุปนิสัยของผู้ปักผ้า เพราะเป็นงานที่ต้องใช้ความละเอียดถี่ถ้วน อาศัยความรู้ความสามารถและความอดทน (สมิตร ปิติพัฒน์ และคณะ, ๒๕๔๓)

ลายปักผ้าของชาวเข้ามีทั้งผู้ชายและผู้หญิง แต่ลายปักบนผืนผ้าของผู้หญิงจะมีมากกว่าของผู้ชาย เพราะลวดลายที่ปักลงบนผ้ายิ่งมากเท่าไรก็จะบ่งบอกถึงความเพียรพยายามของผู้ปักรวมถึงเพิ่มความสวยงามให้กับผืนผ้าเป็นอย่างมาก ซึ่งผ้าบางลายที่ปักนั้นได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษที่มาจากความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากิน พิธีกรรม ความเชื่อ และสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เมื่อมีเวลาวางผู้หญิงชาวเข้าก็จะมารวมตัวกันนั่งปักผ้าและพูดคุยเรื่องการทำมาหากินรวมถึงลายผ้าด้วย ซึ่งลายผ้าแต่ละบ้านจะไม่เหมือนกันแล้วแต่ความสามารถของแต่ละคนในการคิดประดิษฐ์ลายขึ้นมาใหม่ (ลายฮ้าง จันตริด, ๒๕๖๑)

ปัจจุบันงานผ้าปักได้ผสมผสานกลมกลืนเข้ากับลวดลายที่มา
จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมรอบตัว ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของ
ชาวเขาไม่ว่าจะเป็นชาวของเครื่องใช้ในครัวเรือน พืชพรรณต่าง ๆ
สัตว์ป่าน้อยใหญ่ การใช้สีในลวดลายปักก็ยังคงยึดถือการใช้สีเส้น
ด้ายที่ไม่น้อยกว่า ๗ สี ได้แก่ สีแดง สีเหลือง สีนํ้าเงิน สีเขียว สีม่วง
สีดำ และสีขาว ผ้าปักบางผืนอาจพบลวดลายมากกว่า ๑๐ ลวดลาย
รวมกันอยู่ในผืนเดียว และต้องใช้เวลาในการสร้างสรรค์งานปักแต่ละ
ผืนเนิ่นนานเป็นปีกว่าจะแล้วเสร็จ ลักษณะลวดลายที่เกิดขึ้นบนผืนผ้า
สะท้อนถึงตัวตนของชาวเขาที่ชัดเจน ในปัจจุบันมีการประยุกต์สร้าง
สรรค์ลวดลายใหม่ ๆ ขึ้นมา แต่ยังคงช่วยกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้ำค่า
ของชนเผ่าที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต (ฟามเซ่ง แซ่เต๋น, ๒๕๖๐)

กลุ่มชาติพันธุ์เย้าที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมีลักษณะการ
แต่งกายที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกล่าวคือ ผู้หญิงเย้าจะโพกศีรษะด้วย
ผ้าดำ และจะทาผมด้วยขี้ผึ้งจนเหนียวเหนอะหนะ ผ้าที่ใช้โพกมีขนาด
กว้างยาวประมาณ ๑๒ x ๑๕ นิ้ว แล้วพันทับด้วยผ้าสีนํ้าเงินปนดำ
ซึ่งมีขนาดกว้างประมาณ ๙๐ เซนติเมตร และยาว ๔ - ๕ เมตรเศษ
ปลายผ้าทั้งสองข้างมีการปักลายอย่างประณีต การโพกศีรษะมีลักษณะ
ไขว้กัน พร้อมทั้งมีเครื่องประดับเงินที่หูและห่วงรอบคอ (ลายฮ่าง
จันตริต, ๒๕๖๑)

เสื้อผู้หญิงมีลักษณะเป็นเสื้อคลุมคอแหลมรูปตัววีสีดำหรือ
สีนํ้าเงินเข้มยาวถึงข้อเท้า ผ่าด้านหน้าตลอดติดไหมพรมสีแดงที่อก
เสื้อรอบคอลงมาถึงหน้าท้อง ผ่าด้านข้างทั้งสองตั้งแต่เอวลงไปทำให้
ส่วนชายเสื้อด้านล่าง ตั้งแต่เอวลงไปมีลักษณะเป็น ๓ แฉก คือ แผ่นหน้า

๒ แฉก และแผ่นหลังผืนใหญ่ ๑ แผ่น เวลาสวมชายผ้าด้านหน้า ทั้งสองแฉกจะไขว้กันและพันรอบเอวไปผูกเงื่อนด้านหลัง ส่วนแผ่น หลังคงปล่อยไว้ปิดด้านหลังใช้รองนั่งกันกางเกงเปื้อนได้ คอเสื้อกั๊ก ตัดกันด้วยแผ่นเงินสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดเท่าหัวเข็มขัดตั้งแต่อกลงมา จนถึงเอว ประมาณ ๗ - ๘ อัน (ลายฮ้าง จันตริด, ๒๕๖๑) เหตุผลที่ต้องเลือกใช้ไหมพรมสีแดงเพราะมีความเชื่อว่าเป็นสีที่แสดงถึงแสงอาทิตย์ให้ความอบอุ่น พละกำลัง และเป็นตำแหน่งที่สร้างความอบอุ่น ให้กับร่างกาย (วิชัย แดนปากกลาง, ๒๕๖๑)

ผู้หญิงเย้านุ่งกางเกงที่ทำจากผ้าพื้นสีน้ำเงินเข้มหรือปนดำ เป็นผ้าเนื้อหยาบมีขายตามท้องตลาดจังหวัดทางภาคเหนือของ ประเทศไทย ไม่มีการทอผ้าใช้เองเหมือนกับชาวม้งและชาวอีเก้อ ด้าน ทั้งสองของกางเกงจะปักด้วยลวดลายละเอียดมีสีสันเป็นที่สะดุดตา เมื่อสวมเสื้อนุ่งกางเกงแล้วก็คาดเอวด้วยผ้าคาดเอวซึ่งมีขนาดและ ลักษณะอย่างเดียวกับผ้าโพกศีรษะโดยคาดและพันหลายรอบแล้ว ผูกเงื่อนปลายทั้งสองไว้ด้านหลัง ด้านหน้าเปิดให้เห็นความงดงาม ของลวดลายบนกางเกง ซึ่งการปักนี้ถือว่าเป็นการปักแบบประหวัด ฝีมือกันทีเดียวเพราะผู้ชายเย้าบางคนจะเลือกภรรยาโดยอาศัยดูจาก ฝีมือการปักผ้า เมื่อถึงเวลาแต่งงานนั้นผู้หญิงเย้าจะมีเครื่องประดับผม ซึ่งทำอย่างสวยงามเป็นแผ่นใหญ่คลุมผ้าโพกผมอีกทีหนึ่งด้วย (ฟามเซ่ง แซ่เต๋น, ๒๕๖๐)

เครื่องประดับ เช่น ต่างหู ห่วงคอ และเครื่องประดับบนเสื้อ ล้วนทำด้วยเงินทั้งสิ้น ต่างหูมีลักษณะเป็นวงกลมมีสร้อยผ้ากลางแบบเดียวกับของชาวม้ง ห่วงคอมีขนาดหนักอันละประมาณ ๑๐ ตำลึง หรือ

หนึ่งฮางของเย้า มีตั้งแต่ห้วงจนถึง ๕ ห้วง นอกจากนี้มีกำไลข้อมือและแหวน (ฟามเซ่ง แซ่เต็น, ๒๕๖๐)

ผู้ชายเย้าแต่งกายกางเกงสีดำหรือสีน้ำเงินเข้มคล้ายกางเกงจีนขลิบ ขอบขากางเกงด้วยไหมสีแดง สวมเสื้อดำหรือน้ำเงินเข้ม (นิยมผ่าแพร) ผ่าอกไขว้ไปข้าง ๆ เล็กน้อยแบบเสื้อคนจีนมีลวดลายติดอยู่เป็นแถบแคบ ๆ ตามแนวที่ผ่าลงมา ติดกระดุมเงินซึ่งทำเป็นรูปกลม ๆ ที่คอและที่รักแร้เป็นแนวลงไปกับเอว เสื้อยาวคลุมเอวไม่สั้นแบบเสื้อชาวเมือง และประดับด้วยต่างหูเงินเป็นรูปกลมเหมือนแหวนตรงกลางมีลูกศรชี้ลงมา ไม่ใส่กำไลมือหรือห้วงคอ (จันทร์ สุขสวัสดิ์วงศ์, ๒๕๖๑)

การแต่งกายของชาวเย้าแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. การแต่งกายในชีวิตประจำวัน ผู้ชายสวมเสื้อผ่าแบบชายไทยทั่วไป ส่วนผู้หญิงนั้น หากเป็นหญิงสาวนิยมแต่งกายอย่างสาวไทย หญิงวัยกลางคนถึงสูงอายุแต่งกายด้วยชุดชาวเย้า หรือนุ่งผ้าถุง ใส่เสื้อยืด หรือเสื้อเชิ้ต แต่บางคนยังมีการโพกศีรษะอยู่ทั้งรูปแบบเดิมและนำผ้าขาวม้ามาใช้โพก ส่วนเด็ก ๆ ในชุมชนจะนิยมใส่หมวกเพื่อป้องกันไม่ให้เป็นไข้หวัดได้ง่าย

๒. การแต่งกายในประเพณี ชาวเย้าจะสวมใส่เครื่องแต่งกายของตนอย่างพร้อมเพียงโดยเฉพาะหญิงสาวชาวเย้าสวมเสื้อสีดำยาวคลุมเข่า แขนยาว ผ่าด้านข้างลำตัวตั้งแต่สะโพกจนถึงปลายผ้ากั้นริม (ตีนผ้า) ด้วยผ้าสีส่วนมากใช้สีฟ้าหรือสีน้ำเงินเข้ม คอเสื้อประดับด้วยพุ่มไหมพรมสีแดงผ่าหน้าตลอดจนถึงเอว มีกระดุมเป็นแผ่นเงินขนาด ๓ x ๕ เซนติเมตร รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าติดเป็นแนวนอนคล้ายเข็มกลัด

ติดถึงบริเวณเหนือเอว พันศีรษะด้วยผ้าพันเป็นชั้นแรก ส่วนชั้นนอก จะใช้ผ้าพันลายปักซึ่งมีลักษณะการพัน ๒ แบบ คือ แบบหัวโต และแบบหัวแหลม ผ้าพันนี้มีลายปักที่เชิงหรือปักแบบห่างบนผืนผ้า และผ้านี้จะพันไว้ตลอดแม้ในเวลานอน ผู้หญิงชาวเข้านุ่งกางเกงขาก๊วยสีดำ ด้านหน้ากางเกงเป็นลายปักที่ละเอียดและงดงาม นิยมอวดและประชันความงามของการปักผ้า ระยะเวลาในการปักลวดลายลงบนผืนผ้าใช้เวลาดังแต่ ๑ - ๕ ปี ขึ้นอยู่กับความละเอียดของลวดลายและเวลาว่างของผู้ปักเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้ผู้หญิงชาวเข้างึงนิยมนุ่งกางเกงขาก๊วยสีดำที่ตนเองปัก ด้วยการรวบปลายเสื้อที่ผ้าด้านข้างทั้งสองมามัดไว้ด้านหลังและใช้ผ้าอีกผืนหนึ่งทำหน้าที่เป็นเข็มขัดทับเสื้อและกางเกงนั้นอีกรอบหนึ่ง โดยทิ้งชายผ้าซึ่งปักลวดลายไว้ข้างหลัง ชาวเขายังไม่ได้สวมเครื่องแต่งกายเพื่อเพียงให้เกิดความสวยงามเพียงอย่างเดียว แต่ยังสื่อและเชื่อมโยงไปถึงการดำเนินวิถีชีวิตและพิธีกรรม ซึ่งลายผ้าจะบ่งบอกถึงภูมิปัญญาความรู้ คุณค่า ที่ผู้ปักเลือกใช้สีในการลงลายบนผืนผ้าได้อย่างลงตัว

สำหรับผู้ชายจะสวมเสื้อผ้าพันสีดำปักลายดอกบนผืนผ้าคอเสื้อผ่าไปข้างลำตัว สวมกางเกงขาก๊วยสีดำ เมื่ออยู่ในงานประเพณี เช่นเป็นเจ้าบ่าวหรือเพื่อนเจ้าบ่าว ก็จะนิยมนุ่งศีรษะแบบเดียวกับผู้หญิง และประดับด้วยเครื่องเงินเช่นกัน ชาวเขามีชื่อเสียงในเรื่องการตีเครื่องเงิน ทั้งนี้เพราะนิยมใช้เครื่องประดับที่ทำจากเงินในแต่ละชิ้นจะมีความประณีตสวยงาม เมื่อมีงานประเพณี หญิงชาวเขายังนิยมนุ่งประดับประดาเครื่องเงินกันอย่างเต็มที่ ประกอบไปด้วย

(๑) ต่างหู เป็นรูปวงกลมร้อยเข้ารูหู เป็นแกนขนาดเล็กถึงใหญ่ สำหรับขนาดใหญ่ผู้ใส่ต้องขยายรูหูให้มีขนาดประมาณปลายนิ้วก้อย ต่างหูนี้มีหัวลูกศรช้อยู่กลางวง ขาวเข้าวัยกลางคนถึงผู้สูงอายุนิยม ใส่ต่างหูแบบนี้ สำหรับหญิงสาวเข้าปัจจุบันนิยมต่างหูขนาดเล็ก มีลักษณะคล้ายดอกไม้ที่มีพวงเงินแผ่นเล็กห้อยระย้าลงมา

(๒) กำไลเงินมีทั้งแบบแบนแกะลายและแบบกลม

(๓) สร้อยเงินพันข้อมือ

(๔) พวงสร้อยติดแผ่นหลังเสื่อมีเข็มกลัดในตัวติดอยู่ที่ พวงสร้อยนี้

(๕) พวงสร้อยติดเสื่อด้านหน้า

(๖) สร้อยเงินพันผ้าโพกศีรษะ

(๗) ห่วงคอมมีทั้งแบบห่วงเดียวไปจนถึงห้าห่วง

(๘) แหวนเงิน

(ณัฐวิ ทศธร และคณะ, ๒๕๕๐)

ผ้าปักเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของชาวเย้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้หญิงชาวเย้าจะต้องทำหน้าที่ในการปักผ้าตัดเย็บเครื่อง แต่งกายของตนเองและคนในครอบครัว ลวดลาย สี และรูปแบบของการตัดเย็บจะสะท้อนถึงความรู้สึกและภูมิปัญญาเอกลักษณ์เครื่อง แต่งกายที่มีลายปักบนพื้นผ้าที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของลายผ้า ดังนั้นเครื่องแต่งกายจึงไม่ใช่เพียงเครื่องปกปิดร่างกายจากความร้อน หนาวของอากาศหรือฝุ่นละอองและอันตรายต่าง ๆ หากแต่ยังเป็น ตัวสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์

▲ การแต่งกายของหญิงสาวชาวเขาเผ่าเย้า

ปราชญ์พื้นบ้านทางด้านการปักผ้าชาติพันธุ์เย้า

วิถีชีวิตของชุมชนชาวเย้ามีเครื่องแต่งกายนับเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ของการดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐานที่จะขาดไม่ได้เลย กลุ่มชาวเย้าใช้การปักเส้นด้ายลงบนผ้าพื้นให้เกิดเป็นลวดลายที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากนี้การปักผ่ายังเป็นสื่อกลางในการสร้างปฏิสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้เกิดการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้รูปแบบของลายปักผ้า

ชาวเย้าในหมู่บ้านเพชรดานิยมปักลายผ้าที่ได้เรียนรู้มาจากบรรพบุรุษ แต่ก็มีบางกลุ่มที่ได้คิดประดิษฐ์เพิ่มขึ้นมา บางลายก็สูญหายไป ปัจจุบันลายผ้าที่ปรากฏและยังนำมาปักลงบนพื้นผ้า มีลายที่มีความเชื่อทั้งหมด ๙ ลาย และลายที่ไม่มีเชื่ออีก ๔ ลาย

นางลายฮ่าง จันตริด ปราชญ์พื้นบ้านด้านการปักผ้าชาติพันธุ์
เย้า อายุ ๘๘ ปี กล่าวว่า เมื่อชาวเย้าอพยพไปตั้งถิ่นฐานที่ใดก็จะนำเอา
วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ติดต่อยึดถือปฏิบัติด้วยเสมอ
รวมถึงการปักกลดลายลงบนผืนผ้า เพราะมีความเชื่อว่าลวดลายที่ปัก
ลงบนผืนผ้านั้นเป็นสื่อกลางที่สามารถจัดตั้งได้และเกิดความรู้สึก
ระลึกถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้สั่งสมกันมาหลายชั่วอายุจนเป็น
สัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่จะติดตัวไปตลอดชีวิต
(ลายฮ่าง จันตริด, ๒๕๖๑)

ปัจจุบันเมื่อความเจริญเข้าสู่ชุมชนจนสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง
เยาวชนในชุมชนได้รับการศึกษา และออกเดินทางไปประกอบอาชีพ
ในตัวเมืองจึงทำให้ภายในชุมชนไม่มีกลุ่มวัยรุ่นหรือวัยทำงานเหมือนดัง
แต่ก่อน มีเพียงบางกลุ่มที่ไม่ได้ออกไปทำงานในตัวเมืองที่ยังให้ความ
สนใจปักผ้าเพียงไม่กี่คนรวมตัวกันนั่งปักผ้ากับกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่บริเวณ
ร้านค้ากลางชุมชน (ฟามเซ่ง แซ่เต็น, ๒๕๖๐)

ทั้งนี้ ลายปักบนผืนผ้าจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ถ้าขาดผู้สร้าง
และผู้สืบทอด ซึ่งในที่นี้หมายถึง “ปราชญ์พื้นบ้านด้านการปักผ้า”
ปราชญ์ด้านการปักผ้าบ้านเพชรดำส่วนใหญ่อยู่ในวัยกลางคนและ
ผู้สูงอายุ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก หลังจากว่างเว้นการทํา
การเกษตรก็จะรวมตัวกันปักผ้า

ผ้าปักถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จำเป็นสำหรับกลุ่มหญิงชาวเย้า
อันเป็นความรู้สึกที่เกิดจากการอบรมสั่งสอน และปลูกฝังมาแต่เดิม
ของชาวเย้า ศิลปะการปักผ้ายังคงสืบทอดจากบรรพบุรุษอย่างต่อเนื่อง
ซึ่งลวดลายงานปักแต่ละลายที่ปรากฏบนผืนผ้าของชาวเย้าได้ผสม
ผสานกลมกลืนเข้ากับลวดลายที่มาจากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมรอบตัว
ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเย้าได้อย่างลงตัว

ปราชญ์ด้านการปักผ้า ของหมู่บ้านเพชรดำ มีจำนวน ๔ คน ดังนี้

▲ นางลายช้าง จันตริด

นางลายช้าง จันตริด อายุ ๘๘ ปี อาชีพ แม่บ้าน

เหตุผลที่ปักผ้า เนื่องจากในอดีตเสื้อผ้ายังไม่มีเข้ามาขายในหมู่บ้าน
จึงต้องตัดเย็บเครื่องแต่งกาย

วิธีการเรียนรู้ เริ่มเรียนรู้วิธีการปักผ้าจากแม่ของตนตั้งแต่อายุ ๗ - ๘ ปี
โดยแม่จะเริ่มสอนลายที่ปักลงบนผ้าจากลวดลายง่าย ๆ ก่อน แล้วค่อย
สอนลวดลายยาก ๆ ตามต่อไป

วิธีสืบทอด ไม่มีผู้สืบทอด เนื่องจากลูกหลานไม่ค่อยมีเวลาเหมือน
แต่ก่อนต้องเดินทางไปทำงานในตัวเมือง

▲ นางมุยกาย แซ่เต๋น

นางมุยกาย แซ่เต๋น อายุ ๗๖ ปี อาชีพ แม่บ้าน

เหตุผลที่ปักผ้า อยากมีเสื้อผ้าที่มีลวดลายปัก เวลาใช้งานเทศกาล
จะได้สวมใส่มาอวดลายผ้ากัน

วิธีการเรียนรู้ เริ่มปักผ้าตั้งแต่อายุ ๖ ปี โดยยายและแม่เป็นผู้สอน
ให้ลายที่ปักจะเป็นลายพื้นฐานที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ

วิธีการสืบทอด ไม่มีใครสนใจเรียนรู้วิธีการปักผ้าได้เลย เพราะแต่งงาน
ออกเรือนไปอยู่กับคนไทยพื้นราบกันหมด

▲ นางฟามเซ่ง แซ่เต๋น

นางฟามเซ่ง แซ่เต๋น อายุ ๖๖ ปี อาชีพ แม่บ้าน
เหตุผลที่ปักผ้า เพราะว่าการปักผ้าทำให้นึกถึงความหลังในอดีตที่
ตนเองได้ร่วมอยู่ในเหตุการณ์ และยังเป็นการผ่อนคลายความเหงา
ในยามที่อยู่บ้านคนเดียว
วิธีการเรียนรู้ เริ่มปักผ้าตั้งแต่อายุ ๘ ปี โดยการเรียนรู้วิธีการปักจากแม่
วิธีการสืบทอด ทุกวันที่ก็ยังปักผ้าในชีวิตประจำวันอยู่ แต่ก็มีมารับจ้าง
ปักผ้าของชาวม้งที่มาจ้างก็มี

▲ นางจันทร์ สุขสวัสดิ์วงศ์

นางจันทร์ สุขสวัสดิ์วงศ์ อายุ ๖๐ ปี อาชีพ ค้าขาย

เหตุผลที่ปักผ้า ชอบความสวยงามของลายที่ปักลงบนผืนผ้า เวลาที่
นั่งปักผ้าในยามว่างทำให้นึกถึงแม่เสมอ

วิธีการเรียนรู้ เริ่มปักผ้าตอนอายุประมาณ ๗ ปี โดยเรียนวิธีการปัก
มาจากแม่ และได้มีการนำลายที่แม่สอนมาประดิษฐ์ลายผ้าเพิ่มขึ้น
รวมถึงการพูดคุยแลกเปลี่ยนลวดลายกันภายในกลุ่มชาวเข่าด้วยกัน

วิธีการสืบทอด ปัจจุบันก็จะมีแค่เพียงคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านที่ยังคง
นั่งปักผ้า ส่วนกลุ่มวัยรุ่นหนุ่มสาวก็จะออกไปทำงานขายน้ำเต้าหู้กัน
ข้างนอก

ปัจจุบันชาวเข้านบ้านเพชรดำยังคงหลงเหลือผู้ที่ปักผ้าได้อยู่ ให้พบเห็นเพราะเป็นวัฒนธรรมการแต่งกาย ที่อยู่คู่กับชุมชน อีกทั้ง เป็นงานฝีมือของกลุ่มผู้สูงอายุที่จะนั่งปักผ้าอยู่กับบ้านในยามว่างงาน เพื่อไว้ใช้เองหรือมีการรับจ้างปักผ้าจากเพื่อนบ้านชาวม้งเป็นการหารายได้ให้กับครอบครัว แต่นางจันทร์ สุขสวัสดิ์วงศ์ ปราชญ์พื้นบ้าน ด้านการปักผ้าชาติพันธุ์เข่า อายุ ๖๐ ปี กล่าวว่า ในอนาคตการปักผ้าของเข่าอาจจะไม่หลงเหลือให้เห็น เพราะลูกหลานผู้หญิงแทบจะไม่มีใครเรียนรู้ได้เลย (จันทร์ สุขสวัสดิ์วงศ์, ๒๕๖๐)

การศึกษาวัตถุดิบการปักผ้า

เครื่องแต่งกายจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียาวัตถุดิบในการตัดเย็บ เช่น ผ้าทอฝ้าย เส้นฝ้ายที่ใช้ในการปักลาย และเครื่องประดับต่าง ๆ ที่ทำมาจากเงิน สิ่งของเหล่านี้มีแหล่งขายจะอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย ประกอบกับในพื้นที่อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ไม่มีร้านค้าขายวัตถุดิบที่จะมาใช้ในการตัดเย็บเสื้อผ้า ชาวเข่าจึงมีความจำเป็นที่จะต้องออกเดินทางไปหาซื้อวัตถุดิบต่าง ๆ โดยรวมตัวกันออกเดินทางจากบ้านเพชรดำ นั่งรถโดยสารประจำทางไปจังหวัดเชียงรายหาเลือกซื้อวัตถุดิบในการปักผ้าตามต้องการ และยังซื้อเครื่องประดับที่ทำมาจากเงิน เช่น สร้อยเงิน กำไลเงิน ลูกปัดเงิน เป็นต้น มาใช้ในการตกแต่งเครื่องแต่งกายให้สวยงาม เมื่อได้วัตถุดิบแล้วชาวเข่าจะนำภูมิปัญญาการย้อมผ้าที่ได้รับความรู้จากบรรพบุรุษ โดยการใช้สีจากธรรมชาติ (สีเปลือกไม้) (ลายฮ่าง จันตริด, ๒๕๖๑)

ปัจจุบันเมื่อความเจริญเข้าสู่ชุมชน การเดินทางสะดวกมากขึ้นจึงเป็นผลให้การหาซื้อวัตถุดิบในการปักผ้าง่ายขึ้นกว่า แต่ก่อนไม่ว่าจะซื้อจากโรงงานในกรุงเทพฯ หรือจาก บริษัท จุลไหมไทย จำกัด จึงช่วยให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทางลดลงกว่าแต่ก่อน

การตัดเย็บและการปักลาย

การตัดเย็บและการปักลายบนผืนผ้าจะถูกนำมาทำเป็นเครื่องใช้ต่าง ๆ ทั้งในชีวิตประจำวัน และใช้ในพิธีกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพิธีบวช (กว่าตัง) และพิธีแต่งงาน เช่น ผ้าต้มผาเป็นผ้าคลุมวางทับโครงไ้วบนศีรษะของเจ้าสาวในพิธีแต่งงานแบบใหญ่ ฯลฯ แต่ที่เขานิยมปักลายมีผ้าห่อเด็กสะพายหลัง (ซองปุย) และถุงใส่เงิน (ย่านบัว) สิ่งที่ย่านนำมาตกแต่งคือ การถักเส้นด้าย คล้ายดินใช้สำหรับติดปลายชายเสื้อผ้าการใช้ผ้าตัดปะเป็นวิธีการอันเก่าแก่ของเย้าที่ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศจีน ส่วนใหญ่เย้าที่พันหัวแบบหัวแหลม (ก่องเปลงผาน) จะนิยมการตัดปะ ส่วนการใช้ฟูประดับสตรีเย้าทุกกลุ่มจะติดพู่ก่อนกลมสีแดงเป็นแถวยาวและสร้อยลูกปัดติดพู่ห้อย อาจจะใช้ไหมพรมสีแดงจำนวนเส้นคู่ตั้งแต่ ๒ - ๘ เส้นติดที่ชายเสื้อสตรีตรงเอวด้านข้าง (ลายฮ้าง จันตริด, ๒๕๖๑)

ความเชื่อของการปักและการตัดเย็บเสื้อผ้านั้นจะเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่และบางลายก็จะเกี่ยวข้องกับธรรมชาติรอบตัว ซึ่งชาวย่านมักนำความเชื่อที่มีนั้นมาคิดประดิษฐ์เป็นลวดลายแต่ลวดลายจะมีความเชื่อแตกต่างกันออกไป เช่น ปักลายนี้เทวดาสั่งศักดิ์สิทธิ์จะคุ้มครอง หรือปักลายนี้จะมีความเจริญรุ่งเรือง สีที่ใช้ในการปักลายผ้านั้นมี ๕ สี คือ สีเขียว สีแดง สีเหลือง สีนํ้าเงิน และสีขาว

ปักเส้นด้ายลงบนพื้นผืนผ้าตามสีที่ต้องการให้เกิดเป็นลายที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เด็กหญิงชาวเย้าทุกคนจะได้รับการฝึกหัดวิธีการปักผ้าจากแม่ เพราะว่าเมื่อถึงเวลาที่จะต้องออกเรือนแต่งงานจะต้องเย็บชุดให้กับแม่ของตน แม่สามี และตนเองสำหรับสวมใส่ในวันแต่งงาน

ในการปักลายชาวเย้าให้ความสำคัญกับการแต่งกายให้เหมาะสมก่อนการทำพิธีกรรม การเย็บปักชุดจึงเป็นเรื่องของหญิงชาวเย้า ซึ่งชุดเครื่องแต่งกายเข้าพิธีจะคล้ายกับชุดเทวภาพเต้า (เมี่ยน) ที่เย้า นับถือก่อนการเข้าพิธีบวช (กว่าตัง) หญิงชาวเย้าจะต้องปักผ้าตัดเย็บเครื่องแต่งกายไว้ให้พร้อมก่อนการเข้าพิธีกรรม มีผ้าจู้นและเส้นด้ายยาสีที่ใช้สีขาวและสีแดงเป็นส่วนใหญ่ในการปักลาย (ลายอ่าง จันตริด, ๒๕๖๑) ลายผ้าปักของเย้ายังสามารถที่จะประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้ได้อย่างอื่นได้ เช่น ถ้วยยาม กระเป๋าสะพาย กระเป๋าเป้ กระเป๋าสตางค์ ถังใส่โทรศัพท์มือถือ และเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นต้น

ปัจจุบันชาวเย้าได้เพิ่มสีสันลวดลายลงบนผ้าปักเพื่อความสวยงามอย่างลงตัวจนเกิดเป็นลายทั้งหมด ๑๓ ลาย ประกอบด้วยลายที่มีความเชื่อ ๙ ลาย และลายที่ไม่มี ความเชื่อ ๔ ลาย ดังนี้ (มุกกวย แซ่เต๋น, ๒๕๖๑)

ลายที่มีความเชื่อมี ๙ ลาย ได้แก่

๑. ลายอุ้งตีนเสือ

ความหมาย เป็นลายที่ได้มาจากการเลียนแบบอุ้งตีนเสือ

ความเชื่อ ชาวเขาเชื่อว่าเสือเป็นทหารของเทพเจ้า ดังนั้น ในวันที่ ๑๑ - ๑๓ ของเดือนแรก (ตามปฏิทินจันทรคติ) เป็นช่วงเวลาที่ไม่มีใครเข้าออกหมู่บ้านได้ จึงมีการจัดตั้งเครื่องบูชา เพื่อบูชาวิญญาณของเสือโดยเชื่อว่าวิญญาณของเสือจะมาคุ้มครองให้พ้นจากภัยพิบัติและก่อให้เกิดอำนาจต่อตนเอง ผู้ที่สวมใส่แล้วจะมีอำนาจน่าเกรงขาม

๒. ลายหุเสื่อใหญ่

ความหมาย เป็นลายที่ได้มาจากการเลียนแบบหุเสื่อ
ความเชื่อ ผู้ที่สวมใส่จะเป็นคนมีไหวพริบปฏิภาณเหมือนเสื่อ

๓. ลายหน้าเสื่อ

ความหมาย เป็นลายที่ได้มาจากการเลียนแบบหุเสื่อ
ความเชื่อ ผู้ที่สวมใส่จะเป็นคนมีไหวพริบปฏิภาณเหมือนเสื่อ

๔. ลายดอกใหญ่

ความหมาย เป็นลายที่วางเรียงรวมกันเป็นกลุ่ม มีลักษณะเหมือนดอกไม้ แต่แบ่งกิ่งก้านออก แสดงถึงความสัมพันธ์กันระหว่างดอกไม้แต่ละดอก
ความเชื่อ เป็นรอยนิ้วมือของลู่ควนซึ่งเป็นวิญญาณที่ดีคอยช่วยเหลือคุ้มครอง

๕. ลายย้อมทิว

ความหมาย เป็นลายที่ได้มาจากสัญลักษณ์ดวงใจของดวงวิญญาณ
ความเชื่อ สัญลักษณ์ของดวงใจสวรรค์เป็นดวงใจของวิญญาณของคู่ควนที่เป็นผู้ปกป้องช่วยเหลือเมตตา

๖. ลายลุ่มเจียว

ความหมาย เป็นลายที่ได้มาจากการเลียนแบบรอยตีนของแมว
ความเชื่อ เป็นลายที่ใช้ปักผ้าแล้วใช้สวมใส่ในพิธีต่าง ๆ

๗. ลายหมวกเทวดา

ความหมาย เป็นลายที่จำลองรูปเรขาคณิตสี่เหลี่ยมสามรูปทับซ้อนกันเพื่อแสดงจุดเด่นของสี่เหลี่ยมด้านใน

ความเชื่อ ผู้ที่สวมใส่จะได้รับการคุ้มครองจากเทวดา

๘. ลายดอกหอมแดง

ความหมาย เป็นลายที่ได้มาจากการเลียนแบบดอกหอมที่กำลังบาน

ความเชื่อ แสดงให้เห็นถึงความเจริญงอกงาม

๙. ลายองกร้าง

ความหมาย เป็นลายที่ได้มาจากการเลียนแบบลายหัวใจ
ความเชื่อ ลายเก่าแก่เป็นลายปักที่ใช้ปักผ้าแล้วสวมใส่ในงานพิธีกรรมต่าง ๆ และแสดงถึงภูมิประเทศของจังหวัด เช่น ต้นไม้ ภูเขา และแม่น้ำ

ลายที่ไม่มีความเชื่อมี ๔ ลาย ได้แก่

๑. ลายตะขอ

๒. ลายปีกค้างคาว

๓. ลายสั้มเปี้ยง

๔. ลายสั้มชะ

บทสรุป

กระบวนการสืบทอดและการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาผ้าปัก

การปักผ้าของชาวเฮ้าในหมู่บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ยังคงถูกปลูกฝังเรื่องการปักผ้าตั้งแต่ยังเด็ก เพราะเป็นสิ่งสำคัญที่จะติดตัวไปใช้ยามที่มีครอบครัว ซึ่งแต่ละคนจะได้เรียนรู้วิธีการปักลายลงบนพื้นผ้าจนเกิดความสวยงาม ถ้าหญิงสาวคนไหนในชุมชนปักผ้าไม่เป็นก็มักจะไม่มีใครเลือกเป็นคู่ครอง ส่วนหญิงสาวคนไหนปักผ้าออกมาสวยงามก็จะเป็นที่หมายปองของกลุ่มหนุ่ม ๆ ในชุมชนนั่นเอง จึงเป็นข้อยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันว่าเป็นหญิงชาวเฮ้าจะต้องปักผ้าให้เป็น

นางลายฮ้าง จันทรัด อายุ ๘๘ ปี กล่าวว่า “เหตุผลที่ตนเองยังพันผ้าโพกศีรษะอยู่ก็เพราะว่ามันเป็นความเคยชินที่พันมาตั้งแต่เด็กน้อย ถ้าไม่ได้พันก็เหมือนว่าชีวิตขาดอะไรไปอย่างหนึ่ง” จากคำกล่าวข้างต้นทำให้พบเห็นการนำผ้ามาโพกศีรษะเพียงแค่กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่เท่านั้น การแต่งกายของชาวเย้าถือเป็นความสวยงามเชิงศิลปะและยังบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางสังคม ประวัติความเป็นมาของตนเองได้อีกด้วย เช่น การปักผ้าของชาวเย้าที่บ่งบอกถึงความเป็นมาของชาติพันธุ์ตนเอง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่เกิดจากการสังสมองค์ความรู้มาจนกลายเป็นอัตลักษณ์ประจำกลุ่มชาติพันธุ์เย้า ถึงแม้ว่าปัจจุบันภูมิปัญญาดังกล่าวจะได้รับผลกระทบจากบริบทความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในพื้นที่เขตอำเภอเขาค้อก็ตาม แต่ก็สามารถอาศัยอยู่ร่วมกันโดยมีความสัมพันธ์กันระหว่างชาติพันธุ์เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

งานปักผ้าของชาวเย้าบ้านเพชรดำ ชาวผู้สืบทอดเพราะวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากปัจจัยภายนอกที่เข้ามามีผลกระทบกับชุมชน เช่นในอดีตวิถีชีวิตที่ผูกพันกับผ้าในเรื่องของการแต่งงาน เมื่อว่างจากการทำเกษตรกรรมผู้หญิงชาวเย้ามักรวมกลุ่มกันปักผ้าทำให้เกิดการใช้ผ้าอย่างภาคภูมิใจ ผนวกกับความเจริญได้เข้าสู่ชุมชน ได้มีเครื่องแต่งกายที่พ่อค้าแม่ค้านำมาจากข้างนอกเข้าไปขายในชุมชน แต่ก็มีกลุ่มชาวบ้านที่ยังคงสืบทอดศิลปะของการปักผ้าที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ถึงแม้ว่าจะไม่มีการสวมเครื่องแต่งกายแบบของเย้าเหมือนดังแต่ก่อนนั้น นางจันทร์ สุขสวัสดิ์วงศ์ อายุ ๖๐ ปี กล่าวว่า

“เหตุผลที่ปัจจุบันไม่ได้มีการแต่งตัวด้วยเสื้อเข้าเหมือนแต่ก่อนนั้นก็ เพราะว่าอากาศมันร้อน มันไม่ได้มีอาภรณ์หนาวเย็นเหมือนกับพื้นที่ที่เคยอาศัยอยู่ก่อนที่จะพากันอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในปัจจุบัน จะมีน้ำกันออกมาสวมใส่ก็จะนิยมใส่กันช่วงเทศกาล”

ปัจจุบันผ้าปักชาวเขายังคงหลงเหลือให้เห็นในทุกหลังคาเรือน ชาวเขายังจะนำชุดเครื่องแต่งกายออกมาสวมใส่เนื่องในโอกาสพิเศษ ซึ่งเป็นเครื่องแต่งกายที่กลุ่มคนเผ่าคนแกในหมู่บ้านปักขึ้น หรือบางครั้งครัวที่มีญาติพี่น้องอาศัยอยู่ที่จังหวัดเชียงรายจะเดินทางไปเยี่ยมญาติพร้อมกับซื้อข้าวของเครื่องใช้ที่เป็นของเขากลับมาด้วย แต่ชาวเขามักแต่งกายจากเสื้อผ้าที่ซื้อสำเร็จรูป ซึ่งราคาถูกหาง่าย ใส่สบายเหมาะกับสภาพอากาศที่อุ่นขึ้นทำให้ตนเองเหมือนกับคนส่วนใหญ่ของประเทศ เขาวนชาวเขายังได้เข้าสู่ระบบการศึกษาโอกาสที่จะเรียนรู้ สืบทอดภูมิปัญญาการปักผ้าจึงน้อยลง เพราะเมื่อกลับบ้านก็เปิดโทรทัศน์ ดูรายการทีวีในประเทศหรือจากจานดาวเทียมซึ่งได้รับทั่วโลก เด็กรุ่นใหม่อยู่กับโลกอนาคตโดยขาดการสืบทอดความภูมิใจในรากเหง้า และประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตน เหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ผ้าปักชาวเขาที่เป็นของเก่าดั้งเดิมเริ่มลดน้อยลงและคงจะหมดไปในที่สุด

บรรณานุกรม

เอกสารอ้างอิง

- จิรยุทธ ดาวเลิศ, ปวีณา ขวัญพุทธ และคณะ. (๒๕๕๗). การศึกษา
ความเชื่อที่ปรากฏในลายปักบนผืนผ้าของชาวเขาเผ่าเย้า.
สาขาวิชาดนตรีและการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคม-
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- ณัฏฐนิช นักปี. (๒๕๕๔). ดนตรีพิธีกรรมของชาวเมี่ยน อำเภอ
คลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร. สาขาวิชาดนตรี วิทยาลัย
ดุริยางค์ศิลป์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นารินทร์ จุลโยธา. (๒๕๕๔). กรณีศึกษาประเพณีปีใหม่เข้า หมู่บ้าน
เพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคม-
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (๒๕๔๗). ๓๐ ขาดิในเชียงราย. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพมหานคร: ศยาม.
- ประณตศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์, คณะกรรมการประณตศึกษาแห่งชาติ
และกระทรวงศึกษาธิการ. ๒๕๔๒ : ๑๐.
- ประเสริฐ ชัยพิภุสิต, (๒๕๔๗). ขนเผ่าในประเทศไทย: วัฒนธรรม
ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์. โรงพิมพ์ปู่. เชียงใหม่.
- ประสิทธิ์ สีสรีชา, ยรรยง ตระการาร่าง, และคณะ. (๒๕๔๗). เมี่ยน:
หลากหลายชีวิตจากขุนเขาสู่เมือง. สถาบันวิจัยสังคม มหา-
วิทยาลัยเชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง เชียงใหม่, ๔ - ๕.

มูลนิธิกระจกเงา. (๒๕๕๐). โครงการพิพิธภัณฑสถานชาวเขาดอนไลน์.

เข้าถึงเมื่อ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑, เข้าถึงได้ จาก <http://www.hilltribe.orq>.

อภิชาติ ภัทรธรรม. (๒๕๕๒). วารสารการจัดการป่าไม้: **เย้า**. ภาควิชาการจัดการป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: จตุจักร.

amphoe.com, **อำเภอลำดวน**, เข้าถึงเมื่อ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑, เข้าถึงได้จาก <https://maps.google.com>

บุคคลอ้างอิง

เก๋อิน แซ่เต๋น. (๒๕๖๑). อายุ ๕๐ ปี บ้านเลขที่ ๖๐ หมู่ ๑๐ บ้านเพชรดำ อำเภอลำดวน จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๔ กุมภาพันธ์.

แคะริน แซ่เต๋น. (๒๕๖๑). อายุ ๔๑ ปี บ้านเลขที่ ๑๓๙/๑ หมู่ ๑๐ บ้านเพชรดำ อำเภอลำดวน จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๔ กุมภาพันธ์.

จันทร์ สุขสวัสดิ์วงศ์. (๒๕๖๐). อายุ ๖๐ ปี บ้านเลขที่ ๕๗ หมู่ ๑๐ บ้านเพชรดำ อำเภอลำดวน จังหวัดเพชรบูรณ์, สัมภาษณ์, ๒๑ ธันวาคม.

เซน แซ่จ้าว. (๒๕๖๑). อายุ ๔๑ ปี บ้านเลขที่ ๑๘๒ หมู่ ๑๐ บ้านเพชรดำ อำเภอลำดวน จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๘ กุมภาพันธ์.

ธวัชชัย กิติเจริญผล. (๒๕๖๐). อายุ ๖๗ ปี บ้านเลขที่ ๙๘ หมู่ ๑๐
บ้านเพชรดำ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์,
๒๑ ธันวาคม.

จิตามร พรหมชนสิน. (๒๕๖๐). อายุ ๕๔ ปี บ้านเลขที่ ๙๙ หมู่ ๑๐
บ้านเพชรดำ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์,
๒๑ ธันวาคม.

พสุติน แสงเต็น. (๒๕๖๑). อายุ ๘๐ ปี บ้านเลขที่ ๖๐ หมู่ ๑๐ บ้าน
เพชรดำ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๕
กุมภาพันธ์.

มันฟู แสงเต็น. (๒๕๖๑). อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๖๐ หมู่ ๑๐ บ้าน
เพชรดำ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๕
กุมภาพันธ์.

มุกกวย แสงเต็น. (๒๕๖๑). อายุ ๗๖ ปี บ้านเลขที่ ๖๓ หมู่ ๑๐ บ้าน
เพชรดำ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๑
มกราคม.

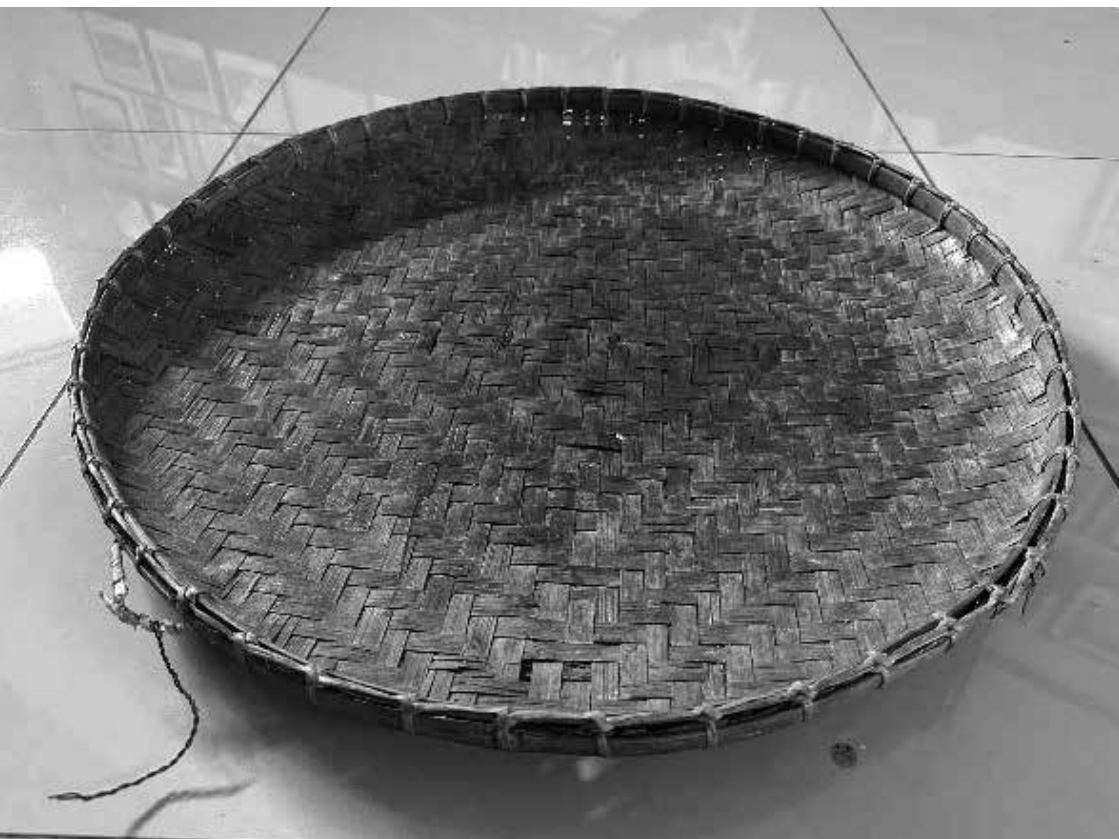
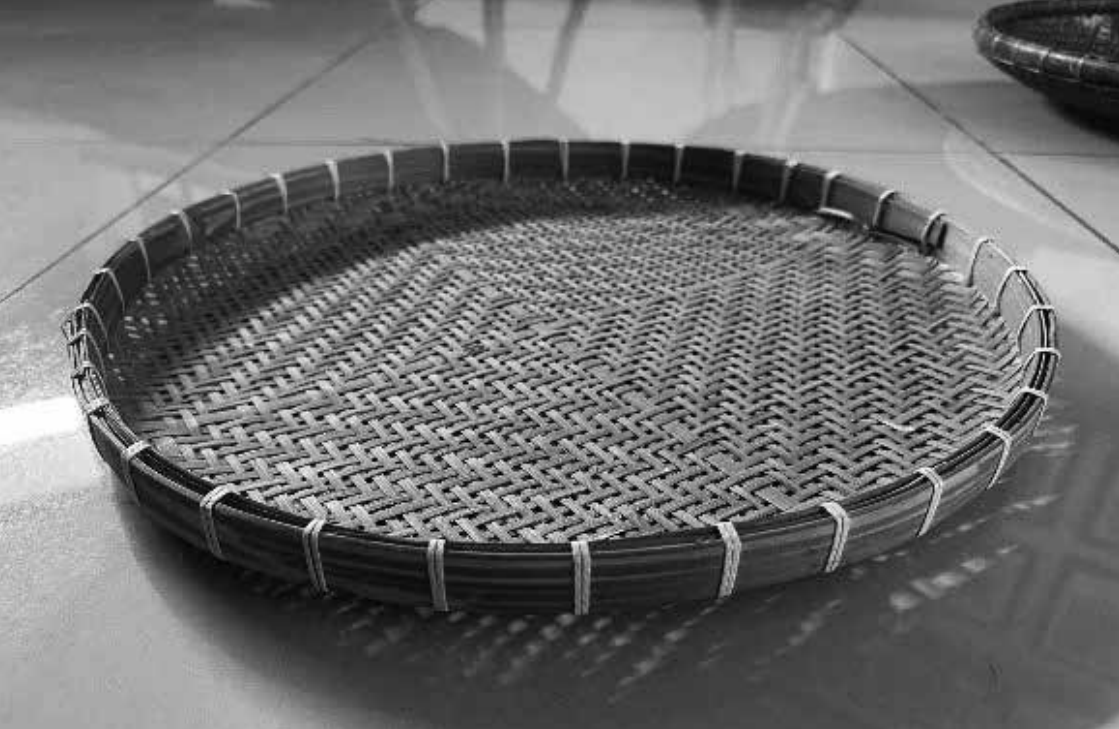
ลายฮ้าง จันตริต. (๒๕๖๑). อายุ ๘๘ ปี บ้านเลขที่ ๖๒ หมู่ ๑๐ บ้าน
เพชรดำ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๕
กุมภาพันธ์.

วิชัย แดนปากกลาง. (๒๕๖๑). อายุ ๖๓ ปี บ้านเลขที่ ๑๐๖/๑ หมู่
๑๐ บ้านเพชรดำ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์,
๑๘ กุมภาพันธ์.

เครื่องจักสาน : กระดัง

ผู้เขียน : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ขุนแผน ตุ่มทองคำ
รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

เครื่องจักสานจัดได้ว่าเป็นงานศิลปะหัตถกรรมฝีมือคนไทย ที่สืบทอดต่อกันมาหลายยุคหลายสมัยเครื่องจักสานผูกพันกับวิถีชีวิตของคนไทยแฝงไว้ด้วยภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ชาญฉลาดของคนไทย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของทักษะเทคนิคฝีมือทางช่างของคนจักสาน รวมถึงการใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในพื้นถิ่นทั่วไปของประเทศไทย เช่น ไม้ไผ่ หวาย กระจูด ใบลาน วัสดุเหล่านี้ล้วนเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่คู่กับวิถีชีวิตของคนไทยโดยนำมาแปรรูปด้วยกระบวนการของงานฝีมือหัตถกรรม เช่น ตะกร้า กระบุง ตะแกรง กระซอน และ กระดัง สิ่งเหล่านี้มีรูปแบบและวิธีการขึ้นรูปที่แตกต่างกันออกไปตามสภาพของภูมิศาสตร์และการใช้สอยสิ่งที่สำคัญควรศึกษาก็คือ ภูมิปัญญาที่มองไม่เห็นหรือมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ด้วยภูมิปัญญาที่แฝงไว้อย่างแยบยลตั้งแต่การสร้างรูปทรงลวดลาย และการเลือกสรรวัตถุดิบต้องใช้ ความเชี่ยวชาญและชำนาญ บวกกับประสบการณ์ของผู้จักสานซึ่งสืบทอดต่อกันมาตามชาติพันธุ์ที่มีอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทย

เครื่องจักรสารเป็นคำที่บ่งบอกกลวิธีการทำขึ้นรูปให้อยู่ตัว หมายถึงภาชนะเครื่องใช้ที่ทำขึ้นด้วยวิธี **จัก** และ **สาน** จึงเรียกรวมกันว่าจักสาน ภาชนะเครื่องใช้ที่ทำด้วยวิธีดังกล่าวเรียกว่า **เครื่องจักสาน** (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ อธิบาย คำว่า เครื่องจักสาน และกลวิธีต่าง ๆ ว่า

เครื่องจักสาน หมายถึง เครื่องที่ใช้ทำด้วยไม้ไผ่หรือหวาย

จัก หมายถึง เอาคมมีดผ่าไม้ไผ่หรือหวายให้แตกจากกันเป็นเส้นบาง ๆ

จักตอก หมายถึง เอามีดคมคมผ่าไม้ไผ่ให้เป็นเส้นบาง ๆ สำหรับผูกมัดหรือสารสิ่ง

สาน หมายถึง อาการที่ใช้เส้นเอาออกทำด้วยไม้ไผ่หวายก ใบลานเป็นต้นขัดกันให้เป็นผืน เช่น เสื่อ หรือทำขึ้นรูปเป็นวัตถุที่มีรูปร่างต่าง ๆ เช่น กระบุง กระดัง กระจาด

กลวิธีการทำเครื่องจักสานดังกล่าวเป็นกลวิธีพื้นฐาน ยังมีกลวิธีอื่น ๆ ประกอบอีก เช่น การถัก ผูก รัด มัด ร้อย โดยใช้วัตถุใบแปรรูปเป็นเส้น เช่น ตอกหวาย เถาวัลย์ สอด ขัด มัด ถัก ให้เครื่องจักสานคงทนคงรูปอยู่ได้ตามต้องการและความสวยงาม (วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ. ๒๕๕๓ : ๖)

กระดัง ภาชนะสานด้วยตอก รูปร่างแบนกลมหรือด้านหนึ่งรี มีขอบสูงขึ้นมาเล็กน้อยถักด้วยหวาย เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๕๐ ถึง ๖๐ เซนติเมตร อาจเล็กหรือใหญ่กว่านี้บ้าง กระดังใช้สำหรับผัดข้าวหรือเมล็ดพืชเพื่อแยกสิ่งสกปรกที่ไม่ต้องการที่ปะปนอยู่ออก จึงเลือกกระดังชนิดนี้ว่ากระดังผัด นอกจากใช้ผัดข้าวและเมล็ดพืชแล้วยังใช้กระดังตากสิ่งของพืชพรรณต่าง ๆ ด้วยกระดังมีหลายขนาดแตกต่างกันออกตามการใช้งาน

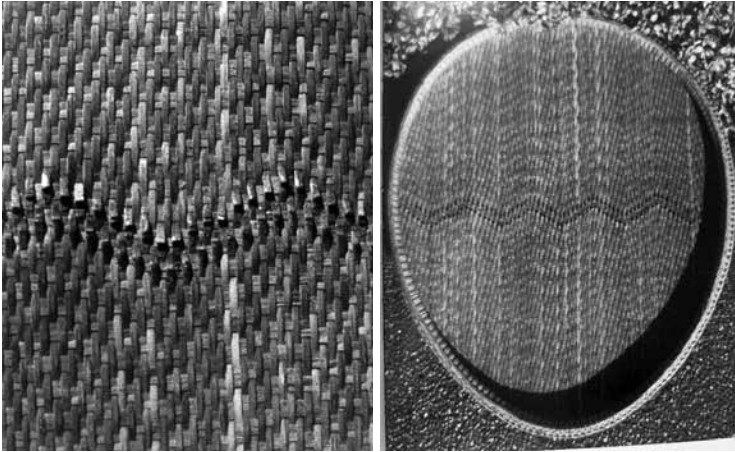
กระด้างมอญ กระด้างขนาดใหญ่สานด้วยตอกรูปร่างกลมแบน มีขอบเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๕๐ ถึง ๑๘๐ เซนติเมตร ใช้ตากเมล็ดพืชพันธุ์ เช่น ข้าวเปลือก ถั่ว งา

กระด้าง (ถิ่น - อีสาน) ภาชนะสำหรับผัดสิ่งเจือปนออกจากเมล็ดพืชพันธุ์หรือใช้ตากสิ่งของต่าง ๆ สานด้วยตอก ทรงกลมแบน ซึ่งมีหลายขนาด เช่น กระด้างตากปลา (กระด้างสำหรับตากปลาเค็ม) กระด้างผัดข้าว (กระด้างสำหรับผัดแยกสิ่งเจือปนออกจากเมล็ดข้าว) กระด้างมอญ (กระด้างขนาดใหญ่ใช้เลี้ยงสัตว์ เช่น เลี้ยงตัวกระเบียน) กระด้างน้อย (กระด้างขนาดเล็ก โดยมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๓๐ เซนติเมตร)

กระด้างภาคใต้ ชาวใต้เรียกว่า ดั่ง

กระด้าง หรือ ดั่ง ที่นิยมใช้กันอยู่ในภาคใต้มีอยู่สองอย่าง คือ กระด้างผัดข้าว และกระด้างมอญ กระด้างทั้งสองชนิดนี้สานด้วยไม้ไผ่ และหวายสำหรับใช้ในงานเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำไร่ทำนา กระด้างปักซี่ไถทั้งสองชนิดเป็นกระด้างที่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากกระด้างภาคอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัด ทั้งรูปแบบและลวดลาย

ด้านรูปแบบของกระด้างผัดภาคใต้ต่างไปจากกระด้างทั่ว ๆ ไป คือจะมีรูปกลมรีคล้ายรูปหัวใจ ส่วนป้านจะกลมมนส่วนแหลมจะรีเล็กน้อย และการทำกระด้างให้มีลักษณะรีแทนที่จะกลมก็เพื่อความสะดวกในการร่อนผัดและเทข้าวออกแสดงให้เห็นถึงการสร้างรูปแบบที่สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยอย่างแยบยล กระด้างผัดข้าวของภาคใต้มีสองชนิด คือ กระด้างลายขอ และกระด้างบองหยอง

▲ ภาพที่ ๒ ลายขอหรือดิตรงกลางกระดังเกิดจากการเว้นข้อไม้ไฟไว้ แล้วสานให้เรียงกันเป็นแนว
ที่มา : วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. ๒๕๕๓ : ๖๖ - ๖๗

กระดังลายขอ เป็นกระดังมัดข้าวที่มีรูปแบบและลวดลาย สานที่ถือว่าเป็นเครื่องจักสานชั้นเยี่ยมที่ออกแบบรูปร่างและลวดลาย ประณีตประสานกับการใช้สอยได้ดีและมีคุณค่าทางความงาม ด้วยกระดังลายขอนิยมสานด้วยตอกไม้ไฟศรีสุขเพราะเป็นไม้ไฟที่มีเนื้อแข็งและเหนียว กระดังลายขอมีลักษณะพิเศษอยู่ที่ตอกซึ่งจะ ปล่อยข้อปล่องไม้ไฟด้านที่เป็นผิวไว้โดยไม่ได้ตัดออก ด้านนี้จึงมี ลักษณะเป็นขอยู่ตามปล่อง ซึ่งเป็นที่มาของการเรียกว่า กระดัง ลายขอ ตอกที่จะเว้นข้อไว้เป็นข้อนี้เส้นหนึ่งจะมีข้อเหลือไว้เพียงข้อ เดียว เวลาสานผู้สานจะต้องสานวางจังหวะของตอกพิเศษที่มีข้อ

เหลือไว้ แต่ละเส้นให้อยู่กึ่งกลางข้อกระด้างและเรียงสลับฟันกันเหลือ
ข้อไว้บนเอาออก เพื่อให้เกิดเป็นลายขอบนกึ่งกลางกระด้างนี้มิได้ทำขึ้น
เพื่อความสวยงามแต่อย่างเดียว หากแต่ต้องการให้เกิดประโยชน์
ใช้สอยในการฝัดข้าวได้ดี ด้วยกระด้างลายขอนี้จะใช้ฝัดข้าวเปลือกที่ผ่าน
การข้อมมือหรือสีด้วยเครื่องสีข้าวพื้นบ้านมาแล้วแต่ยังมีเปลือกข้าว
ที่เรียกว่า ซี้ลืบ และกากปะปนอยู่ จะต้องนำมาฝัดด้วยกระด้างลายขอ
ลายขอที่เกิดจากการเว้นข้อไว้บนผิวไม้ไผ่ตามธรรมชาตินี้จะช่วยให้
กากข้าวและสิ่งที่ไม่ต้องการหลุดกับขของดอกที่พื้นกระด้างลอยตัว
ขึ้นบนผิวกระด้างและจะรวมกันอยู่ตามร่องระหว่างขอตรงกลางกระด้าง
จึงฝัดหรือเก็บออกได้ง่าย

นอกจากกระด้างทั้งสองชนิดดังกล่าวแล้วยังมีกระด้างอีกชนิด
หนึ่ง เรียกว่า กระด้างมอญ คำว่า มอญ เป็นภาษาปักษ์ใต้ หมายถึง
กระด้างกลมขนาดใหญ่กว่ากระด้างฝัดข้าวหนึ่งเท่า ใช้สำหรับตาก
พืชพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ เพราะเป็นกระด้างขนาดใหญ่มีเนื้อที่มากกว่า
กระด้างทั่ว ๆ ไป จะเห็นได้ว่ากระด้างของภาคใต้เป็นเครื่องจักสานที่มี
ลักษณะเฉพาะถิ่นโดดเด่นชนิดหนึ่ง

คติความเชื่อจารีตประเพณีเกี่ยวกับกระดัง

คติความเชื่อจารีตประเพณีเกี่ยวกับ “กระดัง” วัฒนธรรมและประเพณีของคนไทยผูกพันกับธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นเรื่องของภูมิศาสตร์ วัสดุพื้นถิ่น การเคารพธรรมชาติที่ให้คุณคุณต่อชีวิต ที่อยู่อาศัย อาหาร ยารักษาโรค จึงก่อให้เกิดคติความเชื่อและจารีตประเพณีของคนไทย กระดัง จัดได้ว่าเป็นสิ่งของเครื่องใช้จำเป็นในบ้านเรือนจึงมีความผูกพันและกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนไทยจึงมีคติความเชื่อเรื่องราวและตำนานเกี่ยวกับกระดังของแต่ละภูมิภาคในประเทศไทยแตกต่างกันออกไป ดังนี้

พิธีนอนกระดังของเด็กแรกเกิด พิธีนอนกระดัง เป็นพิธีกรรมความเชื่อของไทยอย่างหนึ่ง ซึ่งมักจะเกี่ยวข้องกับการเกิดของเด็กและเป็นส่วนหนึ่งของพิธีทำขวัญทารก โดยในพิธีนี้ เด็กทารกจะถูกวางนอนบนกระดัง แล้วมีการร่อนกระดังไปมา พร้อมกับกล่าวคำอธิษฐานเพื่อให้เด็กมีพัฒนาการที่ดี แข็งแรง และเป็นคนดี เมื่อผิวหนังของเด็กที่ติดมาจากท้องแม่ลอกหลุดหมดแล้วจึงเลิกบ่มผิว การ “บ่มผิว” เพื่อให้ผิวสวย ไม่เป็นโรคผิวหนังเด็กที่ห่อเรียวร้อยแล้วให้นำเด็กไปวางบนกระดังที่มีเบาะรองแล้วใช้ผ้าขาวปูทับเบาะอีกชั้นหนึ่งใช้ “หลังกระดัง” ที่มีลักษณะนุ่มและนุ่มยืดหยุ่นได้ดี จากนั้นหมอดำแยจะยกกระดังขึ้นพอบเป็นพิธีแล้ววางกระดังตกลงเบา ๆ ให้เด็กตกใจแล้วร้องไห้ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของคนสมัยโบราณที่ทำเพื่อให้เด็กเกิดความคุ้นเคยกับการอุ้มของพ่อแม่เด็ก จากนั้นเอาผ้าโปร่งมาปิดป้องกันแมลงยุง และสัตว์อื่น ๆ หรือ นำแหที่ใช้ในการหาปลามาโยงคลุมกระดังที่เด็กนอน

▲ ภาพที่ ๓ พิธีนอนกระดังของเด็กร่างเกิด
(ที่มา : สารสนเทศท้องถิ่นอีสาน มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. ๒๕๖๐)

มีความเชื่อว่า ร่างแหจะป้องกันภูตผีปีศาจไม่ให้เข้ามาทำร้ายเด็กเกิดใหม่ได้แต่ในความเป็นจริง ต้องการให้เด็กคุ้นเคยกับการใช้สายตามองดูสิ่งที่สามารถมองเห็นได้ใกล้ ๆ ตัวเป็นการฝึกให้เด็กสนใจในสิ่งที่มองเห็นรอบตัวและฝึกการใช้สายตานั่นเอง น้ำที่ใช้อาบทั้งแม่และเด็กจะไม่ปล่อยทิ้งรวมกับน้ำที่ใช้ในครัวเรือน แต่จะขุดหลุมไว้ใต้ถุนบ้านหรือขุดหลุมไว้ข้างบ้าน เพื่อให้น้ำไหลลงไปเมื่อขุดหลุมเสร็จแล้วนำขี้เถ้าโรยไว้กั้นหลุมและนำกิ่งไม้ที่มีหนามแหลมมาปิดปากหลุมด้วยเชื่อว่าไล่ผีไปผีผายและป้องกันกลิ่นเหม็น รวมไปถึงป้องกันสัตว์ต่าง ๆ จะมาคุ้ยเขี่ย หลังจากนั้นนำเด็กไปประกอบพิธีกรรมนอนกระดัง หากเป็นเด็กผู้หญิงจะเอาเข็ม ด้าย หรืออุปกรณ์เย็บปักถักร้อย

วางลงในกระดั่งก่อน แล้วค่อยเอาเบาะปูทับ เชื่อว่าจะทำให้เป็นคน
เรียบร้อย เป็นแม่บ้านแม่เรือนหากเป็นเด็กชายจะเอาสมุด ดินสอ
วางลงทำเช่นเดียวกัน จะทำให้เป็นคนรักเรียนเขียนอ่าน โตขึ้นจะได้
เป็นเจ้าคนนายคน

หมอดำแยจะทำการ “ฮอนกระดั่ง” หรือร่อนกระดั่งนำกระดั่ง
เด็กไปที่ประตูเรือน ยกกระดั่งขึ้นมาแล้วร่อนหรือแกว่งไปมา พร้อมกับ
กับพูดว่า “กูจิผอกผิผาย ผายผิเป้า ผีนกเค้ามันฮ้องกุกกู...กุกกู คั่น
แม่นลูกสูให้มาเอา มื้อนี้วันนี้ ภายมือนี้ วันหน้าแม่นลูกกู...จ๊ะ..จ๊ะ..
จ๊ะ” พูดแบบนี้ ๓ ครั้ง

คำว่า “จ๊ะ..จ๊ะ..จ๊ะ” นั้นเป็นการปลุกเด็กให้ร้องถ้าเด็ก
ร้องให้แสดงว่าเด็กมีสมองปกติ สมองดี เป็นคนแข็งแรงสมบูรณ์ดี
ถ้าเด็กไม่ร้องให้ เด็กจะเป็นคนที่มีพัฒนาการช้า พูดช้า เดินช้ากว่า
ปกติ และจะเป็นเด็กที่มีสุขภาพไม่แข็งแรง เจ็บไข้ได้ป่วยบ่อย พอทำ
พิธีแล้วนำกระดั่งเด็กไปวางข้าง ๆ แม่ของเด็ก แล้วเสกคาถาเอาด้าย
สายสิญจน์วงรอบผูกข้อต่อแขนให้ทั้งแม่และเด็กหลังจากการร่อน
กระดั่งแล้วพบว่า เด็กไม่ร้องให้...ก็ไม่ได้หมายความว่า เด็กจะไม่ปกติ
เพียงแค่มิพัฒนาการช้า ครอบครัวทั้งพ่อและแม่ก็ต้องจัดหาอาหาร
บำรุงร่างกายให้กับเด็ก ไม่อยากให้พ่อ - แม่เสียขวัญเสียกำลังใจ
หากเด็ก ๆ ไม่ค่อยแข็งแรงก็ควรออกกำลังกาย ให้เด็ก ๆ ใช้ชีวิตใน
สังคม มีการปรับตัว เด็กคนนั้นก็จะค่อย ๆ เป็นเด็กที่ปกติได้ (มูลนิธิ
สุขภาพไทย. Online ๒๕๖๘)

ตำนาน “ผีกระหัง” ผีไทยโบราณที่มีปีกเป็นกระดัง ผีกระหัง โบราณเรียกว่า กระหาง เป็นผีผู้ชาย คู่กับผีกระสือซึ่งเป็นผู้หญิง เป็นผีเก่าที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวง เช่นเดียวกับผีกระสือ นับเป็นผีคู่บุญกันมา กระหังเป็นผีที่พบเฉพาะในภาคกลางและไม่พบในชาติอื่น ๆ นับเป็นผีที่แสดงเอกลักษณ์ของไทยที่สะท้อนวัฒนธรรมชาวได้อย่างดี เพราะมีทั้งปีกที่ใช้กระดังผัดข้าว และพาหนะคือสากตำข้าว แต่ด้วยความที่เป็นผีเฉพาะถิ่นทำให้ไม่มีข้อมูลกล่าวถึงมากนัก

▲ “กระสือ” และ “กระหัง” จากจินตนาการ

ที่มา : <https://www.silpa-mag.com>.

(ภาพจากสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม ๑, พ.ศ. ๒๕๔๒)

เสฐียรโกเศศ กล่าวว่า ผีชนิดนี้ไม่มีใครทราบเรื่องมันมากนัก รู้แต่ว่ารูปร่างก็เป็นคนเหมือนกัน แต่ว่ามีหางอยู่ที่ก้น เพราะฉะนั้นจึงระวังกันของมันนัก ไม่ยอมให้ใครลูบกันเพราะกลัวจะคลำถูกหาง และรู้ว่าเป็นกระหัง ตรงกันข้ามกับผีกระสือซึ่งชอบลูบกันคน ผีกระหังนั้นแม้มันมีหาง มันยังใช้สากต่างหางอีกชั้นหนึ่ง แล้วเอากระดังทำปึก บินไปได้ในเวลากลางคืน ส่วนเรื่องที่จะทำอันตรายคนอย่างไร ไม่ปรากฏ

ปัจจุบันเล่ากันว่า ผีกระหังจะเป็นผู้ที่เล่นไสยศาสตร์ เมื่อไม่สามารถควบคุมอาคมได้ก็จะเข้าตัวและกลายเป็นผีกระหัง หรือเป็นชายที่เคยให้คำมั่นสัญญาไว้กับครูบาไสยศาสตร์ แล้วทำผิดคำสัญญา จึงกลายเป็นผีกระหัง กระหังเป็นผีที่ชอบเก็บตัว อยู่ในที่มีหน้าต่าง ปิดมิดชิดและมีดตีบ ในกลางวันจะพบทวนวิชาไสยศาสตร์ที่เล่าเรียนมา พอตกลงกลางคืนจะออกหากิน

ด้วยเหตุที่ผีกระหังเกิดจากผู้มีความเก่งกล้าในคาถาอาคมต่าง ๆ รวมทั้งไสยศาสตร์มนต์ดำมากมาย จึงทำให้เมื่อกลายมาเป็นผีกระหังแล้วก็จะมิต้องการจับผีกระหัง โดยเฉพาะผู้มีวิชาอาคมทั้งหลาย ดังนั้น กระหังจึงมักถูกล่าจากหมอผี เพื่อขโมยวิชาของกระหังมาเป็นของตัวเอง (นาริรัตน์ จำปาเฟื่อง. Online. ๒๕๖๓)

“ผีกระดังของมอญราชบุรี” การละเล่นผีกระดัง เป็นการละเล่นเพื่อความสนุก นิยมเล่นกันในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ก่อนเริ่มฤดูกาลทำนา ผู้เล่นทั้งหมดเป็นผู้หญิง ใช้อุปกรณ์ที่ใช้ในการดำรงชีวิตแบบสังคมเกษตร คือ กระดังฝัดข้าว มีเครื่องประกอบจังหวะคือ ลำไม้ไผ่ ใช้ไม้ตีประกอบคำร้องภาษามอญหรือภาษาไทย เริ่มต้น

ด้วยผู้เล่นสองคนจับคู่กัน ถือกระดังง์พัดข้าวคนละด้าน ใส่ข้าวเปลือกที่ตำไว้ เริ่มไกวกระดังง์ตามจังหวะเพลง เมื่อรู้สีกว่ามีวิญญาณมาเข้าประทับผู้เล่น ก็จะเริ่มพัดข้าว บางรายทิ้งกระดังง์ รำหรือเต้นไปตามจังหวะเพลง ผู้เล่นคนอื่นจะเข้ามารำเป็นเพื่อน บางครั้งจะมีการไถ่ถามเพื่อทำนายทายทักเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของฤดูกาลทำนาหน้า เป็นการละเล่นที่สะท้อนวัฒนธรรมของสังคมเกษตรและสะท้อนความเชื่อเรื่องผีของชาวมอญ งานนวัตวิถีไทยนิยม ยั่งยืน บ้านนครชุมน์ อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี (รามัญคดี - MON Studies: Online.๒๕๖๑)

▲ ภาพที่ ๕ การละเล่นผีกระดังง์ เพื่อความสุข นิยมเล่นกันในช่วงเทศกาลสงกรานต์ (ที่มา : รามัญคดี - MON Studies. ๒๕๖๑)

ห้ามนำกระดังขึ้นบนยั้งข้าว คติความเชื่อจารีตประเพณีของชาวลัวะได้ห้ามนำกระดังขึ้นบนยั้งข้าวเพราะจะทำให้ขวัญข้าวหรือแม่โพสพหรือเทพธิดาแห่งข้าวไม่พอใจแล้วหนีไปไม่คุ้มครองเป็นมิ่งขวัญ ทำให้การทำนาไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร ความเชื่อนี้แม้จะหาสาเหตุไม่ได้ว่าทำไมแม่โพสพจึงไม่ชอบกระดังแต่ก็เป็นความเชื่อถือที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ

เก็บรักษากระดังไว้ที่สูง ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับกระดังยังมีอีกอย่างหนึ่งคือจะต้องเก็บรักษากระดังไว้ให้ดีถือว่ากระดังเป็นของสำคัญต้องเก็บไว้ในที่สูง เช่น ตากชายคาหรือเหนือเตาไฟในครัว เพื่อให้ควันไฟช่วยรักษาเนื้อไม้ ไม่ให้มอดหรือแมลงกัดกิน และช่วยให้เส้นตอกแน่นมีสีดำ ดำอมแดง ดูสวยงามอยู่เสมอการที่ชาวบ้านเก็บรักษากระดังไว้ที่สูงไม่ให้เด็กนำไปเล่นอาจมาจากความเชื่อว่าแม่โพสพเป็นผู้มีพระคุณให้ข้าวเลี้ยงชีวิตมนุษย์จึงควรเก็บรักษากระดัง ผิดข้าวไว้ให้ดีการเก็บรักษากระดังนี้นอกจากจะใช้ควันไฟจากการหุงข้าวหุงอาหารช่วยเคลือบผิว แล้วบางครั้งจะทาด้วยน้ำมันยางทาขึ้นผสมรำข้าวซึ่งจะช่วยให้ใช้ได้นาน

ถ้าพิจารณาจากความเชื่อ นี้แล้วจะเห็นว่าอุบายของคนโบราณที่จะรักษากระดังไว้ให้คงทนใช้งานได้นานเพราะกระดังสานยากต้องใช้ความละเอียดปราณีตมาก การสานกระดังลายขอ กระดังชนิดอื่น ๆ ของภาคใต้อาจมีสานกันอยู่บริเวณพื้นที่ราบที่มีการทำไร่ทำนา ได้แก่ บริเวณจังหวัดสุราษฎร์ธานีจังหวัดนครศรีธรรมราชโดยเฉพาะจังหวัดนครศรีธรรมราชยังมีช่างสานกระดังลายขอฝีมือดีอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก เพราะการสานกระดังลายขอต้องใช้ความพยายามและความละเอียดประณีตใช้เวลามาก

บรรณานุกรม

- มูลนิธิสุภาพไทย. (๒๕๖๘). **พิธีนอกระดั่ง - จป. ๑.** ค้นเมื่อ
กรกฎาคม ๒๕, ๒๕๖๘, จาก[https://www.thaihof.org/พิธี
นอกระดั่ง - จป/](https://www.thaihof.org/พิธีนอกระดั่ง-จป/)
- รามัญคดี - MON Studies. (๒๕๖๑). **ฝักระดั่งของมอญราชบุรี.** ค้น
เมื่อ มิถุนายน ๘, ๒๕๖๘, จาก[https://www.facebook.
com/RamannMon?locale=th_TH](https://www.facebook.com/RamannMon?locale=th_TH)
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (๒๕๔๐). **ชุดมรดกศิลปหัตถกรรมไทย เครื่อง
จักสาน.** กรุงเทพฯ. องค์การค้าของคุรุสภา.
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (๒๕๕๓). **นามานุกรมเครื่องจักสาน.** กรุงเทพฯ. เมือง
โบราณ พิมพ์ที่ ด้านสุทธาการพิมพ์.
- สารสนเทศท้องถิ่นอีสาน มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (๒๕๖๐). **พิธีกรรม
ประจำชีวิตคนอีสาน: การเกิด.** ค้นเมื่อกรกฎาคม ๒๕, ๒๕๖๘,
จาก[https://www.esanpedia.oar.ubu.ac.th/local
information/?p=๓๗๔](https://www.esanpedia.oar.ubu.ac.th/localinformation/?p=๓๗๔)
- อภิลักษณ์ เกษมผลกุล. (๒๕๖๖). **“กระสือ” แพน “กระหัง” ความ
หลังของคู่รักผีไทย.** นิตยสารศิลปวัฒนธรรม ฉบับกุมภาพันธ์

ผ้าห่อคัมภีร์ใบลาน วัดศรีมงคล บ้านนาเกาะ ตำบลนาเกาะ อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

ผู้เขียน : วิโรจน์ หุ่นทอง

นักวิชาการวัฒนธรรม สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

วัดศรีมงคล ตั้งอยู่บ้านนาเกาะ หมู่ที่ ๒ ตำบลนาเกาะ อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ทิศเหนือ ยาว ๗๐ เมตร จดถนนสาธารณะทิศใต้ ยาว ๗๔ เมตร จด รพ.สต. ตำบลนาเกาะทิศตะวันออก ยาว ๘๖ เมตร จดที่ตั้งโรงเรียนประชาบาลทิศตะวันตก ยาว ๑๐๐ เมตร จดถนนสาธารณะ เดิมที่บ้านนาเกาะมีวัดอยู่สามวัดด้วยกันได้แก่ ๑.วัดลัญจิวิน (วัดตาล) ๒.วัดใหญ่ (วัดศรีมงคล) และ ๓.วัดน้อย ปัจจุบันร้างและเอกชนครอบครองอยู่ การสร้าง “วัดศรีมงคลหรือวัดใหญ่” ทั้งสองแห่งนี้มีเรื่องเล่าว่า ครอบครัวยุคนั้นมีพี่น้องสองคน เป็นคนมีอันจะกินคนหนึ่งในหมู่บ้านนาเกาะได้

คิดร่วมกันตามมติชาวบ้านว่า จะสร้างวัดขึ้นใหม่สักวัด จึงบริจาคที่ดินให้สร้างวัดในที่ดินกลางหมู่บ้านเรียกชื่อวัดที่สร้างตามนามหมู่บ้านว่า “วัดนาเกาะ” บ้าง “วัดใหญ่” บ้าง หรืออีกคำบอกเล่าว่า บริเวณวัดแห่งนี้มีสวนที่มีผลไม้ท้องถิ่น และป่าช้าประจำหมู่บ้านรวมพื้นที่ทั้งสองแห่งที่ปัจจุบันแบ่งให้ใช้เป็นโรงเรียนประชาบาลอีก ๒ ไร่เศษ ทำให้มีพื้นที่ถึง ๗ ไร่เศษที่สมัยนั้นเห็นว่ากว้างขวางมากจึงเรียกว่า “วัดใหญ่” นั่นเอง และสร้างขึ้นอีกวัดท้ายสุดของหมู่บ้านอีกวัดหนึ่งเรียกชื่อว่า “วัดน้อย” อยู่ในเขตหมู่ที่ ๓ ในชื่อต่าง ๆ นั้นกล่าวว่า ที่ได้ชื่อว่าวัดใหญ่นั้น เพราะผู้สร้างเป็นพี่ชายคนโต ซึ่งอาจจะมิชื่อว่าใหญ่จึงเรียกชื่อตามชื่อของผู้บริจาคที่ดินให้สร้างว่า “วัดใหญ่” และเรียก ชื่อวัดที่น้องอุทิศที่ดินให้สร้างว่า “วัดน้อย” ส่วนที่เรียกมาจนปัจจุบันว่า “วัดศรีมงคล” นั้นเป็นภาษาไทยภาคกลาง เดิมเรียกชื่อวัดที่เปลี่ยนใหม่นี้ว่า “วัดศรีมงคล” ตามภาษาเดิมของตนเองที่มีเชื้อสายมาจากเมืองอัตตะปือประเทศลาว ซึ่งอ้างตามความเชื่อของการสร้างหออารักษ์หลักบ้านหรือหอว่า “เพี้ย” ซึ่งเป็นตำแหน่งทางการปกครองของลาว เมืองอัตตะปือที่มีอัญญาสี่ หรือ เวียง วัง คลังและนา อันเป็นที่ตั้งและปกครองเป็นหมู่บ้านหนึ่งเขตปกครองอำเภอหล่มเก่าจึงสันนิษฐานว่าชาวบ้านนาเกาะ มีบรรพบุรุษมาแต่ประเทศลาว เมืองอัตตะปือตามประวัติของอารักษ์หลักบ้านที่กล่าวถึงแล้ว ส่วนอารักษ์หลักบ้านหรือเขื่อบ้านทรงเมืองมีชื่อว่า “เจ้าย่าเพี้ยแก้ว” แต่มีการค้น พบในภาควิญญานว่า “เจ้าย่าเทียนแก้ว” อันเป็นชื่อเดิมที่แม่พ่อตั้งให้มาแต่เดิม เมื่อประกอบกันแล้วน่าจะมีความเชื่อว่า ชาวบ้านนาเกาะ มีเชื้อสายบรรพบุรุษมาแต่เมืองอัตตะปือ ประเทศลาว (สปป.ลาว)

สำหรับวัดศรีมงคล ตำบลนาเกาะ แห่งนี้เรียกว่าวัดนับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๒๘ ตามประวัติเดิม ภายในวัดได้มีการสร้างเสนาสนะต่าง ๆ มาแต่เดิมและสร้างขึ้นใหม่ตามอายุเสนาสนะ เช่น อุโบสถ ศาลาโรงธรรม หรือหอแจก กุฏิสงฆ์ และอายุของต้นไม้ที่ขึ้นบริเวณวัดที่เห็นในปัจจุบันทำให้มีความเชื่อว่าสร้างมานานแล้ว สถานที่ของวัดก็เป็นไปตามฐานะของวัดสมัยนั้น ๆ มีการบูรณะอุโบสถครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๒๐ ตามประวัติกล่าวถึงพระราชทานวิสุงคามสีมา ครั้ง ๑ ราว พ.ศ. ๒๓๔๓ และครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๖๑ ที่ดินของวัดมีเนื้อที่ ๕ ไร่ ๙๘ ตารางวา และที่ดินวัดได้แบ่งให้ตั้งโรงเรียนประถมศึกษา เนื้อที่ ๑ ไร่ ๒ งาน ๔ ตารางวา มีประชาชนให้การอุปถัมภ์ ๔ หมู่บ้าน ๒๕๐ ครอบครัว มี อาชีพกสิกร รับราชการ และรับจ้างตามลำดับ วัดศรีมงคล ตำบลนาเกาะ ได้มีพระสงฆ์ที่ได้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลเสมอมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๓ - ปัจจุบันได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ๒ ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๓๔๓

ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๖๑

ลำดับเจ้าอาวาสที่ปรากฏนามได้แก่

๑. พระอาจารย์โสภณ สาระภี (หลวงปู่คำใส) ปฐมเจ้าอาวาส

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๒๘ ถึง พ.ศ. ๒๓๘๒

๒. พระอาจารย์อินทร์ อินทวังโส

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๘๓ ถึง พ.ศ. ๒๓๙๙

๓. พระอาจารย์คำเปียง จันทวังโส

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๐๐ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๐

๔. พระอาจารย์คำใส สุธี

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๑ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๖

๕. พระอาจารย์สุบิน สุบินโน

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๗ ถึง พ.ศ. ๒๔๗๘

๖. พระอาจารย์บัวลา ปภัสสโร

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๙ ถึง พ.ศ. ๒๔๘๘

๗. พระอาจารย์บุญธรรม ธัมมคุโร

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๙ ถึง พ.ศ. ๒๔๙๐

๘. พระอาจารย์จันทา ขันติโก

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๑ ถึง พ.ศ. ๒๔๙๔

๙. พระอาจารย์บาง ขันติโก

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๕ ถึง พ.ศ. ๒๔๙๐

๑๐. พระครูมงคลพัชรารมณ์ (บุญทอง (จันมูล) อดิชาคโร)

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๐ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๐

๑๑. เจ้าอธิการอัศวิน จารุวันโน

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๑ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๗

๑๒. พระครูปริยัติพัชรวิธาน (สหัสพัชร์ ปัญญาวุฒโธ (วุฒิ) นธ.เอก,

ปธ.๔,พร.บ.,ศศ.ม. พ.ศ. ๒๕๔๗ ถึงปัจจุบัน

การปกครองระดับตำบล

ลำดับการดำรงตำแหน่งเจ้าคณะผู้ปกครองระดับตำบลที่
สังกัดวัดศรีมงคล นาคေး ปรากฏนามดังนี้

๑. เจ้าอธิการบุญกอง อติชาโคโร (จันมูล) ป.๔, น.ธ. เอก)
(ภายหลังได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะ
ตำบลชั้นตรี ในราชทินนามที่ พระครูมงคลพัชรารามณ์) พ.ศ. ๒๕๒๗
- พ.ศ. ๒๕๔๐ (พระคุณท่านได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งถึง ๒
ครั้ง แต่ครั้งแรกไม่ปรากฏหลักฐานว่าดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ. ไต)

๒. เจ้าอธิการอัศวิน จารุวัฒน์ (ป.๔, น.ธ.เอก) พ.ศ. ๒๕๔๐
- พ.ศ. ๒๕๔๗

๓. พระมหาสหัสพัชร์ ปัญญาวุฑโฒ (พร.บ.ศศ.ม,ปธ.๔,น.ธ.
เอก) (ภายหลังได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร
เจ้าคณะตำบลชั้นเอก (จต.ขอ.) ในราชทินนามที่ พระครูปริยัติพัชรวิธาน)
พ.ศ. ๒๕๔๗ - ปัจจุบัน

ผ้าห่อคัมภีร์เป็นผ้าทอที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทหล่มที่นับถือพุทธศาสนา และปรากฏสืบเนื่องมาในชุมชนมาตั้งแต่อดีต ผ้าห่อคัมภีร์ คือผ้าห่อใบลานซึ่งได้จารพระไตรปิฎก อันได้แก่พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎกและพระอภิธรรมปิฎก รวมทั้งจารเรื่องราวทางคตินธรรมต่าง ๆ เช่น พุทธประวัติ ชาดก เป็นต้น ผ้าห่อคัมภีร์ใบลานจัดอยู่ในกลุ่มผ้าที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปศาสนา มีอยู่หลายประเภทและมีการสร้างสรรค์โดยมีศรัทธาของชนในชุมชนเป็นเครื่องนำทาง เช่น ผ้าทังกา ผ้าพระบฏ ผ้าปูกราบ ผ้าหมอนถวายวัด ผ้าธง ตุง ผ้าพระเหวด เป็นต้น ผ้าที่เกี่ยวข้องกับศาสนาทุกประเภท ล้วนมีบทบาทของชายและหญิง ทำการเกี่ยวกลั่นประดิษฐ์ด้วยฝีมือที่งดงาม แสดงเอกลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ผ้าห่อคัมภีร์ใบลานเป็นผ้าที่ใช้หุ้มภายนอกของคัมภีร์ใบลาน เพื่อป้องกันฝุ่นแมลง และสิ่งสกปรกต่าง ๆ เป็นการช่วยถนอมรักษาให้คัมภีร์ใบลานสะอาดและใช้ได้ยาวนาน พบอยู่ที่วัดศรีมงคล บ้านนาเกาะ ตำบลนาเกาะ อำเภอลหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

เนื่องจากคัมภีร์ใบลานถือเป็นของสูงและชาวบ้านเคารพนับถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผ้าที่นำมาห่อคัมภีร์ใบลานจึงต้องเป็นผ้าใหม่สวยงาม เนื้อดี นำไปถวายวัดด้วยจิตศรัทธาว่า จะได้านิสงส์ได้บุญไม่น้อยกว่าการสร้างหนังสือใบลานด้วยการจารใบลาน การสร้างไม่ประกับลวดลายสวยงามที่ฝ่ายชายได้สร้างสรรค์ขึ้น ผ้าห่อคัมภีร์ใบลานจึงมีพัฒนาการด้านรูปแบบ ลวดลายและการใช้เส้นใยควบคู่มาพร้อม ๆ กับพัฒนาของสังคม และเป็นโอกาสที่สตรีในชุมชนได้ร่วมสร้างอานิสงส์ โดยนํางานหัตถกรรมการทอที่ประกอบด้วยการ

สร้างสรรค์ศิลปะด้านการมัด การย้อม การขีด การจก การเย็บซึ่งมีในชุมชนมาร่วมรักษารักรธรรมเนียมเจดีย คือพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ที่จารในใบลาน ด้วยเชื่อว่าเป็นทางแห่งบุญอีกอย่างหนึ่ง

ผ้าห่อคัมภีร์ใบลาน มีหลายรูปแบบ และสะท้อนว่ามีพัฒนาการของการปรับเพื่อประโยชน์ใช้สอยให้เหมาะสม โดยเป็นผ้าทั้งผืน เช่น ผ้าหางกระรอก ผ้าขึ้นเต็มผืนมีหัวและตีนขึ้นลายมัดหมี่ ผ้าปุม ผ้าตาขนาดต่าง ๆ คือ ผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้า ผ้าขีด ผ้าลายดอก ผ้าพื้น ในระยะแรก ต่อมาจึงมีการปรับรูปแบบให้เหมาะสมกับการห่อคัมภีร์ใบลานโดยเฉพาะ ตามขนาดของคัมภีร์ใบลานและโอกาสในการใช้มากขึ้น ผ้าเต็มผืนมักใช้ห่อคัมภีร์ที่มีจำนวนผูกของใบลานจำนวนมาก และเก็บไว้ศึกษาในโอกาสต่าง ๆ ผ้าห่อขนาดเล็กมีการสาบ การรองด้านล่างด้วยผ้า ด้วยไม้ไผ่ เก็บแต่งขอบด้วยการกั้น มักใช้กับคัมภีร์ที่มีผูกเล็ก หรือได้รับการนำไปใช้เทศน์บ่อย ส่วนใหญ่เป็นผ้าลายขีด ซึ่งมีลวดลายสีสันหลากหลาย ผ้ามัดหมี่และผ้าขีดมีลวดลายเกี่ยวกับ พืช สัตว์ คน รูปทรงเรขาคณิต วัตถุสิ่งของ ชนิดของเส้นใยระยะแรกเป็นไหมและฝ้ายที่ทอเองในชุมชน กลายมาเป็นการปักบนผ้าเนื้อแพรหรือผ้าต่วน ผ้ากำมะหยี่ และเส้นใยสังเคราะห์ และมีการทำจำหน่ายเชิงพาณิชย์ ทำให้มีการซื้อไปทำบุญมากกว่าจัดทำเอง

ผ้าห่อคัมภีร์ใบลาน รูปแบบต่าง ๆ ►

ผ้าห่อคัมภีร์ใบลาน จะมี ๒ ลักษณะคือ

๑. ผ้าที่ทอด้วยเส้นฝ้ายหรือไหมล้วน ๆ แบบธรรมดา ก็คือเป็นผ้าฝ้ายสีขาว ส่วนที่เป็นผ้าไหมอาจทอด้วยเทคนิคธรรมดา หรือทอเป็นผ้าลายมัดหมี่ ขนาดกว้างยาวประมาณ ๗๕ x ๕๐ ซม.

๒. ผ้าที่มีไหมฝาสอดสลับ ซึ่งจะใช้เส้นฝ้ายหลากสี มีทั้งที่ทอด้วยเทคนิคธรรมดา และทอด้วยวิธีขิดเป็นลวดลายพื้นฐานรูปต่าง ๆ สลับกับไหมฝาสอดคั่นเป็นระยะโดยตลอด หรืออีกลักษณะหนึ่ง คือทอด้วยวิธีเกาะโดยสลับสีเส้นฝ้ายกับไหมฝาสอดคั่นกันจนเป็นผืนเป็นลวดลายเรขาคณิต มีขนาดกว้างยาวประมาณ ๕๕ x ๓๐ ซม.

ปัจจุบันนี้ประเพณี “การสร้างธรรม” ได้เสื่อมไปการทอผ้าห่อคัมภีร์ใบลานจึงเสื่อมสูญไปด้วย คงเหลือแต่ผ้าที่ปรากฏหลักฐานห่อคัมภีร์เก่าแก่เก็บไว้ใน “หอธรรม” (หอไตร) ตามวัดต่าง ๆ เท่านั้น

เราจะสามารถรู้ได้ว่า ผืนผ้าเก่าแก่ที่สืบทอดมาเป็นผ้าห่อคัมภีร์ก็ด้วยสังเกตจากขนาดของผืนผ้า ลักษณะการใช้ไหมฝาสอดคั่น หรือการขลิบริมผ้าโดยรอบด้วยผ้าสีแดงหรือขาว และมักมีเส้นด้วยสำหรับมัดห่อคัมภีร์ร้อยติดอยู่

- ▼ ผ้าห่อคัมภีร์ใบลานที่ยังคงหลงเหลือให้พบเห็นที่วัดศรีมงคล
บ้านนาเกาะ ตำบลนาเกาะ อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

- ▲ ผ้าห่อคัมภีร์ใบลานโดยใช้เทคนิคการทอโดยสอดสลับสีเส้นฝ้าย
กับไหมไผ่จนเกิดเป็นลวดลายเรขาคณิต

- ▼ ไม้ประดับ หรือไม้ตะกั่วกรรม หรือไม้ขนาน หรือไม้ขนานกรรม เป็นไม้ที่ใช้ประกบคัมภีร์ใบลานทั้ง สองข้าง เพื่อเป็นการรักษาคัมภีร์ไม่ให้แตกหัก หรือ งอ ได้ง่าย

ถวายผ้าห่อคัมภีร์หรือหนังสือใบลานเพื่อสร้างกุศลสะสมบุญ

กลุ่มผู้หญิงของวัฒนธรรมลาวถึงแม้ว่าจะไม่มีโอกาสในการบวช หรือร่ำเรียนหนังสือภายในวัด แต่ก็ยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับคัมภีร์หรือหนังสือใบลานต่าง ๆ คือ เป็นผู้ที่รับฟังการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ จากคัมภีร์หรือหนังสือใบลานเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตตามจารีตวิถีของชุมชน ร่วมทำบุญโดยการเป็นผู้สร้างคัมภีร์หรือหนังสือใบลานถวายวัด และการถวายทานผ้าทอขึ้นดีแก่วัดสำหรับใช้ในการห่อคัมภีร์หรือหนังสือใบลาน ซึ่งเชื่อว่าการทำงานหัตถกรรมที่ดีและงดงามที่สุดอาจจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้หญิงได้บุญได้กุศลตามความเชื่อทางพุทธศาสนาพื้นบ้าน และแสดงให้เห็นบทบาทของผู้หญิงในการค้าจุนโลกและค้าจุนธรรมะ ดังจะเห็นได้จากสำนวนอีสานที่ว่า “ทานกล้วยได้เป็นเศรษฐี ทานผ้ามัดหมี่ได้เป็นพระเจ้า” หรือ “ไผ่อยากเป็นปราชญ์ให้แก้ผ้าขึ้น” หรือ “ไผ่อยากเป็นปราชญ์ให้ไปถอดผ้าถุงในวัด” (ใครอยากเป็นปราชญ์ให้ไปถอดผ้าถุงในวัด)

นอกจากนั้นแล้วยังปรากฏว่ามีความเชื่ออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการถวายผ้าห่อคัมภีร์หรือหนังสือใบลานอีก คือ เกี่ยวข้องกับการทอผ้าไหม โดยการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเอง การที่จะได้ผ้าไหมขึ้นดี ๆ หนึ่งผืนนั้นจะต้องฆ่าหนอนไหมตั้งหลายตัวเพื่อให้ได้เส้นไหมมาทอผ้า ฉะนั้นการการถวายผ้าไหมสำหรับห่อคัมภีร์หรือหนังสือใบลานก็จะเป็นโอกาสได้ทำบุญกุศลทดแทนบุญคุณหรือไถ่บาปจากการฆ่าหนอนไหม

ผ้าทอที่ทำถวายเป็นวัดเพื่อใช้ห่อคัมภีร์หรือหนังสือใบลานนั้น อาจจะเป็ผ้าใหม่หรือผ้าฝ้ายซึ่งมีคุณสมบัติช่วยดูดความชื้นและระบายความร้อนได้ดี มีทั้งผ้าขาว ผ้าสี ผ้าขิด ผ้าจก ผ้ามัดหมี่ โดยเน้นที่ต้องเป็นผ้าทอใหม่ ๆ หรือผ้าเก่าที่ยังไม่เคยถูกใช้งานมาก่อน

ปัจจุบันวัฒนธรรมการถวายเป็นผ้าห่อคัมภีร์ในชุมชนต่าง ๆ ลดน้อยลงมากและแทบจะไม่มีหลงเหลือในชุมชน ความงดงามของการประดิษฐ์สร้างสรรค์ด้วยพลังศรัทธาได้แปรเปลี่ยนเป็นการเอาความสะดวกรวดเร็วเป็นเครื่องนำชีวิต คุณค่าของผ้าห่อคัมภีร์จึงคงประโยชน์เฉพาะแก่นักวิชาการด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ชาติพันธุ์ และผู้สนใจงานวิจิตรศิลป์บางกลุ่มเท่านั้น ที่สนใจศึกษาและตีความในเรื่องต่าง ๆ จากเทคนิคและลวดลายผ้าที่ปรากฏ ถึงแม้ทุกคนต่างตระหนักว่าสังคมย่อมต้องมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา แต่การเปลี่ยนจนไม่คงตัวตนที่งดงามที่เคยมี เป็นสิ่งที่น่าเสียดายและน่าเป็นห่วงอย่างยิ่งทางออกของเรื่องนี้อยู่ที่การสร้างความรู้ ความคิดและค่านิยมให้เด็กเยาวชน ตระหนักในความสำคัญของศิลปกรรมที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา ในระบบการศึกษา สร้างความคุ้นเคยและโอกาสในการปฏิบัติในชุมชน โดยวัด สถานศึกษา และชุมชนต้องเข้มแข็งในการสร้างค่านิยมและรสนิยมที่เหมาะสมให้เกิดขึ้น ผ้าห่อคัมภีร์ใบลานและงานหัตถศิลป์อื่น ๆ ในชุมชนจะได้ไม่กลายเป็นของเก่าเก็บอีกต่อไป

บรรณานุกรม

- นวลพรรณ บุญธรรม. (๒๕๕๔). **ผ้าห่อคัมภีร์วัดคงคาราม: ประวัติศาสตร์ (ที่ยาก) บอกเล่า**. ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน)
<https://db.sac.or.th/museum/article/56>
- สุริยา สมทุปะดี และพัฒนา กิติอาษา. (๒๕๕๕). **ทำไมคนอีสานในอดีตจึงใช้ผ้าชิ้นห่อคัมภีร์ใบลาน**. เอกสารประกอบนิทรรศการผ้าชิ้นห่อคัมภีร์ในวัฒนธรรมอีสาน. นครราชสีมา : สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.

บุคคลอ้างอิง

พระครูปริยัติพัชรวิธาน (พระมหาสหัสพัชก์ วุฒิ (ปัญญาจุฑาโฒ) อายุ ๕๐ ปี ๓๐ พรรษา (๒๕๖๕). วัดศรีมงคล เลขที่ ๕๖ หมู่ ๒ ตำบลนาเกาะ อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๕ กรกฎาคม.

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์